Συλλογή Κείμενων και Άρθρων Φειδία Χριστοδουλίδη

Σε αυτή την ψηφιακή συλλογή έχουν οργανωθεί χρονολογικά τα ακόλουθα κείμενα και άρθρα του Φειδία Χριστοδουλίδη, τα οποία δημοσιεύτηκαν από τον Ιούλιο του 2020 μέχρι τον Απρίλιο του 2024:

1. Who Gets to Talk About Oppression
2. The Concepts of the Left and the Right
3. Προς μια μαρξιστική προσέγγιση του κυπριακού προβλήματος σήμερα
4. Περί Εκλογών & Αποχής (Μέρος 1)
5. Περί Εκλογών & Αποχής (Μέρος 2)
6. Το Ακελικό Πρόβλημα
7. Ποιος Είναι Ψεκασμένος Τελικά;
8. Πέρα από την ηθική αγανάκτηση – Η άμβλωση και η Αριστερά
9. Πανδημία και Αριστερά (Μέρος 1)
10. Πανδημία και Αριστερά (Μέρος 2)
11. 80 Χρόνια Ουραγός της Δεξιάς: Το ΑΚΕΛ σύμφωνα με τον Ανδρέα Ζιαρτίδη
12. Όλο Έθνος, Καθόλου Τάξη: Μια σύντομη κριτική στο βιβλίο Μεταξύ Έθνους και Τάξης
13. Ο Φασισμός ως σύμπτωμα της αποτυχίας της επαναστατικής ηγεσίας στην Αριστερά
14. Κουλτούρα και Αριστερά
15. Η τρομοκρατική βία δεν είναι μονόδρομος: για τη στάση της Αριστεράς μπροστά στην επιχείρηση Πλημμύρα Αλ-Άκσα
16. Γυναίκες – η Διαρκέστερη Επανάσταση

Ο Φειδίας επίσης έγραψε σειρά άρθρων με τίτλο 'Τι Εστί Μαρξισμός;' η οποία κυκλοφόρησε σε έντυπη μορφή το 2024. Τα άρθρα μπορούν επίσης να εντοπιστούν ηλεκτρονικά στη σελίδα της πολιτικής ομάδας 1917, πατώντας εδώ.

● Αντώνης Παστελλόπουλος, Νοέμβρης 2024.

Who Gets to Talk About Oppression (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα 'The Justice Project' τον Ιούλη του 2020.

Αναδημοσιεύτηκε μετέπειτα στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917.

Περιεχόμενο

WHO GETS TO TALK ABOUT OPPRESSION?

July 7, 2020

If you are a leftist or liberal these days, sooner or later you are bound to come across the view that the people who experience certain kinds of oppression the most are the ones best positioned to understand these oppressions and tell us what needs to be done about them. On the issue of sexism the highest authorities are necessarily women, on the issue of racism people of color, on the issue of colonialism citizens of former colonies, and so on.

This view is based on a theory called standpoint epistemology in philosophical circles. According to standpoint epistemology, knowledge and understanding of oppression goes hand in hand with experiencing said oppression first-hand. To be an authority on a form of oppression such as racism or sexism you need to have experienced it and have an identity that is a regular target of such a form of oppression. If you do not meet these criteria, your opinion and judgment on said oppressions is worth less and you better acquiesce to the authority of the oppressions' victims and try to learn from them. Regardless of how much you study and try to understand these forms of oppression, your knowledge and understanding will never match those of its victims. This is because direct experience of something is the main source of knowledge and understanding of that thing.

Standpoint epistemology seems intuitive, but it is actually wrong in its one-sidedness. I provide some simple counterexamples to the theory.

First, consider the case of military oppression, a very familiar case for Cypriots due to the compulsory military service we have here. According to standpoint epistemology, the people best positioned to understand military oppression and tell us what needs to be done about it are those who have experienced it first-hand by being conscripted. However, while some of us who served are very critical of military service's oppressive character, many others are not, and do not even recognize military service as oppressive. We all served and all experienced the same oppressive living conditions more or less, but our conclusions about the nature of these conditions varies a lot. I think we can safely say that while we all experienced the same phenomenon, we did not all understand it equally well. Moreover, a lot of people who never served in the military appear to understand very clearly what is oppressive about it, and we do not tend to ask them to stay silent and listen to what nationalist pro-military conscripts have to say.

Second, consider the case of sexism. It is widely accepted in leftist circles that Cypriot society is a sexist society. Women are regularly the targets of casual sexist remarks and behaviors in their everyday life and face different expectations than men on a number of issues. One would expect that the women who experience sexism the most are the ones best equipped to talk about it, but this is far from the case. Plausibly, the generation of elderly Cypriot women has experienced the most sexism while growing up, but it is the generation of Cypriot women least critical and least understanding of sexism. On the other hand, many Cypriot men appear to be more knowledgeable about sexism than many Cypriot women.

These examples suggest that standpoint epistemology cannot be correct. While it is true that direct experience of something can be a source of knowledge and understanding of that thing, it is not our only source of knowledge and understanding, and on its own it is insufficient as a source of knowledge and understanding. As we have seen, you can be very oppressed and be unaware about it, and vice versa: you may not be personally oppressed but still be aware and sensitive of the forms of oppression existing around you. In fact, the discipline of psychology is premised on the view that people do not necessarily understand their own problems and issues best; external observers can often understand and judge a situation more accurately than the ones directly experiencing it.

Knowledge and understanding require good reasoning and open-mindedness, the willingness to entertain different perspectives and to examine them carefully. This holds in general, and holds for phenomena of oppression too. We all have the capacity to understand the nature of different oppressions and judge what needs to be done about them, as long as we can free our reasoning from prejudice. People of all stripes and identities have been providing reasons and arguments for why elements of our societies are oppressive and bad, and have been organizing collectively to fight oppression, for centuries now. We are all capable of grasping those reasons and arguments because we all share the faculty of reason. Reason enables us to communicate and understand each other pretty well, regardless of our different particular experiences.

So, in our political conversations, we should try to judge what each of us has to say on the basis of the quality of our reasons and arguments, and not on the basis of our particular identities.

Any views expressed are the author's.

Phedias Christodoulides is a PhD candidate in Philosophy at Northwestern University and a member of the Platypus Affiliated Society.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Χρειάζεται Ελληνική Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2020, The Justice Project (Ιστοσελίδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

The Concepts of the Left and the Right (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα 'The Justice Project' τον Ιούλη του 2020.

Αναδημοσιεύτηκε μετέπειτα στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917.

Περιεχόμενο

THE CONCEPTS OF THE LEFT AND THE RIGHT

July 29, 2020

"The Left is free of sacred feelings; it has no sense of sanctity toward any existing historical situation. It takes a position of permanent revisionism toward reality, just as the Right assumes an attitude of opportunism in respect to the world as it is."

– Leszek Kolakowski, *The Concept of the Left*

What do the terms "Left" and "Right" mean? Ask somebody this question, and they will likely be at a loss about how to answer. We use these categories all the time, but we are not clear about what they mean; the distinction between the Left and the Right is unclear. This may partly explain why people often disagree about who is a leftist or not.

Given the ubiquity of the terms, it is important to clarify what they actually mean, or used to mean. I do so here, borrowing heavily from Leszek Kolakowski's excellent essay "The Concept of the Left".

Left and Right are relative terms; we can have a Left only in relation to a Right, and vice versa. We tend to situate movements and parties, and factions within movements and parties, as more or less left or right in relation to each other, without this meaning that they are on the Left or on the Right in an absolute sense. For example, we talk of the left-wing of the Democratic Party, which is to the left of the rest of the party, but we can still say that this left wing is essentially right-wing, though not as right-wing as the rest of the party.

However, the concepts Left and Right must have specific content which allows us to judge whether some movement or individual is left or right in relation to some other movement or individual. What is this content? Following Kolakowski, I would say that the concepts Left and Right are on a spectrum of utopian aspiration beyond vs opportunist adaptation to the status quo. One is more or less Left to the extent that one more or less senses and believes in the possibility of social change, and vice versa: one is more or less Right to the extent that he views the present status quo as unchangeable, adapting to it.

Kolakowski does not use the term "utopia" in the derogatory sense of "pipe dream". Utopia for him concerns the historical possibility of realizing what ought to be (as opposed to how the world actually

is in the present). To be a leftist or a utopian is to believe in the possibility, desirability and necessity of radical social transformation that will raise human well-being. The greater the possibility one recognizes for radical social transformation, the more leftist or utopian one is.

This sense of possibility is a state of consciousness that is the mental counterpart or theoretical expression of people's desire and striving towards radical change. Initially this utopian consciousness of possibility does not find expression in mass social movements and instead takes the form of individually-constructed models of how the world should be, e.g. those of Thomas More, Fourier, Saint-Simon, or Robert Owens. These models are artificial and impracticable. Gradually though this consciousness grips the masses and begins to drive their activity; it crosses from the realm of theory into the field of practical thinking and begins to guide human action. A good example of a utopian consciousness guiding masses of people to action is the Marxist socialism of the late 19th– and early 20th– centuries.

It should be noted that utopia is never realizable even if it guides popular movements. Nevertheless, it is essential because its ideals provide direction to the fight of these movements for social change. For example, socialism was the ideal the working-class movement of the late 19th– and early 20th– centuries strove to realize. It was an ideal that was not directly realizable and lacked detail, but it informed the decision-making of the leaders of the movement as the movement's long-term goal. Utopia is not a blueprint of the future, but rather a tool necessary for revolution. Of course, if a utopia is too distant from the actual historical possibilities for change that reality affords, the attempt to realize it becomes grotesque and leads to changes harmful for society.

The Left is thus characterized by a sense of human potential. It believes in the possibility of social progress and fights for it. It opposes existing reality and follows principles about what ought to and could be, regardless of what actually is in the present. In other words, the Left's principles or political ideology are based on the potential in the present for a better future, and not on what is already the case in the world. The Left believes that social relations and human nature itself are changeable, and it wants to change them for the better. It does not accept the authority of what exists, i.e. that we ought to accept some institution or widespread belief that currently exists simply because it exists, perhaps for the sake of being pragmatic. [1] For example, just because the majority of people today are nationalists does not mean that they have to be and that we should accept nationalism as inevitable.

The Right, on the other hand, is characterized by the belief that radical social change is impossible. It takes a fundamentally conservative attitude towards existing reality and portrays existing conditions as unchangeable facts, e.g. that some unemployment is inevitable or that society will always be based on the pursuit of profit because human beings are by nature profit-seekers. Because it does not believe that the present can significantly change, the Right is occupied with how best to adapt to and navigate this present, taking advantage of it as much as it can. While the Left's politics are in the service of ideas, the Right's politics are merely tactics for taking and keeping power. At best, it wants to make the existing world run more smoothly and be a bit fairer. It seeks so-called 'practical' or 'pragmatic' solutions as opposed to radical change.

One could reply here that there have been right-wing forces that aimed to radically change society, such as the Nazis. This is arguably true, though it should be noted that the Nazis left the economic structure of society basically intact and practiced fundamentally opportunist power-politics. Moreover, right-wing attempts for social transformation always aim to revert society to a previous state of its existence, not to move it forward. They want a return to the past, be it an actual or a mythical one.

From the definitions I gave it should be clear that the Left and the Right are ideological attitudes, or

better yet, sensibilities, rather than sociological groups. To be on the Left or on the Right is to have a certain sensibility or orientation with regard to the possibility of social transformation. Someone who believes in this possibility is on the Left; someone who doesn't is on the Right. People, movements, and parties share this sensibility to different degrees and evince it on different issues. It is very rare that a person or group is consistently leftist on all issues. Importantly, no social group is necessarily left- or right-wing. For example, the workers or the oppressed are not necessarily on the Left; they may hold reactionary positions that the Left must oppose to remain true to its ideology. In other words, the Left is not about being in uncritical solidarity with the workers or the oppressed. It defines itself on the level of ideas, which may or may not be the ideas that the workers or the oppressed currently have.

Given that the Left is defined by its utopian goals and ideas, it cannot afford to abandon them. The Left is under constant pressure to make ideological compromises in order to gain power, but it cannot do so because it would be abandoning its reason for existence and thereby cease being the Left. Inevitably, the Left has to compromise on a tactical level with adverse historical circumstances, but it needs to recognize compromises as such, i.e. as falling short of its ideology. If it starts substituting its ideology for tactical compromises, it becomes part of the Right, and is in this way defeated even if it successfully gains power. The Left does not want power at all costs; defeats are preferable to ideological capitulation in the name of being 'pragmatic' or 'realistic'.

On the other hand, the Right's opportunist flexibility and pragmatism is its greatest strength. The Right is primarily after power and is willing to say anything that would help it gain and keep power, including pretending to have leftist positions and ideas. For example, the Leftist slogans of "freedom" and "equality" have become universally popular and accepted, forcing the Right to appropriate them as well. The Left's response to such appropriation can only be to define itself ever more precisely, explaining what politics and policies its ideals entail at each specific historical situation. For example, it can posit that on the topic of immigration, freedom and equality entail today that all migrants receive full citizenship rights, a position that the Right cannot accept. By being specific about what ideological positions Leftism entails at each issue, it can distinguish itself from any rightists that present themselves as Leftists (and there are many of those).

This consideration suggests that it is insufficient for the Left to define itself in the general terms I provided in this article. To say that the Left stands for radical social transformation is too vague a definition to allow us to distinguish concretely between Left and Right forces and parties today. A full definition of the Left today would require situating the Left position concretely in the political conflicts of today. Such a definition is beyond the purview of this article. Still, I think even my general definition makes evident that a party like AKEL cannot be considered Left. AKEL is a party of the status quo that repeatedly makes opportunist alliances with Right-wing parties to be in government. Despite its avowed goal of communism, in practice the party never attempted more than minor social reforms, and always prioritized adapting to the nationalist and corrupt political environment of Cyprus. It is a Right-wing party through and through.

[1] It should be noted here that of course the Left is not against any and all kinds of reality. The Left is in opposition to what exists only insofar what exists is contrary to its ideals and goals. It is possible that we achieve a free and just society that the Left would not oppose. The Left aims to change the world and realize its values, it does not oppose the present for opposition's sake.

Any views expressed are the author's.

Phedias Christodoulides is a PhD candidate in Philosophy at Northwestern University and a member of the Platypus Affiliated Society.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Χρειάζεται Ελληνική Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2020, The Justice Project (Ιστοσελίδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Προς μια μαρξιστική προσέγγιση του κυπριακού προβλήματος σήμερα (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε τον Φεβρουάριο του 2020 από το Πλατύπους Λευκωσίας.

Περιεχόμενο

Προς μια μαρξιστική προσέγγιση του κυπριακού προβλήματος σήμερα

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Παρά την παραγωγή αρκετών σε γενικές γραμμές αριστερών αναλύσεων και τοποθετήσεων για το λεγόμενο Κυπριακό πρόβλημα τα τελευταία χρόνια, μια Μαρξιστική προσέγγιση του προβλήματος απουσιάζει. Η Ελληνοκυπριακή αριστερά προσεγγίζει το Κυπριακό σχεδόν εξ'ολοκλήρου είτε από φιλελεύθερη είτε από εθνικιστική σκοπιά, όντας ουραγός της ενδοαστικής διαμάχης για το ζήτημα μεταξύ φιλελεύθερων και εθνικιστών. Η μεγάλη πλειοψηφία της αριστεράς ανήκει στη φιλελεύθερη πλευρά της διαμάχης, υποστηρίζοντας Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία (ΔΔΟ) σαν τη καλύτερη δυνατή λύση στο πρόβλημα. Η ΔΔΟ παρουσιάζεται σαν αναγκαία προϋπόθεση για εθνική ειρήνη στο νησί, και κάποιες φόρες επίσης σαν αναγκαία προϋπόθεση για μελλοντική διεξαγωγή ταξικού αγώνα. (Η δεύτερη είναι η στάση μερικών ακροαριστερών ομάδων όπως του Αντίφα Lefkosa, της Συσπείρωσης Ατάκτων και της ομάδας Στάσις.) Στην εθνικιστική πλευρά της διαμάχης βρίσκουμε τους Ελληνοκύπριους υποστηρικτές του ΚΚΕ, μαζί με λιγοστούς πρώην αναρχικούς. Το ΚΚΕ απορρίπτει τη ΔΔΟ, θεωρώντας τη μια λύση που πηγάζει από και εξυπηρετεί το νατοϊκό ιμπεριαλισμό των ΗΠΑ, Ηνωμένου Βασιλείου και Τουρκίας. Αντί της ΔΔΟ υποστήριζει ενιαίο Κυπριακό κράτος.

Καμιά πλευρά της διαμάχης δεν είναι Μαρξιστική, παρά κάποιους ισχυρισμούς για το αντίθετο. Ιδιαίτερα οι υποστηρικτές του ΚΚΕ ισχυρίζονται πως είναι ορθόδοξοι Μαρξιστές που βασίζουν την ανάλυσή τους για το Κυπριακό πρόβλημα στο Μαρξισμό, αλλά είναι απλά Σταλινικοί που παραποιούν το Μαρξισμό για να δικαιολογήσουν τον ασυνείδητο Ελληνικό εθνικισμό τους. Η ελαχιστοποίησή τους της ευθύνης της Ελλάδας και της Ελληνοκυπριακής κοινότητας για το πρόβλημα είναι ενδεικτική. Δεδομένου ότι ο εθνικισμός τους έρχεται ξεκάθαρα σε αντίφαση με το Μαρξιστικό προλεταριακό διεθνισμό, δεν θα εξετάσω την προσέγγιση τους για το Κυπριακό σε αυτό το κείμενο: η προσέγγισή τους είναι ξεκάθαρα μη-Μαρξιστική. Στη φιλελεύθερη πλευρά της διαμάχης, μόνο μια οργάνωση, το Στάσις, προσπάθησε να βασίσει άμεσα πάνω στο Μαρξισμό την υποστήριξη της για ΔΔΟ. Παρακάτω αντικρούω την ανάλυσή του Στάσις, και επίσης εξετάζω κάποιες από τις πιο σημαντικές πρόσφατες αριστερές και ακροαριστερές αναλύσεις.

Ο στόχος μου εδώ είναι να ταυτοποιήσω το Μαρξιστικό πλαίσιο για εξέταση εθνικών ζητημάτων και να κάνω μια αρχή στην εφαρμογή αυτού του πλαισίου στο λεγόμενο Κυπριακό πρόβλημα. Πρώτα εξετάζω τη Μαρξιστική προσέγγιση στο εθνικό ζήτημα όπως διαμορφώθηκε ιστορικά από τους νεαρούς Μαρξ και Ένγκελς μέχρι τη Δεύτερη Διεθνή και το Λένιν. Είναι απαραίτητο να δούμε τη Μαρξιστική προσέγγιση εξελικτικά και ιστορικά καθώς δεν υπάρχει μία και μόνο Μαρξιστική θέση

που ισχύει για όλα τα εθνικά ζητήματα παντού και πάντοτε. Αντ'αυτού, υπάρχει μια βασική αρχή που καθορίζει τη Μαρξιστική θέση σε κάθε επιμέρους εθνικό ζήτημα σε κάθε επιμέρους ιστορική συγκυρία. Αυτή η αρχή είναι η Μαρξιστική δέσμευση στο στόχο της παγκόσμιας προλεταριακής επανάστασης. Ουσιαστικά, σε κάθε εθνικό ζήτημα οι Μαρξιστές υιοθετούν τη θέση που συνεισφέρει περισσότερο στον επαναστατικό στόχο. Η Μαρξιστική προσέγγιση στο εθνικό ζήτημα είναι συνεπώς πρώτιστα στρατηγική προσέγγιση· οι επιμέρους θέσεις που υιοθετόνται πηγάζουν όλες από τον πρωταρχικό επαναστατικό στόχο.

Έπειτα εφαρμόζω τα συμπεράσματά μου από την παραπάνω ανάλυση στο Κυπριακό πρόβλημα. Δεν θα εξετάσω το Κυπριακό σε βάθος, ούτε θα εξετάσω πως διαμορφώθηκε ιστορικά σαν πρόβλημα. Θα περιοριστώ σε μερικά γενικά σημεία για τη φύση του προβλήματος σήμερα, τη σχέση του με την Αριστερά και τα καθήκοντά που μας καλεί να αναλάβουμε. Αυτά τα σημεία προορίζονται για προσανατολισμό οποιασδήποτε μελλοντικής μαρξιστικής προσέγγισης στο πρόβλημα. Ωφείλω να σημειώσω εδώ πως το κείμενό μου χρωστάει πολλά στο εξαιρετικό κείμενο της Σπαρτακιστικής Λίγκας «Το Εθνικό Ζήτημα στο Μαρξιστικό Κίνημα, 1848-1914».

1. **Οι Μαρξ και Ένγκελς για το Εθνικό Ζήτημα**

Η πιο πρώϊμη θέση των Μαρξ και Ένγκελς για το εθνικό ζήτημα εκφράστηκε στο πλαίσιο των επαναστάσεων του 1848 σε σχέση με το στόχο επίτευξης Ευρωπαϊκών αστικοδημοκρατικών επαναστάσεων. Τη συγκεκριμένη περίοδο οι Μαρξ-Ένγκελς υποστήριζαν πως τα προηγμένα Ευρωπαϊκά κράτη χρειάζονταν να υποστούν αστικο-δημοκρατική επανάσταση σαν προϋπόθεση για τη μελλοντική σοσιαλιστική επανάσταση. Ήθελαν τους αστούς δημοκράτες να αναλάβουν την εξουσία από την αντιδραστική αριστοκρατία της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και να ιδρύσουν αστικές δημοκρατίες.

Η αντίληψή τους περί αναγκαιότητας αστικοδημοκρατικών επαναστάσεων για το σοσιαλιστικό αίτημα ήταν η γενική αρχή που κατηύθυνε τις επιμέρους θέσεις των Μαρξ και Ένγεκλς για τα εθνικά ζητήματα σε Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι Μαρξ και Ένγκελς δεν ενστερνίζονταν καμιά αφηρημένη καθολική αρχή για την εθνική αυτοδιάθεση των λαών· οι θέσεις τους για αυτό το ζήτημα ήταν στρατηγικής φύσεως. Αυτό που τους ενδιέφερε ήταν να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση, και θεωρούσαν πως η βασική τέτοια προϋπόθεση που ήταν επιτεύξιμη στις επανάστασεις του 1848 ήταν μια αστικοδημοκρατική Ευρώπη. Οι θέσεις τους για τα διάφορα εθνικά ζητήματα της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης απέρρεαν από το στόχο της αστικοδημοκρατικής Ευρώπης. Θεωρούσαν πως κάποια Ευρωπαϊκά έθνη ήταν πιο προοδευτικά από άλλα, και ότι μόνο τα προοδευτικά έθνη, δηλαδή, αυτά που είχαν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν αστικοδημοκρατικά κράτη, άξιζαν υποστήριξης στον αγώνα τους για αυτοδιάθεση. Αυτά τα έθνη ήταν οι Γερμανοί, οι Πολωνοί και οι Ούγγροι, τα μόνα έθνη με σημαντικούς αστικούς πληθυσμούς στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Οι υπόλοιποι Σλαβικοί λαοί ήταν σχεδόν εξ'ολοκλήρου αγροτικά έθνη που θεωρούνταν υπερβολικά υποανάπτυκτα για τη διαμόρφωση αστικοδημοκρατικών απαιτήσεων. Οι Μαρξ και Ένγκελς υποστήριζαν έτσι τη δημιουργία τριών αστικών δημοκρατικών κρατών, μιας Μεγάλης Γερμανίας, μιας Μεγάλης Πολωνίας και μιας Μεγάλης Ουγγαρίας, όπου οι υπόλοιποι Σλάβοι αναμένονταν να αφομοιώθουν πολιτιστικά. Συνεπώς οι Μαρξ και Ένγκελς δεν υποστήριξαν τους εθνικούς αγώνες των Σλάβων στην Αυστροουγγρική αυτοκρατορία, και διαφώνησαν με την αφηρήμενη υποστήριξη του Μπακούνιν για αυτοδιάθεση όλων των λαών ανεξαιρέτως. Η τσαρική Ρωσία θεωρείτο επίσης υπερβολικά υποανάπτυκτη και αντιδραστική για μια αστικοδημοκρατική επανάσταση, με τους Μαρξ και Ένγκελς να υποστηρίζουν μια ανεξάρτητη Πολωνία ακριβώς ως προπύργιο έναντι της Ρωσίας.[1]

Δεν επιθυμώ να κρίνω την ορθότητα των εμπειρικών συμπερασμάτων του Μαρξ και του Ένγκελς σχετικά με την προοδευτικότητα ή την καθυστέρηση των διαφόρων ευρωπαϊκών εθνών/εθνικοτήτων

το 1848. Αρκεί να πούμε ότι η θέση ότι υπάρχουν πιο προοδευτικές και πιο καθυστερημένες εθνικότητες εγκαταλείφθηκε αργότερα από τον μαρξισμό, και πολύ σωστά: δεν έχει σήμερα νόημα να μιλάμε για προοδευτικές και αντιδραστικές εθνότητες/ έθνη.

Μετά την αποτυχία των επαναστάσεων του 1848, ο Μαρξ και ο Ένγκελς έδωσαν μεγάλη έμφαση στην ανάγκη ευρωπαϊκής οικονομικής ανάπτυξης, και πάλι ως θεμελιώδη προϋπόθεση για την ευρωπαϊκή και παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση. Θεώρησαν ότι η αποτυχία των επαναστάσεων οφειλόταν στην οικονομική καθυστέρηση της ηπειρωτικής Ευρώπης, μιας καθυστέρησης που ρύθμιζε την ανάπτυξη του προλεταριάτου ως τάξη. Μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη, δηλ. η πρόοδος και η ωρίμανση του καπιταλισμού, συνεπαγόταν για αυτούς ένα μεγαλύτερο, ισχυρότερο και πιο ώριμο προλεταριάτο. Έτσι, υποστήριζαν την εν λόγω ανάπτυξη. Δεδομένου ότι πίστευαν επίσης ότι η ενοποίηση της Γερμανίας και της Ιταλίας θα επιτάχυνε σημαντικά την οικονομική ανάπτυξη, υποστήριξαν και αυτές τις ενοποιήσεις. Θεωρούσαν ότι μια ενωμένη Γερμανία θα έδινε τεράστια ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης και θα παρήγαγε το πιο προηγμένο εργατικό κίνημα στην Ευρώπη. Εκ των υστέρων, είχαν δίκιο, όπως απόδειξε η ανάπτυξη του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος Γερμανίας (SPD). Συνέχισαν επίσης να υποστηρίζουν την αφομοίωση όλων των «καθυστερημένων» εθνικοτήτων στα «προοδευτικά» έθνη της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Πολωνίας και της Ουγγαρίας.

Ο Μαρξ άρχισε να απομακρύνεται από την άποψή του σχετικά με την αφομοίωση στα τέλη του 1860, στο πλαίσιο του ιρλανδικού ζητήματος. Ενώ πρώτα υποστήριζε την αφομοίωση των Ιρλανδών στη Βρετανία, στα τέλη της δεκαετίας του 1860 άλλαξε γνώμη και άρχισε να υποστηρίζει την ιρλανδική ανεξαρτησία. Ο λόγος αυτής της αλλαγής είναι ότι ο Μαρξ συμπέρανε ότι η ύπαρξη ιρλανδικού προλεταριάτου στη Βρετανία ήταν υπεύθυνη για την κατά τα άλλα ανεξήγητη πολιτική καθυστέρηση του οικονομικά και οργανωτικά προχωρημένου βρετανικού προλεταριάτου. Η Βρετανία ήταν η πιο οικονομικά και πολιτικά προηγμένη χώρα στην Ευρώπη, όμως το προλεταριάτο της υστερούσε σε σχέση με το ηπειρωτικό προλεταριάτο. Ο Μαρξ έφτασε να πιστεύει ότι αυτό οφειλόταν στη διαίρεση του βρετανικού προλεταριάτου σε αγγλικό και ιρλανδικό. Αυτή η συνύπαρξη ήταν ανταγωνιστική και ενίσχυε τον αγγλικό και ιρλανδικό εθνικισμό, οδηγώντας τους άγγλους και ιρλανδούς προλετάριους στην ταύτιση με τις αστικές τους τάξεις αντί στην ανάπτυξη της ταξικής τους συνείδησης. Όπως έγραψε ο Μαρξ το 1870 σε μια επιστολή του προς τους S. Meyer και A. Vogt: “Αυτός **ο ανταγωνισμός είναι το μυστικό της ανικανότητας της αγγλικής εργατικής τάξης**, παρά την οργάνωση της. Είναι το μυστικό με το οποίο η καπιταλιστική τάξη διατηρεί τη δύναμή της»[2] (μετάφραση δική μου)[3]. Ο Μαρξ υποστήριξε την ιρλανδική ανεξαρτησία ως τρόπο διαχωρισμού του αγγλικού από το ιρλανδικό προλεταριάτο, εξαλείφοντας τον ανταγωνισμό τους. Έφτασε να θεωρεί το φυσικό διαχωρισμό των δύο προλεταριάτων προϋπόθεση για την πολιτική τους ενότητα.

Ο Μαρξ και ο Ένγκελς εγκατέλειψαν την αφομοιωτική τους θέση κατά τις τελευταίες δεκαετίες της ζωής τους. Στα τέλη της δεκαετίας του 1870 άρχισαν να πιστεύουν στη δυνατότητα μιας ριζοσπαστικής δημοκρατικής επανάστασης στη Ρωσία και μάλιστα θεώρησαν ότι η επανάσταση αυτή θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως εφαλτήριο για προλεταριακή επανάσταση στη Δύση.[4] Αυτή η δυνατότητα μείωσε σημαντικά τη σημασία της πολωνικής ανεξαρτησίας στα μάτια τους. Ο Ένγκελς εξακολουθούσε να υποστηρίζει την πολωνική ανεξαρτησία, αλλά όχι ως προπύργιο στην Τσαρική αντίδραση. Αντίθετα, υποστήριζε ότι η εθνική ανεξαρτησία ήταν απαραίτητη για την ανάπτυξη της ταξικής πάλης σε οποιοδήποτε «προοδευτικό» έθνος όπως η Πολωνία. Όπως έγραψε: «Είναι ιστορικά αδύνατο για έναν σπουδαίο λαό να συζητήσει σοβαρά εσωτερικά προβλήματα οποιουδήποτε είδους, ώσπου στερείται εθνικής ανεξαρτησίας …. Εφόσον η Πολωνία είναι χωρισμένη και υποδουλωμένη, ούτε ένα ισχυρό σοσιαλιστικό κόμμα δεν μπορεί να αναπτυχθεί στην ίδια τη χώρα, ούτε μπορεί να προκύψει πραγματική διεθνής επαφή μεταξύ των προλεταριακών κομμάτων στη Γερμανία κλπ., με άλλους εκτός από μετανάστες Πολωνούς…. Η διεθνής κίνηση του προλεταριάτου είναι δυνατή μόνο ανάμεσα σε ανεξάρτητα έθνη». Όπως πάντα, το κριτήριο για τη θεμιτότητα εθνικής ανεξαρτησίας

είναι το κατά πόσο η ανεξαρτησία διευκολύνει τη σοσιαλιστική επανάσταση. Ταυτόχρονα, ο Γαλλο-Πρωσικός πόλεμος είδε την ενοποίηση της Γερμανίας αλλά χωρίς την Αυστρία, αφήνοντας ανοιχτό το ζήτημα του τι πρέπει να γίνει με την πολυεθνική Αυστροουγγρική αυτοκρατορία. Ο Ένγκελς έγινε πιο ανοικτός προς τη σλαβική αυτοδιάθεση στο τέλος της ζωής του, με την προϋπόθεση ότι θα συμβεί μόνο μετά την πτώση του τσαρισμού, ώστε να μην την εκμεταλλευτεί μια αντιδραστική τσαρική Ρωσία.[5]

Όπως είναι σαφές από τα παραπάνω, οι Μαρξ και Ένγκελς προσέγγιζαν το εθνικό ζήτημα πάντα στρατηγικά και όχι ως ζήτημα αρχής. Άλλαξαν τις απόψεις τους για συγκεκριμένα εθνικά ζητήματα κατά τη διάρκεια της ζωής τους, έχοντας πάντοτε γνώμονα το κυρίαρχο συμφέρον της σοσιαλιστικής επανάστασης. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι Μαρξ και Ένγκελς ήταν σθεναροί διεθνιστές που υποστήριζαν τη γερμανική ενοποίηση μόνο ως μέσο για παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση. Απέδειξαν το διεθνισμό τους πέρα πάσης αμφιβολίας υποστηρίζοντας τους Γάλλους εναντίον της εισβολής του Μπίσμαρκ στη Γαλλία κατά το Γαλλο-Πρωσικό πόλεμο.

*** Το Εθνικό Ζήτημα επί Δεύτερης Διεθνούς**

Κατά την περίοδο ύπαρξης της Δεύτερης Διεθνούς (1889-1916) υπήρχαν 4 κύριες ανταγωνιστικές θέσεις για το εθνικό ζήτημα. Αυτές ήταν: 1) η θέση του Καρλ Κάουτσκι, θεωρητικού ηγέτη της γερμανικής σοσιαλδημοκρατίας, 2) η θέση των Καρλ Ρένερ και Όττο Μπάουερ, Αυστρομαρξιστών θεωρητικών ηγετών της Αυστρο-ουγγρικής σοσιαλδημοκρατίας, 3) η θέση της Ρόζας Λούξεμπουργκ, και 4) η θέση του Βλάντιμιρ Λένιν. Υπάρχουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των 4 θέσεων, και η σχέση τους είναι αρκετά περίπλοκη. Κάνω μια σύντομη περίληψη των πρώτων τριών πριν επικεντρωθώ στη θέση του Λένιν, καθώς αυτή είναι που έμεινε στην ιστορία σαν η ‘ορθόδοξη’ Μαρξιστική θέση και είναι θύμα ασταμάτητης κατάχρησης μέχρι σήμερα.[6]

Ο Κάουτσκι υποστήριξε το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση. Κατηύθυνε τη Διεθνή να απορρίψει τη ξεπερασμένη άποψη του Μαρξ και του Ένγκελς ότι η Ρωσία είναι πιο οπισθοδρομική από τη Γερμανία και την Αυστροουγγαρία, και αυτό οδήγησε τη Διεθνή στην υιοθέτηση της αρχής του δικαιώματος των εθνών για αυτοδιάθεση. Ο Κάουτσκι υποστήριζε το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση επειδή αντιλαμβανόταν πολυεθνικά κράτη όπως την Αυστροουγγαρία, τη Ρωσία και την Οθωμανική Αυτοκρατορία ως αντιδραστικά, φεουδαρχικά υπολείμματα. Ήθελε τη διάσπαση αυτών των κρατών στα συνιστώμενα έθνη τους ως μέρος μιας αναγκαίας αστικοδημοκρατικής επανάστασης στην Ανατολική Ευρώπη.

Ο Κάουτσκι δεν υποστήριξε ποτέ δημόσια τη διάλυση των πολυεθνικών κρατών, διότι οι αυστριακοί σοσιαλδημοκράτες διαφωνούσαν μαζί του για το θέμα. Το εθνικό πρόγραμμα των αυστριακών σοσιαλδημοκρατών, που διατυπώθηκε στο συνέδριο του Brunn του 1898, καλούσε για ένα ομοσπονδιακό, δημοκρατικό αυστροουγγρικό κράτος και όχι για εθνική αυτοδιάθεση. Ούτε οι πιο ριζοσπαστικοί από τους Αυστριακούς εξέφρασαν υποστήριξη για εθνική αυτοδιάθεση. Ο κύριος λόγος αυτής της έλλειψης υποστήριξης ήταν η λογική και ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι η διάλυση της Αυστροουγγαρίας θα οδηγούσε σε πόλεμο μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας για τα εδάφη της πρώτης. Οι αυστριακοί σοσιαλδημοκράτες προσπάθησαν έτσι να διατυπώσουν ένα πρόγραμμα που θα άμβλυνε τους βίαιους εθνικούς ανταγωνισμούς στην Αυστροουγγαρία, διατηρώντας ταυτόχρονα την Αυστροουγγαρία σαν οντότητα. Η βάση αυτού του προγράμματος ήταν η αρχή της λεγόμενης «πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας». Σύμφωνα με την πολιτιστική-εθνική αυτονομία, τα έθνη δεν πρέπει να γίνονται αντιληπτά με εδαφικούς όρους, αλλά απεναντίας πολιτισμικά, όπως οι θρησκείες. Ένα έθνος είναι μια μη εδαφική ένωση ατόμων. Οι διαφορετικές εθνικότητες πρέπει να διαθέτουν τα δικά τους πολιτιστικά ιδρύματα, π.χ. τα δικά τους ξεχωριστά σχολεία, ζώντας όμως μαζί στο ίδιο κράτος ή έδαφος. Οι εθνικότητες πρέπει να είναι πολιτιστικά – αλλά όχι εδαφικά – αυτόνομες. Σε αντίθεση με τον Μαρξ και τον Ένγκελς, οι Αυστρομαρξιστές έβλεπαν την εθνικότητα θετικά, δηλαδή,

ήταν εθνικιστές. Ήθελαν έναν κομμουνισμό όπου οι διαφορετικές εθνικότητες οργανώνονται αυτόνομα· η εθνικότητα δεν ήταν κάτι που επιβάλλεται να ξεπεραστεί.[7]

Στο άλλο άκρο του φάσματος από τους εθνικιστές Αυστρομαρξιστές βρισκόταν η Ρόζα Λούξεμπουργκ. Η Λούξεμπουργκ πάντοτε αντιμετώπιζε τον εθνικισμό χρησιμοποιώντας διεθνιστική προπαγάνδα. Το έργο της για το εθνικό ζήτημα επικεντρώθηκε στο ζήτημα της πολωνικής ανεξαρτησίας (ήταν Πολωνή). Αντιτάχθηκε στην ανεξαρτησία της Πολωνίας με το σκεπτικό ότι η Πολωνία ήταν υπερβολικά ενοποιημένη οικονομικά με τη Ρωσία για να είναι βιώσιμη η ανεξαρτησία, και επίσης επειδή θεωρούσε τον πολωνικό εθνικισμό ως ένα μικροαστικό αντιδραστικό φαινόμενο. Το πιο σημαντικό είναι ότι η Λούξεμπουργκ ήταν αισιόδοξη ότι μια σοσιαλιστική επανάσταση θα μπορούσε να ξεκινήσει στη Ρωσία και στη συνέχεια να εξαπλωθεί δυτικά. Σε αυτό ακολούθησε τον Τρότσκι, αποδεχόμενη τη θεωρία του περί διαρκούς επανάστασης όπως εκφράζεται, για παράδειγμα, στο «Αποτελέσματα και Προοπτικές». Η Πολωνία ήταν το πιο οικονομικά προηγμένο κομμάτι της ρωσικής αυτοκρατορίας και η Λούξεμπουργκ πίστευε ότι θα έπαιζε σημαντικό ρόλο σε ρωσική επανάσταση. Όπως σωστά σημειώνουν οι Σπαρτακιστές, η Λούξεμπουργκ έβλεπε τη Ρωσία με τον ίδιο τρόπο που ο Μαρξ έβλεπε τη Γερμανία το 1848: ως το εφαλτήριο για την επερχόμενη σοσιαλιστική επανάσταση. Και πάλι, όπως και του Μαρξ, η θέση της για το εθνικό ζήτημα ήταν στρατηγική, απορρέοντας από τον πρωταρχικό στόχο της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης.

*** Ο Λένιν για το Εθνικό Ζήτημα**

Με την πρώτη ματιά, η θέση του Λένιν για το εθνικό ζήτημα φαίνεται να είναι η ίδια με αυτή του Κάουτσκι. Ο Λένιν, όπως και ο Κάουτσκι, υποστήριζε κατηγορηματικά το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση: «Το άρθρο του προγράμματος μας (για την αυτοδιάθεση των εθνών) δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως κάτι άλλο παρά για πολιτική αυτοδιάθεση, δηλαδή για το δικαίωμα αποσχιστοποίησης και διαμόρφωσης ενος ξεχωριστού κράτους.»[8] Σημείωνε ότι το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση ήταν ένα ουσιαστικό σημείο στο μπολσεβίκικο πρόγραμμα λόγω του γεγονότος ότι η ρωσική αυτοκρατορία περιελάμβανε πολλά διαφορετικά έθνη/εθνικότητες που ήταν όλα καταπιεσμένα από την τσαρική μοναρχία, και επίσης λόγω του γεγονότος ότι στην Ανατολική Ευρώπη και στην Ασία είχε μόλις ξεκινήσει η αστικοδημοκρατική επανάσταση που παλιότερα είχε οδηγήσει στη δημιουργία ανεξάρτητων εθνικών κρατών στη Δύση.[9] Στο βαθμό που ο Λένιν αναγνώριζε ότι η εθνική χειραφέτηση για την Πολωνία, την Ουκρανία και τα άλλα έθνη ήταν ένα ατελείωτο αστικοδημοκρατικό καθήκον που απαιτούσε ολοκλήρωση, η θέση του μοιάζει πράγματι με εκείνη του Κάουτσκι. Ωστόσο, όπως θα καταστεί σαφές σε αυτό το τμήμα του κειμένού μου, η θέση του Λένιν διέφερε σημαντικά από του Κάουτσκι.

Ο Λένιν ήταν αυστηρός υποστηρικτής ίσων δικαιωμάτων για όλες τις εθνότητες ενός κράτους. Σε αντίθεση με τους Αυστρομαρξιστές, δεν έβλεπε θετικά τον εθνικισμό αυτόν καθαυτόν· η υποστήριξή του προς εθνικά κινήματα ήταν αρνητική υπό την έννοια ότι ήθελε να σταματήσει η καταπίεση των εθνικών μειονοτήτων. Όπως το έθεσε: «Η αφύπνιση των μαζών από το φεουδαρχικό λήθαργο και ο αγώνας τους εναντίον κάθε εθνικής καταπίεσης, για λαϊκή και εθνική κυριαρχία, είναι προοδευτικοί. Ως εκ τούτου, είναι υποχρεωτικό καθήκον του Μαρξιστή να υποστηρίζει τον πιο αποφασιστικό και συνεπή δημοκρατισμό σε όλες τις πτυχές του εθνικού ζητήματος. Αυτό το καθήκον είναι σε μεγάλο βαθμό αρνητικό. Αλλά αυτό είναι το όριο που μπορεί να φτάσει το προλεταριάτο στην υποστήριξη του εθνικισμού, γιατί πέρααπό αυτό αρχίζει η «θετική» δραστηριότητα της αστικής τάξης που αγωνίζεται να ενισχύσει τον εθνικισμό.»[10] Αναγνώριζε ότι ο εθνικισμός ήταν προοδευτικός και προς το συμφέρον του προλεταριακού ταξικού αγώνα μόνο στο βαθμό που αποτελούσε έκφραση του αστικοδημοκρατικού αγώνα κατά της φεουδαρχικής εθνικής καταπίεσης και των φεουδαρχικών προνομίων που απολάμβαναν συγκεκριμένα έθνη ή γλώσσες. Η υποστήριξη της εργατικής τάξης για την αστική τάξη στο εθνικό ζήτημα έπρεπε να περιοριστεί σε αυτούς τους αρνητικούς στόχους: «Η εργατική τάξη υποστηρίζει την αστική τάξη μόνο για να εξασφαλίσει την εθνική ειρήνη (την οποία η αστική τάξη δεν μπορεί να επιφέρει εντελώς και η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο με πλήρη

δημοκρατία), προκειμένου να εξασφαλιστούν ίσα δικαιώματα και να δημιουργηθούν οι καλύτερες συνθήκες για την ταξική πάλη.»[11]

Όπως φαίνεται από αυτή την τελευταία διατύπωση, η θέση του Λένιν για το εθνικό ζήτημα είχε σαν γνώμονα το συμφέρον της προλεταριακής ταξικής πάλης. Πράγματι, όπως ο Μαρξ, ο Ένγκελς, η Λούξεμπουργκ και ο Κάουτσκι, ο Λένιν προσέγγιζε το εθνικό ζήτημα πρωτίστως στρατηγικά. Η υποστήριξή του για το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεση ήταν στρατηγική και όχι θέση αρχής όπως συνήθως παρουσιάζεται: «Αν και αναγνωρίζει την ισότητα και τα ίσα δικαιώματα σε ένα εθνικό κράτος, [το προλεταριάτο] εκτιμά πάνω απ''όλα και τοποθετεί μπροστά απ'όλα τη συμμαχία των προλετάριων όλων των εθνών και αξιολογεί κάθε εθνική απαίτηση, οποιοδήποτε εθνικό χωρισμό, από την οπτική του εργατικού ταξικού αγώνα.»[12] Το σημαντικότερο είναι ότι ο στρατηγικός λόγος που είχε ο Λένιν για την υποστήριξη αυτού του δικαιώματος ήταν διαφορετικός από του Κάουτσκι. Ο Κάουτσκι υποστήριζε την αυτοδιάθεση επειδή πίστευε πραγματικά ότι η ανεξαρτησία των εθνών θα προωθούσε την αστικοδημοκρατική επανάσταση στην Ανατολική Ευρώπη με τον ίδιο τρόπο που την προώθησε στη Δυτική Ευρώπη. Έτσι ήθελε να γίνει η ανεξαρτησία αυτή πραγματικότητα. Ο Λένιν ωστόσο δεν υποστήριζε την αυτοδιάθεση κυρίως για τον λόγο αυτό· δεν περίμενε από την Ανατολική Ευρώπη να επαναλάβει τη μακρά αστικοδημοκρατική ανάπτυξη της Δυτικής Ευρώπης. Υποστήριζε, αντιθέτως, το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση ως μέσο για την ενοποίηση της εργατικής τάξης σε πολυεθνικά κράτη όπως η Ρωσία.

Ο Λένιν πίστευε ότι η υπεράσπιση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης ήταν απαραίτητη ως μέσο ενοποίησης της εργατικής τάξης σε ένα πολυεθνικό κράτος. Αντίθετα με τον Κάουτσκι, δεν είχε ως στόχο την ανεξαρτησία ως τέτοια, και θεωρούσε τη θεμιτότητα της ανεξαρτησίας δευτεροβάθμιο ζήτημα που έπρεπε να αποφασίζεται κατά περίπτωση.[13] Πριν από την επανάσταση του 1917, οι Μπολσεβίκοι δεν έλαβαν θέση υπέρ ή κατά της ανεξαρτησίας της Πολωνίας, της Ουκρανίας ή της Φινλανδίας. Ως απάντηση στη Λούξεμπουργκ, ο Λένιν υποστήριξε ότι η αφηρημένη διεθνιστική προπαγάνδα της ήταν ανεπαρκής για να πείσει εθνικές μειονότητες όπως οι Πολωνοί και οι Ουκρανοί ότι οι μεγάλοι Ρώσοι σοσιαλιστές ήταν πραγματικά διεθνιστές. Τόνιζε ότι το εργατικό κίνημα του κάθε καταπιεστικού έθνους θα πρέπει να επιδείξει στο πρόγραμμά του και στην πράξη ότι υποστηρίζει το δικαίωμα των καταπιεσμένων εθνών στην ανεξαρτησία. Αυτό είναι απαραίτητο για να κερδίσει την εμπιστοσύνη των εργατών των καταπιεσμένων εθνών: «Το προλεταριάτο των καταπιεστικών εθνών δεν μπορεί να περιοριστεί στις αφηρημένες κοινότοπες φράσεις εναντίον των προσαρτήσεων και υπέρ των ίσων δικαιωμάτων των εθνών που μπορούν να επαναληφθούν από οποιονδήποτε ειρηνικό αστό… Το προλεταριάτο πρέπει να απαιτήσει το δικαίωμα της πολιτικής απόσχισης για τις αποικίες και για τα έθνη που καταπιέζει το "δικό του" έθνος. Εκτός αν το κάνει αυτό, ο προλεταριακός διεθνισμός θα παραμείνει μια φράση χωρίς νόημα· η αμοιβαία εμπιστοσύνη και η ταξική αλληλεγγύη μεταξύ των εργατών των καταπιεστικών και καταπιεσμένων εθνών θα είναι αδύνατη· η υποκρισία των μεταρρυθμιστών και Καουτσκικών υποστηρικτών της αυτοδιάθεσης οι οποίοι διατηρούν σιωπή σχετικά με τα έθνη που καταπιέζονται από το έθνος "τους" και παραμένουν βίαια εντός του κράτους "τους" δεν θα ξεσκεπαστεί."[14]

Το παρακάτω εκτενές απόσπασμα από το έργο του Λένιν Η Σοσιαλιστική Επανάσταση και το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των Εθνών είναι ιδιαίτερα κατατοπιστικό: «Το δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση σημαίνει μόνο το δικαίωμα στην ανεξαρτησία με πολιτική έννοια, το δικαίωμα στην ελεύθερη, πολιτική απόσχιση από το καταπιεστικό έθνος. Συγκεκριμένα, αυτή η πολιτική, δημοκρατική απαίτηση συνεπάγεται πλήρη ελευθερία για ζύμωση υπέρ της απόσχισης και ελευθερία να τακτοποιηθεί το ζήτημα της απόσχισης μέσω δημοψηφίσματος του έθνους που επιθυμεί να αποσχισθεί. Συνεπώς, η απαίτηση αυτή δεν είναι σε καμία περίπτωση ταυτόσημη με την απαίτηση για απόσχιση, για διαχωρισμό, για το σχηματισμό μικρών κρατών. Είναι απλώς η λογική έκφραση του αγώνα κατά της εθνικής καταπίεσης σε κάθε μορφή. Όσο πιο κοντά το δημοκρατικό κρατικό

σύστημα προσεγγίζει την πλήρη ελευθερία για απόσχιση, τόσο πιο σπάνια και αδύναμη θα είναι η προσπάθεια για απόσχιση στην πράξη· γιατί τα πλεονεκτήματα των μεγάλων κρατών, τόσο από άποψη οικονομικής προόδου όσο και από άποψη των συμφερόντων των μαζών, είναι αδιαμφισβήτητα, και αυτά τα πλεονεκτήματα αυξάνονται με την ανάπτυξη του καπιταλισμού. Η αναγνώριση της αυτοδιάθεσης δεν είναι η ίδια με το να κάνεις την ομοσπονδία θέση αρχής. Κάποιος μπορεί να είναι αποφασισμένος αντίπαλος αυτής της αρχής και κομμουνιστής του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού και παρόλα αυτά να προτιμά την ομοσπονδία από την εθνική ανισότητα ως το μοναδικό μονοπάτι προς τον πλήρη δημοκρατικό συγκεντρωτισμό. Ακριβώς από αυτή την άποψη ο Μαρξ, αν και συγκεντρωτιστής, προτιμούσε ακόμη και την ομοσπονδία της Ιρλανδίας με την Αγγλία από τη βίαιη υποταγή της Ιρλανδίας στους Άγγλους ”.

Με άλλα λόγια, η στήριξη του Λένιν στο δικαίωμα των εθνών για αυτοδιάθεση δεν συνεπάγεται υποστήριξη αποσχίσεων. Ο Λένιν δεν ήταν απαραίτητα υποστηρικτής αποσχίσεων, αλλά σεβόταν το δικαίωμα όλων των εθνικοτήτων στην ανεξαρτησία εάν την ήθελαν. Μάλιστα, ήλπιζε ότι υποστηρίζοντας το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης και καταπολεμώντας την εθνική καταπίεση, η εθνική καταπίεση θα μειωνόταν και τα μειονοτικά έθνη θα ήταν πιθανότερο να παραμείνουν στα πολυεθνικά κράτη τους και να συνεργαστούν με το προλεταριάτο του κυρίαρχου έθνους για το σοσιαλισμό.[15] Οι Σταλινικοί και οι Νέοι Αριστεροί διαστρεβλώνουν τον Λένιν όταν τον παρουσιάζουν ως υποστηρικτή οποιουδήποτε αιτήματος υποβάλλεται από μια καταπιεσμένη εθνική μειονότητα. Μεγαλοποιούν τη διαφωνία του με τη Λούξεμπουργκ και παραβλέπουν τον αντι-εθνικισμό του. Ο Λένιν πίστευε ότι τα μεγάλα κράτη είναι προς το συμφέρον τόσο της οικονομικής προόδου όσο και του σοσιαλισμού, αν και μερικές φορές η απόσχιση είναι αναπόφευκτη για την υπέρβαση της εθνικής εχθρότητας και ανισότητας, όπως στην περίπτωση της Ιρλανδίας.

Επειδή ο απώτερος στόχος του Λένιν στο εθνικό ζήτημα ήταν η ενότητα των προλετάριων όλων των εθνών στον αγώνα ενάντια στον τσάρο και για το σοσιαλισμό, αντιτάχθηκε σθεναρά στην πολιτιστική-εθνική αυτονομία. Υποστήριξε ότι η υπεράσπιση της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας διαιρεί την εργατική τάξη και φέρνει την εργατική και την αστική τάξη ενός έθνους πιο κοντά.[16] Επέμεινε ότι οι εργατικές τάξεις όλων των εθνών στη Ρωσία έπρεπε να εργαστούν από κοινού για να ξεπεράσουν τον τσαρισμό και να εδραιώσουν μια δημοκρατία με ίσα δικαιώματα για όλες τις εθνικότητες, έχοντας την πεποίθηση ότι ένας τέτοιος δημοκρατικός αγώνας θα ενοποιούσε το προλεταριάτο των διαφόρων εθνών. Από την άλλη, κατέκρινε την πολιτιστική-εθνική αυτονομία ότι προωθούσε την απομόνωση των εθνών στους τομείς του πολιτισμού και τις εκπαίδευσης, μια απομόνωση συμβατή με τη διατήρηση των εθνικών προνομίων.[17] Όπως και η Λούξεμπουργκ, αντιτάχθηκε στον φεντεραλισμό και ευνοούσε μόνο περιορισμένη περιφερειακή αυτονομία για τα μειονοτικά έθνη σε ένα ενιαίο κράτος: «Όλες οι περιοχές ενός κράτους που διακρίνονται από κοινωνικές ιδιαιτερότητες ή από την εθνική σύνθεση του πληθυσμού πρέπει να απολαμβάνουν ευρεία αυτοδιοίκηση και αυτονομία…»[18] Ο Λένιν ήταν επίσης ανένδοτος ότι οι προλεταριακές οργανώσεις κάθε χώρας, π.χ. το κόμμα, τα συνδικάτα κ.λπ., δεν πρέπει να έχουν διαχωρισμούς με βάση την εθνικότητα. Ήταν εναντίον κομματικών μορφών με ξεχωριστές εθνικές ομάδες σαν την Εβραϊκή Μπουντ.[19]

Είναι σημαντικό να σημειωθεί εδώ ότι ο Λένιν ήταν κατηγορηματικά αντίθετος στην προώθηση οποιουδήποτε εθνικού πολιτισμού, θεωρώντας ότι μια τέτοια προώθηση είναι αντίθετη με τον μαρξισμό. Συμφωνούσε με την ετυμηγορία του Μαρξ και του Ένγκελς στο Μανιφέστο ότι κάτω από τον καπιταλισμό, «όλη η οικονομική, πολιτική και πνευματική ζωή γίνεται ολοένα και περισσότερο διεθνής», καθιστώντας τους εθνικούς πολιτισμούς απομεινάρι του παρελθόντος.[20] Ο καπιταλισμός οδηγεί αναπόφευκτα στην παγκοσμιοποίηση: «η κοσμοϊστορική τάση του καπιταλισμού είναι να σπάει τα εθνικά εμπόδια, να εξαλείφει τις εθνικές διακρίσεις και να αφομοιώνει τα έθνη».[21] Ο Λένιν, ακολουθώντας τον Μαρξ και τον Ένγκελς, θεωρούσε αυτήν την παγκοσμιοποιητική τάση προοδευτική, «μία από τις μεγαλύτερες κινητήριες δυνάμεις που μετασχηματίζουν τον καπιταλισμό

σε σοσιαλισμό». Η παγκοσμιοποίηση είναι μια από τις προϋποθέσεις για το σοσιαλισμό εξάλλου. Όπως υπογραμμίζει ο Λένιν: «Ουδείς που είναι ελεύθερος από εθνικιστικές προκαταλήψεις μπορεί να αποτύχει να αντιληφθεί ότι αυτή η διαδικασία αφομοίωσης των εθνών από τον καπιταλισμό σημαίνει τη μεγαλύτερη ιστορική πρόοδο, την κατάρρευση του στενόμυαλου εθνικού συντηρητισμού των διάφορων υποανάπτυκτων περιοχών, ιδιαίτερα σε καθυστερημένες χώρες όπως η Ρωσία.»[22]

Ο σοσιαλισμός θα ολοκλήρωνε την παγκοσμιοποίηση κάνοντας τη ζωή "εντελώς διεθνή". Το προλεταριάτο θα δημιουργούσε μια νέα διεθνή κουλτούρα που θα δεχόταν μόνο τα δημοκρατικά και σοσιαλιστικά στοιχεία άλλων πολιτισμών. Με άλλα λόγια, δεν μπορείς να είσαι ιστορικός υλιστής ταγμένος υπέρ του σοσιαλισμού και της προόδου και παράλληλα να υποστηρίζεις τη διατήρηση του εθνικού πολιτισμού, όπως έκαναν οι Μπάουερ και Ρένερ.[23] Οι σοσιαλιστές επιδιώκουν τη συγχώνευση όλων των εθνών σε μια παγκόσμια κομμουνιστική κοινωνία μέγιστης ελευθερίας. Ο Λένιν μοιραζόταν αυτόν τον στόχο, αλλά επίσης αναγνώριζε διαλεκτικά ότι για να επιτευχθεί η υπέρβαση της εθνικότητας πρέπει να υπάρξει μια μεταβατική περίοδος κατά την οποία όλα τα καταπιεσμένα έθνη είναι πλήρως ελεύθερα, δηλ. έχουν τη δυνατότητα αυτοδιάθεσης: «Όπως η ανθρωπότητα μπορεί να επιτύχει την κατάργηση των τάξεων μόνο περνώντας μέσα από τη μεταβατική περίοδο της δικτατορίας της καταπιεσμένης τάξης, έτσι η ανθρωπότητα μπορεί να επιτύχει την αναπόφευκτη συγχώνευση των εθνών μόνο περνώντας μέσα από τη μεταβατική περίοδο της πλήρους απελευθέρωσης όλων των καταπιεσμένων εθνών, δηλαδή, την ελευθερία τους να αποσχίζονται.»[24]

Συνολικά, η θέση του Λένιν για το εθνικό ζήτημα είναι στρατηγική και πιο σύνθετη από ότι φαίνεται αρχικά. Μπορεί να φαίνεται σε κάποιους ως μια σχιζοφρενική "όλα ή τίποτα" θέση που δέχεται μόνο εθνική ανεξαρτησία ή εθνική αφομοίωση, αλλά η στρατηγική της είναι σαφής και ευθυγραμμισμένη με τους Μαρξ και Ένγκελς. Ο στόχος του Λένιν ήταν να προωθήσει την ενότητα της εργατικής τάξης στο τσαρικό κράτος. Αν οι εργατικές τάξεις των διαφόρων εθνών ήταν πρόθυμες να αγωνιστούν μαζί μέσα στο ίδιο κρατικό πλαίσιο, το καθήκον των μαρξιστών ήταν να υπερβούν όλα τα εθνικά εμπόδια μεταξύ των εν λόγω τάξεων, διευκολύνοντας τη σταδιακή, οργανική αφομοίωσή τους. Εάν οι εργατικές τάξεις ορισμένων εθνών ήταν υπερβολικά εχθρικές μεταξύ τους για να διεξαγάγουν ταξική πάλη ενωμένες, ήταν προτιμότερο να χωριστούν σε ξεχωριστά ανεξάρτητα κράτη. Σε κάθε περίπτωση ο στόχος ήταν να επιταχυνθεί ο ταξικός αγώνας.

*** Ο Μαρξισμός και το Κυπριακό**

Από τα παραπάνω είναι σαφές ότι μια μαρξιστική προσέγγιση του Κυπριακού δεν μπορεί παρά να είναι στρατηγική. Το ζήτημα για τους μαρξιστές είναι το πώς μπορεί να εργαλειοποιηθεί το κυπριακό πρόβλημα προς όφελος του καθήκοντος της παγκόσμιας επανάστασης, ή τουλάχιστον, το να αναγνωρίσουν και να υποστηρίξουν την προσέγγιση ή τη λύση του προβλήματος που ευνοεί περισσότερο το επαναστατικό καθήκον. Ένα προφανές πρόβλημα προκύπτει εδώ: δεν υπάρχει σήμερα κανένα διεθνές επαναστατικό κίνημα και οποιαδήποτε αναφορά σε σοσιαλιστική επανάσταση ακούγεται ουτοπική και αναχρονιστική. Αυτή η κοινωνική συνθήκη οδηγά στα παρακάτω εύλογα ερωτήματα: Είναι η παραδοσιακή μαρξιστική προσέγγιση στο εθνικό ζήτημα επίκαιρη τον 21ο αιώνα; Δεν χρειάζεται αυτή η προσέγγιση τουλάχιστο μια ενημέρωση; Μήπως ο μαρξισμός ο ίδιος είναι άσχετος με τα σύγχρονα εθνικά ζητήματα;

Θεωρώ αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η Αριστερά, συμπεριλαμβανομένης της Μαρξιστικής Αριστεράς, απέτυχε παταγωδώς στον 20ό αιώνα.[25] Δεν υπήρξαν επιτυχημένες σοσιαλιστικές επαναστάσεις τον 20ό αιώνα και μέχρι το τέλος αυτού το εργατικό κίνημα έφτασε σε κυριολεκτική ανυπαρξία. Η κατάσταση του κόσμου διαφέρει έτσι δραματικά από την εποχή που οι Μαρξ, Ένγκελς, Λένιν κ.ά. έγραφαν για το εθνικό ζήτημα. Δεν υπάρχουν προοπτικές για μια σοσιαλιστική επανάσταση στο προσκήνιο ούτε κάποιο εργατικό κίνημα που να μπορεί να υποστηριχθεί με εξελίξεις σε εθνικές

διαμάχες. Η Μαρξιστική Αριστερά είναι νεκρή και το πιθανότερο είναι ότι δεν θα αναστηθεί. Κατά συνέπεια, μια άποψη που υποστηρίζει ότι η παραδοσιακή μαρξιστική προσέγγιση του εθνικού ζητήματος είναι άσχετη με το κυπριακό πρόβλημα είναι απολύτως λογική και δύσκολο να αμφισβητηθεί. Είναι πέραν του πεδίου αυτού του δοκίμιου να επιχειρηματολογήσει υπέρ της βιωσιμότητας του μαρξισμού στον 21ο αιώνα, οπότε δεν θα προσπαθήσω να το κάνω αυτό.

Αντίθετα, παίρνω το μαρξισμό σα δεδομένο και το δοκίμιο μου αφορά μόνο εκείνους που αυτοπροσδιορίζονται ως μαρξιστές ή τουλάχιστον ως επαναστάτες-αριστεροί. Παίρνω επίσης σα δεδομένο το ακόλουθο σημείο: δεν μπορεί να είναι κανείς μαρξιστής αν δεν θεωρεί τη σοσιαλιστική επανάσταση εφικτή και αναγκαία και εάν ο στόχος της σοσιαλιστικής επανάστασης δεν καθοδηγεί τις πολιτικές του θέσεις και ενέργειες. Κατά συνέπεια, πιστεύω ότι ο μαρξισμός εξακολουθεί να απαιτεί μια στρατηγική προσέγγιση σε εθνικές διαμάχες όπως το Κυπριακό πρόβλημα. Ωστόσο, δεδομένης της έλλειψης επαναστατικών προοπτικών και της απουσίας εργατικού κινήματος στην Κύπρο και διεθνώς, είναι αδύνατο να συνδέσουμε άμεσα το κυπριακό πρόβλημα με την επανάσταση. Αυτό που πιστεύω μπορούμε να κάνουμε είναι να συνδέσουμε το κυπριακό πρόβλημα με την ανασύσταση ενός εργατικού κινήματος και μιας μαρξιστικής αριστεράς στην Κύπρο. Ο απώτερος στόχος του Λένιν σε σχέση με το εθνικό ζήτημα ήταν η ενότητα των προλετάριων όλων των εθνών στον αγώνα κατά του τσαρισμού και του σοσιαλισμού. Οι Κύπριοι μαρξιστές μπορούν να έχουν τον ίδιο στόχο όσον αφορά το κυπριακό πρόβλημα. Πρέπει να προσπαθήσουμε να πολιτικοποιήσουμε το Κυπριακό με τρόπο που προάγει την ενότητα των Κυπρίων προλετάριων και τη συγκρότηση εργατικού αγώνα, και θα πρέπει να υποστηρίξουμε την προσέγγιση ή τη λύση του προβλήματος που είναι περισσότερο ευνοϊκή για την εν λόγω ενότητα και συγκρότηση.

Οι πλείστοι Κύπριοι μαρξιστές και επαναστάτες αριστεροί δεν θα διαφωνούσαν με την παραπάνω διατύπωση του ποιός πρέπει να είναι ο στόχος μας σε σχέση με το κυπριακό πρόβλημα. Ορισμένες κυπριακές ακροαριστερές ομάδες αναφέρονται μάλιστα σε αυτό το στόχο. Το πραγματικό ζήτημα είναι πώς αυτός ο στόχος ενημερώνει την πρακτική μας και ποιές πολιτικές θέσεις μας οδηγεί να υιοθετήσουμε σε σχέση με το πρόβλημα. Προχωρώ να εξετάσω τις πιο πρόσφατες θέσεις που εξέδωσαν για το Κυπριακό μερικές από τις κυπριακές ακροαριστερές ομάδες που ισχυρίζονται πως έχουν αυτό το στόχο σαν ένα από τους στόχους τους. (Όσον αφορά τους αριστερούς που έχουν υιοθετήσει μια φιλελεύθερη οπτική στο Κυπριακό – και είναι η μεγάλη πλειοψηφία – δεν έχω καμία αντίρρηση ως προς τη στάση τους δεδομένου ότι ο μαρξισμός και η επανάσταση δεν φαίνονται βιώσιμοι σήμερα. Ωστόσο, θεωρώ πρόβλημα το γεγονός ότι ορισμένοι από αυτούς συνεχίζουν να αυτοαποκαλούνται μαρξιστές ή επαναστάτες αριστεροί, καθώς δεν είναι τίποτα τέτοιο. Οι αριστεροί που υποστηρίζουν ΔΔΟ με το σκεπτικό ότι θα φέρει την εθνική ειρήνη δεν εκφράζουν παρά μια φιλελεύθερη θέση και χρειάζεται να το αναγνωρίζουν αυτό.)

- Ελληνοκύπριοι Ακροαριστεροί και Κυπριακό

Ξεκινώ με τις θέσεις της Συσπείρωσης Ατάκτων και του Antifa Lefkoşa, δύο επί το πλείστον αντιφασιστικών και διαθεματικών ομάδων με παρόμοιες απόψεις για το κυπριακό πρόβλημα.[26] Και οι δύο ομάδες υποστηρίζουν λύση ΔΔΟ με το σκεπτικό ότι μια τέτοια λύση είναι απαραίτητη για την υπέρβαση της πολιτικής ηγεμονίας του εθνικισμού στο νησί. Το Antifa ισχυρίζεται ότι η ομοσπονδιακή λύση είναι μόνο μεταβατική, ένα απαραίτητο μεταβατικό βήμα προς μια συλλογική δικοινοτική πάλη ενάντια στον καπιταλισμό. Η Συσπείρωση ισχυρίζεται ότι η οικοδόμηση του κυπριακού προβλήματος τη δεκαετία του 1950 οδήγησε στην κυριαρχία του εθνικισμού στην κυπριακή πολιτική, και τόσο οι ίδιοι όσο και το Antifa σημειώνουν ότι όσο υπάρχει το Κυπριακό και κυριαρχεί στην πολιτική, η πολιτική ζωή στο νησί θα βρίσκεται υπό την πολιτική ηγεμονία του εθνικισμού και των ενδοκοινοτικών συγκρούσεων. Και οι δύο ομάδες ισχυρίζονται ότι μια ομοσπονδιακή λύση είναι μια ρήξη με τις δυνάμεις του εθνικισμού: η ΔΔΟ είναι ανάθεμα για τους Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους εθνικιστές. Σύμφωνα με το Antifa, η ομοσπονδία θα γεννήσει μια «ομοσπονδιακή συνείδηση» που είναι εξ ορισμού αντι-εθνική και που θεωρεί απαραίτητη για την

υπερνίκηση του εθνικισμού στην Κύπρο. Αυτή η συνείδηση ορίζεται από την αναγνώριση ότι η Κύπρος δεν είναι ένα ομοιογενές έθνος-κράτος, αλλά το σπίτι πολλών κοινοτήτων. Μια τέτοια συνείδηση δημιουργεί τη δυνατότητα η ταξική πάλη να αντικαταστήσει την εθνοτική διαμάχη. Με παρόμοιο τρόπο, η Συσπείρωση ισχυρίζεται ότι η ομοσπονδία θα διευκολύνει τους δικοινοτικούς αγώνες. Και οι δύο ομάδες τοποθετούνται εναντίον ενός ενιαίου κυπριακού έθνους-κράτους με το σκεπτικό ότι αυτό θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην τυραννία της τουρκοκυπριακής μειοψηφίας από την ελληνοκυπριακή πλειοψηφία. Η Συσπείρωση φτάνει μέχρι το σημείο να ισχυριστεί ότι η ΔΔΟ είναι η «ιδεατή θεσμική λύση» για το Κυπριακό από αριστερά, διότι ταυτόχρονα παρέχει αυτονομία και χώρο συνύπαρξης στις δύο κοινότητες.

Η εντύπωσή μου από την ανάγνωση αυτών των δύο κειμένων είναι ότι οι δύο ομάδες δεν γράφουν από μια επαναστατική αριστερή σκοπιά, αλλά από αντι-δεξιά/ αντιφασιστική σκοπιά. Παίρνουν ως δεδομένο το ψεύτικο δίλημμα μεταξύ ΔΔΟ και ενιαίου κράτους και επιλέγουν τη ΔΔΟ για να πάνε ενάντια στους εθνικιστές και στους δεξιούς που επιλέγουν το ενιαίο κράτος. Αυτές οι δύο λύσεις όμως δεν είναι οι μόνοι τρόποι επίλυσης του Κυπριακού. Μια άλλη μορφή λύσης, αυτή τη στιγμή η πιο πιθανή, είναι κάποιου είδους διχοτόμηση. Η διχοτόμηση είναι ανάθεμα για τη συντριπτική πλειοψηφία των κυπρίων αριστερών επειδή τη θεωρούν αποτέλεσμα και ως εκ τούτου νίκη του εθνικισμού. Παρόλα αυτά, όπως αναγνώρισαν ο Μαρξ και ο Λένιν, αν η εθνική σύγκρουση αποτελεί αξεπέραστο εμπόδιο για το συλλογικό ταξικό αγώνα διαφορετικών εθνικοτήτων, ο διαχωρισμός τους μέσω διχοτόμησης και ανεξαρτησίας είναι ο καλύτερος τρόπος για να προωθηθεί η δυνατότητα ταξικής πάλης στις δύο εθνικές κοινότητες. Επιπλέον, ενώ συμφωνώ με το Antifa και τη Συσπείρωση ότι όσο υπάρχει και κυριαρχεί πολιτικά το Κυπριακό η πολιτική ζωή στο νησί θα βρίσκεται υπό την πολιτική ηγεμονία του εθνικισμού και των δικοινοτικών συγκρούσεων, δεν ακολουθεί από αυτή την αναγνώριση ότι η ομοσπονδιακή λύση είναι αναγκαία για να ξεπεραστεί ο εθνικισμός και να ξεκινήσει ο ταξικός αγώνας· η διχοτόμηση θα μπορούσε εξίσου να 'λύσει' το πρόβλημα και να τερματίσει την πολιτική του κυριαρχία.

Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ενώ μια διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία είναι πράγματι μια ρήξη με τους κύπριους εθνικιστές, δεν είναι απαραίτητα ρήξη με τον ίδιο τον εθνικισμό. Μια ομοσπονδιακή λύση μπορεί να προκαλέσει ισχυρές εθνικιστικές αντιδράσεις και ακόμη και να ενισχύσει τις εθνικιστικές συγκρούσεις μακροπρόθεσμα. Ο Λάμπρος Λαμπριανού έγραψε ένα άρθρο που διερευνά αυτή την πιθανότητα και εγείρει αρκετές έγκυρες ανησυχίες τις οποίες εξερευνώ αργότερα. Είναι μεγάλη παράληψη της Συσπείρωσης και του Antifa ότι δεν εξετάζουν και αντικρούουν αυτή την πιθανότητα. Δεν μπορούμε να παίρνουμε σαν δεδομένο ότι μια ομοσπονδιακή λύση θα αποτελέσει ένα μεταβατικό βήμα προς μια συλλογική δικοινοτική πάλη ενάντια στον καπιταλισμό· μπορεί να γεννήσει ένα νέο κύκλο εθνικισμού και να διαιωνίσει το κυπριακό πρόβλημα για δεκαετίες, κάτι που δεν ισχύει για τη διχοτόμηση. Όχι μόνο αυτό, αλλά οποιαδήποτε ομοσπονδιακή λύση θα χρειαστεί μια δύσκολη μετάβαση και πράγματι θα διαιωνίσει το κυπριακό πρόβλημα για δεκαετίες, καθώς η πολιτική ζωή στο νησί θα κυριαρχείται από τις επιπτώσεις της λύσης και από τις προσπάθειες που θα γίνονται για να λειτουργήσει.

Τέλος, όσον αφορά τη λεγόμενη ομοσπονδιακή συνείδηση, διαφωνώ ότι αυτή η συνείδηση είναι εξ ορισμού αντι-εθνική και άρα επιθυμητή. Μια ομοσπονδιακή συνείδηση που αναγνωρίζει την Κύπρο ως το σπίτι πολλών κοινοτήτων δεν είναι αναγκαίο ότι θα ξεπεράσει την εθνική συνείδηση της κάθε κοινότητας. Στην πραγματικότητα, η υποστήριξη μιας ομοσπονδιακής συνείδησης είναι παρόμοια με την υποστήριξη της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας. Πρόκειται για μια συνείδηση που δεν ξεπερνά την εθνικότητα ως τέτοια και δεν προωθά τη συγχώνευση των διαφόρων εθνικοτήτων. Είναι σημαντικό ότι σε μια ΔΔΟ οι ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές κοινότητες θα έχουν ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα, κάτι που αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας. Εν πάση περιπτώσει, μια ομοσπονδιακή συνείδηση δεν υπερβαίνει τον πολιτικό εθνικισμό

(civic nationalism), δηλαδή, τις πολιτικές ταυτότητες χτισμένες γύρω από την κοινή ιθαγένεια μέσα στο κράτος. Οι μαρξιστές υποστηρίζουν την καλλιέργεια ταξικής συνείδησης και δεν πιστεύουν ότι υπάρχει ανάγκη για μια μεταβατική συνείδηση μεταξύ της υπάρχουσας λαϊκής συνείδησής και της ταξικής. Η ομοσπονδιακή συνείδηση θα είναι ένα ακόμη εμπόδιο που οι μαρξιστές θα χρειαστεί να ξεπεράσουν για να καλλιεργήσουν ταξική συνείδηση και δεν υπάρχει ανάγκη να δημιουργηθεί αυτό το εμπόδιο. Ο κόπος που δαπανείται για να αντικατασταθούν οι κυρίαρχες ελληνοκυπριακές και τουρκοκυπριακές συνειδήσεις με μια ομοσπονδιακή ή μια λεγόμενη «κυπριακή» συνείδηση θα έπρεπε να δαπανείται για την καλλιέργεια ταξικής συνείδησης. Επομένως, είναι παράλογο να υποστηρίζουμε ότι μια ΔΔΟ είναι η ιδανική λύση για το Κυπριακό από αριστερή άποψη.

Η σταλινιστική ομάδα Στάσις (που δεν υπάρχει πλέον) είναι η μόνη που προσπάθησε να βασίσει ρητά την υποστήριξή της για ΔΔΟ στο Μαρξισμό. Συγκεκριμένα, βάσισε την υποστήριξή της για μια ομοσπονδιακή λύση στα γραπτά του Λένιν για το εθνικό ζήτημα που συνόψισα παραπάνω.[27] Η ομάδα Στάσις επαναλαμβάνει και συμφωνεί με την άποψη του Λένιν ότι οι Μαρξιστές χρειάζεται να εναντιωθούν σε «κάθε εθνική καταπίεση ή ανισοτιμία» και να υπερασπιστούν την ισοτιμία των εθνών που συναπαρτίζουν μια κρατική οντότητα. Επίσης επαναλαμβάνει και συμφωνεί με την θέση του Λένιν ότι χρειάζεται να προωθηθούν μόνο τα δημοκρατικά στοιχεία κάθε εθνότητας και να στοχευθεί η συγχώνευση των εθνών στη βάση του δημοκρατισμού και του προλεταριακού διεθνισμού. Επαναλαμβάνει και συμφωνεί με τη θέση του Λένιν ότι οι Μαρξιστές ωφείλουν «να εντοπίζουν και κατόπιν να στηρίζουν τις προοδευτικότερες δυνατές πρακτικές λύσεις σε ένα εθνικό ζήτημα, ακόμα και εντός των συνθηκών του καπιταλισμού», χωρίς να αναβάλλουν την επίλυση των ζητημάτων ως την επίτευξη του σοσιαλισμού, αλλά τοποθετούμενοι πάντα με γνώμονα το συμφέρον των μαζών και της προοπτικής της σοσιαλιστικής επανάστασης. Αναγνωρίζει πως η στήριξη των προοδευτικότερων δυνατών λύσεων εξυπακούεται συστράτευση των σοσιαλιστών και του προλεταριάτου με μερίδα της αστικής τάξης, και συμφωνεί με το Λένιν πως αυτό είναι αποδεκτό φτάνει το προλεταριάτο να μη γίνεται ουρά της αστικής τάξης, ταυτιζόμενο με τη δική της οπτική και τις δικές τις επιδιώξεις στο εθνικό ζήτημα. Η εργατική τάξη κρατά τους δικούς της διεθνιστικούς στόχους και υποστηρίζει την αστική τάξη στρατηγικά, χωρίς να συμμερίζεται τον αστικό εθνικισμό της δεύτερης, υποστηρίζοντας τη δεύτερη μόνο στο βαθμό που αυτή προωθά το δημοκρατισμό, την ισοτιμία και συγχώνευση των εθνών. Τέλος, η ομάδα Στάσις επαναλαμβάνει και συμφωνεί με τη θέση του Λένιν ότι η ένωση διαφορετικών εθνοτήτων μέσα σε ένα αστικό κράτος είναι ιστορικά προοδευτικό βήμα «από το μεσαιωνικό κατατεμαχισμό προς τη μελλοντική σοσιαλιστική ενότητα».

Ενώ η παραπάνω ανάγνωση του Λένιν είναι ακριβής, η ομάδα Στάσις μπαίνει σε προβλήματα όταν προσπαθεί να εφαρμόσει τις γενικές αρχές της θέσης του Λένιν στο Κυπριακό. Πρώτον, το ένα σημείο στο οποίο είναι εν μέρει σωστή: παρά το γεγονός ότι το σημερινό πλαίσιο του κυπριακού προβλήματος καθορίζεται από την αστική τάξη, οι μαρξιστές επιβάλλεται να επεμβαίνουν και να έχουν θέση στη διαμάχη. Λέω εν μέρει, επειδή η ριζοσπαστική κυπριακή αριστερά είναι πολιτικά ασήμαντη και δεν μπορεί να επηρεάσει την κατεύθυνση αυτής της ενδοαστικής διαμάχης με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Πρέπει πράγματι να έχουμε μια ανάλυση του σημερινού πλαισίου του προβλήματος και να εκφράσουμε την υποστήριξή μας για το είδος αστικής λύσης (αν υπάρχει) που πιστεύουμε ότι συμβάλλει περισσότερο στην ενότητα του πολυκοινοτικού κυπριακού προλεταριάτου και στη θεμελίωση επαναστατικής αριστεράς στην Κύπρο. Ωστόσο, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι αυτή η στήριξη δεν θα αποτελέσει σημαντική πολιτική παρέμβαση στη διαμάχη, παρέμβαση του είδους που στόχευαν επαναστάτες όπως ο Λένιν όταν υπήρχε εργατικό κίνημα. Αυτό που έχει σημασία για μας είναι να εκπαιδευτούμε και να προσανατολιστούμε σωστά στο θέμα, κατανοώντας την παρούσα και τις πιθανές μελλοντικές συγκυρίες, ώστε να είμαστε έτοιμοι να τις εκμεταλλευτούμε άμα έρθουν.

Δυστυχώς, η ομάδα Στάσις προχωρεί στην κατάφωρη διαστρέβλωση της θέσης του Λένιν στο εθνικό ζήτημα, υποστηρίζοντας ότι οποιαδήποτε προσέγγιση στο κυπριακό πρόβλημα που δέχεται έμμεσα ή άμεσα το σημερινό ντε φάκτο διαχωρισμό της κυπριακής εργατικής τάξης βρίσκεται σε αντίθεση με

το μαρξισμό-λενινισμό από πλευράς αρχής: “είναι επί της αρχής ασύμβατη με τον μαρξισμό-λενινισμό κάθε προσέγγιση στο κυπριακό που αποδέχεται, άμεσα ή έμμεσα, τη ντε φάκτο διχοτόμηση της κυπριακής εργατικής τάξης, τον πολιτισμικό, εθνοτικό, γλωσσικό και θρησκευτικό σωβινισμό, την άρνηση ισοτιμίας και τον μέγιστο εφικτό δημοκρατισμό στην κρατική διοίκηση.” Η ομάδα Στάσις υπονοεί εδώ ότι η διχοτόμηση, ντε φάκτο και κατ'επέκταση και ντε γιούρε, είναι επί της αρχής ασύμβατη με τη θέση του μαρξισμού στο εθνικό ζήτημα. Όπως είδαμε πιο πάνω, αυτό απέχει πολύ από την αλήθεια. Το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεση συνεπάγεται το δικαίωμα στη διχοτόμηση/απόσχιση και δεν υπάρχει καμία μαρξιστική αρχή κατά της διχοτόμησης. Ο Λένιν θέτει την αρχή της πλήρους ισότητας μεταξύ των εθνών ενός κράτους, αλλά αυτή η αρχή δεν συνεπάγεται ότι τα εν λόγω έθνη πρέπει να παραμείνουν στο ίδιο κράτος εάν δεν θέλουν. Η ομάδα Στάσις αγνοεί βολικά την προθυμία του Λένιν να εξετάσει σοβαρά την επιλογή της διχοτόμησης όταν οι εργατικές τάξεις διαφορετικών εθνών είναι πολύ εχθρικές για να αγωνιστούν μαζί. Μια τέτοια εχθρότητα ήταν η περίπτωση στην Κύπρο στο παρελθόν, οπότε θεωρώ ότι είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι ο Λένιν θα υποστήριζε τη διχοτόμηση το 1958, το 1964 και το 1974, ακολουθούμενη από την ενσωμάτωση των Ελληνοκυπρίων στην Ελλάδα και των Τουρκοκυπρίων στην Τουρκία αν αυτό επιθυμούσαν τα δύο έθνη.

Γενικότερα, η ομάδα Στάσις υποβαθμίζει τη στρατηγική διάσταση της προσέγγισης του Λένιν στο εθνικό ζήτημα, παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζει την εν λόγω διάσταση στη σύνοψή τους για την προσέγγιση του Λένιν. Η ομάδα Στάσις αναφέρει ότι οι μαρξιστές οφείλουν να τοποθετούνται στα εθνικά ζητήματα με γνώμονα το συμφέρον του σκοπού της σοσιαλιστικής επανάστασης, αλλά καταλήγει να παρουσιάζει την προσέγγιση του Λένιν στο εθνικό ζήτημα ως ένα σύνολο αρχών, υπονομεύοντας το στρατηγικό στοιχείο παρά το γεγονός ότι το εν λόγω στοιχείο είναι το κεντρικό συστατικό της προσέγγισης. Λόγω αυτού του λάθους η ομάδα Στάσις καταλήγει να μετατρέπει την άποψη του Λένιν ότι η ενοποίηση των εθνών είναι επιθυμητή στην άνευ όρων αρχή ότι οι διχοτομήσεις πρέπει να αποφεύγονται πάση θυσία. Στην πραγματικότητα, η θέση της ομάδας Στάσις είναι πιο κοντά στη Λούξεμπουργκ παρά στο Λένιν, αν και φυσικά απουσιάζει η στρατηγική διάσταση του πρώτης.

Όσον αφορά την ανάλυση της ομάδας Στάσις των ιδιαιτεροτήτων του κυπριακού προβλήματος, το κυριότερο της σημείο είναι ότι μια ομοσπονδιακή Κύπρος θα αποτελέσει αστικοδημοκρατική πρόοδο. Ο λόγος που παραθέτουν για αυτή την άποψη είναι ότι η Ελλάδα και η Τουρκία έχουν συντηρητική επίδραση στην ελληνοκυπριακή και στην τουρκοκυπριακή αστική τάξη αντίστοιχα, εξάγοντας εθνικισμό, μιλιταρισμό, φασισμό και νατοϊκό ιμπεριαλισμό στο νησί. Μια ομοσπονδιακή Κύπρος θα σήμαινε την ανεξαρτησία της κυπριακής άρχουσας τάξης από τις άρχουσες τάξεις των δύο ‘μητέρων πατρίδων’ και είναι πιθανό να καταστήσει την εν λόγω τάξη περισσότερο προοδευτική, να προωθήσει τον εκδημοκρατισμό του νησιού και να καταστήσει πιο πιθανό για την εργατική τάξη να κερδίσει ορισμένες «βασικές ελευθερίες». Από την πλευρά μου, πραγματικά αμφιβάλλω ότι η κυπριακή αστική τάξη θα γίνει πιο προοδευτική σε μια ομοσπονδιακή Κύπρο ή ότι θα προσφέρει βασικές ελευθερίες στην εργατική τάξη. Ίσως η υπόθεση μπορεί να γίνει ότι η τουρκοκυπριακή αστική τάξη θα έχει την ευχέρεια να συμπεριφέρεται πιο προοδευτικά, καθώς είναι όντως λιγότερο αντιδραστική από την φασίζουσα κυβέρνηση Ερντογάν. Δεν νομίζω όμως ότι η ελληνική άρχουσα τάξη είναι πιο αντιδραστική από την ελληνοκυπριακή. Είναι πιθανό μια ομοσπονδιακή Κύπρος να μειώσει τον εθνικισμό και τον μιλιταρισμό (περισσότερα για αυτό πιο κάτω), δημιουργώντας χώρο για ταξικό αγώνα, αλλά η εργατική τάξη θα κερδίσει ελευθερίες μόνο μέσω της ριζοσπαστικοποίησής της από μια ισχυρή κυπριακή αριστερά. Δεν μπορούμε να περιμένουμε ότι η αστική μας τάξη θα γίνει πιο προοδευτική στον 21ο αιώνα, όταν η τάση είναι προς την αντίθετη κατεύθυνση εδώ και πολλές δεκαετίες. Και είναι βέβαιο ότι μια ομοσπονδιακή Κύπρος, όπως και οποιαδήποτε Κύπρος κάτω από τον καπιταλισμό, θα είναι μέρος των μηχανορραφιών του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού.

Η υπόλοιπη ανάλυση της ομάδας Στάσις για το Κυπριακό έχει ελάχιστη επαφή με την πραγματικότητα. Υποστηρίζει ότι εάν δεν έχουμε δικοινοτικό κράτος αλλά αντ'αυτού διχοτόμηση, τότε το ελληνοκυπριακό και το τουρκοκυπριακό κράτος θα καταληφθούν από τις «αντιδραστικές νατοϊκές δυνάμεις» Ελλάδα και Τουρκία. Κατά τη γνώμη μου, δεν υπάρχει καμιά πιθανότητα η Κυπριακή Δημοκρατία να απορροφηθεί από την Ελλάδα, αν και είναι δυνατόν η Τουρκία να απορροφήσει την Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου. Αυτή η απορρόφηση δεν αποτελεί τετελεσμένο γεγονός όμως: εάν η ΤΔΒΚ αναγνωριστεί διεθνώς, η εξάρτησή της από την Τουρκία μπορεί να μειωθεί. Σε κάθε περίπτωση, μια ομοσπονδιακή Κύπρος δεν θα είναι λιγότερο αντιδραστική από την Ελλάδα και πολύ πιθανό να γίνει και μέρος του ΝΑΤΟ. Η είσοδος στο ΝΑΤΟ είναι ανάθεμα για την ομάδα Στάσις, αλλά δεν καταλαβαίνω γιατί πιστεύουν ότι μια ΔΔΟ είναι λιγότερο πιθανό να είναι μέλος του ΝΑΤΟ παρά μια χωρισμένη Κύπρος. Η ένταξη στο ΝΑΤΟ θα εξασφαλίσει την ειρήνη στο νησί περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Γενικά, η διάκριση που η ομάδα Στάσις κάνει μεταξύ των αντιδραστικών μητέρων-πατρίδων και της προοδευτικής μελλοντικής ομοσπονδιακής Κύπρου είναι απλώς μεταποικιακό τριτοκοσμικό παραλήρημα. Σημειώνει επίσης ότι λόγω του βίαιου παρελθόντος και της ντε φάκτο εχθρότητας και έλλειψης εμπιστοσύνης μεταξύ Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων, το μελλοντικό ομοσπονδιακό κράτος πρέπει να είναι διζωνικό, τουλάχιστον για μια μεταβατική περίοδο, ώστε να δοθεί χρόνος και χώρος για την ανάπτυξη διακοινοτικής εμπιστοσύνης. Θα συζητήσω τις πιθανές επιπτώσεις μιας διζωνικής ομοσπονδίας παρακάτω, αλλά είναι αξιοσημείωτο ότι εδώ ο Λένιν απουσιάζει από την αιτιολόγηση της διζωνικότητας. Μπορεί να είχε δεχθεί τη διζωνικότητα αν ήταν πραγματικά απαραίτητο μέσο για την τελική συγχώνευση του ελληνοκυπριακού και τουρκοκυπριακού προλεταριάτου, αλλά όπως θα προχωρήσω να δείξω, αυτό είναι πολύ αμφίβολο.

Ίσως η πιο νηφάλια αριστερή εκτίμηση των πιθανών αρνητικών επιπτώσεων μιας ΔΔΟ έγινε από τον Δρ Λάμπρο Λαμπριανού στο άρθρο του «Το οδυνηρό του συμβιβασμού της Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας και η εθνικιστική παγίδα του».[28] Ενώ η αρνητική εκτίμηση του Λαμπριανού για τη ΔΔΟ δεν είναι η μόνη αριστερή τέτοια εκτίμηση, επικεντρώνομαι σε αυτήν λόγω του σαφούς αντι-εθνικισμού της· οι περισσότερες άλλες εκτιμήσεις προέρχονται από εθνικιστική σκοπιά. Σε αντίθεση με τους εθνικιστές, ο Λαμπριανού καταλήγει να υποστηρίζει τη ΔΔΟ ως έναν αναπόφευκτο συμβιβασμό νοουμένων των σημερινών κοινωνικοπολιτικών συνθηκών. Ωστόσο, τονίζει ότι η ΔΔΟ πρέπει να είναι μόνο μεταβατική προκειμένου να έχει τα αποτελέσματα που αναμένουμε από αυτήν, δηλαδή, να οδηγήσει στην ενοποίηση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων σε μια ενιαία κοινωνία και έτσι να διευκολύνει το δικοινοτικό αγώνα της εργατικής τάξης. Ο Λαμπριανού ανησυχεί ειδικά για τους κινδύνους της διζωνικότητας της ΔΔΟ. Θεωρεί ότι η διζωνικότητα πρέπει να είναι μεταβατική και να μετριάζεται από ένα κεντρικό κράτος που να είναι θεσμικά ισχυρότερο από τα δυο συστατικά κράτη της ομοσπονδίας: "είναι αναγκαίο σε ένα μελλοντικό σύνταγμα να μπουν εκείνα τα θεσμικά θεμέλια που όχι μόνο θα επιτρέπουν αλλά και θα προωθούν τη σταδιακή υπέρβαση της διζωνικότητας με τη μορφή των εθνικά αμιγών περιοχών και θα αποκαθιστούν στο ακέραιο τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες της διακίνησης, της εγκατάστασης και της περιουσίας χωρίς διακρίσεις στη βάση της εθνότητας. Σε αυτή την περίπτωση το πιο ισχυρό θεμέλιο είναι ένα δυνατό κοινό κράτος σε ότι αφορά τις εξουσίες του σε σχέση με τις εξουσίες των συνιστώντων κρατιδίων."

Η διζωνικότητα της ΔΔΟ ισοδυναμεί με την ύπαρξη χαλαρών γεωγραφικών συνόρων μεταξύ των δύο κύριων κυπριακών εθνών, των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων. Όπως σωστά επισημαίνει ο Λαμπριανού, αυτά τα γεωγραφικά σύνορα συνιστούν επίσης οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά σύνορα: "Πολιτικά σύνορα με την έννοια της μη ανάμιξης στη διαχείριση της εξουσίας της μιας ζώνης στην άλλη στο βαθμό της αποκλειστικής εξουσίας που τους παρέχει το κοινό κράτος και μη αμφισβήτησης της εξουσίας αυτής ούτε και από την κεντρική κυβέρνηση. Οικονομικά σύνορα με την έννοια μιας – ως ένα βαθμό – ανεξάρτητης από την οικονομική πολιτική του κοινού κράτους οικονομικής δραστηριότητας και ανάπτυξης. Κοινωνικά σύνορα με την έννοια ενός εθνοτικού

διαχωρισμού που βασίζεται κυρίως στα χαρακτηριστικά της θρησκείας, της γλώσσας και της καταγωγής.” Ο Λαμπριανού θεωρεί τη διζωνικότητα της Ομοσπονδίας ως τη νομιμοποίηση της ντε φάκτο τουρκικής κατοχής ενός τρίτου του νησιού. Η Κυπριακή Δημοκρατία δέχτηκε τη διζωνικότητα ως έναν οδυνηρό αλλά απαραίτητο συμβιβασμό μετά τα βίαια γεγονότα στο νησί και τη συνεχιζόμενη δυσπιστία μεταξύ των δυο κοινοτήτων, και ο Λαμπριανού βλέπει τη διζωνικότητα με τον ίδιο τρόπο. Σημειώνει ότι η βάση όλων των συνομιλιών μέχρι σήμερα είναι η συγκρουσιακή σχέση των δύο κοινοτήτων. Όλες οι συζητήσεις περιστρέφονται γύρω από την εξεύρεση ενός συμβιβασμού για το συσχετισμό δυνάμεων και τα προνόμια των δύο κοινοτήτων σε ένα νέο κράτος, με κάθε πλευρά να προσπαθεί να πετύχει την καλύτερη δυνατή συμφωνία για τα αστικά εθνικά της συμφέροντα.

Το ερώτημα για το Λαμπριανού, καθώς και για την υπόλοιπη αριστερά που θέλει επανένωση, είναι αν μια ΔΔΟ μπορεί να είναι το μέσο για την υπέρβαση της προαναφερθείσας συγκρουσιακής σχέσης των δύο κοινοτήτων και την ενοποίηση της κυπριακής κοινωνίας. Συγκεκριμένα, το ερώτημα του είναι εάν η διζωνικότητα μπορεί να είναι ένα τέτοιο μέσο ή εάν θα διατηρήσει τη διαίρεση και τη σύγκρουση των δύο κοινοτήτων και ενδεχομένως να ανανεώσει την εθνικιστική σύγκρουση στο μέλλον: «Εάν η απάντηση είναι ότι θέλουμε την πραγματική ένωση της Κύπρου και της κοινωνίας της τότε πρέπει να απαντηθεί και το ερώτημα που μπαίνει πέρα από το οδυνηρό του συμβιβασμού: Είναι η διζωνικότητα της δικοινοτικής ομοσπονδίας λειτουργική και βιώσιμη; Ή είναι πιθανόν (και σε ποιο βαθμό) ο εθνοτικός διαχωρισμός των δύο κοινοτήτων σε βάθος χρόνου να δημιουργήσει το έδαφος για νέες συγκρούσεις; Συνοπτικά, μπορεί με τη ΔΔΟ να αποφευχθεί το να γίνει ο εθνικισμός ξανά εργαλείο επιβολής εσωτερικών και εξωτερικών συμφερόντων;» Η κυπριακή αστική τάξη που διεξάγει τις συνομιλίες αντιμετωπίζει τη διζωνικότητα και τις βαλβίδες ασφαλείας που αυτή συνεπάγεται ως μέσο για τον έλεγχο και τον περιορισμό της συγκρουσιακής σχέσης των δύο κοινοτήτων και όχι ως μέσο για την υπέρβασή της. Η Αριστερά, ωστόσο, δεν μπορεί να δεχτεί την απλή βιώσιμη διαχείριση της εν λόγω σχέσης· μπορεί να υποστηρίξει τη διζωνικότητα μόνο αν αυτή μπορεί να βοηθήσει να ξεπεραστεί η συγκρουσιακή σχέση και να επανενωθούν πραγματικά τα δύο κύρια έθνη της Κύπρου, διευκολύνοντας το συλλογικό αγώνα των αντίστοιχων εργατικών τάξεών τους.

Ο Λαμπριανού υποστηρίζει ότι η διζωνικότητα δεν είναι μόνο ανεπαρκής για την υπέρβαση του εθνικισμού και της σύγκρουσης Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων αλλά μπορεί στην πραγματικότητα να επιτρέψει στις εθνικιστικές τάσεις στις δύο κοινότητες να κυριαρχήσουν στη νέα ομοσπονδία και να οδηγήσουν στην τελική διχοτόμηση της Κύπρου. Σύμφωνα με τον Λαμπριανού, ο εθνικισμός υποδηλώνεται από τα κοινωνικά όρια που μια ομάδα ανθρώπων, μια κοινότητα ή μια κοινωνία γενικότερα, τοποθετεί σε σχέση με μια άλλη, και διευκολύνεται από τέτοια κοινωνικά όρια. Συγκεκριμένα, διευκολύνεται όταν διαφορετικές κοινότητες έχουν τα δικά τους ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα και διαδικασίες κοινωνικοποίησης: “η εθνικιστική θεώρηση και οι στάσεις στις οποίες υλοποιείται δεν είναι τόσο πνευματικής, διανοουμενίστικης φύσης όσο κυρίως αισθηματικής ταύτισης και της συστηματικής μακροχρόνιας εμπέδωσης της που συγκροτείται βέβαια στη βάση μιας μονόπλευρης κοινωνικοποίησης, προπάντων μιας μονοδιάστατης εκπαίδευσης.” Ο βαθύς εθνικισμός της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας δεν μπορεί να ξεπεραστεί απλά με μέτρα χαμηλής πολιτικής για οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κοινοτήτων, στα οποία έχουμε περιοριστεί μέχρι σήμερα. Είναι απαραίτητο να δοθούν στις δύο κοινότητες κοινά θεσμικά σημεία αναφοράς που προσφέρουν τη δυνατότητα κοινής ταύτισης. Αυτά τα κοινά σημεία αναφοράς πρέπει να περιλαμβάνουν: «1. Ένα κοινό θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της κοινωνίας, δηλ. ένα κοινό κράτος δικαίου, 2. Κοινές οικονομικές δομές, που παρέχουν την ευκαιρία για δημιουργία κοινών συμφερόντων, που αγγίζουν τη καθημερινότητα των ανθρώπων και 3. Κοινοί πολιτιστικοί φορείς που διαφυλάττουν τη διαφορετικότητα και ταυτόχρονα προωθούν τη συνύπαρξη της όχι μόνο ως αναγκαία συνισταμένη της συμβίωσης αλλά κυρίως ως συστατικό στοιχείο μιας υπό οικοδόμηση πολυπολιτισμικής κοινωνίας.”

Ο Λαμπριανού υποστηρίζει ότι μια διζωνική ομοσπονδία στη βάση της εθνικής διαφοράς δεν θα παρέχει αυτά τα κοινά θεσμικά σημεία αναφοράς. Για αυτόν, μια διζωνική ομοσπονδία δεν ισοδυναμεί με συμβίωση των δύο κοινοτήτων, αλλά απλώς με την αποδοχή της ξεχωριστής κοινωνικοπολιτικής ύπαρξης κάθε κοινότητας από την άλλη μέσα στο χαλαρό πλαίσιο ενός κοινού κράτους. Σημειώνει ότι όσο πιο πολιτικά αδύναμο είναι το κοινό κράτος σε σχέση με τα συνιστώντα του κρατίδια, τόσο λιγότερο πιθανό είναι να αποτελέσει κοινό σημείο αναφοράς και προσδιορισμού των δύο κοινοτήτων. Οι Ελληνοκύπριοι και οι Τουρκοκύπριοι θα ταυτίζονται με τα συνιστώντα κράτη τους στα οποία θα ζουν την καθημερινότητά τους: «με ποιό κοινό κράτος θα ταυτίζεται ο κύπριος πολίτης – Ε/Κύπριος ή Τ/Κύπριος – εφόσον αυτό θα είναι κουτσουρεμένο και ανίκανο να τον αντιπροσωπεύσει αποτελεσματικά; Σαν πραγματικό σημείο αναφοράς και ταύτισης του θα παραμένει προφανώς το εκάστοτε «συνιστών κράτος» στην εκάστοτε ζώνη, όπου θα ζεί την καθημερινότητα του, θα γυρεύει λύση των άμεσων προβλημάτων του και θα αντιπαρατίθεται με την ιστορία του μέσα από μια ξεχωριστή μονόπλευρη οπτική θεώρησης, όπως γινόταν σε ολόκληρο τον περασμένο αιώνα.» Αν οι δύο κοινότητες ζουν κυρίως χωριστά, έχουν ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα και ακούν ξεχωριστά ΜΜΕ, ο εθνικισμός δεν θα ξεπεραστεί. Αντ 'αυτού, είναι πιθανό οι εθνικιστικές δυνάμεις να επωφεληθούν από αυτή την κατάσταση για να πάρουν το πάνω χέρι και να υπονομεύσουν το αδύναμο κοινό κράτος, να ανανεώσουν τις εθνικές συγκρούσεις στο νησί και να οδηγήσουν σε διαχωρισμό.

Γενικά συμφωνώ με την εκτίμηση του Λαμπριανού για τις εθνικιστικές παγίδες της διζωνικότητας. Αν και δεν είναι βέβαιο ότι μια ΔΔΟ θα συντηρήσει τον εθνικισμό, αυτό είναι μια ξεκάθαρη πιθανότητα που η κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά πρέπει να πάρει σοβαρά και να προετοιμαστεί ενάντια. Η ριζοσπαστική αριστερά δεν μπορεί απλά να υποστηρίξει οποιαδήποτε ομοσπονδιακή λύση, αλλά μόνο μία με ισχυρό κεντρικό κράτος και η οποία να τείνει προς τη μελλοντική υπέρβαση της διζωνικότητας. Πιο συγκεκριμένα, τα ξεχωριστά εκπαιδευτικά συστήματα θα πρέπει να αποφευχθούν αν είναι δυνατόν, καθώς θα είναι ανοιχτά στην επιρροή εθνικιστικών θεσμών όπως η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία της Κύπρου. Η δικοινοτικότητα, δηλαδή η αναγνώριση των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων ως ίσων εταίρων σε ένα μελλοντικό κράτος, είναι σύμφωνη με τον μαρξισμό. Η διζωνικότητα, από την άλλη πλευρά, θυμίζει πολιτιστική-εθνική αυτονομία και είναι αμφισβητήσιμη από μαρξιστική σκοπιά.

Δυστυχώς, όπως έχω μερικώς δείξει πιο πάνω, η πλειονότητα των κυπριακών ακροαριστερών ομάδων υποθέτουν ότι μια ΔΔΟ θα αποτελέσει αστικοδημοκρατική πρόοδο και θα δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες για δικοινοτική συμβίωση, χωρίς να έχουν εξετάσει σοβαρά τα πιο πάνω αντεπιχειρήματα στην εκτίμησή τους. Οι ομάδες αυτές θεωρούν λανθασμένα ότι μια ΔΔΟ θα αποδυναμώσει τον εθνικισμό, μόνο και μόνο επειδή οι εθνικιστές αντιτίθενται σε αυτήν. Αυτό είναι ένα ανεπίτρεπτο λάθος. Με τον ετεροπροσδιορισμό τους από τους εθνικιστές, οι ομάδες αυτές καταλήγουν ουρά των φιλελεύθερων στους οποίους αντιτίθενται οι εθνικιστές. Είναι έτοιμες να υποστηρίξουν άκριτα οποιαδήποτε ομοσπονδιακή λύση φέρουν οι φιλελεύθεροι αστοί, οι ΕΕ και το μεγάλο κεφάλαιο, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι δεν θέτουν κανένα κριτήριο που θα πρέπει να πληρεί ένα ομοσπονδιακό κράτος. Τέτοιος ουραγισμός φυσικά δεν έχει καμιά σχέση με Μαρξισμό.

Σε ένα πολύ καλό άρθρο στο περιοδικό Jacobin, ο ελληνοκύπριος αριστερός Λέανδρος Φίσερ εκφράζει παρόμοιο σκεπτικισμό προς την άκριτη υποστήριξη της ελληνοκυπριακής αριστεράς για τις επανενωτικές συνομιλίες.[29] Όπως σημειώνει: «Είναι εύκολο να επισημαίνουμε τον απόλυτα αντιδραστικό χαρακτήρα των αντιπάλων της λύσης για να ενισχύουμε το επιχείρημα της «επανένωση πάση θυσία» (reunification or bust). Ωστόσο, θα πρέπει να είμαστε σκεπτικοί προς αυτή την άκριτη στήριξη των διαπραγματεύσεων. Όχι μόνο υπερεκτιμά δραματικά την τρέχουσα ικανότητα της Αριστεράς να υπαγορεύει τη σειρά των γεγονότων, αλλά είναι επίσης βασισμένη σε αμιγώς ευσεβείς πόθους. Η τρέχουσα κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας κατέστησε σαφές ότι σκοπεύει να κατοχυρώσει τη «δημοσιονομική υπευθυνότητα» στο μελλοντικό σύνταγμα της χώρας. Η

Αριστερά δεν μπόρεσε να αντισταθεί στη νεοφιλελεύθερη επίθεση σε ένα μέρος της χώρας· γιατί θα είναι σε καλύτερη θέση να το κάνει και στα δυο είναι κάτι περισσότερο από έγκυρη ερώτηση. Λαμβάνοντας υπόψη την προϊστορία της λεγόμενης επίλυσης συγκρούσεων στη Βόρεια Ιρλανδία και τη Βοσνία, μια αρκετά πιθανή έκβαση θα ήταν μια κατάσταση στην οποία οι καπιταλιστές και η κοσμοπολίτικη ελίτ από τις δύο πλευρές θα αντλήσουν τα οφέλη της συμφιλίωσης, ενώ οι απλοί εργαζόμενοι, περιορισμένοι στα χωριστά κράτη μέλη τους, θα πληρώσουν το λογαριασμό και θα γίνουν ακόμα πιο ευαίσθητοι στην εθνοπολιτιστική πολιτική. Αυτό πρόκειται για ένα δυνητικά επικίνδυνο αποτέλεσμα, το οποίο καθίσταται ακόμα πιο τοξικό από το γεγονός ότι η επίλυση που συζητείται επί του παρόντος αποτυγχάνει να λάβει υπόψη τα προνόμια των κύριων θεσμών του εθνικισμού και την επιρροή τους σε εκπαιδευτικά θέματα, όπως η Ορθόδοξη Εκκλησία στο νότο…. Η ειρήνη, η συμφιλίωση και η αμοιβαία αναγνώριση δεν μπορούν να βασίζονται σε συμφωνίες που στοχεύουν στην εναρμόνιση των καπιταλιστικών συμφερόντων της περιοχής, με αμυδρές ελπίδες ότι η εργατική τάξη θα επωφεληθεί από ένα μέρισμα ειρήνης.» (μετάφραση δική μου) Επίσης, αντίθετα με το Στάσις, σημειώνει σωστά ότι μια ομοσπονδιακή λύση δεν θα αμφισβητήσει καθόλου την επιρροή του ιμπεριαλισμού στην Κύπρο.

Αυτό που παραλείπει ο Λαμπριανού είναι ότι η συγκρουσιακή σχέση Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων μπορεί επίσης να εξαλειφθεί μέσω διχοτόμησης, όχι μόνο μέσω συμβίωσης σε ένα κοινό κράτος. Ο διαχωρισμός έχει ήδη μετριάσει σημαντικά τη σύγκρουση, έτσι ώστε σήμερα Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι να μπορούν να μετακινούνται ελεύθερα σε ολόκληρο το νησί με σχετική ασφάλεια. Ο τερματισμός του διαπραγματευτικού σήριαλ για το Κυπριακό θα θέσει τέλος στην πολιτική κυριαρχία του προβλήματος και θα υπονομεύσει τις εθνικιστικές πολιτικές δυνάμεις των οποίων ο λόγος ύπαρξης είναι το κυπριακό πρόβλημα. Και φυσικά, δεδομένου ότι τα σύνορα μεταξύ της ελληνικής και της τουρκικής Κύπρου παραμείνουν ανοιχτά, είναι δυνατό για την αριστερά και την εργατική τάξη των δύο κοινοτήτων να οργανωθούν συλλογικά παρά την έλλειψη κοινού κράτους. Δυστυχώς, τόσο ο Λαμπριανού όσο και οι ακροαριστερές ομάδες στις οποίες αναφέρθηκα πριν υποθέτουν ότι η διχοτόμηση είναι καταστροφή. Αυτό είναι αναμενόμενο από έναν φιλελεύθερο αριστερό όπως ο Λαμπριανού, αλλά όχι από ακροαριστερούς ή μαρξιστές. Δείχνει ότι παρά τους ισχυρισμούς τους για το αντίθετο, οι ομάδες αυτές στην πραγματικότητα θεωρούν την επανένωση της Κύπρου ως αυτοσκοπό. Το ερώτημα για το μαρξισμό είναι αν μια ΔΔΟ θα δημιουργήσει καλύτερες συνθήκες για έναν διακοινοτικό αγώνα της εργατικής τάξης, αλλά αυτό δεν είναι το ερώτημα για την ελληνοκυπριακή ριζοσπαστική αριστερά.

Κλείνω το κεφάλαιο με μια σύντομη αναφορά στη στάση δυο μικρών Τροτσκιστικών ομάδων, της Εργατική Δημοκρατίας και της Νέας Διεθνιστικής Αριστεράς (ΝεΔΑ).[30] Οι δυο ομάδες θεωρούν κυριότερο υπεύθυνο για την αποτυχία εξεύρεσης λύσης τα συγκρουόμενα συμφέροντα των άρχουσων τάξεων σε Κύπρο, Ελλάδα, Τουρκία, καθώς και των ιμπεριαλιστικών μεγάλων δυνάμεων, και άρα φυσιολογικά θεωρούν απαράδεκτο οι συνομιλίες να συνεχίζουν να εξαρτώνται από αυτές τις τάξεις και δυνάμεις, χωρίς εμπλοκή της εργατικής τάξης. Αμφότερες αντιλαμβάνονται σωστά ότι οι άρχουσες τάξεις των δυο κοινοτήτων βλέπουν ανταγωνιστικά η μια την άλλη, και άρα, πως αυτό που διακυβεύεται στις συνομιλίες είναι ποια πλευρά θα έχει το πάνω χέρι σε μια μελλοντική συμφωνία, όχι το καλό ενός επανενωμένου κυπριακού λαού. Ως εκ τούτου, και η Εργατική Δημοκρατία και η ΝεΔΑ εκφράζουν σκεπτικισμό προς την προοπτική ΔΔΟ, είναι απαισιόδοξες για τη δυνατότητα βιώσιμης αστικής λύσης και θεωρούν αφελή την άκριτη υποστήριξη της μεγάλης πλειοψηφίας της ελληνοκυπριακής αριστεράς για τις επανενωτικές συνομιλίες. Η αντιπρότασή τους είναι να δημιουργηθεί ένα δικοινοτικό εργατικό ταξικό κίνημα που θα ανατρέψει το καπιταλιστικό κατεστημένο στην Κύπρο και θα κτίσει μια σοσιαλιστική ομόσπονδη Κύπρο.

Δυστυχώς, παρότι χρειάζεται ένα δικοινοτικό εργατικό ταξικό κίνημα στην Κύπρο, είναι αδύνατο να κτιστεί μια σοσιαλιστική Κύπρος χωρίς παγκόσμια σοσιαλιστική επανάσταση, και αυτό δεν είναι

ρεαλιστικό ενδεχόμενο στο εγγύς μέλλον. Μπορούμε να πούμε με ασφάλεια πως θα υπάρξει αστική λύση του Κυπριακού πριν γίνει κάποια επανάσταση. Συνεπώς, οι Μαρξιστές δεν μπορούν να απαξιώνουν τις αστικές συνομιλίες και εξελίξεις στο Κυπριακό και να αντιπροβάλλουν μια σοσιαλιστική Κύπρο ως βιώσιμο εναλλακτικό στόχο. Όπως έχω ήδη πει, χρειάζεται να εξετάσουν τα πιθανά ενδεχόμενα αστικής λύσης, από τη ΔΔΟ μέχρι διαφόρων διχοτομιστικών διευθετήσεων, και να δουν πως μπορούν να εργαλειοποιήσουν αυτά τα ενδεχόμενα προς όφελος της ενότητας του Κυπριακού προλεταριάτου και τη συγκρότηση ταξικού αγώνα.

- Τί είναι το κυπριακό πρόβλημα για το Μαρξισμό

Έχοντας εξετάσει κάποιες από τις πιο ενδεικτικές πρόσφατες τοποθετήσεις για το κυπριακό πρόβλημα από Ελληνοκύπριους αριστερούς, τελειώνω παρουσιάζοντας τη δική μου μαρξιστική ανάγνωση της φύσης του κυπριακού προβλήματος σε γενικές γραμμές. Οφείλω να σημειώσω ότι το Κυπριακό δεν είναι το ίδιο πρόβλημα για όλους· είναι διαφορετικό πρόβλημα για τους εθνικιστές, τους φιλελεύθερους και τους μαρξιστές, επειδή οι εθνικιστές, οι φιλελεύθεροι και οι μαρξιστές έχουν διαφορετικούς στόχους για τους οποίους το Κυπριακό αποτελεί εμπόδιο ή πρόβλημα. Εγώ θα αναφερθώ στο ποια είναι η φύση του Κυπριακού για το μαρξισμό και στο τι χρειάζεται να πράξει μια πιθανή μελλοντική κυπριακή μαρξιστική αριστερά σε σχέση με αυτό.

Υπάρχουν πολλές ερμηνείες του κυπριακού προβλήματος. Για τους δεξιούς εθνικιστές, πρόκειται για πρόβλημα εισβολής και κατοχής, που αρχίζει τον Ιούλιο του 1974 και είναι αποτέλεσμα του τουρκικού επεκτατισμού. Για τους αριστερούς εθνικιστές, είναι αποτέλεσμα μιας ιμπεριαλιστικής νατοϊκής συνωμοσίας, του «προδοτικού» πραξικοπήματος της ελληνικής Χούντας και της υποτιθέμενης βρετανικής στρατηγικής του «διαίρει και βασίλευε» κατά την αποικιοκρατία. Για τους φιλελεύθερους και τους φιλελεύθερους αριστερούς, είναι πρόβλημα ελληνοκυπριακού και τουρκοκυπριακού εθνικισμού. Είναι αλήθεια ότι όλοι αυτοί οι προαναφερθέντες παράγοντες διαδραμάτισαν ρόλο στο κυπριακό πρόβλημα σε ποικίλους βαθμούς.

Είναι επίσης αλήθεια ότι υπάρχει μια σημαντική διαμάχη στο εσωτερικό της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής αστικής τάξης, ανάμεσα στις φιλελεύθερες και στις εθνικιστικές πτέρυγες των δύο. Η διαμάχη αφορά τον τρόπο θεσμικής επίλυσης του κυπριακού προβλήματος. Ο τρόπος με τον οποίο το πρόβλημα καταλήξει να επιλυθεί, π.χ. με τη δημιουργία ΔΔΟ ή με διχοτόμηση, θα οδηγήσει σε αλλαγές στην οικονομική, πολιτική και γενικότερα στην κοινωνική κατάσταση του νησιού. Αυτές οι πραγματικές αλλαγές θα επηρεάσουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εμείς οι μαρξιστές καλούμαστε να οικοδομήσουμε μια ανεξάρτητη επαναστατική αριστερά, με ορισμένες συνθήκες να είναι περισσότερο επιδεκτικές σε αυτό το καθήκον από άλλες. Συνεπώς, δεν μπορούμε να αδιαφορούμε για την έκβασή των αστικών συνομιλιών· πρέπει να εξετάσουμε τα πιθανά αποτελέσματα και να δούμε ποια είναι τα πιο επιδεκτικά στους σκοπούς μας. Οι αλλαγές στο κοινωνικοπολιτικό στάτους κβο μπορούν να ωφελήσουν την κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά, ακόμη και αν δεν προκληθούν από αυτήν.

Είναι όμως ένα πράγμα να λέμε ότι η κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά μπορεί να επωφεληθεί περισσότερο από μια λύση παρά από μια άλλη, και άλλο να λέμε ότι η ριζοσπαστική αριστερά δεν μπορεί να διεξάγει ταξική πάλη στο νησί χωρίς να προηγηθεί ομοσπονδιακή λύση. Δυστυχώς, τόσο το ψευδο-αριστερό κόμμα του κατεστημένου Ακέλ, όσο και η πλειοψηφία της ελληνοκυπριακής ριζοσπαστικής αριστεράς φέρουν τη δεύτερη άποψη. Όπως σημειώνει ο Φίσερ, «η συμβατική αριστερή σοφία λέει ότι τίποτα δεν μπορεί να συμβεί πριν από την επίλυση του Κυπριακού προβλήματος».[31] (μετάφραση δική μου) Αυτό πρόκειται για μια θεμελιώδη αντικειμενίστικη παρανόηση της φύσης του Κυπριακού από ολόκληρη την ελληνοκυπριακή αριστερά, ριζοσπαστική και μη. Η ελληνοκυπριακή αριστερά πιστεύει ότι είναι αντικειμενικά αδύνατο να διεξαχθεί ταξικός αγώνας στην Κύπρο εφόσον το Κυπριακό παραμένει άλυτο και η Κύπρος παραμένει διαιρεμένη. Αυτό υποδηλώνει ότι η αριστερά θεωρεί τον εαυτό της καταδικασμένο σε πολιτική ανημποριά ενόσο το

κυπριακό πρόβλημα είναι άλυτο. Ως εκ τούτου, η μοίρα της ελληνοκυπριακής αριστεράς (ιδιαίτερα της ριζοσπαστικής) και της ταξικής πάλης εξαρτάται από το να φέρει η φιλελεύθερη αστική τάξη μια «προοδευτική» ομοσπονδιακή λύση. Η ελληνοκυπριακή αριστερά είναι πεπεισμένη ότι μια τέτοια λύση θα αλλάξει την αντικειμενική κατάσταση στο νησί, καθιστώντας δυνατή τη συλλογική μάχη των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκυπρίων εργαζομένων.

Το πρόβλημα με αυτή την αντίληψη του κυπριακού προβλήματος είναι ότι παρουσιάζει την Αριστερά να είναι στο έλεος των αντικειμενικών συνθηκών που διαμορφώνει η αστική τάξη. Η ελληνοκυπριακή αριστερά θεωρεί την ομοσπονδιακή λύση ως προοδευτική από μόνη της, δηλαδή ως αντικειμενικά προοδευτική: η ομοσπονδιακή λύση θα καταστήσει αντικειμενικά δυνατό το συλλογικό αγώνα των Ελληνοκυπρίων και των Τουρκοκύπριων εργατών που τώρα είναι αντικειμενικά αδύνατος. Τίποτα δεν εξαρτάται από την Αριστερά σε αυτή την εικόνα· τα πάντα εξαρτώνται από τους αστούς και τη λύση που θα φέρουν. Είναι αυτονόητο ότι μια τέτοια εικόνα είναι απαράδεκτη από μαρξιστική σκοπιά· μια μαρξιστική ή ριζοσπαστική αριστερά δεν μπορεί να αφήσει τη μοίρα της στα χέρια της αστικής τάξης. Είναι μια εικόνα που αγνοεί τον υποκειμενικό παράγοντα της ιστορίας, ο οποίος παράγοντας οφείλει να είναι η ίδια η Αριστερα και η εργατική τάξη που η Αριστερά οφείλει να καθοδηγεί.

Το κυπριακό πρόβλημα οδήγησε έτσι την ελληνοκυπριακή αριστερά σε παράλυση, παράλυση για την οποία είναι η ίδια η αριστερά υπεύθυνη αλλά την οποία παρεξηγεί ως αναπόφευκτη αντικειμενική αναγκαιότητα. Από μαρξιστική σκοπιά, το Κυπριακό αποτελεί πρόβλημα στο βαθμό που εμποδίζει την ύπαρξη επαναστατικής αριστεράς και ταξικού αγώνα στην Κύπρο. Ωστόσο, ενώ η ελληνοκυπριακή αριστερά θεωρεί το Κυπριακό σαν αντικειμενικό εμπόδιο στην ταξική πάλη που έχει μορφή αναπόφευκτης πηγής εθνικισμού, στην πραγματικότητα το Κυπριακό είναι μόνο ένα υποκειμενικό εμπόδιο στην ταξική πάλη. Το Κυπριακό δεν ήταν ποτέ πρόβλημα αντικειμενικών συνθηκών που αναπόφευκτα εμποδίζουν την ύπαρξη ταξικής συνείδησης και ταξικής πάλης στην Κύπρο. Ήταν και εξακολουθεί να είναι η αιώνια δικαιολογία της ελληνοκυπριακής αριστεράς για την αποφυγή της ταξικής πάλης. Ο ταξικός αγώνας πρέπει να περιμένει μέχρι τη λύση του 'εθνικού προβλήματος'. Το κυπριακό πρόβλημα είναι επομένως πρόβλημα συνείδησης. Είναι η ψευδής συνείδηση της ελληνοκυπριακής αριστεράς που την παγιδεύει να περιμένει το δικαίωμά της να υπάρχει πολιτικά ως αριστερά από τις συνομιλίες και τις αποφάσεις της αστικής τάξης. Είναι η ψευδής συνείδηση που εμποδίζει τη συγκρότηση μιας πραγματικής επαναστατικής κυπριακής αριστεράς που θα καλλιεργεί ταξική συνείδηση και θα καθοδηγεί την ταξική πάλη στο νησί.

Το κυπριακό πρόβλημα δεν είναι η αιτία της ανικανότητας της ελληνοκυπριακής αριστεράς να διεξάγει ταξική πάλη, αλλά είναι στην πραγματικότητα το αποτέλεσμα της εν λόγω ανικανότητας. Υπάρχει ως πρόβλημα λόγω της αποτυχίας της αριστεράς στην Κύπρο (και στην Ελλάδα και στην Τουρκία) να διεξάγει ταξική πολιτική. Τουλάχιστον από τα μέσα της δεκαετίας του '40 η ελληνοκυπριακή αριστερά που κυριαρχείται από το ΑΚΕΛ δεν υπάρχει πολιτικά ως Αριστερά, επιλέγοντας να είναι ουρά της κυρίαρχης εθνικιστικής πτέρυγας της αστικής τάξης, η οποία πτέρυγα παραδοσιακά περιφρονεί την αριστερά. Το ΑΚΕΛ δεν ενήργησε ποτέ ανεξάρτητα από την εθνικιστική δεξιά, υποστηρίζοντας πάντα πολιτικά την τελευταία παρά τις διαφορές στη ρητορική, ενώ η ριζοσπαστική αριστερά είναι εξίσου ουραγός των εξελίξεων στις συνομιλίες της αστικής τάξης, των διπλωματών και των τεχνοκρατών. Από τουλάχιστον τα μέσα της δεκαετίας του '40 η ελληνοκυπριακή αριστερά έδωσε προτεραιότητα στην επίλυση του εθνικού ζητήματος εις βάρος της ταξικής πάλης. Η προσέγγιση της ελληνοκυπριακής αριστεράς στο εθνικό ζήτημα είναι στην πραγματικότητα το αντίθετο της προσέγγισης των Μαρξ, Ένγκελς και Λένιν: αντί να δίνει προτεραιότητα στην ταξική πάλη και να εργαλειοποιεί το εθνικό ζήτημα για τους σκοπούς της ταξικής πάλης, δίνει προτεραιότητα στο εθνικό ζήτημα και αναστέλλει τον ταξικό αγώνα μέχρι να λυθεί το πρώτο. Η αδυναμία της κυπριακής αριστεράς να διεξάγει ταξική πάλη και να ξεφύγει από τα όρια του εθνικισμού άφησε το νησί στο έλεος των εθνικιστικών δυνάμεων και οδήγησε στην

ανάπτυξη αυτού που σήμερα αποκαλούμε ‘κυπριακό πρόβλημα’. Αυτό το πρόβλημα με τη σειρά του έφτασε να γίνεται αντιληπτό ως ένα αντικειμενικό εμπόδιο που εμποδίζει την ταξική πάλη, αλλά είναι μόνο ένα υποκειμενικό εμπόδιο και το αντικειμενικό αποτέλεσμα της έλλειψης ταξικής πάλης που προηγήθηκε: μια κλασική περίπτωση ψευδούς συνείδησης χαρακτηριζόμενη από αντιστροφή αιτίου-αιτιατού.

Αυτή η αποτυχία της τοπικής αριστεράς μεσολαβείται από τη μη ύπαρξη διεθνούς επαναστατικής Αριστεράς. Είναι ο τρόπος με τον οποίο η διεθνής ήττα του μαρξισμού και η υποχώρηση της Αριστεράς στον εθνικισμό – σοσιαλισμός σε μια χώρα, λαϊκά ‘πατριωτικά’ μέτωπα ενάντια στον ιμπεριαλισμό, μεταποικιακή θεωρία, πολιτικές ταυτότητας κλπ. – εκφράστηκαν στο κυπριακό πλαίσιο. Η ελληνοκυπριακή αριστερά παραδοσιακά προσεγγίζει το κυπριακό πρόβλημα υπό το πρίσμα πολιτικών ταυτότητας, υποστηρίζοντας αρχικά την ένωση με την Ελλάδα κι έπειτα τον κυπριακό ‘πατριωτισμό’, ενώ η μικρή ριζοσπαστική της μερίδα τελευταία προωθά τη λεγόμενη ‘κυπριακή συνείδηση’ ή μια ομοσπονδιακή συνείδηση. Έχω ασχοληθεί πιο πάνω με την ομοσπονδιακή συνείδηση, αλλά θα προσθέσω ακόμη δυο λόγια για τη λεγόμενη κυπριακή συνείδηση εδώ. Δεν υπάρχει μία αλλά στην πραγματικότητα δύο πολιτισμικά ξεχωριστές κυπριακές ταυτότητες, η ελληνοκυπριακή και η τουρκοκυπριακή. Αυτές οι πολιτισμικές ταυτότητες μοιράζονται πολλά στοιχεία αλλά έχουν και αποκλίσεις και δεν μπορούν να αποτελέσουν τη βάση της κυπριακής ενότητας χωρίς τροποποίηση, δηλαδή χωρίς την καλλιέργεια μιας νέας κυπριακής ή ομοσπονδιακής συνείδησης που δεν υπάρχει σήμερα. Αυτό που ήδη υπάρχει και ενώνει τους Κύπριους εργαζόμενους είναι τα κοινά τους υλικά ταξικά συμφέροντα και είναι επιτακτική ανάγκη για τη ριζοσπαστική αριστερά των δύο κοινοτήτων να καταστήσει αυτά τα συμφέροντα συνειδητά ώστε να οικοδομηθεί ενότητα που να υπερβαίνει την εθνικότητα.[32] Όπως προανέφερα, μια χωρίς διακρίσεις μα αταξική κυπριακή ταυτότητα δεν μπορεί ούτε να υποκαταστήσει την ταξική συνείδηση ούτε να είναι γέφυρα προς αυτή, αλλά αντίθετα είναι ένα ακόμη εμπόδιο στην ταξική συνείδηση.

Δεδομένου ότι για το μαρξισμό το κυπριακό πρόβλημα είναι πρόβλημα ψευδούς συνείδησης, αυτό σημαίνει ότι για το μαρξισμό η λύση του προβλήματος είναι η υπέρβαση αυτής της ψευδούς συνείδησης. Είναι η συνειδητοποίηση ότι ανεξάρτητα από όποια λύση εφαρμόσει η αστική τάξη, δηλαδή με ή χωρίς μια διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία, η κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά μπορεί και οφείλει να διεξάγει ταξική πάλη. ΄Αλλο ένα επακόλουθο αυτής της οπτικής είναι ότι από μόνη της καμιά λύση δεν είναι καλύτερη από μια άλλη.

Με ή χωρίς λύση, με ή χωρίς ΔΔΟ, ούτε η κατάσταση της εργατικής τάξης ούτε οι προοπτικές εργατικού ταξικού αγώνα θα αλλάξουν χωρίς μια ριζοσπαστική αριστερά που να στοχεύει στην καλλιέργεια ταξικής συνείδησης. Όπως ανέφερα πιο πάνω, αλλαγές στο κοινωνικοπολιτικό κατεστημένο μπορούν να ωφελήσουν την κυπριακή ριζοσπαστική αριστερά ακόμη και αν δεν προκληθούν από αυτήν, αλλά τώρα προσθέτω ότι δεν θα την ωφελήσουν εάν δεν είναι προετοιμασμένη να τις εκμεταλλευτεί. Εάν δεν υπάρχει ιδεολογικά και οργανωτικά ανεξάρτητη Αριστερά να εκμεταλλευτεί τις όποιες ενδοαστικές διαμάχες για να προωθήσει την ενότητα του κυπριακού προλεταριάτου και τη διεξαγωγή ταξικής πάλης, αυτή η ενότητα και αυτός ο αγώνας δεν θα προκύψουν. Εάν η Αριστερά είναι ουρά της αστικής τάξης τόσο ιδεολογικά όσο και πολιτικά, αυτοδιαλύεται και παύει να υπάρχει προτιμότερη λύση στο κυπριακό πρόβλημα.

Επιπλέον, εάν η ταξική πάλη μπορεί να διεξαχθεί ακόμα και χωρίς λύση, τότε μπορεί και να διεξαχθεί σε περίπτωση διχοτόμησης και η διχοτόμηση δεν είναι τόσο καταστροφική όσο νομίζει η ελληνοκυπριακή αριστερά. Μάλιστα, όπως υποστήριξα προηγουμένως, υπάρχουν λόγοι να πιστεύουμε ότι η διχοτόμηση μπορεί να είναι προτιμότερη από τη ΔΔΟ. Η διχοτόμηση θα τερματίσει την πολιτική κυριαρχία του κυπριακού προβλήματος πολύ νωρίτερα από μια ομοσπονδιακή λύση· μια ομοσπονδιακή λύση θα χρειαστεί πολλά χρόνια για να εφαρμοστεί πλήρως και όλο εκείνο το διάστημα η πολιτική ζωή θα κυριαρχείται από την προσπάθεια εφαρμογή της. Επιπρόσθετα, δεδομένης της εσφαλμένης πεποίθησης της ελληνοκυπριακής αριστεράς (και υποθέτω και της

τουρκοκυπριακής αριστεράς) ότι το κυπριακό πρόβλημα πρέπει να επιλυθεί πριν η ταξική πάλη γίνει δυνατή, είναι πολύ πιθανό αυτή να συνεχίσει να αναβάλλει την ταξική πολιτική καθόλη τη διάρκεια της περιόδου εφαρμογής της ομοσπονδιακής λύσης και να είναι ουραγός των φιλελεύθερων στην προσπάθεια τους να καταστήσουν τη νέα ομοσπονδία βιώσιμη. Από την άλλη πλευρά, μια διχοτόμηση θα θάψει τις φιλελεύθερες ελπίδες της αριστεράς για επανένωση και είναι ίσως πιθανότερο να ξυπνήσει την αριστερά από την εθνική της αποχαύνωση, βοηθώντας τη να συνειδητοποιήσει ότι θα πρέπει να προσπαθήσει να υπάρξει πολιτικά σε ένα διαιρεμένο νησί. Αλλά το σημαντικότερο είναι να ξεφύγει η ριζοσπαστική αριστερά από τα όρια του εθνικού ζητήματος και να σταματήσει να περιμένει την αστική τάξη να φέρει λύση.

Επίλογος

Σε αυτό το κείμενο προσπάθησα να προσδιορίσω το μαρξιστικό πλαίσιο για την εξέταση του εθνικού ζητήματος και να κάνω μια πρώτη προσπάθεια εφαρμογής αυτού του πλαισίου στο Κυπριακό. Τόνισα ότι ο μαρξισμός προσεγγίζει τα εθνικά ζητήματα πρωταρχικά στρατηγικά, παίρνοντας τη θέση που θεωρεί ως την πλέον ευνοϊκή για ενοποιημένη ταξική πάλη και για το καθήκον της παγκόσμιας σοσιαλιστικής επανάστασης. Υποστήριξα ότι αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο οι Κύπριοι μαρξιστές (και ριζοσπάστες αριστεροί) πρέπει να προσεγγίσουν το κυπριακό πρόβλημα. Οι Κύπριοι μαρξιστές πρέπει να προσπαθήσουμε να πολιτικοποιήσουμε το κυπριακό πρόβλημα με τρόπο που προωθεί την ενότητα των κυπρίων εργαζομενων και τη συγκρότηση εργατικού ταξικού αγώνα, και πρέπει να υποστηρίξουμε την προσέγγιση ή τη λύση στο πρόβλημα που ευνοεί την εν λόγω ενότητα και την εν λόγω συγκρότηση.

Προσπάθησα επίσης να δείξω ότι η σημερινή στάση της ελληνοκυπριακής ριζοσπαστικής αριστεράς για το Κυπριακό είναι ανεπαρκής. Η ελληνοκυπριακή ριζοσπαστική αριστερά παρερμηνεύει τη φύση του προβλήματος, βλέποντας τον ντε φάκτο διαχωρισμό της Κύπρου ως αντικειμενικό εμπόδιο που αποκλείει τη δυνατότητα ταξικής πάλης, ενώ είναι ακριβώς η μακροχρόνια παρερμηνεία του προβλήματος από την ελληνοκυπριακή αριστερά που είναι το πρόβλημα. Από μαρξιστική σκοπιά, το κυπριακό πρόβλημα είναι η προτεραιότητα που δίνει η κυπριακή αριστερά στο εθνικό ζήτημα εις βάρος του καθήκοντός της για κοινωνικό μετασχηματισμό μέσω ταξικής πάλης. Αυτή η λανθασμένη προτεραιότητα, μαζί με τον ετεροπροσδιορισμό της ριζοσπαστικής αριστεράς από τους εθνικιστές, καθιστά τη ριζοσπαστική αριστερά απλή ουρά της αστικής τάξης και την οδηγεί να τοποθετεί αβάσιμες ελπίδες σε μια πιθανή ομοσπονδιακή λύση και να δαιμονοποιεί αδικαιολόγητα μια πιθανή διχοτόμηση. Τόσο η Διζωνική Δικοινοτική Ομοσπονδία όσο και η διχοτόμηση πρέπει να επανεξεταστούν πιο ψύχραιμα. Ήμουνα πάντα οπαδός της ΔΔΟ και είμαι ακόμα συναισθηματικά συνδεδεμένος με το στόχο ομοσπονδιακής επανένωσης, αλλά δεν μπορούμε να παίρνουμε σαν δεδομένο ότι η ΔΔΟ είναι προτιμότερη από τη διχοτόμηση. Τουλάχιστον, ελπίζω να έχω δείξει ότι υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι σε μια ΔΔΟ που υποδεικνύουν ότι η ομοσπονδία δεν θα είναι αυτόματα ευεργετική, χωρίς μια αριστερά έτοιμη να αντιμετωπίσει τους κινδύνους. Και το κυριότερο, πιστεύω ότι η ελληνοκυπριακή ριζοσπαστική αριστερά πρέπει επιτέλους να αρχίσει να στηρίζεται στον εαυτό της και όχι σε οποιαδήποτε αστική λύση.

---

[1] Ενδεικτικά αυτής της περιόδου είναι τα άρθρα του Ένγκελς «Ουγγαρία και Πανσλαβισμός» και «Δημοκρατικός Πανσλαβισμός».

[2] https://www.marxists.org/archive/marx/works/1870/letters/70_04_09.htm

[3] Όλες οι μεταφράσεις αποσπασμάτων που ακολουθούν από κείμενα των Ένγκελς και Λένιν είναι δικές μου.

[4] Η πιο διάσημή τους αναφορά σε αυτή τη δυνατότητα βρίσκεται στο Εισαγωγικό Σημείωμα της Ρωσικής έκδοσης του Κομμουνιστικού Μανιφέστου το 1882.

[5]Ένγκελς, Η Εξωτερική Πολιτική του Ρωσικού Τσαρισμού, 1890.

[6] Αν και η θέση της Λούξεμπουργκ επίσης χρήζει μελέτης και επαναξιολόγησης σήμερα.

[7] «Το Εθνικό Ζήτημα και η Σοσιαλδημοκρατία» του Όττο Μπάουερ είναι η πλέον αντιπροσωπευτική Αυστρομαρξιστική τοποθέτηση για πολιτιστική-εθνική αυτονομία.

[8] Λένιν, Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα, 1913

[9] Ό.π., και επίσης, Λένιν, Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους, 1914

[10] Λένιν, Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα, 1913. Από το ίδιο κείμενο: «Το να αποτινάξουμε το φεουδαρχικό ζυγό, όλη την εθνική καταπίεση και όλα τα προνόμια που απολαμβάνει ένα συγκεκριμένο έθνος ή γλώσσα, είναι το επιτακτικό καθήκον του προλεταριάτου ως δημοκρατικής δύναμης, και είναι ασφαλώς προς το συμφέρον της προλεταριακής ταξικής πάλης, που αποκρύπτεται και καθυστερεί λόγω διαπληκτισμών για το εθνικό ζήτημα.»

[11] Λένιν, Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους, 1914

[12] Ό.π.

[13] Δείτε για παράδειγμα το ακόλουθο απόσπασμα από τις Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα, 1913: «Η αναγνώριση από το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα του δικαιώματος όλων των εθνικοτήτων στην αυτοδιάθεση βεβαίως δεν σημαίνει ότι οι σοσιαλδημοκράτες απορρίπτουν μια ανεξάρτητη εκτίμηση της σκοπιμότητας της κρατικής απόσχισης οποιουδήποτε έθνους σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση. Η Σοσιαλδημοκρατία πρέπει, αντίθετα, να δώσει την ανεξάρτητη εκτίμησή της, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της καπιταλιστικής ανάπτυξης και της καταπίεσης των προλετάριων διαφόρων εθνών από την ενωμένη αστική τάξη όλων των εθνικοτήτων, καθώς και τα γενικά καθήκοντα της δημοκρατίας, πρωταρχικά και πάνω απ'όλα τα συμφέροντα της προλεταριακής ταξικής πάλης για σοσιαλισμό.» Ή αυτό το απόσπασμα από Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους, 1914: «Η απαίτηση για απάντηση "ναι" ή "όχι" στο ζήτημα της απόσχισης στην περίπτωση κάθε έθνους μπορεί να φαίνεται πολύ "πρακτική"…. Με το προλεταριάτο, ωστόσο, αυτά τα αιτήματα υποτάσσονται στα συμφέροντα της ταξικής πάλης. Θεωρητικά, δεν μπορείς να πεις εκ των προτέρων αν η αστικοδημοκρατική επανάσταση θα τελειώσει στην απόσχιση ενός έθνους από ένα άλλο ή στην ισότητα του με το άλλο· και στις δύο περιπτώσεις, το ζητούμενο για το προλεταριάτο είναι να εξασφαλίσει την ανάπτυξη της τάξης του. Για την αστική τάξη είναι σημαντικό να παρεμποδίζει αυτή την εξέλιξη προωθώντας τους στόχους του «δικού της» έθνους έναντι εκείνων του προλεταριάτου. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το προλεταριάτο απλώς περιορίζεται στο αρνητικό αίτημα αναγνώρισης του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, χωρίς να παρέχει εγγυήσεις σε κανένα έθνος και χωρίς να αναλαμβάνει να δώσει τίποτα εις βάρος άλλου έθνους. Αυτό μπορεί να μην είναι "πρακτικό", αλλά είναι στην πραγματικότητα η καλύτερη εγγύηση για την επίτευξη των πιο δημοκρατικών όλων των πιθανών λύσεων. Το προλεταριάτο χρειάζεται μόνο τέτοιες εγγυήσεις, ενώ η μπουρζουαζία κάθε έθνους απαιτεί εγγυήσεις για το δικό της συμφέρον, ανεξάρτητα από τη θέση (ή τα πιθανά μειονεκτήματα) άλλων εθνών.»

[14] Λένιν, Η Σοσιαλιστική Επανάσταση και το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των Εθνών, 1916

[15] Δείτε για παράδειγμα τα σχόλια του Λένιν για την Ουκρανία στο Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα.

[16] Λένιν, Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα, 1913

[17] «Τα συνθήματα της συνεπούς δημοκρατίας ενώνουν σε ένα ενιαίο σύνολο το προλεταριάτο και τους προχωρημένους δημοκράτες όλων των εθνών (στοιχεία που απαιτούν όχι απομόνωση αλλά την ένωση των δημοκρατικών στοιχείων των εθνών σε όλα τα θέματα, συμπεριλαμβανομένων των εκπαιδευτικών υποθέσεων), ενώ το σλόγκαν της πολιτιστικής-εθνικής αυτονομίας χωρίζει το προλεταριάτο των διαφόρων εθνών και το συνδέει με τα αντιδραστικά και αστικά στοιχεία των ξεχωριστών εθνών.» (Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα)

[18] Λένιν, Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα, 1913

[19] Ό.π. Δείτε επίσης το ακόλουθο απόσπασμα από τα Κριτικά Σημειώματα, 1913: «Η δημοκρατία της εργατικής τάξης αντιπαραβάλλει στις εθνικιστικές διαμαρτυρίες των διαφόρων αστικών κομμάτων σχετικά με τα ζητήματα της γλώσσας κλπ., το αίτημα για την άνευ όρων ενότητα και την πλήρη συγχώνευση των εργαζομένων όλων των εθνικοτήτων σε όλες τις οργανώσεις της εργατικής τάξης – συνδικαλιστικές, συνεταιριστικές, καταναλωτών, εκπαιδευτικών και όλων των άλλων – σε αντίθεση με κάθε είδος αστικού εθνικισμού. Μόνο αυτή η μορφή ενότητας και συγχώνευσης μπορεί να υποστηρίξει τη δημοκρατία και να υπερασπιστεί τα συμφέροντα των εργαζομένων ενάντια στο κεφάλαιο – το οποίο είναι ήδη διεθνές και γίνεται τέτοιο όλο και περισσότερο – και να προωθήσει την ανάπτυξη της ανθρωπότητας προς έναν νέο τρόπο ζωής που είναι ξένος σε όλα τα προνόμια και όλη την εκμετάλλευση.»

[20] Ό.π.

[21] Λένιν, Κριτικά Σημειώματα πάνω στο Εθνικό Ζήτημα, 1913

[22] Ό.π.

[23] «Είναι απαράδεκτο, από τη σκοπιά της Σοσιαλδημοκρατίας, να εκδίδει κανείς το σύνθημα του εθνικού πολιτισμού είτε άμεσα είτε έμμεσα. Το σύνθημα είναι λανθασμένο, γιατί ήδη κάτω από τον καπιταλισμό, όλη η οικονομική, πολιτική και πνευματική ζωή γίνεται ολοένα και περισσότερο διεθνής. Ο σοσιαλισμός θα την κάνει εντελώς διεθνή. Ο διεθνής πολιτισμός, ο οποίος ήδη δημιουργείται συστηματικά από το προλεταριάτο όλων των χωρών, δεν απορροφά την “εθνική κουλτούρα” (ασχέτως ποιας εθνικής ομάδας) στο σύνολό της, αλλά δέχεται από κάθε εθνικό πολιτισμό αποκλειστικά εκείνα τα στοιχεία που είναι σταθερά δημοκρατικά και σοσιαλιστικά.» (Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα)

[24] Λένιν, Η Σοσιαλιστική Επανάσταση και το Δικαίωμα Αυτοδιάθεσης των Εθνών, 1916

[25] Το πάνελ της Μαρξιστικής ομάδας Πλατύπους με τίτλο «Η Παρακμή της Αριστεράς στον 20ο αιώνα» αποτελεί μια εξαιρετική περίληψη της αποτυχίας της Αριστεράς. https://platypus1917.org/2013/09/30/h-%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%ba%ce%bc%ce%ae-%cf%84%ce%b7%cf%82-%ce%b1%cf%81%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b5%cf%81%ce%ac%cf%82-%cf%83%cf%84%ce%bf%ce%bd-20%cf%8c-%ce%b1%ce%b9%cf%8e%ce%bd%ce%b1/

[26] Ένα ενδεικτικό κείμενο της Συσπείρωσης για το Κυπριακό μπορεί να διαβαστεί εδώ: https://syspirosiatakton.org/ne-re-omospondia/. Το κείμενο του Αντίφα μπορεί να διαβαστεί εδώ: https://antifanicosia.espivblogs.net/files/2017/04/kypriakokeimenuiweb.pdf.

[27]Η θέση της ομάδας Στάσις για το Κυπριακό μπορεί να διαβαστεί εδώ: https://ia803108.us.archive.org/6/items/stasis_kipriako_tr/stasis_kipriako_gr.pdf

[28]Το κείμενο του Δρ Λαμπριανού μπορεί να διαβαστεί εδώ: http://www.typos.com.cy/cat/14/article/15992

[29] https://www.jacobinmag.com/2017/01/cyprus-reunification-negotiations-akel-kke-greece-turkey

[30] Μια τυπική τοποθέτηση της ΝεΔΑ για το Κυπριακό: https://nedacy.wordpress.com/2017/01/25/dizwniki-dikoinotiki-i-eniaia-aneksartiti-antiparatheseis-stin-aristera-stin-ellada/. Κι εδώ μια τυπική τοποθέτηση της Εργατικής Δημοκρατίας: https://www.wd-ist.org/content/%CF%80%CF%89%CF%82-%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5-%CE%BD%CE%B1-%CE%BA%CF%84%CE%AF%CF%83%CE%BF%CF%85%CE%BC%CE%B5-%CE%AD%CE%BD%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CE%AF%CE%BD%CE%B7%CE%BC%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BB%CE%B9%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1

[31] https://www.jacobinmag.com/2017/01/cyprus-reunification-negotiations-akel-kke-greece-turkey

[32] Ο Φίσερ λέει κάτι παρόμοιο στο άρθρο του: «Αυτό που ήδη ενώνει τους Κύπριους εργαζόμενους δεν είναι η ταυτότητά τους ή η γεωγραφία, αλλά οι αγώνες τους ενάντια στη συνεχή επιδείνωση του βιοτικού τους επιπέδου και η αντίθεσή τους στη χρήση του νησιού ως εκτοξευτήρα για ιμπεριαλιστικούς πολέμους. Οι σοσιαλιστές που επιθυμούν να αμφισβητήσουν το στάτους κβο στην Κύπρο και να συμβάλουν σε μια βιώσιμη και μακρόχρονη ειρήνη πρέπει να ξεκινήσουν από αυτό το δεδομένο ». (μετάφραση δική μου)

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Πλατύπους Λευκωσίας (Ομάδα), Ηλεκτρονικά Άρθρα, Κυπριακό Πρόβλημα, Δεκαετία 2020-2029, 2020, Λευκωσία (νότια), Λευκωσία

Περί Εκλογών & Αποχής (Μέρος 1) (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα 'The Justice Project' τον Φλεβάρη του 2021.

Αναδημοσιεύτηκε μετέπειτα στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917.

Περιεχόμενο

ΠΕΡΙ ΕΚΛΟΓΩΝ & ΑΠΟΧΗΣ (ΜΕΡΟΣ 1)

February 22, 2021

Απέχουμε 3 μήνες από τις επόμενες βουλευτικές εκλογές, και, όπως κάθε φορά πριν από εκλογές, γινόμαστε σχεδόν καθημερινά δέκτες εκκλήσεων και προτροπών να ψηφίσουμε. Το περιεχόμενο των εκκλήσεων διαφέρει από έκκληση σε έκκληση, αλλά όλες έχουν ένα κοινό: εκφράζουν την άποψη ότι η ψήφος είναι πολιτική πράξη με σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο. Ακούμε συνεχώς πως η ψήφος είναι η υπέρτατη πολιτική πράξη σε μια δημοκρατία, πως έτσι ασκούμε το δημοκρατικό μας δικαίωμα σαν πολίτες δημοκρατικής χώρας, και πως είναι η κύρια – αν όχι η μόνη – οδός αν θέλουμε να επηρεάσουμε τα πολιτικά δρώμενα της χώρας μας. Επί της ουσίας, αυτό που μας λένε είναι ότι η δημοκρατία ισούται με τη διεξαγωγή εκλογών σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Όλες οι εκκλήσεις για να ψηφίσουμε κατακρίνουν, άμεσα ή έμμεσα, την αποχή. Η αποχή κατακρίνεται σαν αποποίηση του δημοκρατικού σου δικαιώματος και σαν πράξη πολιτικής αδιαφορίας. Σύμφωνα με αυτή τη λογική, αν δεν ψηφίσεις, αποποιείσαι του δικαιώματός σου να ακουστείς σαν πολίτης μιας δημοκρατικής χώρας, αφήνοντας άλλους να αποφασίσουν για σένα, ενώ όταν ψηφίσεις, αποφασίζεις εσύ για το μέλλον της χώρας σου. Κατακρίνεται επίσης σαν έμμεση υποστήριξη στην ήδη εκλελεγμένη κυβέρνηση, ή σε όποιον είναι φαβορί στις εκλογές. Ένα πρόσφατο meme που κυκλοφόρησε λέει χαρακτηριστικά πως «Η αποχή είναι ανοχή» (εννοώντας ανοχή στην εκλελεγμένη κυβέρνηση Αναστασιάδη). Κατά τη λογική αυτή, όποιος δεν ψηφίσει ενάντια στην κυβέρνηση, έμμεσα την αποδέχεται. Οι εκλογές με αυτό το τρόπο προκρίνονται σαν η κύρια ευκαιρία των πολιτών να εναντιωθούν στην κυβέρνηση.

Από την άλλη, υπάρχουν και κάποια άτομα – κυρίως αναρχικοί – που δηλώνουν υποστηρικτές της αποχής σαν πολιτικής πράξης. Αυτά τα άτομα εναντιώνονται στην αστική δημοκρατία και υποστηρίζουν πως η ψήφος στις εκλογές νομιμοποιεί και υποστηρίζει αυτό το θεσμό. Θεωρούν πως όταν ψηφίζεις γίνεσαι συνένοχος στο υπάρχον αστικό δημοκρατικό σύστημα, και άρα η ηθικά και πολιτικά ορθή πράξη είναι η αποχή από τις εκλογές. Η αλλαγή δεν μπορεί να έρθει παρά μόνο έξω από την αστική δημοκρατία και τους θεσμούς της, και ενάντια σε αυτούς.

Κατά τη γνώμη μου, τόσο οι υποστηρικτές του να ψηφίζεις, όσο και οι υποστηρικτές της αποχής, κάνουν το ίδιο λάθος: και οι δύο λανθασμένα πιστεύουν πως η στάση ενός πολίτη προς τις εκλογές –

η συμμετοχή ή η μη συμμετοχή του – είναι πολιτική πράξη με σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο. Λόγω αυτής τους της αντίληψης, τόσο οι μεν όσο και οι δε δίνουν σημαντική αξία στις εκλογές, είτε παροτρύνοντας τη συμμετοχή σε αυτές είτε την αποχή. Αυτή η αντίληψη είναι λανθασμένη. Η στάση κάποιου προς τις εκλογές δεν έχει και τόση σημασία, καθώς συνήθως δεν αποτελεί ουσιαστική πολιτική πράξη — δηλαδή πράξη με δυνατότητα να αλλάξει την κοινωνία. Αυτό δύναται να γίνει μόνο σε συγκεκριμένες περιστάσεις, οι οποίες δεν ισχύουν στην Κύπρο του 2021. Και εξηγώ.

*

Μια πράξη είναι πολιτική όταν επηρεάζει την κοινωνία προς την κατεύθυνση που θέλει το υποκείμενο που την πράττει. Είναι άσκηση δύναμης ή εξουσίας, και άρα προϋποθέτει τέτοια δύναμη ή εξουσία. Για να αποτελέσει ουσιαστική πολιτική πράξη λοιπόν η ψήφος ή η αποχή, χρειάζεται να έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει την κοινωνία προς μια ή άλλη κατεύθυνση — τη δυνατότητα να επιφέρει κοινωνική αλλαγή. Έχουν αυτή τη δυνατότητα;

Η αποχή έχει μηδαμινό πολιτικό αντίκτυπο. Υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους πολίτες επιλέγουν να απέχουν από τις εκλογές, αλλά το αποτέλεσμα αυτής της επιλογής είναι σχεδόν πάντα το ίδιο: τίποτα. Όση και να είναι η αποχή, ακόμη κι αν η πλειοψηφία του κόσμου με δικαίωμα ψήφου δεν ψηφίσει (κάτι που συμβαίνει τακτικά στην Αμερική), οι εκλογές συνεχίζουν να γίνονται και το πολιτικό κατεστημένο να διαιωνίζεται. Εάν απλά απέχεις από τις εκλογές χωρίς να κάνεις κάτι άλλο, δεν επηρεάζεις την κοινωνική πραγματικότητα προς την κατεύθυνση που θέλεις. Η αποχή έχει νόημα μόνο αν συνδυάζεται με άλλες πολιτικές πράξεις, λόγου χάρη, με τη διεξαγωγή εξέγερσης.

Από την άλλη, συνήθως ούτε η ψήφος έχει ουσιαστικό πολιτικό αντίκτυπο, παρόλο που οδηγεί σε αλλαγή του προσωπικού που μας κυβερνά. Αυτό ισχύει επειδή τα κόμματα και τα πολιτικά πρόσωπα μεταξύ των οποίων καλείται να επιλέξει ο κόσμος στις εκλογές δεν έχουν ουσιαστικές πολιτικές διαφορές. Όλοι πρεσβεύουν την ίδια ιδεολογία και τάξη, δηλαδή, την αστική ιδεολογία και τάξη, και άρα, κινούνται όλοι στο ίδιο πολιτικό πλαίσιο. Μπορεί κάποιοι να δίνουν λίγο περισσότερες κοινωνικές παροχές από άλλους, ή να είναι λιγότερο εθνικιστές, αλλά επί της ουσίας η πολιτική τους είναι η ίδια. Ιστορικά υπήρξαν εξαιρέσεις σε αυτή την κατάσταση, αλλά η Κύπρος του 2021 δεν αποτελεί μια τέτοια εξαίρεση. Όλα τα κόμματα στηρίζουν τον καπιταλισμό και την πολιτική οικονομικής λιτότητας, τα αυστηρά μέτρα κατά του κορονοϊό, και το λεγόμενο «εθνικό συμφέρον». Ακόμα και στο ζήτημα του Κυπριακού, όπου το ΑΚΕΛ υποτίθεται διαφοροποιείται, στα αλήθεια δεν είδαμε μεγάλη διάθεση σύγκρουσης με το κυρίαρχο εθνικιστικό/πατριωτικό αφήγημα.

Όταν τα κόμματα και τα πολιτικά πρόσωπα μεταξύ των οποίων καλούμαστε να επιλέξουμε δεν έχουν ουσιαστικές πολιτικές διαφορές, η δυνατότητα επιλογής μας είναι πλασματική. Όποιον και να ψηφίσουμε, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο: το πολιτικό κατεστημένο και οι πολιτικές του συνεχίζουν, με μόνη διαφορά την αλλαγή στη μερίδα του κατεστημένου που κυβερνά. Αυτό σημαίνει πως ο κόσμος δεν έχει πραγματική δυνατότητα να επηρεάσει και να αλλάξει την κοινωνική πραγματικότητα: αυτή παραμένει η ίδια όποιον και να ψηφίσει. Όσοι ενστερνίζονται αυτή την πραγματικότητα δεν έχουν πρόβλημα, αλλά όσοι από εμάς θέλουν να την αλλάξουν στερούνται επιλογών στις εκλογές. Είναι γεγονός πως κάποιοι πολιτικοί ή/και κόμματα είναι λιγότερα διεφθαρμένα από άλλα. Αυτό όμως δεν αρκεί για να τους ψηφίζουμε εάν δεν συμφωνούμε με τις πολιτικές τους απόψεις και την ιδεολογία τους.

Τέλος πρώτου μέρους. Διαβάστε το δεύτερο μέρος εδώ.

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2021, The Justice Project (Ιστοσελίδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία, Εκλογές

Περί Εκλογών & Αποχής (Μέρος 2) (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα 'The Justice Project' τον Φλεβάρη του 2021.

Αναδημοσιεύτηκε μετέπειτα στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917.

Περιεχόμενο

ΠΕΡΙ ΕΚΛΟΓΩΝ & ΑΠΟΧΗΣ (ΜΕΡΟΣ 2)

February 22, 2021

Διαβάστε το πρώτο μέρος του άρθρου εδώ.

Η ιδεολογική ομοιομορφία του πολιτικού κατεστημένου δεν είναι το μόνο πράγμα που εμποδίζει τους πολίτες από το να καθορίσουν το μέλλον τους μέσω εκλογών. Πέρα από αυτήν, υπάρχει το εμπόδιο που ακούει στο όνομα «κράτος». Το σύγχρονο κράτος – η λεγόμενη εκτελεστική εξουσία – δεν είναι απλά τα εκάστοτε κόμματα ή άτομα που εκλέγονται από την κοινωνία των πολιτών για να κυβερνήσουν. Υπάρχει επίσης ένας μόνιμος κρατικός μηχανισμός που απαρτίζεται από γραφειοκράτες, στρατό, και αστυνομία, οι οποίοι παραμένουν στη θέση τους ανεξάρτητα από τις εκλογές.

Αυτός ο κρατικός μηχανισμός έχει αυστηρά όρια στο πως μπορεί να χρησιμοποιηθεί, και περιορίζει σε μεγάλο βαθμό τις πολιτικές επιλογές της κυβέρνησης. Δεν είναι ένα ουδέτερο εργαλείο που η εκάστοτε εκλελεγμένη κυβέρνηση μπορεί να χρησιμοποιήσει σύμφωνα με την οποιαδήποτε ιδεολογία έχει. Αντίθετα, είναι το λεγόμενο «βαθύ κράτος», το οποίο, σε συνεργασία με την καπιταλιστική ελίτ και τα ΜΜΕ (και την εκκλησία στην περίπτωση της Κύπρου), καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την πολιτική της κάθε κυβέρνησης.

Το βαθύ κράτος δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα των πολιτών. Καθότι είναι μια ομάδα θεσμών με σταθερό προσωπικό, φτάνει να δημιουργεί δική του μακροχρόνια πολιτική που έχει στόχο τη διαιώνιση της εξουσίας του και την ικανοποίηση διαφόρων επιμέρους συμφερόντων του. Πέρα από τα δικά του στενά συμφέροντα, υπηρετεί και τα συμφέροντα της αστικής τάξης με την οποία είναι συνυφασμένο. Είδαμε το βαθύ κράτος σε δράση πρόσφατα στις ΗΠΑ, όταν σαμπόταρε τη διακυβέρνηση Τραμπ, εμποδίζοντας τη σε μεγάλο βαθμό να ακολουθήσει τις πολιτικές που υποσχέθηκε. Αυτός είναι και ο λόγος που ο Τραμπ άλλαζε συνέχεια κυβερνητικό προσωπικό σε μια προσπάθεια να βρει άτομα που να συνεργάζονται μαζί του. Νιώσαμε το βαθύ κράτος και στην Κύπρο επί διακυβέρνησης Χριστόφια, όταν σαμπόταρε την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση και έθεσε πολύ στενά όρια για την οικονομική πολιτική της κυβέρνησης.

Για μικρές χώρες όπως η Κύπρος, ένα ακόμη εμπόδιο στη δημοκρατική αυτοδιάθεση των πολιτών μέσω εκλογών αποτελούν γραφειοκρατικοί μηχανισμοί του εξωτερικού, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και γενικότερα το μεγάλο κεφάλαιο και τα ιμπεριαλιστικά κράτη. Για παράδειγμα, η

Ευρωπαϊκή Ένωση εκβίασε την κυβέρνηση Σύριζα και την ανάγκασε να ακολουθήσει τη δική της μνημονιακή πολιτική, ακυρώνοντας την εκλογική ετυμηγορία των Ελλήνων πολιτών εναντίον των μνημονίων.

Οι κυβερνήσεις Χριστόφια και Σύριζα δείχνουν ξεκάθαρα τα όρια της σύγχρονης αστικής διακυβέρνησης. Είναι αδύνατο μια αστική κυβέρνηση να πάει κόντρα στο βαθύ κράτος και στην αστική τάξη, όσο κι αν το θέλει και όσο κι αν η ιδεολογία και οι πολιτικοί της στόχοι δεν συνάδουν με αυτό. Με άλλα λόγια, είναι αδύνατο να υπάρξει ριζοσπαστική αριστερή κυβέρνηση στο σύγχρονο αστικό πλαίσιο. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία δυστυχώς δεν είναι πολύ αντιπροσωπευτική· αντιπροσωπεύει μόνο την αστική τάξη και το βαθύ κράτος. Το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι να έχουμε το ομοιόμορφο πολιτικό κατεστημένο που προανέφερα, με διάφορα αστικά κόμματα να συναγωνίζονται στο ποιό αντιπροσωπεύει καλύτερα την αστική τάξη και το βαθύ κράτος, και ποιό ξεγελά καλύτερα τους πολίτες, κερδίζοντας την ανοχή τους για την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων.

*

Δεδομένης της έλλειψης πραγματικών επιλογών στις εκλογές, υπάρχει λόγος να ψηφίσουμε; Η απάντηση είναι πως όχι, εκτός αν έχουμε κάποιο άμεσο συμφέρον που κάνει προτιμότερο ένα μέρος του κατεστημένου από τα υπόλοιπα. Οι εκλογές δεν μας δίνουν το δικαίωμα να αποφασίσουμε το μέλλον της χώρας μας. Το μέλλον είναι προκαθορισμένο. Είτε ψηφίσουμε είτε όχι, δεν αλλάζει κάτι. Ούτε η ψήφος αλλά ούτε και η αποχή θα αλλάξει κάτι στην Κύπρο του 2021. Οι προαναφερθείσες εκκλήσεις για να ψηφίσουμε δεν αντιλαμβάνονται την αδυναμία μας σαν πολίτες να επηρεάσουμε την κοινωνική πραγματικότητα στην οποία ζούμε. Είναι παραίσθηση ότι η κύρια πολιτική πράξη που έχουμε στη διάθεση μας είναι η ψήφος. Το μόνο της αποτέλεσμα είναι να παρέχει την εμφάνιση δημοκρατικής νομιμότητας στο υπάρχον πολιτικό κατεστημένο.

Συνεπώς, συνένοχοι αυτού του κατεστημένου δεν είναι όσοι δεν πάνε να ψηφίσουν, αλλά όσοι δημιουργούν αυταπάτες για τη δημοκρατική σημασία των εκλογών. Δεν είναι δημοκρατία να επιλέγεις κάθε μερικά χρόνια ποια μερίδα του πολιτικού κατεστημένου θα σε κυβερνήσει. Ασφαλώς, μπορούμε στις επικείμενες εκλογές να ψηφίσουμε το μικρότερο κακό με βάση της μικροδιαφορές των διαφόρων υποψηφίων — φτάνει να μην έχουμε αυταπάτες ότι έτσι έχουμε αυτοδιάθεση και καθορίζουμε το μέλλον μας.

Παρ’ όλα αυτά, υπάρχουν περιπτώσεις που υφίστανται ουσιώδεις εκλογικές επιλογές, και που επομένως η ψήφος μας έχει νόημα. Για εμάς τους σοσιαλιστές/κομμουνιστές, αυτό ισχύει όταν υπάρχει σοσιαλιστικό κόμμα που εκπροσωπεί την εργατική τάξη αντί την αστική και το βαθύ της κράτος. Ένα τέτοιο κόμμα ασφαλώς δεν μπορεί να διαχειριστεί το αστικό κράτος όπως θέλει, για τους λόγους που προανέφερα. Το γνωρίζει αυτό, και άρα δεν στοχεύει να γίνει κυβέρνηση. Αντ’ αυτού, βλέπει τις εκλογές σαν ένα ακόμη εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιήσει για σκοπούς προπαγάνδισης των ιδεών του.

Συγκεκριμένα, το σοσιαλιστικό κόμμα συμμετέχει σε εκλογές και στοχεύει να έχει κοινοβουλευτική παρουσία ούτως ώστε να προωθήσει τις πολιτικές του απόψεις και ιδεολογία σε όσο πιο ευρύ κοινό γίνεται, εκμεταλλευόμενο τη δημοσιότητα που δίνεται σε εκλογικούς υποψηφίους και βουλευτές. Οι προεκλογικές εκστρατείες δίνουν ευκαιρία στους σοσιαλιστές να απευθυνθούν στους εργαζόμενους, διαφωτίζοντάς τους για τα ταξικά τους συμφέροντα καθώς και για τον ταξικό χαρακτήρα του κράτους. Είναι μέσο πολιτικής αγωγής και διαπαιδαγώγησης. Η συμμετοχή των σοσιαλιστών στη Βουλή τους επιτρέπει να δείξουν στους εργαζόμενους τις περιορισμένες δυνατότητες της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας για μεταρρυθμίσεις, φανερώνοντας την αναγκαιότητα για ολική ανατροπή του αστικού κράτους και του καπιταλισμού και τη δημιουργία μιας πραγματικά ελεύθερης κοινωνίας όπου τον έλεγχο τον έχουν οι πολίτες.

Η δράση όμως ενός σοσιαλιστικού κόμματος δεν περιορίζεται στο κοινοβουλευτικό πεδίο, αλλά επικεντρώνεται στο πεδίο της κοινωνίας των πολιτών. Το καθήκον της αριστεράς σήμερα δεν είναι να επικεντρωθεί στο να ψηφίσει μια άλλη αστική κυβέρνηση στη θέση της κυβέρνησης Αναστασιάδη, αλλά να οργανώσει τη δυνατότητα για πολιτική δράση στο πεδίο της κοινωνίας των πολιτών, μακριά από το πεδίο του κράτους και της αστικής πολιτικής. Η αριστερά χρειάζεται να διοχετεύσει την αγανάκτηση του εργαζόμενου κόσμου και τη θέληση του για αλλαγή προς τη δημιουργία δικών του οργανώσεων (συνδικάτα, κόμμα κλπ), μακριά από εκλογικές ψευδαισθήσεις. Η οργάνωση στο πεδίο της κοινωνίας των πολιτών χρειάζεται χρόνο, αλλά είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη σοσιαλιστικού κόμματος που τελικώς θα δίνει νόημα και στις εκλογές.

Είναι υψίστης σημασίας σήμερα να αναδείξουμε στον κόσμο πως οι εκλογές δεν αποτελούν δρόμο κοινωνικής αλλαγής, πόσο μάλλον τον μόνο τέτοιο δρόμο. Όσοι μας λένε πως η ψήφος είναι ο μοναδικός τρόπος να επηρεάσουμε την κοινωνία έχουν αντιδραστικό ρόλο, καθώς καλλιεργούν εκλογικές ψευδαισθήσεις στον κόσμο και δεν αναγνωρίζουν τις πραγματικές δυνατότητες που υπάρχουν για κοινωνική αλλαγή. Το μόνο αποτέλεσμα αυτών των ψευδαισθήσεων θα είναι να δημιουργήσουν απογοήτευση και κυνισμό στον κόσμο, κάνοντας τον δύσπιστο μπροστά στη δυνατότητα οποιασδήποτε κοινωνικής αλλαγής.

Δυστυχώς, η κοινωνική αλλαγή δεν μπορεί να έρθει άμεσα. Χρειάζεται μακροχρόνια προετοιμασία. Ως εκ τούτου, είναι εγκληματικό να δίνουμε φρούδες ελπίδες στον κόσμο πως μπορεί να υπάρξει άμεση αλλαγή μέσω εκλογών.

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2021, The Justice Project (Ιστοσελίδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία, Εκλογές

Το Ακελικό Πρόβλημα (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα 'The Justice Project' τον Μάη του 2021.

Αναδημοσιεύτηκε μετέπειτα στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917.

Περιεχόμενο

ΤΟ ΑΚΕΛΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

May 30, 2021

Το τελευταίο διάστημα παρατηρήθηκε σωρεία διαδικτυακών αναρτήσεων από άτομα και ομάδες της κυπριακής εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς που μας καλούν να ψηφίσουμε Ακέλ στις επερχόμενες βουλευτικές εκλογές. Οι λόγοι που προτάσσονται για αυτή τη ψήφο ποικίλουν. Οι πιο συγκρατημένες αναρτήσεις μας λένε εμμέσως πλην σαφώς πως το Ακέλ είναι το μικρότερο κακό σε αυτές τις εκλογές, και το παρουσιάζουν ως τη μόνη οργανωμένη αριστερή πολιτική δύναμη που μπορεί να μας απαλλάξει από τη συναγερμική 'συμμορία' που μας κυβερνά. Αναγνωρίζουν μεν πως το Ακέλ έχει διαχρονικές αδυναμίες, αλλά θεωρούν πως έχει γίνει προοδευτικότερο τα τελευταία χρόνια. Υπάρχουν όμως και αρκετές γραφικότερες αναρτήσεις που παρουσιάζουν τη ψήφο στο Ακέλ σαν ψήφο υπέρ της εργατικής τάξης και του ταξικού αγώνα, λέγοντάς μας πως νίκη του Ακέλ στις εκλογές θα δώσει έναυσμα για «ταξική αντεπίθεση» και θα φέρει τη «σοσιαλιστική προοπτική» πιο κοντά. Μας λένε ακόμα πως δεν είναι τις παρούσης να αναδείξουμε τα όποια λάθη και αδυναμίες του Ακέλ, καθώς έτσι αποδυναμώνουμε το Ακέλ και βοηθάμε άθελά μας τη δεξιά.

Αυτό το μικρό κείμενο είναι μια απάντηση σε αυτές τις αναρτήσεις. Η θέση του είναι πως το Ακέλ είναι ένα αμιγώς αστικό, και άρα δεξιό, κόμμα, το οποίο είναι εχθρός της εργατικής τάξης και εμπόδιο στην προοπτική ταξικού αγώνα στην Κύπρο. Υποστηρίζει επίσης πως το γεγονός ότι η μεγάλη πλειοψηφία της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς υποστηρίζει Ακέλ στις επερχόμενες εκλογές μας δείχνει ότι και αυτή η αριστερά γίνεται άθελά της εμπόδιο στην προοπτική ταξικού αγώνα στην Κύπρο.

Δεν χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια για να αναδειχθεί η χρεωκοπία του Ακέλ σαν αριστερό κόμμα της εργατικής τάξης. Το Ακέλ είναι μια δύναμη που τάχθηκε με τον αντιδραστικό εθνάρχη Μακάριο σχεδόν από την αρχή της προεδρίας του και που συμμετείχε στις μισές κυβερνήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας, συνηθώς σε συνεργασία με κόμματα της δεξιάς. Το κύριο χαρακτηριστικό του Ακέλ είναι ότι διαχρονικά είναι ουραγός της Δεξιάς, είτε της ενωτικής, είτε της μακαριακής, είτε της φιλελεύθερης. Εδώ και 75 περίπου χρόνια το Ακέλ υποστηρίζει τις εκάστοτε εθνικιστικές πολιτικές της δεξιάς, από το ενωτικό δημοψήφισμα (το οποίο πρώτο εκείνο πρότεινε και βάλθηκε να οργανώσει) μέχρι το Όχι στο σχέδιο Ανάν και πιο πρόσφατα το Εθνικό Συμβούλιο Αναστασιάδη. Ανέκαθεν πορεύεται εθνικά και εθνικιστικά, αναβάλλοντας και αποφεύγοντας τον ταξικό αγώνα μέχρι να λυθεί το υποτιθέμενο 'εθνικό πρόβλημα'. Πότε δεν είχε την πολιτική βούληση να σταθεί καθαρά ενάντια στον εθνικισμό και υπέρ της επανένωσης, πόσο μάλλον να έχει ριζοσπαστικά αιτήματα σε σχέση με καπιταλισμό κοκ.

Η εξωκοινοβουλευτική αριστερά ισχυρίζεται πως χρειαζόμαστε ισχυρό Ακέλ ενάντια στη δεξιά και την ακροδεξιά. Αυτό που αποφεύγει να αναφέρει είναι ότι διαχρονικά είχαμε ισχυρό Ακέλ, με το κόμμα να είναι πρώτο ή δεύτερο σε όλες τις εκλογές από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, χωρίς αυτό να απειλήσει την ηγεμονία της δεξιάς στο νησί. Τόσα χρόνια δεν είδαμε ούτε ταξική αντεπίθεση ούτε προώθηση της σοσιαλιστικής προοπτικής. Το Ακέλ έφτασε να εκλέξει τον γενικό του γραμματέα πρόεδρο της 'δημοκρατίας', και η διακυβέρνηση του απέδειξε πως το Ακέλ δεν έχει εναλλακτική κοινωνικοοικονομική πρόταση από το νεοφιλελευθερισμό, εν τέλει οδηγώντας μας σε μνημόνιο. Στις τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις δεν είχε καν το θάρρος να κατεβάσει δικό του αριστερό υποψήφιο, κατεβαίνοντας με τον τεχνοκράτη Μαλά, και φλερτάροντας σοβαρά με την υποστήριξη του νεοφιλελεύθερου επιχειρηματία Μάικ Σπανού. Βρέθηκε επίσης μπλεγμένο σε σκάνδαλα διαφθοράς πάνω από μια φορά, με τελευταίο το σκάνδαλο με τα διαβατήρια, ενώ ενστερνίστηκε πλήρως τα αυταρχικά αντι-συνταγματικά μέτρα της κυβέρνησης Αναστασιάδη για τον κορωνοϊό μέχρι που η μαζικότητα του Ως Δαμέ έδειξε πως του συμφέρει να αλλάξει (λίγο) στάση.

Στα επόμενα χρόνια το Ακέλ θα ολοκληρώσει τη μεταμόρφωσή του από αστικό κόμμα με φιλολαϊκές πολιτικές σε αστικό κόμμα με αντι-λαϊκές πολιτικές αλλά με κοινωνικές ευαισθησίες. Η πολιτική του βάση δεν θα είναι τόσο τα φτωχότερα λαϊκά στρώματα αλλά οι προοδευτικοί και φιλελεύθεροι του νησιού. Καθώς η πολιτική κατάσταση της Κύπρου δεν θα βελτιωθεί, νέα λαϊκιστικα ή/και ακροδεξιά κόμματα όπως το Ελάμ θα συνεχίσουν να μεγαλώνουν, και με φιλολαϊκό λόγο μπορούν να κερδίσουν πολλούς παραδοσιακούς Ακελικούς ψηφοφόρους. Ταυτόχρονα, η Κυπριακή εξωκοινοβουλευτική αριστερά θα ωθείται όλο και περισσότερο προς το Ακέλ στο όνομα του αντιφασισμού. Θα μετατραπεί έτσι στον πιο έντονο υποστηρικτή του κατεστημένου.

Η προεκλογική περίοδος μας έδειξε το μεγάλο βαθμό στον οποίο η εξωκοινοβουλευτική αριστερά συνεχίζει να έχει αυταπάτες για το Ακέλ, ή που απλά δεν πιστεύει στον εαυτό της και τη δυνατότητά της να βγει από τη σκιά του Ακέλ. Παρόλο που ισχυρίζεται πως υποστηρίζει το Ακέλ κριτικά και πως αναγνωρίζει τις αδυναμίες του, στα αλήθεια ασκεί ελάχιστη κριτική προς αυτό. Αντ' αυτού εξαντλείται σε κριτική και επίθεση στη δεξιά και ιδίως στην κυβέρνηση (κυρίως μέσω εύπεπτων ειρωνικών σχολίων και memes που συνάδουν με την αισθητοποίηση της πολιτικής στη σύγχρονη εποχή αντί με την καλλιέργεια κριτικής σκέψης). Ξεπλένει έτσι τις τεράστιες ιστορικές ευθύνες του Ακέλ για τη σημερινή πολιτική κατάσταση του τόπου, δηλαδή, για την επικείμενη διχοτόμηση, το συνεχιζόμενο νεοφιλελευθερισμό, και την παντελή έλλειψη αριστερής παιδείας και ταξικής συνείδησης της Κυπριακής εργατικής τάξης.

Οι λόγοι που οδηγούν την εξωκοινοβουλευτική αριστερά στην υποστήριξη του Ακέλ είναι διάφοροι: κάποια άτομα είναι συναισθηματικά συνδεδεμένα με το Ακέλ από νεαρή ηλικία, αρκετοί ακολουθούν τη λογική του μικρότερου κακού, και υποψιάζομαι πως πολλοί το υποστηρίζουν από απελπισία, έχοντας χάσει τη πίστη τους στη δυνατότητα ύπαρξης επαναστατικής αριστεράς στο νησί. Σε όλες τις περιπτώσεις όμως, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο: τα εν λόγω άτομα και οι εν λόγω ομάδες/συλλογικότητες άθελά τους στηρίζουν ένα κόμμα του κατεστημένου, καλλιεργούν αυταπάτες σε αυτό το κόμμα (και κατ' επέκταση στο κατεστημένο), και εν τέλει εμποδίζουν την εργατική τάξη από το να συνειδητοποιήσει την ανάγκη να αυτό-οργανωθεί και να πάρει την τύχη της στα χέρια της. Το Ακέλ μπορεί να θεωρεί τα άτομα αυτού του χώρου σαν δεδομένους υποστηρικτές του, χωρίς να έχει σοβαρή πίεση να ακολουθήσει αριστερότερες πολιτικές. Ιδιαίτερα τώρα με την άνοδο του Ελάμ και τη στροφή Δησύ δεξιότερα, εύκολα θα μπορεί να παρουσιάζεται ως το μικρότερο κακό που θα εμποδίσει την άνοδο του φασισμού.

Άσχετα με το αποτέλεσμα των εκλογών, το πρωταρχικό εμπόδιο για τη δημιουργία επαναστατικής αριστεράς στην Κύπρο παραμένει το Ακέλ και οι δορυφόροι του στην εξωκοινοβουλευτική αριστερά, αφού θα προσπαθήσουν να σαμποτάρουν οποιαδήποτε προσπάθεια δημιουργίας νέας αριστερής κομμουνιστικής πολιτικής δύναμης, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, είτε αυτός λέγεται 'ΔΔΟ' είτε λέγεται 'αντιφασισμός'. Η εξωκοινοβουλευτική αριστερά έχει την πρωταρχική ευθύνη για την

ανυπαρξία επαναστατικής αριστεράς στην Κύπρο, καθώς ήταν δικό της καθήκον να δημιουργήσει αυτή την αριστερά και απέτυχε να το πράξει. Πλέον σπάνια γίνεται λόγος για την προοπτική δημιουργίας νέας επαναστατικής αριστερής παράταξης στην Κύπρο, με την εξωκοινοβουλευτική αριστερά να αρκείται στο να διακηρύττει πως η μόνη σοβαρή αριστερή δύναμη στο νησί είναι το Ακέλ. Ίσως αυτές οι διακηρύξεις να είναι ένας τρόπος της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς να αποκρύψει την αδυναμία και την απελπισία της, παρουσιάζοντας το Ακέλ σαν πιο αριστερό και ριζοσπαστικό από ότι είναι, αλλά το μόνο που καταφέρνουν είναι να καταδεικνύουν αυτή την αδυναμία και την απελπισία.

Το καθήκον όσων θέλουν να νικηθεί πραγματικά ο εθνικισμός, ο αυταρχισμός, και η ακροδεξιά στο νησί είναι να κατανοήσουν τη φύση αυτών των φαινομένων, ιδιαίτερα τη ρίζα τους στον καπιταλισμό και στην αποτυχία της αριστεράς να τον αντιμετωπίσει. Ο εθνικισμός δεν νομιμοποιείται κατά κύριο λόγο από συγκεκριμένες αστικές πολιτικές δυνάμεις και πρόσωπα αλλά από τις χιλιάδες του απλού κόσμου που τον υποστηρίζουν και τον καθιστούν πολιτική δύναμη, γεγονός αναπόφευκτο νοούμενής της καπιταλιστικής πραγματικότητας εν απουσία μιας επαναστατικής αριστεράς.

Χωρίς αριστερό υποψήφιο στις εκλογές, ο βαθμός που θα βοηθηθεί η εργατική τάξη από το εκλογικό αποτέλεσμα θα είναι στην καλύτερη ελάχιστος· στη χειρότερη δε θα βοηθηθεί καθόλου. Το πιο σημαντικό που έχουμε να κάνουμε σαν αριστεροί σε αυτές τις εκλογές είναι να αναδείξουμε την αναγκαιότητα ύπαρξης αριστερής πολιτικής επιλογής μέσα στο αστικό σύστημα, και να αρχίσουμε να δουλεύουμε με σκοπό τη δημιουργία της πολιτικής δύναμης που θα μας παρέχει αυτή την επιλογή.

Επιβάλλεται να οικοδομήσουμε μια αριστερή πολιτική δύναμη που θα μπορεί να εκφράσει τα άμεσα συμφέροντα της εργατικής τάξης, αντιπαραβάλλοντας τις δικές της φιλολαϊκές μεταρρυθμίσεις στην αντιδραστικότητα της κυβέρνησης. Μια αριστερή πολιτική δύναμη που ταυτόχρονα θα καλλιεργήσει ταξική συνείδηση στον κόσμο και θα συνδέσει τους όποιους μεταρρυθμιστικούς αγώνες στο σήμερα με την ανάγκη επαναστατικού μετασχηματισμού της κοινωνίας στο αύριο, σε συνεργασία με αντίστοιχες δυνάμεις διεθνώς.

Το δικό μας καθήκον σαν η νέα γενιά Κυπρίων αριστερών και κομμουνιστών είναι να διασφαλίσουμε πως δεν θα ξαναϋπάρξει συγκυρία όπου να μπορεί να παρουσιαστεί το Ακέλ σαν η μόνη αριστερή πολιτική δύναμη στον τόπο.

ΚΑΜΙΑ ΨΗΦΟΣ ΣΤΟ ΑΚΕΛ! ΤΑΞΙΚΗ ΑΥΤΟΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ!

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, ΑΚΕΛ, Δεκαετία 2020-2029, 2021, The Justice Project (Ιστοσελίδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Ποιος Είναι Ψεκασμένος Τελικά; (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα 'The Justice Project' τον Αύγουστο του 2021.

Περιεχόμενο

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΨΕΚΑΣΜΕΝΟΣ ΤΕΛΙΚΑ;

August 8, 2021

Ένιωθα την ανάγκη να γράψω για το φαινόμενο των ‘ψεκασμένων’ εδώ και καιρό, και η αντίδραση μετά την τελευταία τους πορεία και τα επεισόδια στο Σίγμα με έσπρωξε επιτέλους να το πράξω.[1]

‘Ψεκασμένος’ είναι η υποτιμητική ονομασία που κατέληξε να δίνεται σε όσους πολίτες εκδηλώνουν σκεπτικισμό για όσα μας λεν οι κυβερνώντες για την πανδημία. Τα ΜΜΕ και οι υποστηρικτές των μέτρων τείνουν να παρουσιάζουν τους όποιους σκεπτικούς πολίτες σαν γελοίους γραφικούς συνωμοσιολόγους που αρνούνται τον επιστημονικό ορθολογισμό των εμπειρογνωμόνων της πανδημίας. Αυτή η παρουσίαση είναι λανθασμένη. Ο σκεπτικισμός των πολιτών έχει διάφορους βαθμούς και τάσεις: ξεκινά από σκεπτικισμό προς συγκεκριμένα μέτρα διαχείρισης της πανδημίας και φτάνει μέχρι την αμφισβήτηση της ύπαρξης του ιού, ή ακόμη και την υιοθέτηση θεωριών σκόπιμης κατασκευής του ιού για σκοτεινούς σκοπούς. Επομένως, οι λεγόμενοι ‘ψεκασμένοι’ δεν είναι μια ομοιογενής ομάδα. Ή, καλύτερα, οι λεγόμενοι ‘ψεκασμένοι’ δεν είναι όλοι ψεκασμένοι.

Πολλοί πολίτες θεωρούν πως ο ιός υπάρχει και είναι επικίνδυνος, αλλά δεν συμφωνούν με τον τρόπο που η κυβέρνησή μας διαχειρίστηκε και διαχειρίζεται την πανδημία. Συμφωνούν πως χρειάζονται κάποια μέτρα για αντιμετώπιση της πανδημίας, αλλά διαφωνούν ή διαφώνησαν με την απαγόρευση διαδηλώσεων, τα κέρφιου, τον καταναγκαστικό εμβολιασμό κοκ. Οι συγκεκριμένοι πολίτες κατακρίνουν την διαχείριση της πανδημίας σαν αυταρχική, ρατσιστική και παράλογη, μιλώντας από την σκοπιά ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Η κριτική τους γίνεται με ορθολογικά επιχειρήματα, κάποια από τα οποία μπορείτε να διαβάσετε στις υποσημειώσεις.[2][3][4] Αυτή η πολιτική τάση εκφράστηκε τόσο στην αριστερά από το κίνημα Ως Δαμέ, όσο και στη δεξιά από αγανακτισμένους πολίτες που συμμετείχαν σε διάφορες διαδηλώσεις ενάντια στα μέτρα. Δεν νοείται να θεωρούμε τους εκφραστές αυτής της τάσης ψεκασμένους συνωμοσιολόγους.

Δυστυχώς, υπάρχει και σημαντική μερίδα πολιτών που αρνείται την υπάρξη πανδημίας και ενστερνίζεται λιγότερο ή περισσότερο απίθανες θεωρίες συνωμοσίας. Ο όρος «ψεκασμένοι» φαίνεται να αρμόζει για αυτούς τους πολίτες. Ή μήπως όχι; Κατά τη γνώμη μου, παρόλο που η στάση αυτών των πολιτών έχει ανορθολογικά χαρακτηριστικά, εμπεριέχει και μια σημαντική ορθολογική στιγμή. Θεωρώ απόλυτα λογικό ένας πολίτης να μην εμπιστεύεται αυτά που του λέει η κυβέρνηση και τα ελεγχόμενα καθεστωτικά ΜΜΕ για την πανδημία. Αυτό ισχύει ανά το παγκόσμιο, αλλά ιδιαίτερα για πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας, καθώς γνωρίζουν πως το κράτος τους είναι ιδιαίτερα διεφθαρμένο, ανίκανο και αναξιόπιστο.

Άμα ένα κράτος, που έχει δείξει ξεκάθαρα πως δεν υπηρετεί το καλό των πολιτών του, ζητά από αυτούς να αλλάξουν ριζικά προς το χειρότερο τον τρόπο ζωής τους και να θυσιάσουν βασικές τους ελευθερίες, είναι λογικό και ορθολογικό ο κόσμος να αντιδράσει με καχυποψία. Η καχυποψία αυτή φαίνεται ακόμα ορθολογικότερη άμα αναλογιστούμε τα αλλοπρόσαλλα μέτρα που επέβαλε η Κυπριακή Δημοκρατία τον τελευταίο ενάμιση χρόνο, τις συνεχείς αλλαγές σε αυτά τα μέτρα, και τις πολλές φορές που βιάστηκε να μας πει πως βγαίνουμε από την πανδημία. Ο κόσμος δικαιολογημένα δεν εμπιστεύεται ούτε το κυπριακό κράτος, ούτε τους εμπειρογνώμονές του.[5]

Η απάντηση του κράτους στην καχυποψία των πολιτών είναι να τους δαιμονοποιήσει σαν παρανοϊκούς συνωμοσιολόγους, δηλαδή, σαν 'ψεκασμένους'. Το κράτος χρησιμοποιεί τα ΜΜΕ που ελέγχει όπως το συγκρότημα Δίας για να παρουσιάσει οποιαδήποτε κριτική στα μέτρα και οποιαδήποτε κινητοποίηση ενάντια τους σαν ανορθολογική και κοινωνικά επικίνδυνη, υπερπροβάλλοντας τη μειοψηφία γραφικών αντιεμβολιαστών και συνωμοσιολόγων. Αυτή ήταν η στάση του τόσο με δεξιές, όσο και με αριστερές κινητοποιήσεις, από την πρώτη διαδήλωση στο οδόφραγμα Λήδρας μέχρι και την πρόσφατη διαδήλωση έξω από το προεδρικό. Αυτό προδίδει πως στόχος του κράτους είναι να διαιρέσει τους πολίτες σε δυο αντίπαλα στρατόπεδα – σε υπεύθυνους νομοταγείς πολίτες από τη μια, και σε ανεύθυνους 'ψεκασμένους' από την άλλη – και να στρέψει το ένα ενάντια στο άλλο. Με το να δαιμονοποιεί τους 'ψεκασμένους', το κράτος πετυχαίνει να διοχετεύσει τη δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης με τον ιό στους 'ψεκασμένους,' αποφεύγοντας έτσι να είναι το ίδιο ο δέκτης της δυσαρέσκειας αυτής. Με άλλα λόγια, το κυπριακό κράτος ακολουθεί την κλασική τακτική του «διαίρει και βασίλευε» για να επιβάλει τα μέτρα του όσο πιο εύκολα γίνεται.

Στην προσπάθεια του να δαιμονοποιήσει τους σκεπτικούς πολίτες, το κράτος έχει την ασυνείδητη στήριξη της πλειοψηφίας της Ε/κ αριστεράς και των λεγόμενων προοδευτικών/φιλελεύθερων. Παρόλο που η Ε/κ αριστερά απεχθάνεται την κυβέρνηση Αναστασιάδη και κριτικάρει κάποια από τα πανδημιακά μέτρα, απεχθάνεται ακόμη περισσότερο τους δεξιούς, συντηρητικούς, και εθνικιστές πολίτες που αντιδρούν στα μέτρα. Τείνει να τσουβαλιάζει όλους αυτούς τους πολίτες μαζί σαν επικίνδυνους φασίστες ή σαν ηλίθιους συνωμοσιολόγους, και κάνει το παν για να διαχωρίσει την κριτική της για την πανδημική διαχείριση από την κριτική των 'ψεκασμένων'. Τα υποτιμητικά σχόλια στο διαδίκτυο δίνουν και παίρνουν. Αριστεροί γράφουν υπέρ της επιβολής εμβολιασμού, υποβιβάζουν την αστυνομική βία που δέχονται οι λεγόμενοι 'ψεκασμένοι,'[6] και μας λένε μέχρι και ότι προτιμούν να πεθάνουν από τα εμβόλια παρά να ζουν μαζί με άτομα που δεν δέχονται να εμβολιαστούν.[7] Ακόμη και το κίνημα Ως Δαμέ αρνήθηκε οποιαδήποτε σύμπραξη με τους 'ψεκασμένους,' παρόλο που πολλά από τα αιτήματα των δύο κινημάτων είναι κοινά. Επί της ουσίας, η πλειοψηφία της Ε/κ αριστεράς και των λεγόμενων προοδευτικών/φιλελεύθερων λειτουργεί σαν δεκανίκι του κράτους στη διαχείριση της πανδημίας.

Αν η καχυποψία προς τα μέτρα διαχείρισης της πανδημίας είναι δικαιολογημένη όμως, τί να πούμε τότε για την υποστήριξη της διαχείρισης από αριστερούς και φιλελεύθερους; Και γενικότερα, τί να πούμε για όλους αυτούς τους πολίτες που είναι φανατικοί υποστηρικτές των μέτρων; Όπως έγραψε πρόσφατα και η Cyprus Mail, οι 'ψεκασμένοι' ενδεχομένως να ερευνούν περισσότερο την πανδημία από τους υποστηρικτές των μέτρων.[8] Η μεγάλη πλειοψηφία των υποστηρικτών των μέτρων αρκείται στην καθεστωτική προπαγάνδα για το θέμα, είτε του Τσουρούλλη, είτε των υποτιθέμενα πιο έγκυρων διεθνών ΜΜΕ, χωρίς να το έχει ψάξει περαιτέρω. Οι πλείστοι που μας κουνάνε το χέρι να εμβολιαστούμε δεν γνωρίζουν περισσότερα από τους 'ψεκασμένους' για τον ιό — κάθε άλλο. Ο πλείστος κόσμος που εμπιστεύεται και ακολουθεί την κρατική διαχείριση το κάνει τυφλά. Δεν έχει τη γνώση και την κριτική σκέψη για να κρίνει αν αυτά που του λένε οι 'εμπειρογνώμονες' και οι επιστήμονες ισχύουν. Άρα, ο διαχωρισμός μεταξύ ορθολογιστών και 'ψεκασμένων' είναι κουραφέξαλα. Τουλάχιστον ο κόσμος που είναι κριτικός προς τη διαχείριση της πανδημίας δείχνει

κάποια αντανακλαστικά εναντίον της καταπάτησης των βασικών του δικαιωμάτων και του τρόπου ζωής του. Οι πιο ψεκασμένοι από όλους είναι όσοι ακολουθούν τα μέτρα άκριτα, όχι αυτοί που τα αντιμετωπίζουν με καχυποψία.

Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωρίσουμε πως η μεγάλη πλειοψηφία των 'ψεκασμένων' ανήκουν στην εργατική τάξη. Το παραδοσιακό καθήκον της αριστεράς είναι η συγκρότηση της εργατικής τάξης σε ανεξάρτητη πολιτική δύναμη που να επιδιώκει την ανατροπή του καπιταλισμού. Για να επιτευχθεί αυτό το ιστορικό καθήκον, επιβάλλεται μεταξύ άλλων η διοχέτευση οποιασδήποτε γενικευμένης δυσαρέσκειας της εργατικής τάξης ενάντια στον πραγματικό της εχθρό, δηλαδή, την αστική τάξη και το κράτος της. Αυτό ισχύει και με τη σημερινή γενικευμένη δυσαρέσκεια πολύ κόσμου με τη διαχείριση της πανδημίας. Μια πραγματική αριστερά οφείλει να αναγνωρίσει και να αναδείξει τον έλλογο πυρήνα αυτής της δυσαρέσκειας, ενώ ταυτόχρονα να απομακρύνει το δυσαρεστημένο κόσμο από παράλογες ή/και αντιδραστικές θεωρίες συνωμοσίας.

Αξίζει τέλος να σημειωθεί πως οι επιστήμονες δεν είναι ανεξάρτητοι από το κράτος και την αστική τάξη, κάτι που θα έπρεπε να είναι προφανές σε έναν αριστερό. Υπάρχουν επιστήμονες που φιμώθηκαν και τα videos τους κατέβηκαν από το διαδίκτυο επειδή πρότειναν άλλα μέτρα από αυτά που τελικά επικράτησαν.

Ζούμε μια από τις μεγαλύτερες κρίσεις στην ιστορία του καπιταλισμού, και η αριστερά οφείλει να προσπαθήσει να ηγηθεί της δυσαρέσκειας της εργατικής τάξης με το κράτος, όχι να στηρίζει το αστικό κράτος ενάντια στην εργατική τάξη. Όσο αυτό δεν γίνεται, η κυβέρνηση θα συνεχίζει να παίζει με την υγεία μας και τον τρόπο ζωής μας. Δεν υπάρχει υγεία χωρίς ελευθερία, και δεν υπάρχει δυνατότητα ελευθερίας χωρίς αριστερά.

Φειδίας Χριστοδουλίδης

---

[1] Δυστυχώς θεωρώ αναγκαίο να ξεκαθαρίσω πως εγώ ο ίδιος παίρνω τον ιό σοβαρά. Ανήκω σε μια ιδιαίτερα ευπαθή ομάδα, έχω εμβολιαστεί εδώ και μήνες ενώ πρόσφατα νόσησα από τον ιό σοβαρά και έφτασα μέχρι και στο νοσοκομείο. Θα προτιμούσα να μην χρειαζόταν να κάνω αυτή την αναφορά, αλλά η πόλωση και η δαιμονοποίηση όσων έχουν κριτική στάση προς τη διαχείριση της πανδημίας με αναγκάζει να την κάνω.

[2]Μπορείτε να βρείτε τέτοιες κριτικές της διαχείρισης της πανδημίας στους ακόλουθους συνδέσμους: https://thejusticeproject.com.cy/2021/07/28/sto-onoma-tou-iou/

[3] https://thejusticeproject.com.cy/2021/07/17/dikeoma-arnisis-emvoliasmou/

[4] https://thejusticeproject.com.cy/2020/12/01/ekmetalefsi-tis-pandimias/

[5] Ούτε τους εμπειρογνώμονες και τα κράτη του εξωτερικού, καθώς και αυτοί ακολουθούν παρόμοια αλλοπρόσαλλη διαχείριση και επιπλέον τα μασούν στο ζήτημα προέλευσης του ιού.

[6] Απόσο γνωρίζω, η Δέφτερη Ανάγνωση έλαβε βίντεο όπου αστυνομικοί χρησιμοποιούν υπέρμετρη βία κατά διαδηλωτών στην πρόσφατη διαδήλωση έξω από το προεδρικό, αλλά επέλεξε να μην τα δημοσιεύσει.

[7] Η κατάσταση είναι ίδια και στο εξωτερικό. Παρατηρείται η δαιμονοποίηση οποιασδήποτε κριτικής των μέτρων και η προσπάθεια επιβολής του εμβολιασμού, ενώ οι αριστεροί παραμένουν συστρατευμένοι με την ουσία της κρατικής διαχείρισης. Ακόμη και διακεκριμένοι φιλόσοφοι δημοφιλείς με την αριστερά όπως ο Αγκάμπεν τώρα παρουσιάζονται από την αριστερά σαν

σκοταδιστές επειδή εναντιώνονται στη διαχείριση της πανδημίας:
https://www.versobooks.com/blogs/5125-agamben-wtf-or-how-philosophy-failed-the-pandemic

[8] https://cyprus-mail.com/2021/07/25/coronavirus-the-great-divide-over-vaccinations/

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, covid-19, Δεκαετία 2020-2029, 2021, The Justice Project (Ιστοσελίδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Πέρα από την ηθική αγανάκτηση – Η άμβλωση και η Αριστερά (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 07/07/22.

Περιεχόμενο

Πέρα από την ηθική αγανάκτηση – Η άμβλωση και η Αριστερά

«Η απόφαση για το αν θα τεκνοποιήσει ή όχι είναι κεντρικής σημασίας για τη ζωή μιας γυναίκας, για την ευημερία και την αξιοπρέπειά της. … Όταν η κυβέρνηση ελέγχει αυτή την απόφαση για εκείνη, αντιμετωπίζεται ως λιγότερο από έναν πλήρως ενήλικο άνθρωπο υπεύθυνο για τις δικές της επιλογές.» – Ruth Bader Ginsburg

Το παραπάνω απόφθεγμα από την πρώην δικαστή του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ και φιλελεύθερη φεμινίστρια Ruth Bader Ginsburg κάνει τον γύρο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μετά την απόφαση-ορόσημο του Ανωτάτου Δικαστηρίου να ανατρέψει το Roe vs Wade. Είναι ένα ωραίο απόφθεγμα που με βρίσκει σύμφωνο: οι γυναίκες έχουν δικαίωμα στη σωματική αυτονομία και θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να υποβληθούν σε άμβλωση εάν το επιθυμούν. Η ίδια Ruth Bader Ginsburg επίσης έβλεπε αρνητικά το Roe v. Wade, θεωρώντας την ως μια υπόθεση δικαστικής υπέρβασης που ήταν επιζήμια για το κίνημα για το δικαίωμα στην άμβλωση.[1] Ένα λεπτό! Τί ακριβώς συμβαίνει εδώ; Δεν υποτίθεται ότι το Roe v. Wade αντιπροσωπεύει την επιτυχία του κινήματος για το δικαίωμα στην άμβλωση, έχοντας νομιμοποιήσει τις αμβλώσεις στις ΗΠΑ; Εάν όχι, γιατί τόσοι πολλοί επικαλούνται την Ginsburg για να εκφράσουν την αντίθεσή τους στην πρόσφατη απόφαση για την ανατροπή του Roe; Ας κάνουμε ένα βήμα πίσω για να ξεκαθαρίσουμε τί πραγματικά συνέβη με το Roe vs Wade και ποια θα έπρεπε να είναι η απάντηση της Αριστεράς σε αυτό.

1. Το σκεπτικό του Δικαστηρίου για την ανατροπή του Roe v. Wade

Για να κατανοήσουμε γιατί το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε να ανατρέψει το Roe v. Wade, χρειάζεται να έχουμε κατά νου τη λειτουργία που το Δικαστήριο υπηρετεί στον αμερικανικό δημοκρατικό ρεπουμπλικανισμό.

Αυτό που ονομάζουμε δημοκρατία σήμερα είναι ουσιαστικά η πλειοψηφική διακυβέρνηση από το λαό: οι εκλογές, οι κοινοβουλευτικές νομοθεσίες, τα δημοψηφίσματα κ.λπ. αποφασίζονται με τη βούληση της πλειοψηφίας (ή μιας υπερπλειοψηφίας ή μιας σχετικής πλειοψηφίας, αλλά η αρχή είναι η ίδια). Δεν γνωρίζω εάν υπήρξε ποτέ καθαρή δημοκρατία: ίσως ό,τι πιο κοντινό είχαμε είναι περιπτώσεις όπως της αρχαίας Αθήνας, όπου ο λαός συγκεντρωνόταν τακτικά και ψήφιζε για κάθε είδους θέματα που αφορούσαν την πόλη-κράτος του. Σήμερα, αυτό που συνήθως έχουμε δεν είναι καθαρή δημοκρατία, αλλά φιλελεύθερη δημοκρατία. Η φιλελεύθερη δημοκρατία είναι η δημοκρατία που εξασφαλίζει συγκεκριμένα δικαιώματα που δεν είναι υπό δημοκρατική συζήτηση, δηλ. που δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των δημοκρατικών πλειοψηφικών αποφάσεων. Ο λόγος για αυτό είναι

ότι οι πλειοψηφίες μπορούν συχνά να λάβουν άδικες αποφάσεις που καταπιέζουν τους άλλους ή τους στερούν τα δικαιώματά τους, ειδικά δικαιώματα μειονοτήτων. Έτσι, οι περισσότερες δημοκρατικές χώρες, συμπεριλαμβανομένων των ΗΠΑ, έχουν συντάγματα, θεσμούς και μηχανισμούς που αποσκοπούν στην προστασία βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τη δημοκρατική λήψη αποφάσεων.

Στις ΗΠΑ, ο προαναφερόμενος περιορισμός της δημοκρατίας εξυπηρετείται από το Σύνταγμα και το Ανώτατο Δικαστήριο. Το Σύνταγμα και οι διάφορες τροπολογίες του κωδικοποιούν ορισμένα αναφαίρετα δικαιώματα για τους πολίτες της χώρας, όπως το δικαίωμα στην ελευθερία του λόγου ή το δικαίωμα στη δίκαιη δίκη, και το Ανώτατο Δικαστήριο διασφαλίζει ότι οποιεσδήποτε αποφάσεις ή νόμοι εγκρίνονται από τους εκπροσώπους του λαού σε πολιτειακό και ομοσπονδιακό επίπεδο είναι συμβατές με το Σύνταγμα. Όπως το έθεσε ο Glenn Greenwald σε πρόσφατο άρθρο του: «Το Δικαστήριο έχει σχεδιαστεί για να είναι ένας αντι-πλειοψηφικός μηχανισμός έναντι σε υπερβολές του πλειοψηφικού αισθήματος. Οι Ιδρυτές ήθελαν να εγκαθιδρύσουν μια δημοκρατία που να εξουσιοδοτεί τις πλειοψηφίες πολιτών να επιλέγουν τους ηγέτες τους, αλλά επίσης φοβούνταν ότι οι πλειοψηφίες θα έτειναν να συνενώνονται γύρω από άδικους νόμους που θα στερούσαν βασικά δικαιώματα, και έτσι προσπάθησαν να επιβάλουν όρια και στην εξουσία των πλειοψηφιών. ” [2] Με άλλα λόγια, ο ρόλος του Ανωτάτου Δικαστηρίου είναι ακριβώς αυτός του αντιδημοκρατικού ελέγχου πιθανών πλειοψηφικών υπερβάσεων.[3]

Πάμε τώρα στο Roe v. Wade, την απόφαση ορόσημο του Ανώτατου Δικαστηρίου το 1973 που ουσιαστικά αποποινικοποίησε την άμβλωση στις ΗΠΑ. Κρίνοντας από τον τρόπο που μιλούν οι υποστηρικτές της απόφασης, το Roe πρέπει να ήταν η αποθέωση της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων, ο θρίαμβος της βούλησης του λαού να αποποινικοποιήσει τις αμβλώσεις. Η ειρωνεία είναι ότι ισχύει το αντίθετο. Όπως είδαμε, το Ανώτατο Δικαστήριο δεν είναι όργανο που δρα δημοκρατικά. Το Roe v. Wade ήταν μια απόφαση που λήφθηκε από τους 9 δικαστές του Δικαστηρίου ανεξάρτητα από τη βούληση των πολιτών σχετικά με την άμβλωση. Το μόνο πράγμα που ανατέθηκε στο Δικαστήριο να εξετάσει ήταν τη συνταγματικότητα της άμβλωσης. Η απόφαση ουσιαστικά έκρινε ότι το Σύνταγμα των ΗΠΑ προστατεύει το δικαίωμα μιας εγκύου γυναίκας να επιλέξει να κάνει άμβλωση και ότι είναι αντισυνταγματικό να εμποδίζεται να προχωρήσει σε άμβλωση εάν το επιθυμεί. Κατέρριψε πολλούς πολιτειακούς νόμους για τις αμβλώσεις, νόμους που ψηφίστηκαν από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του λαού.

Και τελικά φτάνουμε στην παρούσα απόφαση. Τι σημαίνει, τουλάχιστον επίσημα; Η νέα απόφαση ανατρέπει το Roe με το σκεπτικό ότι στερείται συνταγματικής βάσης. Το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι το Σύνταγμα δεν λέει τίποτα υπέρ ή κατά της άμβλωσης, και ως εκ τούτου, ότι δεν είναι αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να νομιμοποιεί ή να ποινικοποιεί τις αμβλώσεις. Δεν απαγόρευσε ή ποινικοποίησε με άλλο τρόπο τις αμβλώσεις, αλλά απεφάνθη ότι το θέμα της άμβλωσης είναι πέρα από τις αρμοδιότητές του και πρέπει να αποφασίζεται από τον λαό και τους εκπροσώπους του σε πολιτειακό και ομοσπονδιακό επίπεδο.[4] Παραθέτω εδώ σχετικό απόσπασμα από την ίδια την απόφαση: «Είναι καιρός να ακούσουμε το Σύνταγμα και να επιστρέψουμε το ζήτημα των αμβλώσεων στους εκλεγμένους εκπροσώπους του λαού. Η νομιμότητα της άμβλωσης, και οι περιορισμοί σε αυτήν, πρέπει να επιλυθούν όπως τα πιο σημαντικά ζητήματα στη δημοκρατία μας: από πολίτες που προσπαθούν να πείσουν ο ένας τον άλλον και ακολούθως ψηφίζουν.»[5]

Όσο για την Ginsburg; Το 2013 σημείωσε σε συνέντευξή της ότι η απόφαση Roe ήταν εσφαλμένη για δύο λόγους: 1) ήταν περίπτωση υπέρβασης της αρμοδιότητας του δικαστηρίου, και 2) ήταν επιζήμια για το κίνημα για το δικαίωμα στην άμβλωση. Όσον αφορά το (1), η άποψη της Ginsburg είναι παρόμοια με την τρέχουσα λογική για την ανατροπή του Roe. Σημείωσε επίσης ότι το Roe «δεν αφορά πραγματικά την επιλογή της γυναίκας», αλλά αντίθετα «αφορά την ελευθερία του γιατρού να

ασκεί [το επάγγελμα του]… δεν ήταν με επίκεντρο τη γυναίκα, ήταν με επίκεντρο τον γιατρό». Όσον αφορά το (2), η Ginsburg σημείωσε ότι το Roe υπονόμευσε την τότε πανεθνική ώθηση προς τη δημοκρατική νομοθέτηση τέτοιων δικαιωμάτων, και έδωσε στους ακτιβιστές εναντίον των αμβλώσεων έναν πολύ απτό στόχο για να συσπειρωθούν κατά τις τέσσερις δεκαετίες που ακολούθησαν, πολώνοντας την κοινωνία για το θέμα. Αν και η Ginsburg ήταν σθεναρά υπέρ του δικαιώματος στην άμβλωση, πίστευε ότι θα έπρεπε να είχε διασφαλιστεί πιο σταδιακά και με την εμπλοκή των νομοθετικών σωμάτων των πολιτειών.[6]

2. Πώς μπορούμε να εξασφαλίσουμε και να διαφυλάξουμε το δικαίωμα στην άμβλωση

Από τα πιο πάνω προκύπτει ότι δεν μπορεί κανείς να υπερασπιστεί το Roe vs Wade επικαλούμενος τη δημοκρατία. Το Roe ήταν μια απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου, όχι μια δημοκρατική πλειοψηφική απόφαση. Μπορεί κανείς να υπερασπιστεί το Roe μόνο υπερασπιζόμενος ρητά τις αντι-πλειοψηφικές, αντιδημοκρατικές αξίες: συγκεκριμένα, ότι το ζήτημα της άμβλωσης πρέπει να αποφασίζεται από μια επιτροπή μη εκλεγμένων δικαστών, όχι από τον λαό ή τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του.

Συνεπάγεται επίσης ότι κάποιος μπορεί να είναι υπέρ του δικαιώματος στην άμβλωση και κατά του Roe ως τον καλύτερο τρόπο διασφάλισης του εν λόγω δικαιώματος. Αυτή ήταν η θέση τόσο της Ginsburg, όσο και ορισμένων σοσιαλιστών, όπως αυτή του Σοσιαλιστικού Εργατικού Κόμματος των ΗΠΑ (SWP). Σε τοποθέτησή της για την ανατροπή του Roe, η εκ των ηγετών του SWP Mary-Alice Waters επανέλαβε τη Ginsburg, ισχυριζόμενη ότι: η απόφαση — που πάρθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο σε πολιτική και όχι συνταγματική βάση — «βραχυκύκλωσε τη δυναμική που κέρδιζε έδαφος στην πολιτική μάχη για να αναγνωρίσει η πλειοψηφία της εργατικής τάξης, άνδρες και γυναίκες, ότι το δικαίωμα της γυναίκας να αποφασίσει εάν θα ολοκληρώσει ή όχι μια εγκυμοσύνη είναι προϋπόθεση για την ισότητα των γυναικών. Και για να καταλάβει ότι ο τερματισμός της θέσης των γυναικών ως «δεύτερου φύλου» είναι κεντρικό κομμάτι του προγράμματος για το οποίο οφείλει να αγωνιστεί η εργατική τάξη στον δρόμο προς τη χειραφέτηση».[7]

Με αυτά τα δεδομένα, η αναίρεση του Roe θέτει το εξής ερώτημα στους υποστηρικτές του δικαιώματος στην άμβλωση, στους οποίους συγκαταλέγεται και το μεγαλύτερο μέρος της Αριστεράς: ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος εξασφάλισης και προστασίας του δικαιώματος; Μπορεί κάποιος να ελπίζει σε μια νέα απόφαση του Δικαστηρίου, αλλά αυτό μπορεί να συμβεί μόνο εάν ανατραπεί η συντηρητική πλειοψηφία του Δικαστηρίου, κάτι που δεν θα συμβεί σύντομα. Μια πιο υποσχόμενη οδός είναι αυτή που αναφέρθηκε ήδη από τις Ginsburg και Waters, δηλαδή, η διασφάλιση της άμβλωσης μέσω νομοθεσίας σε πολιτειακό επίπεδο ή μέσω τροποποίησης του συντάγματος για την εξασφάλιση του δικαιώματος άμβλωσης σε εθνικό επίπεδο. Μπορεί κανείς να επιλέξει αυτή τη δεύτερη οδό τόσο για λόγους αρχής όσο και με πραγματιστικό σκεπτικό. Σε επίπεδο αρχής, μπορεί κάποιος να θεωρήσει ότι το ζήτημα των αμβλώσεων δεν πρέπει να καθορίζεται αντιδημοκρατικά από μη εκλεγμένους δικαστές. Αυτή είναι η άποψη πολλών ανθρώπων που αντιτίθενται στην αναίρεση του Roe: άθελά τους συμφωνούν με το σκεπτικό της. Όπως σημείωσε η Waters, «η δουλειά των δικαστηρίων δεν είναι να επιβάλλουν νομοθεσίες, αλλά να υποστηρίζουν τα δικαιώματα και τις προστασίες που έχουν αποσπαστεί από την άρχουσα τάξη με αγώνες που ξεκινούν από τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων (Bill of Rights)».[8] Σε πραγματιστικό επίπεδο, εκτός από το προαναφερθέν σημείο ότι το Roe έπληξε τον προϋπάρχοντα αγώνα για τη νομιμοποίηση της άμβλωσης, εύλογα μπορεί κάποιος επίσης να είναι επιφυλακτικός σχετικά με τη διασφάλιση της άμβλωσης μέσω δικαστικής απόφασης, καθώς έτσι το δικαίωμα στην άμβλωση καθίσταται επισφαλές, εξαρτημένο από τη σύνθεση ενός μη εκλεγμένου δικαστικού σώματος και από τις απόκρυφες λεπτομέρειες της ερμηνείας του Συντάγματος.

Δυστυχώς αυτή η συζήτηση δεν γίνεται. Αντ' αυτού επικρατεί μια ατμόσφαιρα ηθικού πανικού και αγανάκτησης, καθοδηγούμενη από τα 'φιλελεύθερα' μέσα ενημέρωσης που παπαγαλίζουν τις θέσεις του Δημοκρατικού Κόμματος. Η ανατροπή του Roe vs Wade είναι αναμφίβολα μια αρνητική εξέλιξη

για τις γυναίκες στις ΗΠΑ, ιδιαίτερα για τις φτωχές γυναίκες που ζουν σε πολιτείες υπό Ρεπουμπλικανική ηγεσία και δεν έχουν τους πόρους να ταξιδέψουν σε άλλη πολιτεία για να κάνουν άμβλωση.[9] Ωστόσο, σε αντίθεση με την τρέχουσα ρητορική που κυριαρχεί στα μέσα ενημέρωσης, δεν ισχύει ότι ψηφίστηκε νόμος που ποινικοποιεί την άμβλωση στις ΗΠΑ, ούτε ότι απειλούνται οι ζωές όλων των γυναικών ως αποτέλεσμα της απόφασης. Οι ΗΠΑ δεν έχουν μετατραπεί σε δυστοπία τύπου The Handmaid's Tale. Τέτοια ρητορική καθοδηγείται από 'φιλελεύθερους' και 'προοδευτικούς' μικροστούς σε πολιτείες υπό την ηγεσία των Δημοκρατικών όπου η άμβλωση είναι νόμιμη, με συνειδητό ή ασυνείδητο σκοπό να τρομάξουν και να εκβιάσουν τους ανθρώπους να ψηφίσουν το Δημοκρατικό Κόμμα. Η Αριστερά με τη σειρά της είναι θύμα αυτής της λογικής, μη μπορώντας να χαράξει άλλο δρόμο προς τα εμπρός εκτός από την υποστήριξη οποιουδήποτε μέτρου προτείνει το Δημοκρατικό Κόμμα.

Το σημαντικότερο είναι ότι η ανατροπή της απόφασης παρουσιάζεται ως τραυματικό γεγονός για όλες τις γυναίκες. Αυτή η πατερναλιστική στάση όχι μόνο δεν εξουσιοδοτεί τις γυναίκες να αναλάβουν τον έλεγχο και την ευθύνη για τη ζωή τους: ενθαρρύνει ενεργά συναισθήματα ανημποριάς και απελπισίας, καθιστώντας τις γυναίκες πιο πιθανό να αντιδράσουν στην απόφαση αναζητώντας 'safe spaces' παρά οργανώνοντας αγώνα για τα δικαιώματά τους. Η ψυχοθεραπεία αντικαθιστά όλο και περισσότερο την πολιτική, ή η πολιτική συγχέεται όλο και περισσότερο με τη ψυχοθεραπεία. Μαζικές διαδηλώσεις γίνονται, αυτό είναι αλήθεια, αλλά καθοδηγούνται περισσότερο από τυφλή οργή παρά από νηφάλια πολιτική, όπως υποδηλώνει η ρητορική που επικρατεί. Χρειάζεται να πάρουμε στα σοβαρά το απόφθεγμα της Λούξεμπουργκ ότι «τα κλαψουρίσματα είναι η δουλειά των αδυνάτων» και ότι το να είσαι άνθρωπος σημαίνει «με χαρά να ρισκάρεις όλη σου τη ζωή, όταν χρειάζεται, στη «μεγάλη ζυγαριά του πεπρωμένου».»[10]

Οι Δημοκρατικοί πως αντέδρασαν; Δεδομένου του αδιεξόδου στο Κογκρέσο και, ως εκ τούτου, της δυσκολίας να ξεπεραστεί το 'filibuster' και να κωδικοποιηθεί το δικαίωμα στην άμβλωση στην ομοσπονδιακή νομοθεσία, έχουν επικεντρωθεί στο να ζητάνε από τον Μπάιντεν να χρησιμοποιήσει τις εκτελεστικές του εξουσίες για να προστατεύσει τις αμβλώσεις, αλλά δεν μπορούν να γίνουν πολλά χωρίς να παραβιαστούν τα όρια της εκτελεστικής αρχής.[11] Η Alexandra-Ocasio Cortez, εκτός από την αναπαραγωγή της λανθασμένης ρητορικής περί δημοκρατίας[12], έγραψε στο Twitter ότι οι άντρες φταίνε για την απόφαση, παρά το γεγονός ότι η απόφαση του 1973 λήφθηκε αποκλειστικά από άνδρες ενώ η τρέχουσα απόφαση είχε την υποστήριξη μίας εκ των δύο γυναικών του Ανωτάτου Δικαστηρίου. Αυτή και πολλοί άλλοι Δημοκρατικοί προσπαθούν να παρουσιαστούν ως υπερασπιστές της σωματικής αυτονομίας, αλλά η εμπειρία μας με τον υποχρεωτικό εμβολιασμό και την αυξανόμενη παρακολούθηση που προωθούν οι Δημοκρατικοί στις ΗΠΑ καταδεικνύει την υποκρισία τους. Δεν πρέπει να τους εμπιστευόμαστε ούτε για την ιδιωτικότητα ούτε για τη σωματική μας αυτονομία.

3. Οι Σοσιαλιστές και η άμβλωση

Πώς θα έμοιαζε μια σοσιαλιστική οπτική για την άμβλωση; Η άμβλωση σήμερα είναι αποκομμένη από την πολιτική και κατανοείται και συζητείται ως πρωτίστως ηθικό ζήτημα. Υπήρξαν ατελείωτες συζητήσεις σχετικά με το αν η άμβλωση είναι ηθική ή όχι: η μερίδα του κόσμου που αποκαλείται 'υπέρ της ζωής' (pro-life) θεωρεί την άμβλωση ως τερματισμό της ζωής ενός αγέννητου ανθρώπου, ενώ η μερίδα 'υπέρ της επιλογής' (pro-choice) θεωρεί την άμβλωση ως νόμιμη επιλογή που είναι απαραίτητη για τη σωματική και κοινωνική αυτονομία της γυναίκας. Ιστορικά, ωστόσο, οι σοσιαλιστές καταλάβαιναν ότι η συζήτηση για την ηθική της άμβλωσης δεν έχει πολύ σημασία καθώς οι αμβλώσεις θα πραγματοποιούνται στον καπιταλισμό ό,τι κι αν γίνει. Οι γυναίκες της εργατικής τάξης συχνά προχωρούν σε αμβλώσεις επειδή δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να μεγαλώσουν παιδιά που διαφορετικά θα προτιμούσαν να έχουν, δηλαδή προχωρούν σε άμβλωση λόγω

φτώχειας και οικονομικής ανασφάλειας. Αυτό θα συνεχιστεί όσο συνεχίζεται η φτώχεια και η οικονομική ανασφάλεια – δηλαδή, όσο συνεχίζεται ο καπιταλισμός. Άλλες γυναίκες αναβάλλουν ή αρνούνται τη γέννηση παιδιών επειδή προτιμούν να κάνουν καριέρα, κάτι που επίσης θα συνεχιστεί όσο η κοινωνία απαιτεί από τους ανθρώπους να εργάζονται για να επιβιώσουν και να είναι επιτυχημένοι. Και ας μην ξεχνάμε ότι μερικές φορές οι αμβλώσεις είναι απαραίτητες για την προστασία της υγείας των εγκύων, ή επιθυμητές επειδή η εγκυμοσύνη είναι προϊόν βιασμού ή μιας προβληματικής σχέσης. Δεδομένου ότι η άμβλωση είναι μια αναγκαιότητα στον καπιταλισμό, οι σοσιαλιστές παραδοσιακά υποστήριζαν την αποποινικοποίηση της άμβλωσης και τη δωρεάν και άμεση διαθεσιμότητά της.

Ωστόσο, ενώ οι σοσιαλιστές αναγνώρισαν την ανάγκη για το δικαίωμα στην άμβλωση στον καπιταλισμό, κατανοούσαν επίσης ότι πολύ συχνά (αν και όχι πάντα) η άμβλωση ήταν μόνο το μικρότερο από τα δύο κακά για πολλές γυναίκες και οικογένειες.[13] Όπως προανέφερα, πολλές γυναίκες θέλουν να μεγαλώσουν παιδιά αλλά δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να το κάνουν. Ενώ η ηθική αφορά το να πράττεις «το σωστό», στον καπιταλισμό τείνει να περιορίζεται στην επιλογή της λιγότερο κακής μεταξύ κακών επιλογών. Πολύ συχνά η άμβλωση είναι δείκτης της ανελευθερίας μας, της έλλειψης καλών επιλογών. Επιπλέον, οι σοσιαλιστές κατανοούσαν ότι ο ρόλος της άμβλωσης στον καπιταλισμό είναι όλο και περισσότερο αυτός της προώθησης της παραγωγής υπεραξίας μέσω της διευκόλυνσης της εισόδου των γυναικών στην εργασία, και επίσης, αυτός ενός μέτρου λιτότητας, ενός τρόπου να μετριάσει το κεφάλαιο τη δυσαρέσκεια των φτωχών: τους δίνεται η επιλογή να μην χρειάζεται να φτιάξουν οικογένεια και να έχουν περισσότερα στόματα να ταΐσουν. Εάν η άμβλωση δεν είχε τέτοιο ρόλο, το βρίσκω αμφίβολο ότι θα νομιμοποιείτο σε πολλά καπιταλιστικά κράτη: εάν και όταν υπάρχει έλλειψη εργατικού δυναμικού, υπάρχει πάντα η πιθανότητα ένα κράτος να προσπαθήσει να ανακαλέσει το δικαίωμα στην άμβλωση.

Δεδομένου του ρόλου της άμβλωσης στον καπιταλισμό, οι σοσιαλιστές δεν υποστήριζαν απλώς το δικαίωμα στην άμβλωση, αλλά γενικότερα την αναπαραγωγική ελευθερία. Αναπαραγωγική ελευθερία είναι η ελευθερία κάποιου να αναπαράξει ή να μην αναπαράξει. Οι σοσιαλιστές καταλάβαιναν ότι στον καπιταλισμό οι γυναίκες χρειάζονται την ελευθερία να μην αναπαράγουν, αλλά αναγνώριζαν και αγωνίζονταν επίσης για την ελευθερία των γυναικών να αναπαράγουν και να φτιάχνουν οικογένειες όταν το θέλουν. Με άλλα λόγια, δεν ήταν ικανοποιημένοι με την αποδοχή της άμβλωσης ως αναγκαιότητας: πραγματική αναπαραγωγική ελευθερία και ελευθερία επιλογής για τις γυναίκες σημαίνει να έχουν τόσο την επιλογή στην άμβλωση όσο και την επιλογή να αναπαράξουν και να κάνουν οικογένεια. Κάποιος μπορεί να υποστηρίζει τόσο το δικαίωμα στην άμβλωση όσο και την κοινωνική βοήθεια στην ανατροφή των παιδιών, και οι σοσιαλιστές ιστορικά τάσσονταν υπέρ και των δύο. Όσοι δεν θέλουν παιδιά δεν πρέπει να αναγκάζονται να τα κυοφορούν παρά τη θέλησή τους, αλλά επίσης, όσοι θέλουν παιδιά δεν πρέπει να αναγκάζονται να μην τα κάνουν λόγω δυσμενούς κοινωνικής θέσης.

Οι σοσιαλιστές αναγνώριζαν επίσης ότι το κράτος είναι αναξιόπιστο όσον αφορά τέτοια δικαιώματα και επιλογές, και ως εκ τούτου, αντί να επικεντρωθούν μόνο στο αίτημα νομιμοποίησης και χρηματοδότησης των αμβλώσεων από το κράτος, καθώς και στο αίτημα κρατικής επιχορήγησης των ατόμων που θέλουν να δημιουργήσουν οικογένεια, επιχείρησαν επίσης να παρέχουν οι ίδιοι τέτοιους πόρους. Παρείχαν αντισυλληπτική βοήθεια και εκπαίδευση σε όσες γυναίκες επιδίωκαν να αποτρέψουν την εγκυμοσύνη, βοήθεια σε όσες αντιμετώπιζαν πιέσεις να τερματίσουν μια εγκυμοσύνη που θα προτιμούσαν να συνεχίσουν, και ασφαλείς και οικονομικά προσιτές αμβλώσεις ανεξάρτητα από το αν η άμβλωση ήταν νόμιμη ή όχι. Άλλωστε, το ιστορικό καθήκον της Αριστεράς είναι να οργανώσει την κοινωνία των πολιτών ενάντια στο κράτος, όχι να στηρίζεται σε ένα πατερναλιστικό κράτος για βοήθεια.

Σήμερα η Αριστερά φαίνεται να έχει ξεχάσει αυτή την προσέγγιση για την άμβλωση. Έχει πάψει εδώ και πολύ καιρό να συνδέει το δικαίωμα στην άμβλωση με άλλες οικονομικές απαιτήσεις που

αποσκοπούν στην προώθηση της αναπαραγωγικής ελευθερίας, και είναι ικανοποιημένη με το να είναι ουρά των φιλελεύθερων στην ηθικολογία τους για το θέμα. Η Αριστερά πλέον ενδιαφέρεται μόνο να κάνει τις αμβλώσεις διαθέσιμες, όχι περιττές. Βλέπει όλο και περισσότερο την άμβλωση ως θετικό αγαθό, όχι ως ένα συχνά απαραίτητο κακό του οποίου η αναγκαιότητα πρέπει να αντιμετωπιστεί και να ξεπεραστεί. Η αναγκαιότητα της άμβλωσης κανονικοποιείται λόγω του γεγονότος ότι ο καπιταλισμός και το αστικό κράτος έχουν κανονικοποιηθεί και ως εκ τούτου έχουν γίνει αποδεκτά από την Αριστερά. Η ανατροφή των παιδιών θεωρείται ολοένα και περισσότερο ως πολυτέλεια, ενώ είναι πολυτέλεια μόνο στον καπιταλισμό. Δεν υπάρχει σοσιαλιστικό όραμα πέρα και ανεξάρτητο από το κράτος – η Αριστερά περιορίζεται στο να ζητά από τους Δημοκρατικούς να χρησιμοποιήσουν το κράτος για να διευθύνουν καλύτερα την κοινωνία.[14] Ακόμη χειρότερα, όσο πιο χλιαρά γίνονται τα αιτήματα και οι ενέργειες της Αριστεράς για τις αμβλώσεις, δηλαδή όσο πιο αδύναμη νιώθει η Αριστερά να αντιμετωπίσει τις συστημικές αιτίες που εμποδίζουν την αναπαραγωγική ελευθερία, τόσο περισσότερο στοχεύει και δαιμονοποιεί τους 'pro-life' αντιπάλους της άμβλωσης. Αυτό είναι ατυχές γιατί ένα σημαντικό μέρος της αμερικανικής εργατικής τάξης αντιτίθεται στις αμβλώσεις, και αυτό το κομμάτι πρέπει να κερδηθεί στην υπόθεση του σοσιαλισμού που περιλαμβάνει την αναπαραγωγική ελευθερία.[15]

Στην κριτική του για την απαγόρευση των αμβλώσεων το 1936 στη Σοβιετική Ένωση, ο Τρότσκι έγραψε τα εξής: «Αυτοί οι κύριοι, φαίνεται, έχουν ξεχάσει εντελώς ότι ο σοσιαλισμός έπρεπε να αφαιρέσει την αιτία που ωθεί τη γυναίκα σε έκτρωση και όχι να την εξαναγκάσει στις «χαρές της μητρότητας» με τη βοήθεια μιας άσεμνης αστυνομικής παρέμβασης σε αυτό που είναι για κάθε γυναίκα η πιο οικεία σφαίρα στη ζωή της.»[16] Κατηγόρησε τους Σοβιετικούς ότι ποινικοποιούν την άμβλωση αντί να αντιμετωπίζουν τις αιτίες της. Η ίδια κατηγορία μπορεί να απευθυνθεί προς στη σημερινή Αριστερά: υποστηρίζει το δικαίωμα στην άμβλωση χωρίς να αντιμετωπίζει τις αιτίες που ωθούν τις γυναίκες στην άμβλωση. Με άλλα λόγια, η Αριστερά ακολουθεί τους φιλελεύθερους στο να κάνει φιλοτιμία την αναγκαιότητα της άμβλωσης. Με ή χωρίς δικαίωμα στην άμβλωση, εν τη απουσία μιας Αριστεράς που να αμφισβητεί τις αναγκαιότητες του κεφαλαίου, το μέλλον της ανθρωπότητας φαίνεται ζοφερό.

---

[1] https://www.law.uchicago.edu/news/justice-ruth-bader-ginsburg-offers-critique-roe-v-wade-during-law-school-visit?fbclid=IwAR2duKA1t-tb7k88yL_-EgwhAhVNBWPnIEQuu147sj8G8CoYKJcSLOwusSs [2] https://greenwald.substack.com/p/the-irrational-misguided-discourse [3] Άλλος σημαντικός ρόλος της δικαστικής εξουσίας είναι ο έλεγχος της εκτελεστικής. [4] Είναι σημαντικό να σημειωθεί εδώ ότι είναι πιθανό η απόφαση να είχε απώτερο σκοπό. Μπορεί αυτό που ήθελαν οι δικαστές ήταν να ποινικοποιηθεί η άμβλωση και να εκμεταλλεύτηκαν μια συγκεκριμένη ερμηνεία του συντάγματος για να προωθήσουν αυτό το σκοπό. Δεν είμαι εδώ για να το κρίνω αυτό. Το ίδιο μπορεί να ειπωθεί και για την αρχική απόφαση: και οι δύο μπορεί να ήταν πολιτικές αποφάσεις καλυμμένες με νομικιστική γλώσσα σχετικά με τη συνταγματικότητα. Ό,τι κι αν συνέβη, το επιχείρημα της συνταγματικότητας πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη και να αντιμετωπιστεί από τους υποστηρικτές των δικαιωμάτων των αμβλώσεων, ειδικά από την Αριστερά. [5] https://www.foxnews.com/politics/supreme-court-overturns-roe-v-wade-dobbs-v-jackson-womens-health-organization [6] https://www.law.uchicago.edu/news/justice-ruth-bader-ginsburg-offers-critique-roe-v-wade-during-law-school-visit?fbclid=IwAR2duKA1t-tb7k88yL_-EgwhAhVNBWPnIEQuu147sj8G8CoYKJcSLOwusSs [7] https://themilitant.com/2022/06/25/taking-the-socialist-workers-partys-program-to-the-toilers/ [8] https://themilitant.com/2022/06/25/taking-the-socialist-workers-partys-program-to-the-toilers/ [9] Στη συνέντευξή της το 2013, η Ginsburg είπε ότι το αποτέλεσμα της ανατροπής του Roe θα περιοριζόταν

κατά κύριο λόγο στις φτωχές γυναίκες που ζουν σε πολιτείες κατά του δικαιώματος στην άμβλωση. Πολλές πολιτείες δεν θα απαγορεύσουν ποτέ την άμβλωση και οι πιο εύπορες γυναίκες θα μπορούν πάντα να ταξιδεύουν σε αυτές τις πολιτείες.
https://www.law.uchicago.edu/news/justice-ruth-bader-ginsburg-offers-critique-roe-v-wade-during-law-school-visit?fbclid=IwAR2duKA1t-tb7k88yL_-EgwhAhVNBWPnIEQuu147sj8G8CoYKJcSLOwusSs [10]
https://www.dissentmagazine.org/article/letters-from-prison [11]
https://time.com/6191737/abortion-biden-democrats-legal/ [12]
https://www.youtube.com/watch?fbclid=IwAR3uqZZhpl8JAfhAxrS2kDH_cvV5C-mRiveq099cPGLzAMws1c9ga_l1sZg&v=V3poeFdzJK4&feature=youtu.be [13] Προς αποφυγή παρεξηγήσεων: Δε λέω ότι η άμβλωση δικαιολογείται μόνο επειδή είναι αναγκαία. Αυτό που λέω είναι ότι στο βαθμό που είναι αναγκαία είναι πρόβλημα: θέλουμε να καταστεί η άμβλωση πραγματικά ελεύθερη επιλογή για τη γυναίκα σε όλες τις περιπτώσεις. [14]
https://jacobin.com/2021/12/abortion-rights-roe-v-wade-supreme-court-congress-legislation [15]
Σύμφωνα με τη Waters, είναι σημαντικό να «απαντάμε σε αυτούς που κρύβουν τις επιθέσεις τους στα δικαιώματα των γυναικών – συμπεριλαμβανομένης της αποποινικοποίησης της άμβλωσης – κάτω από έναν «μανδύα υπέρ της ζωής». Το κόμμα της εργατικής τάξης που αγωνίζεται για την απελευθέρωση της ανθρωπότητας είναι ένα κόμμα ζωής. Πρέπει να πάρουμε πίσω αυτό το πανό ως δικό μας». Η Αριστερά παλεύει και για τη ζωή και για την επιλογή, όχι μόνο για τη δεύτερη.
https://themilitant.com/2022/06/25/taking-the-socialist-workers-partys-program-to-the-toilers/ [16]
https://www.marxists.org/archive/trotsky/1936/revbet/ch07.htm?fbclid=IwAR36rALKyM1f0MP3taaQd2touVgHpoPfamZTLu6wt1YeJEAFVMEo50nUcjE#ch07-1

Οι απόψεις που διατυπώνονται είναι προσωπικές των αρθρογράφων.

Ο Φειδίας Χριστοδουλίδης είναι υποψήφιος PhD στη φιλοσοφία στο Northwestern University και μέλος της ομάδας 1917. Συμμετέχει επίσης στην Platypus Affiliated Society. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί του στο ph.christodoulides [at] gmail [dot] com.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2022, 1917 (Ομάδα), Εκτρώσεις, Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Αυτό το άρθρο αποτελεί το **πρώτο** μέρος ενός κειμένου που κυκλοφόρησε σε δύο μέρη. Το δεύτερο μέρος μπορεί να εντοπιστεί εδώ.

Πανδημία και Αριστερά (Μέρος 1) (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 31/07/22.

Περιεχόμενο

Πανδημία και Αριστερά (Μέρος 1)

Αυτό το άρθρο βασίζεται στην τοποθέτηση του συγγραφέα στο πάνελ «Πανδημία και Αριστερά» που φιλοξενήθηκε από την ομάδα Πλατύπους στις 19 Νοεμβρίου 2021, το βίντεο του οποίου βρίσκεται εδώ. Θα φιλοξενηθεί στη σελίδα μας σε 2 μέρη.

Η πανδημία και η διαχείρισή της ανά το παγκόσμιο οδήγησε σε πρωτοφανείς αρνητικές αλλαγές στον τρόπο ζωής μας: σπάνια υπήρξαμε μάρτυρες ενός τόσο εκτεταμένου και συνεχούς περιορισμού στα ατομικά μας δικαιώματα εξαιτίας μιας πανδημίας ή φυσικής καταστροφής όπως αυτόν που βλέπουμε στις μέρες μας. Κατά τη γνώμη μου, ο περιορισμός αυτός μας επιβλήθηκε χωρίς η αναγκαιότητά του να έχει αποδειχθεί επαρκώς στη δημόσια συζήτηση που γίνεται για την πανδημία, και χωρίς να εξετάσουμε επαρκώς άλλους, λιγότερο αυταρχικούς πιθανούς τρόπους διαχείρισης τής.

Παρότι συζητάμε διαρκώς για την πανδημία και τη διαχείρισή της, ιδίως για τα ιατρικά και επιδημιολογικά χαρακτηριστικά του ιού και για την αποτελεσματικότητα και αναγκαιότητα του κάθε επιμέρους μέτρου, η δημόσια συζήτηση μέχρι τώρα δεν ήταν και η καλύτερη. Χαρακτηρίζεται τόσο από προσπάθειες δημιουργίας κλίματος πανικού από πλευράς του κράτους και των καθεστωτικών ΜΜΕ, όσο και από κοινωνικό κανιβαλισμό μεταξύ πολιτών (ιδιαίτερα μεταξύ εμβολιασμένων και ανεμβολίαστων), με τα κακά επιχειρήματα και τα ψευδή δεδομένα να δίνουν και να παίρνουν. Αυτό το τοξικό κλίμα κυριαρχεί και στην αριστερά, η οποία παρουσιάζεται εγκλωβισμένη στην τεχνοκρατική και αυταρχική λογική της υπάρχουσας διαχείρισης και περιορίζεται στο να ζητά ένα αποτελεσματικότερα πατερναλιστικό κράτος.

Οι στόχοι μου σε αυτό το άρθρο είναι δύο: 1) να συνοψίσω τη διαχείριση και τις συνέπειες της πανδημίας σε παγκόσμιο επίπεδο, 2) να συνοψίσω τη στάση της υπάρχουσας αριστεράς προς την πανδημία σε αντιδιαστολή με το πώς θα έμοιαζε η στάση μιας επαναστατικής αριστεράς.

Τι ξέρουμε και τι δεν ξέρουμε για την πανδημία

Δεν σκοπεύω να επικεντρωθώ στα ιατρικά και επιδημιολογικά χαρακτηριστικά της πανδημίας κορονοϊού, αλλά θα επιχειρήσω μια σύντομη σύνοψη του τι ξέρουμε και *τι δεν ξέρουμε* με σιγουριά για την πανδημία.

Παρά τις τόσες έρευνες και τη διαρκή μας ενημέρωση από τα ΜΜΕ για τη φύση της πανδημίας εδώ

και σχεδόν 2 χρόνια, μόνο 2 πράγματα μπορούμε να πούμε με σιγουριά για αυτή. Ένα, ότι τα εμβόλια δουλεύουν: δεν αποτρέπουν τη μόλυνση από τον ιό και τη διασπορά του, μόνο τη μετριάζουν, αλλά αποτρέπουν σοβαρή ασθένεια και άρα και τον κατακλυσμό και κατάρρευση του συστήματος υγείας του κάθε κράτους. Δύο, ότι το περιβόητο «Zero COVID» είναι ένας αδύνατος, ανέφικτος στόχος. Η διαδικασία ανίχνευσης και ιχνηλάτησης ήταν σε μεγάλο βαθμό ανώφελη επειδή ξεκίνησε πολύ αργά: ο ιός είχε ήδη εξαπλωθεί στο 3-4% των ανθρώπων σε μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα μέχρι τον Μάρτιο του 2020.[1]

Ας πάμε τώρα σε όσα σημαντικά δεν γνωρίζουμε με βεβαιότητα για την πανδημία.

1. Ακόμη δεν γνωρίζουμε τη θνησιμότητα του ιού. Αυτό είναι πολύ σημαντικό: έχει μεγάλη διαφορά αν η θνησιμότητα είναι 0.2% όπως λένε κάποιοι, ή 2% όπως λένε άλλοι. Σημαντικοί επιστήμονες λένε ότι ο δείκτης θνησιμότητας είναι εξαιρετικά διογκωμένος και οι ανιχνευμένες περιπτώσεις Covid είναι πολύ λιγότερες του πραγματικού αριθμού περιπτώσεων. Από την άλλη, είχαμε διακεκριμένους επιστήμονες όπως ο δρ. Ιωαννίδης που στις πρώτες προβλέψεις τους υποτίμησαν πολύ τον πιθανό αριθμό θανάτων από τον ιό.

2. Δεν γνωρίζουμε με σιγουριά πόσο αποτελεσματική είναι η φυσική ανοσία ή η ανοσία που προέρχεται από τους εμβολιασμούς. Υπάρχουν επιστήμονες που λένε πως η φυσική ανοσία μετά από νόσηση είναι πιο προστατευτική από τα εμβόλια, και άλλοι που λένε το αντίθετο[2][3]. Στην Αμερική, δεν δικαιούσαι safe pass αν έχεις φυσική ανοσία, ενώ στην Κύπρο η φυσική ανοσία είναι μέρος του safe pass. Κάποιοι ισχυρίζονται ακόμη ότι τα εμβόλια δεν προστατεύουν σχεδόν καθόλου από νόσηση. Πρόσφατη μελέτη του Πανεπιστημίου του Oxford χαρακτηριστικά αναφέρει πως “Με τη μετάλλαξη Δέλτα, οι λοιμώξεις που εμφανίστηκαν μετά από δύο εμβολιασμούς είχαν παρόμοια κορυφαία ιογενή επιβάρυνση με εκείνες που εμφανίστηκαν σε μη εμβολιασμένα άτομα”, μια ισχυρή ένδειξη ότι η μεταδοτικότητα από μολυσμένα εμβολιασμένα και ανεμβολίαστα άτομα είναι παρόμοια.[4]

3. Δεν είναι σίγουρο αν είναι δυνατή η περίφημη ανοσία αγέλης. Κατά καιρούς αυτή η δυνατότητα έχει αμφισβητηθεί έντονα, αλλά υπάρχουν και πολλοί επιστήμονες, όπως αυτοί που βρίσκονται πίσω από το Great Barrington Declaration, που πιστεύουν πως είναι δυνατή. Πριν μερικούς μήνες ο Καθηγητής Sir Andrew Pollard, πρόεδρος του Oxford Vaccine Group, έχει χαρακτηρίσει την επίτευξη της ανοσίας της αγέλης ως “μύθο”, λόγω της υψηλής μεταδοτικότητας του ιού σε και από εμβολιασμένα άτομα.[5]

4. Δεν ξέρουμε πώς προήλθε ο ιός. Για μεγάλο διάστημα η επικρατέστερη θεωρία ήταν ότι ο ιός προήλθε από ζώα, και αυτή η θεωρία εξακολουθεί να είναι η επικρατέστερη για πολλούς επιστήμονες. Τους τελευταίους μήνες όμως έχει κερδίσει έδαφος η θεωρία που λέει πως ο ιός προήλθε από διαρροή εργαστηρίου που παρήγαγε τεχνητούς κορονοϊούς για έρευνα gain-of-function.[6] Ανώτατος αξιωματούχος του Εθνικού Ινστιτούτου Υγείας των ΗΠΑ παραδέχτηκε ότι ο οργανισμός πράγματι χρηματοδότησε εξαιρετικά επικίνδυνη έρευνα για τους κορονοϊούς που μεταδίδονται από νυχτερίδες στο Ινστιτούτο Ιολογίας της Γουχάν. Αυτή όμως η θεωρία θεωρείται θεωρία συνωμοσίας για όλο το 2020. Τελικά αποδείχτηκε ότι ο γνωστός λοιμωξιολόγος και διευθυντής του CDC Άντονυ Φάουτσι είπε ψέματα στο Κογκρέσο ότι οι ΗΠΑ δεν χρηματοδότησαν gain of function research στη Γουχάν.[7]

5. Τέλος, δεν ξέρουμε με βεβαιότητα πόσο αποτελεσματική είναι η χρήση μασκών.[8] Κάποιες μάσκες προστατεύουν πολύ περισσότερο από άλλες, με τις καλύτερες να προστατεύουν 50%. Ο τρόπος που εξετάζουμε την αποτελεσματικότητα των μασκών όμως δεν είναι αντιπροσωπευτικός του πόσο αποτελεσματική είναι η επιβολή της χρήσης μάσκας, καθώς οι συμμετέχοντες στις έρευνες για την αποτελεσματικότητα των μασκών φοράνε τις μάσκες πολύ πιο προσεκτικά και σωστά από ότι ο πλείστος κόσμος, τις αλλάζουν κάθε λίγες ώρες όπως ενδύκνειται κ.λπ. Ο πλείστος κόσμος δεν φορά

σωστά και προσεκτικά την μάσκα, με αποτέλεσμα η προστασία που του παρέχει να είναι ελάχιστη.

Πάντως φαντάζει σχεδόν βέβαιο πως ο κορονοϊός δεν είναι μια φυσική καταστροφή, όπως θέλει να την παρουσιάσει η αστική τάξη για να φανεί άμοιρη ευθυνών για αυτήν, αλλά μια καταστροφή για την οποία ευθύνεται η ανθρώπινη κοινωνική δραστηριότητα. Η πανδημία έχει και κοινωνική και φυσική/βιολογική διάσταση: μπορούμε να πούμε ότι είναι κοινωνικά διαμεσολαβημένο φαινόμενο με επίδραση στη βιολογία του ανθρώπου, αλλά ταυτόχρονα είναι και φυσικό φαινόμενο με επίδραση στην κοινωνία, καθώς η μετάδοση και δράση του ιού είναι φυσική. Όσο για το κατά πόσο ο ιός είναι αποτέλεσμα του καπιταλισμού, για αυτό δεν είμαι σίγουρος καθώς πανδημίες και εργαστηριακά ατυχήματα υπήρχαν ανέκαθεν και μπορεί να έχουμε και στο σοσιαλισμό. Αυτό που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα είναι πως ο καπιταλισμός φάνηκε ανίκανος να διαχειριστεί ορθολογικά και αποτελεσματικά την πανδημία, όπως θα επιχειρήσω να δείξω στο επόμενο κείμενο της σειράς.

Η κακοδιαχείριση της πανδημίας

Η διαχείριση της πανδημίας χαρακτηρίστηκε από δημιουργία κλίματος πανικού από τις κυβέρνησεις και τα ΜΜΕ, κάτι που ενθάρρυνε παράνοια και τρόμο, αλλά και ανυπακοή και αντίσταση. Μια δόση πανικού ίσως ήταν δικαιολογημένη στην αρχή της πανδημίας, καθώς τότε δεν γνωρίζαμε σχεδόν τίποτα για τον ιό και την επικινδυνότητά του, αλλά δεν δικαιολογείται πλέον και εν τέλει είχε καταστροφικές συνέπειες. Τα μηνύματα δημόσιας υγείας για τον Covid ήταν συχνά ψευδή και παραπλανητικά και οδήγησαν σε αντιπαραγωγικές, επιζήμιες και αυταρχικές πολιτικές όπως τα lockdown. Για παράδειγμα, ο Άντονι Φάουτσι, επικεφαλής του Εθνικού Ινστιτούτου Αλλεργιών και Λοιμωδών Νοσημάτων των ΗΠΑ, κατέθεσε στο Κογκρέσο ότι η υποχρεωτική χρήση μάσκας χρησιμεύει περισσότερο για να αποθαρρύνει την κοινωνικοποίηση παρά για τις εγγενείς προστατευτικές τις ιδιότητες. Το ίδιο μας είπαν και μέλη της Κυπριακής κυβερνητικής επιδημιολογικής ομάδας για την υποχρεωτική χρήση μάσκας σε εξωτερικούς χώρους.[9] Η ιδέα είναι ότι όσο οι άνθρωποι είναι υποχρεωμένοι να φοράνε μάσκα, θα είναι πιο «προσεκτικοί» στις συναθροίσεις τους, δεν θα πηγαίνουν τόσο συχνά σε μπαρ και εστιατόρια κ.λπ. Επομένως, είναι ένα αχρείαστο μέτρο επίδειξης που δεν προστατεύει πολύ από την εξάπλωση του ιού: η εξάπλωση συμβαίνει κυρίως σε χώρους εργασίας και σε ιδιωτικούς οικιακούς χώρους (σε σπίτια, σε συγκεντρώσεις οικογενειών και φίλων) όπου δεν φοράμε μάσκα. Μεγάλη εξάπλωση παρατηρείται και σε σχολεία, αλλά τουλάχιστον για παιδιά δημοτικού δεν φαίνεται τόσο πρακτική η χρήση μάσκας για ευνόητους λόγους.

Η Κύπρος αποτελεί έξοχο παράδειγμα ανορθολογικής και αυταρχικής διαχείρισης της πανδημίας. Μας επιβλήθηκαν 3 καθολικά lock-down μέχρι τώρα, με βασικές ελευθερίες να καταπατούνται με πρωτοφανή ευκολία. Το σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας προβλέπει πως η κατάργηση βασικών ελευθεριών μπορεί να γίνει μόνο άμα κηρυχθεί κατάσταση εκτάκτου ανάγκης η οποία προϋποθέτει την έγκριση της βουλής, κάτι που δεν έγινε ποτέ. Αντ’αυτού,η κυπριακή κυβέρνηση βασίστηκε σε έναν απαρχαιωμένο αποικιακό νόμο περί λοιμοκαθάρσεως για να καταργήσει τις ελευθερίες μετακίνησης, εργασίας, συνάθροισης και διαδήλωσης, καθώς και το δικαίωμα επαναπατρισμού Κυπρίων πολιτών, οι οποίοι εγκλωβίστηκαν έξω από την Κυπριακή Δημοκρατία χωρίς κανένα σχέδιο επαναπατρισμού τους, με την κυβέρνηση να απαιτεί παρουσίαση αρνητικού τεστ για να τους επιτραπεί η είσοδος στη χώρα, σε μια περίοδο όπου κανένα κράτος δεν παρείχε προληπτικά τεστ στο γενικό πληθυσμό, κάνοντας ουσιαστικά τον επαναπατρισμό αδύνατο.[10] Είχαμε επίσης την αύξηση της στρατικοποίησης της Ελληνοκυπριακής κοινωνίας, με χρήση στρατιωτών για την καταστολή διαδηλώσεων και τον έλεγχο εφαρμογής των διαταγμάτων. Με άλλα λόγια, η βουλή, συμπεριλαμβανομένης και της αξιωματικής αντιπολίτευσης, άφησε την εκτελεστική εξουσία να αλωνίζει και να κυβερνά με αντισυνταγματικά διάταγματα, τρομοκρατώντας και καταπιέζοντας τους πολίτες. Οι αποφάσεις λαμβάνονται κεκλεισμένων των θυρών χωρίς λογοδοσία, χωρίς

διαφάνεια και χωρίς συντονισμό με την ευρύτερη κοινωνία των πολίτων· ανακοινώνονται και επιβάλλονται από πάνω προς τα κάτω σε μια όλο πιο στρατιωτικοποιημένη δομή, στην οποία η κυβέρνηση ενεργεί ως διοικητής της κοινωνίας.[11]

Όσα έγραψα για την Κύπρο ισχύουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και για αρκετές άλλες χώρες. Αυτό που συνέβη με την πανδημία σε παγκόσμια κλίμακα είναι ότι οι πολιτικοί σε μεγάλο βαθμό μεταβίβασαν την ευθύνη σε αξιωματούχους δημόσιας υγείας οι οποίοι έδωσαν προτεραιότητα σε ένα και μόνο πράγμα, τον έλεγχο των λοιμώξεων, εις βάρος όλων των άλλων κοινωνικών αξιών και κεκτημένων όπως των ανθρωπίνων ελευθεριών. (Ο μόνος άλλος παράγοντας που παίζει σημαντικό ρόλο στη διαχείριση είναι η οικονομία.) Η επιστημονική συζήτηση και ακόμη και η έρευνα κατεστάλη στο όνομα της ομοφωνίας των μηνυμάτων του τομέα δημόσιας υγείας. Για παράδειγμα, οι επιστήμονες και γιατροί που υπέγραψαν τη Διακήρυξη του Great Barrington ενάντια στα lockdown δαιμονοποιήθηκαν και κάποιοι απολύθηκαν.[12] Η σύσταση και ύπαρξη επιδημιολογικών επιτροπών στη λήψη αποφάσεων χρησιμοποιήθηκε κατά κύριο λόγο για να παρέχει βιτρίνα επιστημονικής αιτιολόγησης στις αυταρχικές πολιτικές της εκάστοτε κυβέρνησης, καθιστώντας τη διαχείριση τεχνοκρατική.

Άλλο σημαντικό μειονέκτημα της διαχείρισης είναι οι αντικροούμενες ανακοινώσεις και τα αντικρουόμενα μέτρα που εφαρμόστηκαν σε διαφορετικές χώρες. Για παράδειγμα, ορισμένες χώρες χορήγησαν το εμβόλιο Astra-Zeneca ενώ άλλες όπως η Δανία έβγαλαν εκτός κυκλοφορίας τόσο το Astra-Zeneca όσο και το Johnson’s and Johnson’s.[13] Μας υποσχέθηκαν επανειλημμένα πως ο μαζικός εμβολιασμός θα μας σώσει από την πανδημία, ενώ όπως διαφάνηκε τελικά αυτό δεν ισχύει. Στην Κύπρο, η κυβέρνηση εισήγαγε μια σειρά αντιφατικών μέτρων τον περασμένο Νοέμβριο τα οποία μάλλον προωθούσαν την εξάπλωση του Covid αντί τον περιορισμό του. Τα μέτρα περιελάμβαναν ουσιαστική απαγόρευση πρόσβασης σε υπαίθριους δημόσιους χώρους μέσω της επιβολής ορίου δύο ατόμων που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους υπό την προϋπόθεση της χρήσης μάσκας, ενώ διατηρούσαν ανοιχτά εμπορικά κέντρα, καταστήματα, καφέ, εκκλησίες, μπαρ και εστιατόρια. Παράλληλα, η κυβέρνηση επέβαλε απαγόρευση κυκλοφορίας μεταξύ 21:00 και 5:00, με τα περισσότερα καταστήματα να πρέπει να κλείνουν στις 19:00.[14][15] Το αποτέλεσμα ήταν ο συνωστισμός του κόσμου στις καφετέριες, τα εμπορικά κέντρα και τα καταστήματα, μια αναμενόμενη εξέλιξη δεδομένης της επιβολής απαγόρευσης κυκλοφορίας που μειώνει τον ελεύθερο χρόνο ενός ατόμου σε λίγες ώρες. Όπως ήταν αναμενόμενο, τα αντιφατικά μέτρα και η αντιφατική ενημέρωση μείωσε την εμπιστοσύνη του κόσμου προς την επιστήμη και τους διαχειριστές της δημόσιας υγείας και ενθάρρυνε τη συνωμοσιολογία.

Η εμπιστοσύνη του κόσμου προς τη διαχείριση της πανδημίας πλήττεται ακόμη περισσότερο από την απροκάλυπτη πολιτική εκμετάλλευση της πανδημίας. Στην Κύπρο το πρώτο μέτρο που πάρθηκε ήταν το μερικό κλείσιμο οδοφραγμάτων προς τα κατεχόμενα στα τέλη Φεβρουαρίου 2020, χωρίς ανάλογα μέτρα σε αεροδρόμια και λιμάνια παρόλο που στο εξωτερικό υπήρχαν κρούσματα ενώ στα κατεχόμενα όχι.[16] Το μέτρο, παράλογο από υγειονομικής άποψης, πάρθηκε ξεκάθαρα για πολιτικούς εθνικιστικούς λόγους.[17] Παρομοίως, η Κυπριακή Δημοκρατία άρχισε να παραβιάζει το διεθνές δίκαιο με πρόσχημα την πανδημία, αποτρέποντας βάρκες με πρόσφυγες από το να φτάσουν στο νότιο τμήμα του νησιού, αφήνοντάς τους να πνιγούν στη Μεσόγειο.[18] Τα ίδια είχαμε και στα σύνορα Μεξικού-ΗΠΑ, με την κυβέρνηση Μπάιντεν να χρησιμοποιεί την πανδημία ως πρόσχημα για να συνεχίσει τη σκληρή μεταναστευτική πολιτική Τραμπ.[19] Όσο για τα αυταρχικά μέτρα κοινωνικού ελέγχου που υιοθετήθηκαν παγκοσμίως, αναμένω πως κάποια από αυτά θα μείνουν μαζί μας για πάντα εκτός αν αντιδράσουμε.

Είναι σημαντικό επίσης να αναγνωρίσουμε πως η διαχείριση της πανδημίας γίνεται σε πλαίσιο πολιτικών λιτότητας. Η αστική τάξη επιδιώκει να αντιμετωπίσει την πανδημία όσο πιο οικονομικά γίνεται, μεταφέροντας το βάρος της διαχείρισης στους απλούς πολίτες μέσω της ρητορικής της ‘ατομικής ευθύνης’. Υπάρχει έλλειψη ανάπτυξης θεραπευτικών επιλογών για αντιμετώπιση του ιού

καθώς και αμέλεια ενίσχυσης των συστημάτων υγείας αρκετών χωρών, με αποτέλεσμα τη σχεδόν εξ ολοκλήρου εξάρτησή της διαχείρισης από το μαζικό εμβολιασμό. Στην Κύπρο δεν είχαμε καμία ουσιαστική βελτίωση του συστήματος υγείας, με την κυβέρνηση να επιτάσσει τελειόφοιτους φοιτητές νοσηλευτικής για στελέχωση νοσοκομείων χωρίς ανταμοιβή, και να μην πληρώνει ούτε καν για τη δημιουργία ενός λειτουργικού συστήματος ραντεβού για εμβολιασμό: η τρέχουσα ρύθμιση αναγκάζει προσωπικούς γιατρούς και μέλη της οικογένειας να το κάνουν απλήρωτη εργασία για το Υπουργείο Υγείας.[20] Παρ'όλο που ο εμβολιασμός είναι βοηθητικός, η μετάλλαξη Δέλτα αλωνίζει στην Ευρώπη παρά τα υψηλά ποσοστά εμβολιασμένων, κάτι που καταδεικνύει ότι τα εμβόλια δεν θα τελειώσουν την πανδημία. Άμα ο εμβολιασμός δεν αρκεί για να μας βγάλει από την πανδημία, γιατί να τον καταστήσουμε υποχρεωτικό; Εξάλλου η αυταρχική επιβολή του μάλλον αποθαρρύνει τον κόσμο από το να εμβολιαστεί καθώς πολύς κόσμος αντιδρά στον αυταρχισμό.

Η δαιμονοποίηση των 'ψεκασμένων'

'Ψεκασμένος' είναι η υποτιμητική ονομασία που κατέληξε να δίνεται σε όσους πολίτες εκδηλώνουν σκεπτικισμό για όσα μας λεν οι κυβερνώντες για την πανδημία. Τα ΜΜΕ και οι υποστηρικτές των μέτρων τείνουν να παρουσιάζουν τους όποιους σκεπτικούς πολίτες σαν γελοίους γραφικούς συνωμοσιολόγους που αρνούνται τον επιστημονικό ορθολογισμό των εμπειρογνωμόνων της πανδημίας. Αυτή η παρουσίαση είναι λανθασμένη. Ο σκεπτικισμός των πολιτών έχει διάφορους βαθμούς και τάσεις: ξεκινά από σκεπτικισμό προς συγκεκριμένα μέτρα διαχείρισης της πανδημίας και φτάνει μέχρι την αμφισβήτηση της ύπαρξης του ιού, ή ακόμη και την υιοθέτηση θεωριών σκόπιμης κατασκευής του ιού για σκοτεινούς σκοπούς. Επομένως, οι λεγόμενοι 'ψεκασμένοι' δεν είναι μια ομοιογενής ομάδα. Ή, καλύτερα, οι λεγόμενοι 'ψεκασμένοι' δεν είναι όλοι ψεκασμένοι.

Πολλοί πολίτες θεωρούν πως ο ιός υπάρχει και είναι επικίνδυνος, αλλά δεν συμφωνούν με τον τρόπο διαχείρισης της πανδημίας. Συμφωνούν πως χρειάζονται κάποια μέτρα για αντιμετώπιση της πανδημίας, αλλά διαφωνούν ή διαφώνησαν με την απαγόρευση διαδηλώσεων, τα κέρφιου, τον καταναγκαστικό εμβολιασμό κοκ. Οι συγκεκριμένοι πολίτες κατακρίνουν την διαχείριση της πανδημίας σαν αυταρχική, ρατσιστική και παράλογη, μιλώντας από την σκοπιά ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.[21][22][23] Στην Κύπρο αυτή η πολιτική τάση εκφράστηκε τόσο στην αριστερά από το κίνημα Ως Δαμέ, όσο και στη δεξιά από αγανακτισμένους πολίτες που συμμετείχαν σε διάφορες διαδηλώσεις ενάντια στα μέτρα. Δεν νοείται να θεωρούμε τους εκφραστές αυτής της τάσης ψεκασμένους συνωμοσιολόγους.

Δυστυχώς, υπάρχει και σημαντική μερίδα πολιτών που αρνείται την ύπαρξη πανδημίας και ενστερνίζεται λιγότερο ή περισσότερο απίθανες θεωρίες συνωμοσίας. Κατά τη γνώμη μου, παρόλο που η στάση αυτών των πολιτών έχει ανορθολογικά χαρακτηριστικά, εμπεριέχει και μια σημαντική ορθολογική στιγμή. Θεωρώ απόλυτα λογικό ένας πολίτης να μην εμπιστεύεται αυτά που του λέει η κυβέρνηση τού και τα καθεστωτικά ΜΜΕ για την πανδημία. Αυτό ισχύει ανά το παγκόσμιο, αλλά ιδιαίτερα για πολίτες της Κύπρου, Ελλάδας και ΗΠΑ, καθώς γνωρίζουν πως το κράτος τους είναι ιδιαίτερα διεφθαρμένο, ανίκανο και αναξιόπιστο. Άμα ένα κράτος, που έχει δείξει ξεκάθαρα πως δεν υπηρετεί το καλό των πολιτών του, ζητά από αυτούς να αλλάξουν ριζικά προς το χειρότερο τον τρόπο ζωής τους και να θυσιάσουν βασικές τους ελευθερίες, είναι λογικό ο κόσμος να αντιδράσει με καχυποψία. Η καχυποψία αυτή φαίνεται ακόμα ορθολογικότερη αν αναλογιστούμε τα αλλοπρόσαλλα μέτρα που επιβλήθηκαν σε διάφορες χώρες, τις συνεχείς αλλαγές σε αυτά τα μέτρα, και τις πολλές φορές που βιάστηκαν να μας πουν πως βγαίνουμε από την πανδημία.

Η απάντηση του κράτους στην καχυποψία των πολιτών είναι να τους δαιμονοποιήσει σαν παρανοϊκούς συνωμοσιολόγους. Το κράτος χρησιμοποιεί την επιρροή του στα ΜΜΕ για να παρουσιάσει οποιαδήποτε κριτική στα μέτρα και οποιαδήποτε κινητοποίηση ενάντια τους σαν ανορθολογική και κοινωνικά επικίνδυνη, υπερπροβάλλοντας τη μειοψηφία γραφικών

αντιεμβολιαστών και συνωμοσιολόγων. Αυτή ήταν η στάση του τόσο με δεξιές όσο και με αριστερές κινητοποιήσεις σε Κύπρο και Ελλάδα. Αυτό προδίδει πως στόχος του κράτους είναι να διαιρέσει τους πολίτες σε δυο αντίπαλα στρατόπεδα – σε υπεύθυνους νομοταγείς πολίτες από τη μια, και σε ανεύθυνους 'ψεκασμένους' από την άλλη – στο πλαίσιο της κλασικής τακτικής του 'διαίρει και βασίλευε'. Με τη δαιμονοποίηση των 'ψεκασμένων' το κράτος πετυχαίνει να διοχετεύσει τη δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης με τον ιό στους 'ψεκασμένους,' αποφεύγοντας έτσι να είναι το ίδιο ο δέκτης της δυσαρέσκειας αυτής.

Από την άλλη, η μεγάλη πλειοψηφία των υποστηρικτών των μέτρων αρκείται στην καθεστωτική προπαγάνδα για το θέμα χωρίς να το έχει ψάξει περαιτέρω. Οι πλείστοι που μας κουνάνε το χέρι να εμβολιαστούμε δεν γνωρίζουν περισσότερα από τους 'ψεκασμένους' για τον ιό — κάθε άλλο. Ο πλείστος κόσμος που εμπιστεύεται και ακολουθεί την κρατική διαχείριση το κάνει τυφλά. Δεν έχει τη γνώση και την κριτική σκέψη για να κρίνει αν αυτά που του λένε οι 'εμπειρογνώμονες' και οι επιστήμονες ισχύουν. Άρα, ο διαχωρισμός μεταξύ ορθολογιστών και 'ψεκασμένων' είναι κουραφέξαλα. Τουλάχιστον ο κόσμος που είναι κριτικός προς τη διαχείριση της πανδημίας δείχνει κάποια αντανακλαστικά εναντίον της καταπάτησης των βασικών του δικαιωμάτων και του τρόπου ζωής του. Οι πιο ψεκασμένοι από όλους είναι όσοι ακολουθούν τα μέτρα άκριτα, όχι αυτοί που τα αντιμετωπίζουν με καχυποψία.

Τέλος πρώτου μέρους. Διαβάστε το δεύτερο μέρος εδώ.

---

[1] https://www.youtube.com/watch?v=zG7XZ2JXZqY&ab_channel=HooverInstitution

[2] Reuters, Prior COVID infection more protective than vaccination during Delta surge -U.S. study, 01/19/21. https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/prior-covid-infection-more-protective-than-vaccination-during-delta-surge-us-2022-01-19/

[3] Πλέον οι επιστήμονες συμφωνούν ότι η φυσική ανοσία είναι πιο αποτελεσματική από την εμβολιαστική ανοσία: https://kdvr.com/news/coronavirus/covid-19-vaccine/cdc-report-natural-immunity-stronger-than-vaccines-alone-during-delta-wave/

[4] Nature, COVID vaccines cut the risk of transmitting Delta — but not for long, 05/10/21. https://www.nature.com/articles/d41586-021-02689-y

[5] The Guardian, Delta variant renders herd immunity from Covid 'mythical', 10/08/21. https://www.theguardian.com/world/2021/aug/10/delta-variant-renders-herd-immunity-from-covid-mythical

[6] Η έρευνα gain-of-function είναι η ιατρική έρευνα που τροποποιεί γενετικά έναν οργανισμό με τρόπο που μπορεί να ενισχύσει τις βιολογικές λειτουργίες των γονιδιακών προϊόντων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει μια τροποποιημένη παθογένεια, μεταδοτικότητα ή εύρος ξενιστών, δηλαδή τους τύπους ξενιστών που μπορεί να μολύνει ένας μικροοργανισμός.

[7] Washington Examiner, NIH admits Fauci lied about funding Wuhan gain-of-function experiments, 20/10/21. https://www.washingtonexaminer.com/opinion/nih-admits-fauci-lied-about-funding-wuhan-gain-of-function-experiments

[8] The Atlantic, The CDC’s flawed case for wearing masks it school, 16/12/21. https://www.theatlantic.com/science/archive/2021/12/mask-guidelines-cdc-walensky/621035/

[9] Φιλελεύθερος, Κωστρίκης για Μάσκες: Είναι όπως το προστατευτικό κράνος, 28/10/20. https://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/1048438/kostrikis-ga-maskes-einai-opos-to-prostateftiko-kranos

[10] news247, Κύπρος: Τα μέτρα Αναστασιάδη για τον κορονοϊό, 15/03/20. https://www.news247.gr/kosmos/kypros-ta-metra-anastasiadi-gia-ton-koronoio.7602540.html

[11] Delirium, The Exploitation of the Pandemic by the Republic of Cyprus: An Update, 4/02/20. https://cyfootnotes.blogspot.com/2021/02/the-exploitation-of-pandemic-by.html. Το κείμενο αυτό αποτελεί εξαιρετική σύνοψη της αυταρχικής κακοδιαχείρισης της πανδημίας στην Κύπρο.

[12] https://www.youtube.com/watch?v=zG7XZ2JXZqY&ab_channel=HooverInstitution

[13] Reuters, Denmark continues exclusion of J&J, AstraZeneca COVID-19 vaccines, 25/06/2021.

https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/denmark-continues-exclude-jj-covid-19-vaccine-national-roll-out-tv-2-2021-06-25/

[14] Offsite, Από σήμερα τα νέα μέτρα – Όλη η Κύπρος κέρφιου από τις 9, 30/11/20. https://www.offsite.com.cy/eidiseis/topika/apo-simera-ta-nea-metra-oli-i-kypros-kerfioy-apo-tis-9

[15] Brief, Οι επιχειρήσεις που πρέπει να κλείνουν στις 7 μ.μ. από τη Δευτέρα, 29/11/2020. https://www.brief.com.cy/oikonomia/kypros/oi-epiheiriseis-poy-prepei-na-kleinoyn-stis-7-mm-apo-ti-deytera

[16] Πολίτης, Ο ιός της ανοησίας έκλεισε οδοφράγματα, 29/02/20. https://politis.com.cy/politis-news/kypros/o-ios-tis-anoisias-ekleise-odofragmata/

[17] Γρηγόρης Ιωάννου, Καλύπτοντας την Ανικανότητα με Αυταρχισμό; Η Περίπτωση της Κυπριακής Δημοκρατίας, 07/04/2020. https://gregorisioannou.blogspot.com/2020/11/blog-post.html

[18] Φιλελεύθερος, Στα κατεχόμενα οι 115 πρόσφυγες- Πρώτη φορά εφαρμόζει πολιτική απώθησης η ΚΔ, 21/03/20. https://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/901717/sta-katechomena-oi-115-prosfygs-proti-fora-efarmozei-politiki-apothisis-i-kd

[19] National Immigrant Justice Center (NIJC) and FWD.us., Pushing Back Protection: How Offshoring and Externalization Imperil the Right to Asylum, Ιούλιος 2021. https://www.fwd.us/wp-content/uploads/2021/08/Offshoring-Asylum-Report.pdf#page=53

[20] Φιλελεύθερος, Αντιδρούν φοιτητές νοσηλευτικής για επίταξη από Υπ. Υγείας, 14/01/21. https://www.philenews.com/koinonia/eidiseis/article/1102285/antidroyn-foitites-nosileftikis-ga-epitaxi-apo-yp-ygias

[21] Μπορείτε να βρείτε τέτοιες κριτικές της διαχείρισης της πανδημίας στους ακόλουθους συνδέσμους: https://thejusticeproject.com.cy/2021/07/28/sto-onoma-tou-iou/?fbclid=IwAR0OYuHuWxatLL0ezoE7kaTB2KTPVWk79xAAWDYM_GCLOhrSqWvPE0MIW4o

[22] https://thejusticeproject.com.cy/2021/07/17/dikeoma-arnisis-emvoliasmou/

[23] https://thejusticeproject.com.cy/2020/12/01/ekmetalefsi-tis-pandimias/

Οι απόψεις που διατυπώνονται είναι προσωπικές των αρθρογράφων.

Ο Φειδίας Χριστοδουλίδης είναι υποψήφιος PhD στη φιλοσοφία στο Northwestern University και μέλος της ομάδας 1917. Συμμετέχει επίσης στην Platypus Affiliated Society. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί του στο ph.christodoulides [at] gmail [dot] com.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, covid-19, Δεκαετία 2020-2029, 2022, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Αυτό το άρθρο αποτελεί το **δεύτερο** μέρος ενός κειμένου που κυκλοφόρησε σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος μπορεί να εντοπιστεί εδώ.

Πανδημία και Αριστερά (Μέρος 2) (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 31/07/22.

Περιεχόμενο

Πανδημία και Αριστερά (Μέρος 2)

Διαβάστε το πρώτο μέρος εδώ.

Τί μας έμαθε η πανδημία για την καπιταλιστική κοινωνία στην οποία ζούμε σήμερα

Η πανδημία του κορονοϊού εξέθεσε και εντατικοποίησε διάφορες τάσεις της σύγχρονης καπιταλιστικής πραγματικότητας. Πρώτα πρώτα, έκανε ακόμα πιο ξεκάθαρη την ανικανότητα της αστικής τάξης να κυβερνά. Σε αντίθεση με φωνές από το λεγόμενο αυτόνομο χώρο που ισχυρίζονται ότι η πανδημία είναι ένα σχέδιο της αστικής ελίτ για να ενισχύσει την κοινωνική της κυριαρχία επί καιρό κρίσης, μάλλον το αντίθετο φαίνεται να ισχύει: η πανδημία είναι σημάδι ότι η αστική τάξη και οι γραφειοκράτες της δεν τα έχουν όλα υπό έλεγχο. Η ανικανότητα, η μυωπική μικροπολιτική και τα επιμέρους συμφέροντα διαφόρων λόμπι αστών και γραφειοκρατών (π.χ., ο καιροσκοπισμός της μεγάλης φαρμακοβιομηχανίας με σκοπό το κέρδος) είναι πολύ πιθανότερη επεξήγηση της αυταρχικής κακοδιαχείρισης της πανδημίας από τις οποιεσδήποτε θεωρίες συνωμοσίας. Εξάλλου, η κοινωνική κυριαρχία του κεφαλαίου και οι πολιτικές λιτότητας δεν αμφισβητούνται εδώ και καιρό, εν τη απουσία εργατικού κινήματος.[1] Όπως προανέφερα, αρκετά από τα πιο ανεπτυγμένα δυτικά κράτη όπως οι ΗΠΑ, η Αυστραλία κλπ. έδειξαν ανίκανα να διαχειριστούν ορθολογικά και αποτελεσματικά την πανδημία, προβαίνοντας σε σπασμωδικά και αντιφατικά μέτρα ή προσπαθώντας να εκμεταλλευτούν πολιτικά την πανδημία. Η δομική αντίφαση μεταξύ της παγκόσμιας αλληλοεξαρτώμενης οικονομίας και του συστήματος εθνών-κρατών δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο το χειρισμό της πανδημίας. Η πανδημία απαιτεί μια συντονισμένη διεθνή απάντηση, αλλά σε ένα σύστημα ενδοϊμπεριαλιστικών αντιπαλοτήτων (π.χ., ΗΠΑ-Κίνα, ΗΠΑ-Ρωσία) μεταξύ ανταγωνιστικών εθνών-κρατών, αυτό είναι αδύνατο.

Τα κράτη που τα κατάφεραν καλύτερα ήταν αυτά που είχαν πειθαρχημένους πολίτες από τους οποίους έχαιραν εμπιστοσύνης. Διάφορες έρευνες διαπιστώνουν σταθερά ότι η έλλειψη εμπιστοσύνης στις αρχές είναι ένας από τους κύριους λόγους που οι άνθρωποι αρνούνται να εμβολιαστούν. Αυτό δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένου ότι λίγοι από εμάς έχουν περισσότερο από αόριστη κατανόηση του πώς λειτουργούν τα εμβόλια. Αυτό αφήνει τους ανθρώπους με την ανάγκη να εμπιστεύονται τους επιστήμονες που δοκιμάζουν το εμβόλιο και τις αρχές που το εγκρίνουν και το διανέμουν. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η διαφανής επικοινωνία σχετικά με όλα τα χαρακτηριστικά των εμβολίων – συμπεριλαμβανομένων των αρνητικών – είναι το κλειδί για τη διατήρηση της εμπιστοσύνης, ακόμη

και αν βραχυπρόθεσμα μειώνει την αποδοχή των εμβολίων. Οι έρευνες υπογραμμίζουν ότι η εμπιστοσύνη μεταξύ των πολιτών και των αρχών είναι ιδανικά αμφίδρομη, καθώς οι αρχές πρέπει να εμπιστεύονται ότι οι πολίτες μπορούν να αντιμετωπίσουν άσχημα νέα και να παίρνουν υπεύθυνες αποφάσεις. Ενδεικτική η περίπτωση της Δανίας. Η Δανία μπορούσε να είναι πιο φιλελεύθερη στην προσέγγισή της από άλλα κράτη, βασιζόμενη όλο και πιο συχνά στην εθελοντική συμμόρφωση παρά στον περιορισμό των ατομικών ελευθεριών από το κράτος, επειδή είναι κατά κανόνα πιο αυταρχική – με έναν πολύ ομοιογενή, πολύ πειθήνιο πληθυσμό με, για παράδειγμα, πολύ χαμηλή ανοχή στη θρησκευτική ή πολιτιστική πολυμορφία και πολύ μικρή πολιτική ποικιλομορφία.[2]

Τα περισσότερα κράτη όμως ακολούθησαν μια αυταρχική, τεχνοκρατική διαχείριση. Ίσως αυτό που συμβαίνει είναι ότι τα καπιταλιστικά κράτη αντιδρούν αυταρχικά στην πανδημία ακριβώς λόγω της αδυναμίας και της ανικανότητάς τους να τη χειριστούν αποτελεσματικά. Είναι ανίκανα να ακολουθήσουν άλλη οδό από την εύκολη οδό του αυταρχισμού. Πίσω από τον κρατικό αυταρχισμό κρύβεται η γύμνια και αδυναμία της αστικής τάξης. Ζούμε στην εποχή της κρίσης του νεοφιλελευθερισμού η οποία χαρακτηρίζεται από έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ πολιτών και κυβερνώντων. Η έλλειψη εμπιστοσύνης αναγκάζει τους τεχνοκράτες να μας χειραγωγούν μέσω ψεμάτων, π.χ., να μας λένε ότι τα εμβόλια θα τελειώσουν την πανδημία ούτως ώστε να τρέξουμε να εμβολιαστούμε.

Κομβικής σημασίας για τη διαχείριση της πανδημίας είναι και η πρωτοφανης κατάρρευση του φιλελευθερισμού σαν ιδεολογίας. Τα τελευταία χρόνια έχουμε γίνει μάρτυρες της σταδιακής εξαφάνισης της φιλελεύθερης ιδεολογίας, με τους λεγόμενους προοδευτικούς, τις φεμινίστριες αλλά και την αριστερά να αντιμετωπίζουν φιλελεύθερες αρχές όπως η ελευθερία του λόγου και το τεκμήριο αθωότητας με αυξανόμενη καχυποψία και περιφρόνηση. Ενώ κόπτονται για τα δικά τους δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτήτων, θεωρούν πως όσοι δεν συμφωνούν μαζί τους πολιτικά ή ιδεολογικά δεν αξίζουν τέτοια δικαιώματα. Ο προοδευτικός χώρος και η αριστερά έχουν αγκαλιάσει την πολιτική ορθότητα και τον κοινωνικό καννιβαλισμό, αφήνοντας τα φιλελεύθερα ιδεώδη στη δεξιά και τους συνωμοσιολόγους. Αυτή η εξέλιξη δεν μπορεί παρά να έχει αντίκτυπο στη διαχείριση της πανδημίας. Καθώς έχει καταρρεύσει ο κοινωνικός πόλος που παραδοσιακά υπερασπιζόταν τα ανθρώπινα δικαιώματα, η υγεία και η οικονομία έχουν καταστεί οι μόνοι παράγοντες στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την πανδημία, με δικαιώματα και ελευθερίες να αγνοούνται ή να θεωρούνται δευτερεύουσες. Είναι σε αυτό το πλαίσιο που παρατηρούμε τη σταδιακή διάβρωση των πολιτικών μας δικαιωμάτων στα χέρια της εκτελεστικής εξουσίας, καθώς και την έλλειψη λογοδοσίας της εκτελεστικής προς τη νομοθετική εξουσία κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Η υγεία όμως δεν είναι το υπέρτατο ανθρώπινο αγαθό: κατά τον Μαρξ, αυτό είναι η ελευθερία να εκφράσουμε και να αναπτύξουμε τις δυνατότητες μας. Αυτό που είναι πιο καλό και αναγκαίο για τους ανθρώπους είναι να μπορούν να αυτοκαθορίζονται και να αναπτύσσουν τις όποιες δυνατότητες και ικανότητές τους, δηλαδή, να είναι ελεύθεροι.

Η Αριστερά στηρίζει το αυταρχικό κράτος ενάντια στην εργατική τάξη

Το πιο ανησυχητικό χαρακτηριστικό της τρέχουσας συγκυρίας όμως είναι η πολιτική απουσία της αριστεράς. Η αριστερά δεν έχει πάρει πρωτοβουλίες για αντιμετώπιση της πανδημίας, αφήνοντας την εργατική τάξη πλήρως εξαρτημένη από τον κρατικό πατερναλισμό. Θα μου πει κάποιος, τί θα μπορούσε να κάνει αλλιώς η αριστερά από τη στιγμή που δεν έχει τους απαιτούμενους πόρους και γνώσεις που έχει το κράτος για να μπορεί να διαχειριστεί την πανδημία; Αν γυρίσουμε λίγα χρόνια πίσω όμως και θυμηθούμε την επιδημία του AIDS, θα προσέξουμε ότι η στάση της αριστεράς τότε ήταν διαφορετική. Αντιμέτωπη με την αμέλεια γιατρών και κυβερνήσεων να ασχοληθούν με το AIDS λόγω ομοφοβικών και άλλων προκαταλήψεων, αριστεροί και προοδευτικοί ακτιβιστές εξάσκησαν πίεση στο σύστημα υγείας ούτως ώστε να πάρει τον ιό πιο σοβαρά, να βελτιώσει τις συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα στην παραγωγή φαρμάκων, να επισπεύσει την αδειοδότηση τους, και να επιτρέψει τη συμμετοχή εκπροσώπων ασθενών σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.[3] Τέτοιος

ακτιβισμός είναι κατά κύριο λόγο φιλελεύθερος και η αριστερά χρειάζεται να κάνει πολύ περισσότερα από το να βάζει πίεση στο κράτος αν θέλει να φανεί αντάξια του ιστορικού της καθήκοντος, αλλά θεωρώ σημαντικό να αναγνωρίσουμε πως ούτε και αυτά τα λίγα δεν γίνονται σήμερα. Έχουμε φυσικοποιήσει τόσο το ρόλο του Βοναπαρτικού κράτος όσο και την πολιτική αδυναμία μας.

Η αριστερά όχι μόνο δεν στηρίζει την εργατική τάξη εν μέσω πανδημίας, αλλά στηρίζει πανδημιακές πολιτικές που την αποδυναμώνουν. Στην προκείμενη περίπτωση, η πλειοψηφία της αριστεράς υποστήριξε τα αντιδραστικά lockdown. Τα lockdown προστατεύουν τους πλούσιους (αυτούς που μπορούν να εργαστούν από το σπίτι ή να αντέξουν οικονομικά να μην εργάζονται) ενώ αδυνατούν να προστατεύσουν τους φτωχούς – τους λεγόμενους «εργαζόμενους ουσιωδών υπηρεσιών» με τις οικογένειες και τις κοινότητές τους. Τα lockdown επιβράδυναν την εξάπλωση του κορονοϊόυ χωρίς να προστατεύουν τους ευάλωτους εργαζόμενους ενώ είχαν πολλές αρνητικές συνέπειες: για παράδειγμα, μεγάλη αύξηση στις αυτοκτονίες και θανάτους από υπερβολική δόση ναρκωτικών, άτομα να πεθαίνουν επειδή φοβούνται να βγουν από το σπίτι και να παν νοσοκομείο, αύξηση ενδοοικογενειακής βίας, ηλικιωμένοι να πεθαίνουν μόνοι σε νοσοκομεία και γηροκομεία, κλείσιμο σχολείων, 100 εκατομμύρια άνθρωποι να έχουν πέσει κάτω από το λεγόμενο όριο της φτώχειας, δεκάδες εκατομμύρια να πεθαίνουν από ασιτία, μεγάλη πτώση των ποσοστών εμβολιασμού για άλλες ασθένειες όπως ιλαρά κοκ. Η μεγαλύτερη ζημιά από τα lockdown σημειώθηκε στις αναπτυσσόμενες χώρες: 250 χιλιάδες παιδιά στη Νότια Ασία πέθαναν από ασιτία ως συνέπεια οικονομικής εξαθλίωσης λόγω των lockdown.[4]

Το σημαντικότερο πρόβλημα με τα lockdown από Μαρξική σκοπιά όμως είναι ότι αποδυναμώνουν την αγωνιστική ικανότητα της εργατικής τάξης. Τα lockdown δυσχεραίνουν τη δυνατότητα οργάνωσης και πάλης της εργατικής τάξης, το μοναδικό τρόπο με τον οποίο οι εργάτες μπορούν πραγματικά να προστατεύσουν τα συμφέροντά και την υγεία τους και να ανατρέψουν τον καπιταλισμό. Το κλείσιμο ολόκληρων κλάδων της βιομηχανίας και των υπηρεσιών έχει προκαλέσει οικονομική κρίση και έχει ρίξει μάζες κόσμου στην ανεργία, ενώ τα δημοκρατικά και εργατικά δικαιώματά μας έχουν περιοριστεί ή απαγορευτεί. Η εξ αποστάσεως εργασία που έχει γίνει η νέα κανονικότητα για εκατομμύρια εργαζομένους μας απομονώνει και δυσκολεύει την οργάνωσή μας σε σωματεία, καθιστώντας μας πιο ευάλωτους σε απολύσεις και μη αμειβόμενες υπερωρίες. Οι μαζικές απολύσεις, οι περικοπές μισθών, το κλείσιμο των σωματείων και η εντατικοποίηση της εργασίας προϋπήρχαν της πανδημίας σαν κοινωνικά χαρακτηριστικά του νεοφιλελευθερισμού, μα τώρα έχουν γίνει εντονότερα. Επιβάλλεται λοιπόν οι εργάτες και η αριστερά να εναντιωθούν στα lockdown. Η στήριξη των lockdown στο όνομα της δημόσιας υγείας συνιστά προδοσία της εργατικής τάξης και του επαναστατικού μας καθήκοντος.

Χρειάζεται να καταλάβουμε ότι η πανδημία, όπως και η δημόσια υγεία γενικότερα, δεν στέκεται πάνω από το ταξικό ανταγωνισμό κεφαλαίου-εργασίας. Το ταξικό συμφέρον της αστικής τάξης για τη δημόσια υγεία είναι να διατηρήσει ένα εργατικό δυναμικό αρκετά υγιές για εκμετάλλευση με το φθηνότερο δυνατό κόστος, προστατεύοντας παράλληλα τη δική της υγεία. Το καπιταλιστικό κράτος – δηλαδή, ο μόνιμος κρατικός μηχανισμός που απαρτίζεται από γραφειοκράτες, στρατό και αστυνομία, εν ολίγοις η εκτελεστική εξουσία – είναι ένας μηχανισμός οργανωμένης βίας για τη διατήρηση της εξουσίας και των κερδών της αστικής τάξης. Ενώ οι Μαρξιστές είναι διατεθειμένοι να στηρίξουν συγκεκριμένα κρατικά μέτρα δημόσιας υγείας τα οποία είναι επωφελή για την εργατική τάξη, είναι αυτοκτονική η εξάρτηση της εργατικής τάξης από το κράτος. Παραδοσιακά η αριστερά πάλευε ούτως ώστε οι δικές της οργανώσεις να ελέγχουν την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων, όχι να τις ελέγχει το καπιταλιστικό κράτος. Μόνο μέσω της ανεξάρτητης κινητοποίησής της κατά της αστικής τάξης μπορεί η εργατική τάξη να υπερασπιστεί την υγεία και την ασφάλειά της.

Τέλος, η αριστερά συμμετέχει στην προσπάθεια του κράτους και των λεγόμενων προοδευτικών να δαιμονοποιήσουν τους σκεπτικούς πολίτες. Για παράδειγμα, παρόλο που η Ε/κ αριστερά απεχθάνεται την κυβέρνηση Αναστασιάδη και κριτικάρει κάποια από τα πανδημιακά μέτρα, απεχθάνεται ακόμη περισσότερο τους δεξιούς, συντηρητικούς, και εθνικιστές πολίτες που αντιδρούν σε αυτά. Τείνει να τσουβαλιάζει όλους αυτούς τους πολίτες μαζί σαν επικίνδυνους φασίστες ή σαν ηλίθιους συνωμοσιολόγους, και κάνει το παν για να διαχωρίσει την κριτική της για την πανδημική διαχείριση από την κριτική των 'ψεκασμένων'. Τα υποτιμητικά σχόλια στο διαδίκτυο δίνουν και παίρνουν. Αριστεροί γράφουν υπέρ της επιβολής εμβολιασμού, υποβιβάζουν την αστυνομική βία που δέχονται οι λεγόμενοι 'ψεκασμένοι, και μας λένε μέχρι και ότι προτιμούν να πεθάνουν από τα εμβόλια παρά να ζουν μαζί με άτομα που δεν δέχονται να εμβολιαστούν. Η κατάσταση είναι ίδια και στο εξωτερικό. Παρατηρείται η δαιμονοποίηση οποιασδήποτε κριτικής των μέτρων και η προσπάθεια επιβολής του εμβολιασμού, ενώ οι αριστεροί παραμένουν συστρατευμένοι με την ουσία της κρατικής διαχείρισης. Εγκλωβισμένη σε ένα επιφανειακό αντιφασισμό, η αριστερά ανησυχεί περισσότερο για μια φανταστική φασιστική απειλή από απλούς πολίτες – η πλειοψηφία των οποίων ανήκουν στην εργατική τάξη – παρά για την πραγματική απειλή που λέγεται αυταρχικό αστικό κράτος. Η ακροδεξιά όμως είναι εξίσου περιθωριακή και αδύναμη με την αριστερά: δεν αποτελεί άμεσο κοινωνικό κίνδυνο. Επί της ουσίας, η πλειοψηφία της αριστεράς και των λεγόμενων προοδευτικών/φιλελευθέρων λειτουργεί σαν δεκανίκι του κράτους στη διαχείριση της πανδημίας.

Τί να κάνουμε

Τί διαφορετικό θα έκανε μια πραγματική αριστερά αντιμέτωπη με την πανδημία; Όπως σωστά υπενθυμίζει η τροτσκιστική Σπαρτακιστική Λίγκα σε άρθρο της για τον ιό: «Η εργατική τάξη αντλεί την κοινωνική της δύναμη από το ρόλο της στην παραγωγή. Το εργατικό κίνημα πρέπει να ***εναντιωθεί*** στις απολύσεις και τις προσωρινές αργίες παλεύοντας για προσλήψεις και κατάρτιση υπό τον έλεγχο των σωματείων και για μικρότερη εργασιακή εβδομάδα χωρίς απώλεια αμοιβής, προκειμένου να μοιραστεί η εργασία μεταξύ όλων των εργατών. Η τωρινή κρίση κραυγάζει για ***αυξημένη*** παραγωγή και υπηρεσίες: περισσότερη και καλύτερη ιατρική περίθαλψη· μαζική κατασκευή δημόσιων κατοικιών· ευρύχωρα και καλά αεριζόμενα κτίρια για σχολεία και παιδικούς σταθμούς· καλύτερες δημόσιες συγκοινωνίες. Η επανεκκίνηση και η επέκταση της οικονομίας είναι απαραίτητες για την κάλυψη των αναγκών των εργαζομένων και για την καταπολέμηση της ανεργίας και της φτωχοποίησης.» Και, λίγο παρακάτω: «Τα σωματεία είναι οι στοιχειώδεις αμυντικές οργανώσεις της εργατικής τάξης. Σκοπός τους είναι να υπερασπιστούν τους εργάτες στη δουλειά, όχι να παλέψουν για να μείνουν οι εργάτες στο σπίτι.»[5]

Με άλλα λόγια, μια πραγματική επαναστατική αριστερά που δρα με γνώμονα το ταξικό συμφέρον της εργατικής τάξης θα ακολούθουσε αντίθετη πανδημιακή πολιτική από τη σημερινή αριστερά. Σε πρώτη φάση, θα εναντιωνόταν στα lockdown, στις απολύσεις και στην εξ αποστάσεως εργασία και θα αγωνιζόταν για ασφαλείς συνθήκες εργασίας και καλύτερες υγειονομικές και συγκοινωνιακές υποδομές. Θα εργαζόταν ούτως ώστε η διαχείριση να μην περιορίζει την ελευθερία μας και να μην οδηγεί σε κοινωνική απομόνωση.Θα απαιτούσε επίσης κατάργηση των πατεντών, ούτως ώστε τα εμβόλια και τα φάρμακα να μπορούν να παραχθούν μαζικά και να καλύψουν τις ανάγκες του Τρίτου Κόσμου. Πιο μακροπρόθεσμα, θα πάλευε ούτως ώστε ο έλεγχος της υγείας και της ασφάλειας μας να περάσει στα χέρια δικών μας εργατικών οργανώσεων όπως σωματεία, καθώς και για απαλλοτρίωση των νοσοκομείων και των φαρμακευτικών εταιρειών.

Δεν νοείται να συμφωνήσουμε με την αστική τάξη που μας λέει ότι ο αγώνας των εργατών για τα συμφέροντά τους μέσω οργάνωσης σωματείων και διαδηλώσεων απειλεί τη δημόσια υγεία. Η οργάνωση και διεξαγωγή ταξικής πάλης είναι απαραίτητη για την αυτοάμυνά μας και για την καταπολέμηση της κοινωνικής αιτίας της κακοδιαχείρισης της πανδημίας, δηλαδή, του καπιταλισμού. Όπως λέει ο Λέων Τρότσκυ στο έργο του Η Θανάσιμη Αγωνία του Καπιταλισμού και τα Καθήκοντα της 4ης Διεθνούς (1938): «Σε μια κοινωνία που βασίζεται στην εκμετάλλευση, η πιο

υψηλή ηθική είναι η ηθική της σοσιαλιστικής επανάστασης. Καλές είναι όλες εκείνες οι μέθοδοι που εξυψώνουν την ταξική συνείδηση των εργατών, την εμπιστοσύνη τους στη δύναμή τους και το πνεύμα αυτοθυσίας τους στην πάλη. Απαράδεκτες μέθοδοι είναι εκείνες που καλλιεργούν το φόβο και την υποτακτικότητα των καταπιεζομένων μπροστά στους καταπιεστές τους.» Η καλλιέργεια φόβου για τον ιό και υποτακτικότητας στη κρατική διαχείριση είναι ανεπίτρεπτη.

Το παραδοσιακό καθήκον της αριστεράς είναι η συγκρότηση της εργατικής τάξης σε ανεξάρτητη πολιτική δύναμη που να επιδιώκει την ανατροπή του καπιταλισμού. Για να επιτευχθεί αυτό το ιστορικό καθήκον, επιβάλλεται μεταξύ άλλων η διοχέτευση οποιασδήποτε γενικευμένης δυσαρέσκειας της εργατικής τάξης ενάντια στον πραγματικό της εχθρό, δηλαδή, την αστική τάξη και το κράτος της. Αυτό ισχύει και με τη σημερινή γενικευμένη δυσαρέσκεια πολύ κόσμου με τη διαχείριση της πανδημίας. Μια πραγματική επαναστατική αριστερά οφείλει να αναγνωρίσει και να αναδείξει τον έλλογο πυρήνα αυτής της δυσαρέσκειας, ενώ ταυτόχρονα να απομακρύνει το δυσαρεστημένο κόσμο από παράλογες ή/και αντιδραστικές θεωρίες συνωμοσίας. Μια πραγματική επαναστατική αριστερά θα κινητοποιούσε την εργατική τάξη για να υπερασπιστεί όλους τους καταπιεζόμενους και να τους συσπειρώσει στην πλευρά των εργατών στην ταξική πάλη. Δεν θα επέτρεπε στη δεξιά και στην ακροδεξιά να παρουσιάζονται ως υπερασπιστές των δημοκρατικών μας δικαιωμάτων, όπως συμβαίνει επί Covid.

Ζούμε μια από τις μεγαλύτερες κρίσεις στην ιστορία του καπιταλισμού, και η αριστερά οφείλει να προσπαθήσει να ηγηθεί της δυσαρέσκειας της εργατικής τάξης με το κράτος, όχι να στηρίζει το αστικό κράτος ενάντια στην εργατική τάξη. Όσο αυτό δεν γίνεται, το κράτος θα συνεχίζει να παίζει με την υγεία μας και τον τρόπο ζωής μας. Δεν υπάρχει υγεία χωρίς ελευθερία, και δεν υπάρχει δυνατότητα ελευθερίας χωρίς αριστερά. Δεδομένης της απουσίας πραγματικής αριστεράς σήμερα, είναι καθήκον μας να την οικοδομήσουμε. Απαιτείται νέα ηγεσία της εργατικής τάξης.

---

[1] Πρόταγμα, Περί αντιεμβολιασμού και συνωμοσιολογίας: ο φόβος του Θανάτου, 26/10/21.
https://protagma.wordpress.com/2021/10/26/%cf%80%ce%b5%cf%81%ce%af-%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%b9%ce%b5%ce%bc%ce%b2%ce%bf%ce%bb%ce%b9%ce%b1%cf%83%ce%bc%ce%bf%cf%8d-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%cf%83%cf%85%ce%bd%cf%89%ce%bc%ce%bf%cf%83%ce%b9%ce%bf%ce%bb/?fbclid=IwAR1tcaw0m0weecb8GzFllACINpGBuqfU0RS27p8bI4iOdEFeWVzXtHjDQe0

[2] Washington Post, Denmark appears to have beaten covid-19 — for now. Here’s how it did it, 20/09/21.
https://www.washingtonpost.com/politics/2021/09/20/denmark-appears-have-beaten-covid-19-now-here-is-how-it-did-it/

[3] Cosmonaut, ACT UP, Fight Back: A History of AIDS in America, 30/10/21.
https://cosmonautmag.com/2021/10/act-up-fight-back-a-history-of-aids-in-america/

[4] https://www.youtube.com/watch?v=zG7XZ2JXZqY&ab_channel=HooverInstitution

[5] Internationalist Communist League, Κάτω τα Lockdown!, 19/04/21.
https://www.icl-fi.org/greek/2021-04-lockdown.html

Οι απόψεις που διατυπώνονται είναι προσωπικές των αρθρογράφων.

Ο Φειδίας Χριστοδουλίδης είναι υποψήφιος PhD στη φιλοσοφία στο Northwestern University και μέλος

της ομάδας 1917. Συμμετέχει επίσης στην Platypus Affiliated Society. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί του στο ph.christodoulides [at] gmail [dot] com.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, covid-19, Δεκαετία 2020-2029, 2022, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

80 Χρόνια Ουραγός της Δεξιάς: Το ΑΚΕΛ σύμφωνα με τον Ανδρέα Ζιαρτίδη (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 07/10/22.

Περιεχόμενο

80 Χρόνια Ουραγός της Δεξιάς: Το ΑΚΕΛ σύμφωνα με τον Ανδρέα Ζιαρτίδη

«Οι κομμουνιστές διαφέρουν από τα άλλα προλεταριακά κόμματα μονάχα κατά τούτο: ότι από τη μια μεριά, στους διάφορους εθνικούς αγώνες των προλετάριων τονίζουν και προβάλλουν τα συμφέροντα που είναι κοινά σ' όλο το προλεταριάτο κι ανεξάρτητα από την εθνότητα. Και από την άλλη, ότι στις διάφορες βαθμίδες ανάπτυξης του αγώνα ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη, εκπροσωπούν πάντα τα συμφέροντα του κινήματος στο σύνολο του.» –Μαρξ και Ένγκελς, Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος

«Το ιδανικό του σοσιαλδημοκράτη δεν πρέπει να είναι ένας τύπος γραμματέα τρέιντ-γιούνιον, αλλά ένας τύπος λαϊκού κήρυκα, που να ξέρει ν'αντιδρά σ'όλες τις εκδηλώσεις αυθαιρεσίας και καταπίεσης, όπου κι αν παρουσιάζονται, όποιο στρώμα ή τάξη κι αν αφορούν, που να ξέρει να συνοψίζει όλες αυτές τις εκδηλώσεις σε μια εικόνα αστυνομικής βίας και κεφαλαιοκρατικής εκμετάλλευσης, που να ξέρει να εκμεταλλεύεται την κάθε μικρολεπτομέρεια για να εκθέτει μπροστά σ'όλους τις σοσιαλιστικές του πεποιθήσεις και τα δημοκρατικά του αιτήματα, για να εξηγεί σ'όλους την κοσμοϊστορική σημασία του απελευθερωτικού αγώνα του προλεταριάτου.» -Λένιν, Τί να Κάνουμε

«[Ο] σοσιαλιστικός τελικός σκοπός είναι το μοναδικό αποφασιστικό χαρακτηριστικό, που διακρίνει τη σοσιαλδημοκρατική κίνηση απ' την αστική δημοκρατία και τον αστικό ριζοσπαστισμό και που μεταβάλλει το όλο εργατικό κίνημα από μιά κουραστική εργασία μπαλωματή για τη διάσωση του καπιταλιστικού καθεστώτος, σε μια ταξική πάλη εναντίον του καθεστώτος αυτού, για την κατάργησή του.»– Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση

Αυτό το κείμενο είναι μια ιδιότυπη κριτική προσέγγιση του ΑΚΕΛ σαν πολιτικής δύναμης στην Κύπρο, με βάση την αυτοβιογραφία του Ανδρέα Ζιαρτίδη *Χωρίς Φόβο και Πάθος* (1995).[1] Είναι μια επιλεκτική βιβλιοκριτική που στόχο έχει να αναδείξει πως το κύριο χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ, από την ίδρυσή του το 1941, είναι το ότι είναι ουραγός της κυπριακής εθνικιστικής δεξιάς. Σε αντίθεση με το δημοφιλές αφήγημα πως το ΑΚΕΛ ήταν ένα κομμουνιστικό κόμμα που έφθισε και χάλασε με τα χρόνια προδίδοντας την ιστορία του, ισχυρίζομαι ότι το ΑΚΕΛ ήταν από την ίδρυσή του ένα αστικό κόμμα που η κύρια του έννοια ήταν να γίνει αποδεκτό από την εθνικιστική δεξιά παρά να ηγηθεί ταξικής πάλης στο νησί.

Ασφαλώς, το γεγονός ότι το κείμενο βασίζεται σε μια μόνο πηγή και την εμπειρία του συγγραφέα για το σημερινό ΑΚΕΛ είναι μειονέκτημα. Από την άλλη όμως, η μαρτυρία του Ανδρέα Ζιαρτίδη έχει

ιδιαίτερη βαρύτητα καθ'ότι ο Ζιαρτίδης ήταν εκ των ιδρυτών και ηγετών του ΑΚΕΛ για 50 χρόνια, καθώς και ο ηγέτης του συνδικαλιστικού κινήματος της ΠΕΟ από την ίδρυσή της μέχρι το 1990. Ξεχωρίζει επίσης για το γεγονός ότι γράφτηκε μετά από τη διαγραφή του Ζιαρτίδη από το ΑΚΕΛ, κάτι που του επιτρέπει να μιλήσει πιο ελεύθερα και κριτικά για το κόμμα. Τέλος, πολλά από τα γεγονότα που διηγείται ο Ζιαρτίδης για τη δράση της ΠΕΟ και του ΑΚΕΛ είναι τεκμηριωμένα και δεν μπορούν να αμφισβητηθούν. Οπότε, ναι μεν χρειάζεται να γίνει περισσότερη μελέτη της ιστορίας του ΑΚΕΛ για να υποστηριχθεί το συμπέρασμα του κειμένου, ωστόσο, θεωρώ πως η μαρτυρία Ζιαρτίδη είναι σημαντικό τεκμήριο υπέρ του συμπεράσματος. Αν μη τι άλλο, το κείμενο μας λέει τί ήταν το ΑΚΕΛ αν πιστέψουμε έναν εκ των ηγετών του, τον Ανδρέα Ζιαρτίδη.

Το νήμα που διαπερνά την αυτοβιογραφία του Ζιαρτίδη *Χωρίς Φόβο και Πάθος* είναι η δειλία και ο ουραγισμός του ΑΚΕΛ μπροστά στην κυπριακή εθνικιστική δεξιά. Αυτό το χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ διαφαίνεται σε όλα σχεδόν τα κεφάλαια του βιβλίου, αποτελώντας το συνδετικό τους κρίκο και εν τέλει δείχνοντας πως στην ουσία του το ΑΚΕΛ ήταν ένα αστικό κόμμα ουραγός της δεξιάς. Η αυτοβιογραφία δεν ασχολείται καθόλου με την αριστερή κομμουνιστική ιδεολογία και δεν έχει ούτε μια αναφορά στο Μαρξιστικό στόχο της επαναστατικής ανατροπής του καπιταλισμού. Αυτό είναι ενδεικτικό του γεγονότος ότι η πολιτική του ΑΚΕΛ και της ΠΕΟ δεν ακολουθούσε κάποια κομμουνιστική ιδεολογία ούτε είχε επαναστατικό στόχο. Το κείμενο κάνει μια σύντομη αναδρομή στους διάφορους σημαντικούς σταθμούς στην ιστορία του ΑΚΕΛ για να αναδείξει τον ουραγισμό του ΑΚΕΛ, καθώς και τις τραγικές του συνέπειες.

1. Ο οπορτουνιστικός εθνικισμός του ΑΚΕΛ

Όπως μας λέει ο Ζιαρτίδης, το ΑΚΕΛ ιδρύθηκε το 1941 από μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου (ΚΚΚ) και προοδευτικών αστών της εποχής. (16-7) Υπήρχε ήδη ένα μικρό συνδικαλιστικό κίνημα από τη δεκαετία του '30, που σύμφωνα με το Ζιαρτίδη απαρτιζόταν τότε από 3-4 χιλιάδες άτομα. (18) Η περίοδος αυτή ήταν τεταμένη καθώς το συνδικαλιστικό κίνημα αμφιταλαντευόταν γύρω από το αίτημα της εθνικιστικής δεξιάς για Ένωση με την Ελλάδα. Όπως μας λέει ο Ζιαρτίδης, μέσα στην εργατική τάξη «υπήρχαν δύο τάσεις όσον αφορά το εθνικό πρόβλημα και συγκεκριμένα όσον αφορά το ενωτικό αίτημα που εκαλλιεργείτο τότε μέσα στις μάζες του λαού. Οι Κομμουνιστές έβλεπαν κατά αρνητικό τρόπο το αίτημα της Ένωσης. Ήσαν επηρεασμένοι από το παλαιό σύνθημα των Κομμουνιστών της Κύπρου, των προ του 1931 κομμουνιστών. Η δεύτερη τάση ήταν η εθνικιστική τάση η οποία ήταν επηρεασμένη από την αστική εθνικιστική προπαγάνδα και θα έλεγα ότι υποστηρίζετο τότε αυτή η τάση από την μεγάλη πλειοψηφία των εργατοϋπαλλήλων.» (17-8) Παρότι στο μικρό συνδικαλιστικό κίνημα της εποχής οι ενωτικοί εθνικιστές εργάτες δεν ήταν πλειοψηφία, ήταν η μεγάλη πλειοψηφία στην εργατική τάξη της Κύπρου σαν σύνολο.

Το πρώτο μεγάλο ζήτημα για το οποίο καλείτο να τοποθετηθεί το ΑΚΕΛ ήταν άρα το εθνικό. Πριν την ίδρυση του ΑΚΕΛ, το ΚΚΚ ήταν εναντίον του αιτήματος της Ένωσης: για παράδειγμα, δεν συμμετείχε στον έρανο αλληλεγγύης προς την Ελλάδα μετά τον τορπιλισμό του πολεμικού πλοίου «Έλλη» από τους Ιταλούς το 1940. Κατά τον Ζιαρτίδη, αυτή η πολιτική ήταν σεχταριστική και λανθασμένη καθότι απομάκρυνε την πλειοψηφία των εθνικιστών εργατοϋπαλλήλων από το συνδικαλιστικό κίνημα. (18-9) Με την εμφάνιση του, το ΑΚΕΛ εγκατέλειψε την αντι-ενωτική στάση του ΚΚΚ και υιοθέτησε το αίτημα της ένωσης: «Με την εμφάνιση του, τη νόμιμη, το ΑΚΕΛ κατόρθωσε να μειώσει την καχυποψία που υπήρχε μέσα στον κόσμο ενάντια στους Κομμουνιστές. Με την έγκριση της πολιτικής της εθνικής αποκατάστασης της Κύπρου εγκαταλείψαμε οριστικά σαν Κομμουνιστές την άρνηση μας έναντι της Ένωσης διότι επεξηγούσαμε ότι εθνική αποκατάσταση δεν είναι τίποτε άλλο από την Ένωση και έτσι αυτό εβοήθησε το συνδικαλιστικό κίνημα να μαζικοποιηθεί.» (23)

Όπως διαφαίνεται από τα λεγόμενα του Ζιαρτίδη, το κύριο μέλημα του ΑΚΕΛ εκείνη την περίοδο ήταν να αποφύγει «το στίγμα του αντεθνικού» ούτως ώστε να μαζικοποιηθεί. Υπήρχε η έννοια να μειωθεί η καχυποψία που υπήρχε μέσα στον κόσμο για τους κομμουνιστές. Για οπορτουνιστικούς κυρίως λόγους

λοιπόν, το ΑΚΕΛ υιοθέτησε το εθνικιστικό αίτημα της Ένωσης: «Το αίτημα της Ένωσης μπήκε μετά την ίδρυση του ΑΚΕΛ, το 1941.» (46) Αντί να επιχειρήσει να ανυψώσει την εθνικιστική συνείδηση της εργατικής τάξης σε ταξική αντικαπιταλιστική συνείδηση, το ΑΚΕΛ υπέκυψε στην υπάρχουσα συνείδηση για να κερδίσει υποστηρικτές. Αυτή του η επιλογή πάει ενάντια στα βασικά της Μαρξιστικής ιδεολογίας που υποτίθεται ασπαζόταν τότε το ΑΚΕΛ. Όπως τονίζει ο Λένιν, η εργατική τάξη από μόνη της μπορεί να αποκτήσει μόνο εργατική, τρέιντγιουνιονιστική συνείδηση, δηλαδή, την πεποίθηση ότι πρέπει να πολεμήσει τους εργοδότες για τα δικά της άμεσα καθημερινά συμφέροντα και να απαιτήσει εργατική νομοθεσία από την κυβέρνηση. Καθήκον ενός σοσιαλιστικού/κομμουνιστικού κόμματος είναι η ανύψωση της συνείδησης του προλεταριάτου σε ταξική, δηλαδή, σε συνείδηση αναγκαιότητας υπέρβασης του καπιταλισμού. Για αυτό, κατά το Λένιν, «πρέπει να καταπιαστούμε δραστήρια με την πολιτική διαπαιδαγώγηση της εργατικής τάξης, με την ανάπτυξη της πολιτικής της συνείδησης.»[2]

Ο ενωτικός εθνικισμός του ΑΚΕΛ είναι ξεκάθαρος τη δεκαετία του ‘40. Το 1944 επισκέφθηκε την Κύπρο ο Σερ Κόσμο Πάρκινσον με σκοπό να διαπραγματευτεί με εκπροσώπους του κυπριακού λαού το μέλλον της Κύπρου μετά το Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο. Το ΑΚΕΛ τότε ήταν ισχυρό, ελέγχοντας δύο Δήμους και το ανερχόμενο συνδικαλιστικό κίνημα, άρα θα μπορούσε να πρωτοστατήσει στις συνομιλίες. Σύμφωνα με τον Ζιαρτίδη όμως, το ΑΚΕΛ υπήρξε ο πιο φανατικός υποστηρικτής της θέσης να μην υπάρξει καμιά επαφή με τον Σερ Κόσμο: «Το ΑΚΕΛ οργάνωσε μαζικές μαχητικές διαδηλώσεις τότε με το σύνθημα «Κάτω ο Σερ Κόσμο», «Ζήτω η εθνική αποκατάσταση και η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα».» (57) Το 1947, το ΑΚΕΛ αλλάζει στάση και τολμά να συμμετάσχει στη Διασκεπτική, η μόνη πολιτική δύναμη του τόπου που το έπραξε αυτό. Όπως μαρτυρεί ο Ζιαρτίδης, η Δεξιά έκανε εντονότατο αγώνα ενάντια στη Διασκεπτική, «φορτισμένο με αντιακελική και αντιαριστερή προπαγάνδα, […] φορτισμένο από επίθετα ενάντια στους συμμετέχοντες, σαν προδότες, σαν ανθρώπους που υποσκάπτουν τον βασικό πόθο του Κυπριακού λαού για Ένωση.» (59) Το ΑΚΕΛ δεν άντεξε σε αυτή τη δημαγωγική επίθεση της Δεξιάς και αποχώρησε από τη Διασκεπτική: «Το βάρος αυτής της δημαγωγίας και της επίθεσης που υπέστημεν είχε σαν συνέπεια το λύγισμα μας.» (60) Η ανάγκη αποδοχής από την εθνικιστική δεξιά και την εθνικιστική εργατική τάξη αποδείχθηκε δυνατότερη από οποιεσδήποτε ιδεολογικές, θεωρητικές και στρατηγικές θέσεις του κόμματος περί του εθνικού ζητήματος.

Ο Ζιαρτίδης εκ των υστέρων μετάνιωσε για την ασυμβίβαστη ενωτική στάση του ΑΚΕΛ τόσο προς τον Σερ Κόσμο όσο και προς τη Διασκεπτική, καθώς αυτή υπέσκαψε τις σχέσεις των δυο κοινοτήτων στην Κύπρο. (65) Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ωστόσο ότι μετανιώνει για τακτικούς, παρά για ιδεολογικούς αντι-εθνικιστικούς λόγους. Ο Ζιαρτίδης μέχρι το θάνατό του θεωρούσε το στόχο της Ένωσης σωστή θέση εκ μέρους του ΑΚΕΛ· το λάθος για αυτόν ήταν ότι το ΑΚΕΛ και η Ε/κ πλευρά γενικότερα παραγνώρισαν και υποτίμησαν τις αντιδράσεις του τουρκικού παράγοντα στην Κύπρο και αγνόησαν την ύπαρξη των Τ/κ στο νησί. (217-9) Θεωρεί πως το ΑΚΕΛ και η Ε/κ πλευρά έπρεπε να ήταν πιο πραγματιστές και να επικεντρωθούν σε αιτήματα πολιτικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων που θα οδηγούσαν σταδιακά στην αυτοκυβέρνηση και εν τέλει στην Ένωση. (218) Το μόνο λάθος ήταν ο μαξιμαλισμός του ΑΚΕΛ: «Εκάμαμε το λάθος να επιμένουμε στο μάξιμουμ του αιτήματος μας που ήταν η Ένωση και κλείσαμε τα μάτια στις δυνατότητες που υπήρχαν για δημοκρατικές εξελίξεις στον τόπο μας.» Και: «Εξακολουθούσαμε να πιέζουμε για την Ένωση και βρεθήκαμε στην θέση να είμαστε ανίσχυροι να ελέγξουμε τον αυθορμητισμό των λαϊκών μαζών, που τον αυθορμητισμό τους εμείς καλλιεργήσαμε.» (218)

Ένα άλλο αρνητικό αποτέλεσμα του ενωτισμού του ΑΚΕΛ ήταν η αποχώρηση των Τ/Κ από τις Ε/Κ συντεχνίες και η δημιουργία νέων Τ/Κ συντεχνιών. Αρχικά οι συντεχνίες της ΠΕΟ ήταν κυπριακές και δικοινοτικές, όχι ελληνοκυπριακές, με τη συμμετοχή πολλών Τ/Κ εργατών. (49) Οι πρώτες τουρκικές συντεχνίες εμφανίστηκαν το 1942 και η εμφάνιση τους, όπως τονίζει ο Ζιαρτίδης, συμπίπτει με την

οργάνωση του ΑΚΕΛ και την άνοδο του ενωτικού παροξυσμού στο νησί. Αυτός ο παροξυσμός αύξησε την καχυποψία μεταξύ των 2 κοινοτήτων και πολλοί Τ/Κ μέλη της ΠΕΟ διαφώνησαν με το αίτημα της Ένωσης και αποχώρησαν, οδηγώντας στη δημιουργία Τ/Κ συντεχνιών. (50) Κατά το Ζιαρτίδη, η διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος σε εθνικές γραμμές ήταν μια λυπηρή μα αναπόφευκτη εξέλιξη από τη στιγμή που η ΠΣΕ-ΠΕΟ υποστήριζε το αίτημα για Ένωση: «Το συνδικαλιστικό κίνημα της ΠΕΟ αντιμετώπισε το ακόλουθο δίλημμα: Να ακολουθήσει ένα δρόμο αδιαφορίας και αποχής από τον Εθνικό Πολιτικό Αγώνα για να μην δυσαρεστήσει τους Τουρκοκύπριους εργάτες και χάνοντας τους από μέλη της ή όχι. Πιστεύω ότι δεν μπορούσαμε, δεν επιτρέπετο να μείνουμε μακρυά από τον Εθνικό Πολιτικό Αγώνα.» (52)

Με άλλα λόγια, το ΑΚΕΛ και η ΠΕΟ θεώρησαν πιο σημαντικό το αίτημα της Ένωσης και την αποδοχή τους από την εθνικιστική δεξιά από το να μην διασπαστεί εθνοτικά η εργατική τάξη της Κύπρου. Ενώ ο Μαρξ τόνισε στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο ότι «οι προλετάριοι δεν έχουνε πατρίδα» και ότι καθήκον των κομμουνιστών «στους διάφορους εθνικούς αγώνες των προλετάριων [είναι να] τονίζουν και [να] προβάλλουν τα συμφέροντα που είναι κοινά σ’ όλο το προλεταριάτο κι ανεξάρτητα από την εθνότητα», το ΑΚΕΛ έπραττε ακριβώς το αντίθετο: έβαλε το εθνικό αίτημα της Ε/Κ εργατικής τάξης για Ένωση πάνω από τα κοινά ταξικά συμφέροντα του πολυκοινοτικού κυπριακού προλεταριάτου. Ο Ζιαρτίδης αναφέρει και άλλα εθνικιστικά λάθη του ΑΚΕΛ, όπως την ανισότητα στη μεταχείρισή του των Τ/Κ εργατών. Τα περισσότερα καταστατικά και φυλλάδια των συντεχνιών ήταν γραμμένα μόνο στα ελληνικά, και οι πλείστες συζητήσεις γίνονταν επίσης στα ελληνικά, χωρίς ουσιαστική συμμετοχή Τ/Κ εργατών. Το ΑΚΕΛ πήρε κάποια μέτρα και βελτίωσε αυτή την κατάσταση με τη δημιουργία του τουρκικού γραφείου της ΠΕΟ, αλλά εν τέλει, το 1958 η ΠΕΟ έδωσε οδηγίες στους εναπομείναντες Τ/Κ εργάτες στις τάξεις της να μεταγραφούν στις Τ/Κ συντεχνίες καθότι άρχισαν να δολοφονούνται από Τ/Κ εθνικιστές. Το παιχνίδι είχε χαθεί προ πολλού.

Ο εθνικισμός του ΑΚΕΛ συνεχίστηκε και μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960. Το ΑΚΕΛ απέρριψε τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου λόγω της Ενωτικής του στάσης, την οποία κρατούσε παρότι η Ελλάδα ήταν κράτος-μέλος του ιμπεριαλιστικού ΝΑΤΟ από το 1952. Το ΑΚΕΛ στη συνέχεια υποστήριξε το Μακάριο και άρχισε να απομακρύνεται από την ιδέα της Ένωσης, αλλά αυτή η αλλαγή έγινε πάλι για οπορτουνιστικούς λόγους: όπως λέει ο Ζιαρτίδης, «το ΑΚΕΛ αντελήφθη μετά τις εκλογές [του 1960] ότι ο Μακάριος ήταν ο άνθρωπος που υποστηριζόταν από την μεγάλη πλειοψηφία του λαού. Τα 2/3 του λαού και ότι ήταν λάθος να τον αντιπολιτευθεί κατά τρόπον στείρον. Επήρε λοιπόν την θέση ότι θα υποστηρίζουμε τον Μακάριο εκεί που συμφωνούμε μαζί του και θα τον επικρίνουμε εκεί που διαφωνούμε με την πολιτική του.» (94-5) Με άλλα λόγια, το κριτήριο του ΑΚΕΛ για την κριτική του υποστήριξη προς το Μακάριο ήταν ότι ήταν δημοφιλής με το λαό. Ο Ζιαρτίδης επαινεί το Μακάριο σε αρκετά σημεία στην αυτοβιογραφία του, αποφεύγοντας να μιλήσει για τις παραστρατιωτικές οργανώσεις του δεύτερου και ισχυριζόμενος ότι δεν ήταν αυταρχικός παρά τα πολλά ιστορικά τεκμήρια για το αντίθετο. (92) Δεν γίνεται κριτική αναφορά ούτε στα γεγονότα του ’63 που οδήγησαν στη γκετοποίηση των Τ/Κ, την οποία το ΑΚΕΛ αποκάλεσε μαζί με την υπόλοιπη Δεξιά ‘τουρκοανταρσία’.

Επί Χούντας, ενώ η ΕΔΕΚ διοργάνωνε διαδηλώσεις εναντίον της, «το ΑΚΕΛ ήταν «προσεκτικό» να μην σπρώξει τον Μακάριο σε οποιαδήποτε αντίθεση με την Χούντα», φοβούμενο μια πιθανή σύγκρουση, η οποία τελικά ήρθε. (79-80) Όπως λέει ενδεικτικά ο Ζιαρτίδης, «είναι χαρακτηριστικό των φόβων και των επιφυλάξεων μας να συγκρουσθούμε με την Χούντα και το γεγονός ότι η κομματική καθοδήγηση του Σωματείου ΟΜΟΝΟΙΑ έδωσε την συγκατάθεση της για να δεχθεί το Σωματείο μέσω του Ασλανίδη, χρηματική επιχορήγηση από την Χούντα και να αναρτηθεί η φωτογραφία του Χουντικού αξιωματικού σε κεντρική αίθουσα του Σωματείου.» (80) Μετά το θάνατο του Μακαρίου, το ΑΚΕΛ υποστήριξε και εξέλεξε δύο φορές τον ανένδοτο εθνικιστή και πολέμιο της επαναπροσέγγισης Σπύρο Κυπριανού στην προεδρία της χώρας. Σύμφωνα με το Ζιαρτίδη, «όσον αφορά το Κυπριακό πρόβλημα οι τότε απόψεις του ΑΚΕΛ δεν διέφεραν και πολύ από τις τότε απόψεις

του Σπύρου Κυπριανού» (111). Παρότι το ΑΚΕΛ καταλάβαινε την ανάγκη για συμβιβασμούς ούτως ώστε να επιτευχθεί η επαναπροσέγγιση των δύο κοινοτήτων και η επανένωση του νησιού, υποστήριξε τον Κυπριανού από αντι-συναγερμικό αίσθημα. (171) Όσο για την πιο πρόσφατη ιστορία, είναι γνωστή: το ΑΚΕΛ απέρριψε με δειλία το σχέδιο Ανάν, ως κυβέρνηση Χριστόφια δεν τόλμησε να προχωρήσει ιδιαίτερα στις συνομιλίες, και το 2022 έχει ως προεδρικό υποψήφιο τον διαπραγματευτή της κυβέρνησης Αναστασιάδη που οδήγησε τις συνομιλίες περί ΔΔΟ σε οριστικό ναυάγιο. Οι ευθύνες του ΑΚΕΛ για την εθνοτική διαίρεση της Κύπρου είναι πολλές και μεγάλες.

2. Ο διαταξικός συνδικαλισμός και οι 'προοδευτικοί' Κύπριοι εργοδότες

Ο οπορτουνισμός και ουραγισμός του ΑΚΕΛ δεν χαρακτηρίζει μόνο τη στάση του στο εθνικό ζήτημα, αλλά και τη συνδικαλιστική του πρακτική. Όπως είδαμε, το ΑΚΕΛ υιοθέτησε το ενωτικό αίτημα για να αποκτήσει περισσότερο έρισμα στην εθνικιστική εργατική τάξη της Κύπρου και να γίνει αποδεκτό από τη Δεξιά και την Εθναρχία. Ο Ζιαρτίδης στο βιβλίο του κατηγορεί συνεχώς τον λεγόμενο «σεκταρισμό» ως ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα του συνδικαλιστικού κινήματος στην Κύπρο. (17) Όπως γίνεται εμφανές από τα λεγόμενά του, σεκταρισμός για αυτόν σήμαινε το να μη δέχεσαι να συμβιβάζεσαι και να συμπορεύεσαι με την αστική τάξη. Ενδεικτικά, λέει πως το ΑΚΕΛ ωρίμασε σταδιακά τη δεκαετία του '40 και έγινε πιο συμβιβαστικό λόγω της ευεργετικής κατ'εκείνον επίδραση μικροαστών και αστών συνοδοιπόρων του κόμματος (58). Συνεχώς υπογραμμίζει την ανάγκη συνεννόησης και συνεργασίας με τις δεξιές συντεχνίες, κάτι που δεν ίσχυε αρχικά αλλά όπως λέει εν τέλει επιτεύχθηκε: «Σήμερα υπάρχει η ΣΕΚ σαν η δεξιά συνδικαλιστική οργάνωση, υπάρχει η ΠΕΟ σαν η αριστερή συνδικαλιστική οργάνωση σε στενές σχέσεις με το ΑΚΕΛ, υπάρχουν οι ανεξάρτητες συντεχνίες, η ΠΑΣΥΔΥ, οι εκπαιδευτικές, η ΠΟΑΣ, η ΕΤΥΚ, υπάρχει η ΔΕΟΚ. Και όλες αυτές οι τάσεις, με τις διαφορές τους πάνω στα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα συνεργάζονται στενότατα.» (56)

Η αντίληψη του Ζιαρτίδη – και κατ'επέκταση της ΠΕΟ της οποίας ηγείτο – για το συνδικαλισμό είναι πως είναι μια συλλογική προσπάθεια εργαζομένων και εργοδοτών να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο και τις εργασιακές συνθήκες του λαού, ανεξαρτήτου ιδεολογίας. Στο βιβλίο δεν γίνεται καμιά αναφορά για προσπάθειες καλλιέργειας επαναστατικής συνείδησης και ριζοσπαστικοποίησης των εργατών. Αντιθέτως, γίνονται συνεχώς αναφορές στην ανάγκη να μην υπάρχει πολιτικό χάσμα μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς, στην ανάγκη συνδιαλλαγής και συμβιβασμού με τους εργοδότες προτού μπει στο τραπέζι το ενδεχόμενο απεργίας, στην ανάγκη ρεαλισμού και πραγματισμού των αιτημάτων, ενώ υπάρχει ολόκληρο υποκεφάλαιο για τον υποτιθέμενο προοδευτικό ρόλο των Κυπρίων εργοδοτών! (131) Σύμφωνα με τον Ζιαρτίδη, ένας σημαντικός παράγοντας για τη μαζικοποίηση και επιτυχία του συνδικαλιστικού κινήματος στην Κύπρο ήταν «η προοδευτικότητα των Κυπρίων εργοδοτών». Πιστώνει στην εργοδοτική τάξη ότι στις δεκαετίες του '50 και του '60 εγκατέλειψε την εχθρική της στάση προς το συνδικαλισμό και ακολούθησε μια τακτική συνεννόησης και συνεργασίας, φτάνοντας μέχρι το σημείο να μιλήσει θετικά για την ίδρυση της ΟΕΒ και να ισχυριστεί ότι «έχουμε στην Κύπρο μια φιλοπρόοδη τάξη εργοδοτών». (132) Με εξαίρεση το Κυπριακό πρόβλημα, η Κύπρος της δεκαετίας του '60 παρουσιάζεται σαν επίγειος παράδεισος για την εργατική τάξη: οι εργοδότες κατανοούσαν τα αιτήματα των εργατών και δέχονταν να διαπραγματευτούν συλλογικά μαζί τους, ο υπουργός Εργασίας Τάσσος Παπαδόπουλος ακολουθούσε προοδευτική κοινωνική πολιτική, και θεσπίστηκαν πολλοί εργατικοί νόμοι. Απόγειο αυτής της ειδυλλιακής συνθήκης κατά τον Ζιαρτίδη ήταν το γεγονός ότι οι εργοδότες δέχτηκαν τα ιδρύματα των Κοινωνικών Ασφαλίσεων να διευθύνονται από το συνδικαλιστικό κίνημα. (134-5)

Είναι σημαντικό εδώ να αναλογιστούμε γιατί οι εργοδότες στην Κύπρο μπορούσαν να φαίνονται προοδευτικοί στα μάτια του Ζιαρτίδη και άλλων Ακελικών. Κατά τον Ζιαρτίδη, οι Κύπριοι εργοδότες ήταν γνήσια πιο προοδευτικοί από αυτούς άλλων χωρών για δύο λόγους: 1) γιατί ένα σημαντικό

μέρος τους ήταν πρώην εργάτες, και 2) γιατί στην Κύπρο δεν υπήρξε η οξεία αντιπαραθέση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς η οποία υπήρξε σε άλλες χώρες όπως στην Ελλάδα: «Δεν υπήρχε μέσα στην κυπριακή κοινωνία μεταξύ των εργοδοτών και των εργατών απόθεμα πικρίας, ένα απόθεμα μίσους βγαλμένο μέσα από αιματηρά επεισόδια και αγώνες. Αυτοί οι δύο παράγοντες είναι που έκαμαν ώστε να έχουμε προοδευτική εργοδοτική τάξη στην Κύπρο που με την στάση της συνέβαλε στις επιτυχίες των εργαζομένων.» (133) Με άλλα λόγια, η έλλειψη ταξικού αγώνα στην Κύπρο και η αδυναμία και δειλία του ΑΚΕΛ να τα βάλει με την εθνικιστική Δεξιά παρουσιάζονται από τον Ζιαρτίδη σαν παράγοντες που βοήθησαν την ανάπτυξη και την επιτυχία του συνδικαλιστικού κινήματος στην Κύπρο.

Κατά τη γνώμη μου, ο λόγος που οι εργοδότες αλλά και ο Μακάριος δέχονταν να συζητούν και να συνεργάζονται με το ΑΚΕΛ και την ΠΕΟ δεν ήταν άλλος από το γεγονός ότι δεν εκλάμβαναν το ΑΚΕΛ σαν απειλή για τα συμφέροντά τους. Τόσο ο Μακάριος όσο και οι εργοδότες ορθά κατάλαβαν ότι το ΑΚΕΛ δεν αποτελούσε απειλή προς αυτούς. Ο Ζιαρτίδης θεωρεί σπουδαίο το γεγονός ότι ο Μακάριος εγκατέλειψε την αρχική αντικομμουνιστική του στάση παρά το ψυχροπολεμικό κλίμα της εποχής, και πιστώνει αυτή τη στροφή του Μακαρίου στην ορθή στάση του ΑΚΕΛ απέναντί του, (94, 99) αλλά αυτή η στάση δεν ήταν τίποτα άλλο από υποστήριξη μιας αντιδραστικής, εθνικιστικής και αυταρχικής Εθναρχίας. Γιατί να εναντιωθεί ο Μακάριος στο ΑΚΕΛ αφού αυτό τον υποστήριζε; Το ίδιο ισχύει και για τους εργοδότες. Ο Ζιαρτίδης λέει με περηφάνια ότι «οι εργοδότες εμπιστεύονταν το συνδικαλιστικό κίνημα» (135) και ότι η μετριοπάθεια του ιδίου προς τους εργοδότες του εξασφάλισε «ένα κύρος, μιαν εκτίμηση στον εργοδοτικό κόσμο» (214), αλλά από πότε ένας κομμουνιστής περηφανεύεται ότι τον εμπιστεύονται και τον εκτιμούν οι εργοδότες και οι δεξιοί; Κανένας πραγματικός κομμουνιστής δεν θα είχε τέτοια περηφάνια, καθώς το να σε εμπιστεύονται οι αστοί σημαίνει πως δεν σε θεωρούν κίνδυνο για τα συμφέροντά τους.

Το ΑΚΕΛ κατάφερε να μαζικοποιηθεί και να κερδίσει κάποιες προοδευτικές μεταρρυθμίσεις για τους εργαζομένους μέσω της εγκατάλειψης οποιουδήποτε ταξικού αγώνα και της ακολούθησης μιας λογικής εθνικής ενότητας. Σύμφωνα με τον Ζιαρτίδη, «είναι χαρακτηριστικό ότι γίνονταν εκλογές στην Κύπρο, μετά την Ανεξαρτησία, χωρίς να έχουμε ένταση ή συγκρούσεις μεταξύ των αντίπαλων τάξεων», κάτι που καταδεικνύει την έλλειψη ταξικής πάλης στην Κύπρο. Το ήπιο πολιτικό κλίμα οδηγούσε και σε ήπιο κλίμα στις εργασιακές σχέσεις, και το αντίθετο, το ήπιο εργασιακό κλίμα οδηγούσε σε ήπιο πολιτικό κλίμα. (137-8) Μια τέτοια ταξική ειρήνη όμως είναι ανάθεμα για οποιοδήποτε πραγματικό Κομμουνιστή. Κατά τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, η σημασία και ο στόχος του συνδικαλισμού των κομμουνιστών δεν είναι η βραχυπρόθεσμη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων, αλλά το να μάθει το προλεταριάτο «ότι είναι αδύνατο με την πάλη αυτή να αλλάξει ριζικά τη θέση του και ότι είναι απαραίτητο να καταλάβει οριστικά την πολιτική εξουσία.»[3] Με άλλα λόγια, στόχος του κομμουνιστικού συνδικαλιστικού αγώνα είναι να οξείνει την αντιπαράθεση των δύο τάξεων και να δείξει στο προλεταριάτο ότι δεν αρκεί ο συνδικαλισμός εντός του καπιταλισμού, χρειάζεται και η πολιτική επαναστατική ανατροπή του καπιταλισμού. Αυτή η επαναστατική ανατροπή σαν τελικός σκοπός «είναι το μοναδικό αποφασιστικό χαρακτηριστικό, που διακρίνει τη σοσιαλδημοκρατική κίνηση απ’ την αστική δημοκρατία και τον αστικό ριζοσπαστισμό και που μεταβάλλει το όλο εργατικό κίνημα από μια κουραστική εργασία μπαλωματή για τη διάσωση του καπιταλιστικού καθεστώτος, σε μια ταξική πάλη εναντίον του καθεστώτος αυτού, για την κατάργησή του».[4] Το ΑΚΕΛ δεν ήταν και δεν είναι τίποτα άλλο από ένας μπαλωματής για τη διάσωση του καπιταλισμού.

3. Ο Τρέϊτγιουνιονισμός[5] του ΑΚΕΛ

Σε αντίθεση με την Λούξεμπουργκ, τον Λένιν και τον ίδιο τον Μαρξ που επαναλάμβαναν συνεχώς πως ο οικονομικός αγώνας του προλεταριάτου χρειάζεται να οδηγήσει σε πολιτικό αγώνα για ανατροπή του καπιταλισμού, η ΠΕΟ του Ζιαρτίδη θεωρούσε τον πολιτικό αγώνα δευτερεύον. Όπως λέει ο ίδιος: «[Το] συνδικαλιστικό κίνημα κατά κύριο λόγο πρέπει να ενδιαφέρεται για τα οικονομικά και

κοινωνικά προβλήματα των εργατών και κατά δεύτερο λόγο σαν συνεργάτης του Κόμματος για τα πολιτικά προβλήματα του τόπου.» (34) Ο Ζιαρτίδης πίστευε στη σχετική ανεξαρτησία των συνδικάτων από το κομμουνιστικό κόμμα, στη συγκεκριμένη περίπτωση στην ανεξαρτησία της ΠΕΟ από το ΑΚΕΛ. Αγωνίστηκε για αυτή την ανεξαρτητοποίηση τη δεκαετία του '40, όταν ακόμα το συντεχνιακό κίνημα ελεγχόταν από κομματικές φράξιες, και πέτυχε αυτή την ανεξαρτητοποίηση το 1951 (27). Από τότε και μετά, η σχέση του ΑΚΕΛ με την ΠΣΕ-ΠΕΟ ήταν η εξής: το ΑΚΕΛ καθόριζε την εργατική του πολιτική, τη μετέφερε στον κομματικό υπεύθυνο της ΠΣΕ-ΠΕΟ (ο οποίος μέχρι το 1990 ήταν ο Ζιαρτίδης), και αυτός προσπαθούσε να πείσει τα μέλη της συντεχνίας να δεχτούν την κομματική γραμμή, χωρίς να τους λέει ότι αυτή είναι η γραμμή του κόμματος και χωρίς καμιά επιβολή. (27)

Κατά τον Ζιαρτίδη, η ύπαρξη κομματικών φραξιών στα συνδικάτα ήταν πρόβλημα επειδή έκανε ξεκάθαρο πως οι συντεχνίες ήταν κομμουνιστικές, κάτι που απομάκρυνε μη κομμουνιστές εργάτες και έπαιξε ρόλο στη δημιουργία δεξιών συντεχνιών: «Αυτό το σύστημα, αυτό το λάθος, αποτελεί και την βασική αιτία της διάσπασης του συνδικαλιστικού κινήματος σε παλαιοσυντεχνιακό και νεοσυντεχνιακό. Ήταν εμφανής η ανάμιξη και η κυριαρχία του Κομμουνιστικού Κόμματος μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα που δεν γινόταν δεκτή από τους μη κομματικούς, από τους εθνικόφρονες ας πούμε.» (26-7) Καθώς η κύρια έννοια του ΑΚΕΛ ήταν η μαζικοποίηση του στην εργατική τάξη και η αποδοχή του από τη Δεξιά, το ΑΚΕΛ διέλυσε εν τέλει τις φράξιες του, αλλά αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της επιρροής του ΑΚΕΛ στο κίνημα. Στην περίπτωση της Κύπρου αυτό δεν έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς το ΑΚΕΛ δεν ήταν παρά ένα αστικό κόμμα που δεν είχε στόχο την ταξική πάλη για ανατροπή του καπιταλισμού, αλλά για ένα κομμουνιστικό κόμμα θα ήταν μεγάλο λάθος, καθώς στόχος των κομμουνιστών είναι να ηγούνται του συνδικαλιστικού κινήματος για να το ωθήσουν σε ριζοσπαστική, επαναστατική κατεύθυνση.

Ας εξετάσουμε τη Μαρξιστική αντίληψη για τη σχέση κομμουνιστικού κόμματος και συνδικάτων. Για το Λένιν, ο οικονομικός αγώνας της εργατικής τάξης είναι απλώς ένα μέρος της συνολικής πάλης για τη σοσιαλιστική χειραφέτηση. Από μόνος του, έχει περιορισμένες δυνατότητες· μπορεί να επιτύχει μόνο προσωρινά καλύτερους όρους για την πώληση της εργατικής δύναμης των εργαζομένων. Από μόνος του δεν αποτελεί σοσιαλιστικό αγώνα: οι δεξιές αστικές συντεχνίες μπορούν εξίσου να αγωνίζονται για τη βελτίωση των εργασιακών συνθηκών των εργαζομένων στον καπιταλισμό. «Η σοσιαλδημοκρατία[6] καθοδηγεί τον αγώνα της εργατικής τάξης όχι μόνο για να πετύχει πιο ευνοϊκούς όρους πώλησης της εργατικής δύναμης, αλλά και για την κατάργηση του κοινωνικού καθεστώτος που αναγκάζει τους άπορους να πουλιούνται στους πλούσιους. Η σοσιαλδημοκρατία δεν αντιπροσωπεύει την εργατική τάξη στις σχέσεις της μόνο προς μια ορισμένη ομάδα εργοδοτών, αλλά και στις σχέσεις της προς όλες τις τάξεις της σύγχρονης κοινωνίας, στις σχέσεις της προς το κράτος σαν οργανωμένη πολιτική δύναμη. Γι'αυτό είναι ευνόητο ότι οι σοσιαλδημοκράτες όχι μόνο δεν μπορούν να περιορίζονται στην οικονομική πάλη, αλλά και δεν μπορούν να δεχτούν η οργάνωση οικονομικών αποκαλύψεων να αποτελεί την κύρια δράση τους.»[7] Ο σοσιαλιστικός αγώνας είναι ένας αγώνας ενάντια στην καπιταλιστική τάξη στο σύνολό της, και ενάντια στο κράτος ως οργανωμένη πολιτική δύναμη. Αυτό απαιτεί την καλλιέργεια της πολιτικής συνείδησης μεταξύ των εργαζομένων, την πολιτική εκπαίδευση της εργατικής τάξης από τους σοσιαλιστές.

Στο περίφημο έργο της *Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα,* η Λούξεμπουργκ εκφράζει την ίδια άποψη με το Λένιν. Θεωρεί καταστροφικό το διαχωρισμό της συνδικαλιστικής πρακτικής από τη σοσιαλιστική επαναστατική θεωρία, καθώς ένας τέτοιος διαχωρισμός θα καθιστούσε τα συνδικάτα αστικά.[8] Υποστηρίζει την «πλήρη ενότητα του εργατικού κινήματος, συνδικαλιστική και πολιτική,» ως «απαραίτητη για τους μελλοντικούς μαζικούς αγώνες στη Γερμανία»[9], κάτι που ισχύει και για τις υπόλοιπες καπιταλιστικές χώρες, και επισημαίνει ότι «τα συνδικάτα, όπως και οι άλλες

μαχητικές οργανώσεις του προλεταριάτου, δεν μπορούν να διατηρηθούν για πολύ καιρό παρά μόνο με την πάλη.»[10] Συνεχίζοντας την πολεμική της κατά των ρεβιζιονιστών και αντλώντας από το Κομμουνιστικό Μανιφέστο, η Λούξεμπουργκ υποστήριξε έντονα την αναγκαιότητα της πολιτικής ηγεσίας του κόμματος πάνω στα συνδικάτα. Και αυτό, γιατί αυτό που διαχωρίζει τη σοσιαλιστική από την αστική ιδεολογία και πράξη είναι ο πολιτικός στόχος υπέρβασης του καπιταλισμού. Ο συνδικαλιστικός αγώνας αντιπροσωπεύει απλώς ένα στάδιο της εξέλιξης της ταξικής πάλης, το στάδιο των άμεσων, καθημερινών συμφερόντων του προλεταριάτου. Οι κομμουνιστές αντ'αυτού εκπροσωπούν τα συμφέροντα όλου του προλεταριακού κινήματος παγκοσμίως, δηλ. το κυρίαρχο ταξικό συμφέρον, δηλ. την υπέρβαση του κεφαλαίου. Το κομμουνιστικό κόμμα λοιπόν πρέπει να ηγεμονεύει των συνδικάτων: «Τα συνδικάτα εκπροσωπούν μόνο τα συμφέροντα ομάδων και μόνο ένα στάδιο ανάπτυξης του εργατικού κινήματος. Η σοσιαλδημοκρατία εκπροσωπεί την εργατική τάξη και τα συμφέροντα της για απελευθέρωση σαν σύνολο. Η σχέση των συνδικάτων με τη σοσιαλδημοκρατία είναι η ίδια με τη σχέση του μέρους προς το σύνολο.»[11]

Ας δούμε τώρα την άποψη της ηγεσίας της ΠΕΟ για το θέμα, όπως εκφράζεται από τον Ζιαρτίδη: «Το συνδικαλιστικό κίνημα έχει σαν κύριο σκοπό του τη βελτίωση των όρων εργασίας και των όρων ζωής των εργαζομένων. Αφού αυτός είναι ο σκοπός του, η μεγαλύτερη δραστηριότητα του, ο περισσότερος χρόνος των δραστηριότητων του πρέπει να αφιερώνεται στην επίτευξη αυτού του σκοπού, της βελτίωσης δηλαδή των όρων εργασίας, των συνθηκών ζωής, του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων. Αυτό συνέβη με μας. Όμως ουδέποτε είχαμε εγκαταλείψει και το καθήκον μας για ανάμιξη και συμμετοχή στους πολιτικούς αγώνες. Βέβαια αυτή η ανάμιξη, αυτή η συμμετοχή ήταν σε βαθμό πολύ χαμηλότερο από τον βαθμό της δραστηριότητας μας για τα οικονομικά και τα κοινωνικά προβλήματα των εργατών.» (31) Ο Ζιαρτίδης, και κατ'επέκταση η ΠΕΟ, θεωρούσε πολύ σημαντικότερο τον αγώνα για τα άμεσα συμφέροντα των εργαζομένων στον καπιταλισμό από τον πολιτικό αγώνα για υπέρβαση του καπιταλισμού. Παρότι αναγνωρίζει τη σημασία συμμετοχής σε πολιτικούς αγώνες, όπως είδαμε παραπάνω, στην πράξη το ΑΚΕΛ ήταν ουρά της πολιτικής ηγεσίας της Εθναρχίας και της Δεξιάς. Άρα, μπορούμε να συμπεράνουμε πως η ΠΕΟ ήταν και είναι αστική συντεχνία, όπως τις υπόλοιπες, και σωστά κατηγορήθηκε στις δεκαετίες '40 και '50 για τρέιτγιουνιονισμό. Ο Ζιαρτίδης θεωρεί πως «ο όρος αυτός του τρέϊτγιουνιονισμού είναι ανακάλυψη των Κομμουνιστών κάθε δοσμένης εποχής, οι οποίοι ήθελαν να επιτεθούν και να συκοφαντήσουν… το συνδικαλιστικό κίνημα που δεν βρισκόταν υπό την καθοδήγηση τους.» (32) Όπως είδαμε όμως, άμα το συνδικαλιστικό κίνημα δεν βρίσκεται υπό την καθοδήγηση των κομμουνιστών, αστικοποιείται, άρα η κατηγορία είναι σωστή και δεν πρόκειται περί συκοφαντίας.

Το παρακάτω απόσπασμα από τη Μαζική Απεργία συμπυκνώνει πολύ καλά την πηγή της συντηρητικής οπτικής του Ζιαρτίδη για το συνδικαλισμό, καθώς και τα προβλήματα που αυτή η οπτική δημιουργεί: «Η εξειδίκευση των συνδικαλιστών ηγετών στην επαγγελματική δράση σαν συνδικαλιστές, καθώς και ο φυσιολογικά περιορισμένος ορίζοντας τους, που πηγάζει από τους αποσπασματικούς οικονομικούς αγώνες σε περιόδους ηρεμίας, οδηγεί πολύ εύκολα στη γραφειοκρατικοποίηση και στην κοντόθωρη αντιμετώπιση των επαγγελματιών συνδικαλιστών. Αυτά τα χαρακτηριστικά εκδηλώνονται με διαφορετικούς τρόπους που μπορούν να καταστούν ολοκληρωτικά μοιραίοι για το μέλλον του συνδικαλιστικού κινήματος. Καταρχήν, μπορούν να οδηγήσουν στην υπερεκτίμηση της σημασίας της οργάνωσης, που από ένα μέσο σιγά σιγά μετατρέπεται σε αυτοσκοπό και σε υπέρτατο αγαθό στο οποίο θα πρέπει να υποτάσσονται τα συμφέροντα της πάλης. Από εδώ προέρχεται αυτή η συνεχής επίκληση των ηγετών για ηρεμία, αυτός ο φόβος όταν πρόκειται να πάρουν κάποια απόφαση που έχει ρίσκο και μπροστά σε δήθεν κινδύνους που μονίμως εμφανίζονται ότι απειλούν την ύπαρξη των συνδικάτων, αυτός ο δισταγμός μπροστά στην αβέβαιη κατάληξη των μαζικών αγώνων. Από την άλλη, οδηγούν στην υπερεκτίμηση της ίδιας της συνδικαλιστικής πάλης, των προοπτικών της και των επιτυχιών της. Οι συνδικαλιστές ηγέτες, που συνεχώς είναι απορροφημένοι απ' την καθημερινή οικονομική πάλη και που μονίμως αναλαμβάνουν το καθήκον να εξηγούν στις μάζες την ανεκτίμητη αξία της ελάχιστης αύξησης του μεροκάματου ή της ελάχιστης μείωσης του εργάσιμου χρόνου,

καταλήγουν σιγά-σιγά να χάνουν την έννοια των μεγάλων συνολικών συσχετισμών και της γενικής κατάστασης.» (95-6)

Το κύριο πρόβλημα του τρέιτγιουνιονισμού και του οικονομισμού είναι ότι γραφειοκρατικοποιεί το συνδικαλιστικό κίνημα και οδηγεί στη διατήρηση της οργάνωσης του κινήματος ως αυτοσκοπό. Η γραφειοκρατία οδηγεί σε υπερεκτίμηση της εργατικής-συνδικαλιστικής οργάνωσης, της φετιχοποίησης της ως μορφής αγώνα. Οι γραφειοκράτες τείνουν να κάνουν τη συντήρηση και την ανάπτυξη των οργανώσεών τους αυτοσκοπό. Αυτή η συνθήκη οδηγεί σε δειλία και δισταγμό σε κρίσιμες στιγμές, καθώς τα αναπόφευκτα ρίσκα της ταξικής πάλης υποτάσσονται στην ανάγκη διαφύλαξης των υπάρχοντων κεκτημένων των συνδικάτων. Ξεχνιέται έτσι η μεγάλη εικόνα, θυσιάζεται ο τελικός επαναστατικός στόχος στον βωμό ακόμα και των πιο μικρών καθημερινών οικονομικών επιτευγμάτων. Ωστόσο, αυτά τα επιτεύγματα είναι μόνο προσωρινά καθώς η αστική τάξη πασχίζει να τα εξουδετερώσει. Το προλεταριάτο χρειάζεται να υπερβεί τον καπιταλισμό αν θέλει να διασφαλίσει αυτά τα κέρδη: χωρίς μάχιμο προλεταριάτο, σιγά σιγά η αστική τάξη τα παίρνει πίσω. Αυτό έγινε στην Κύπρο με την οικονομική κρίση[12], και το υποτυπώδες συνδικαλιστικό κίνημα ήταν ανήμπορο να αντιδράσει. Αυτή η ανημποριά είναι το φρούτο της έλλειψης παράδοσης ταξικής πάλης και καλλιέργειας ταξικής συνείδησης στην Κύπρο από το ΑΚΕΛ. Τέλος, η γραφειοκρατικοποίηση των συνδικάτων και του κόμματος έχει το επίσης αρνητικό ότι οδηγεί τους εργαζόμενους να συνηθίσουν να δέχονται παθητικά εντολές από ειδικούς αξιωματούχους και η πρωτοβουλία των εργαζομένων ατροφεί.

4. Ουραγισμός ή η αδυναμία του ΑΚΕΛ να πρωτοστατήσει στην κυπριακή πολιτική σκηνή

Ο πιο πάνω ισχυρισμός ότι ο τρέιτγιουνιονισμός έχει ως λογικό επακόλουθο τη δειλία και το δισταγμό σε κρίσιμες στιγμές αποδεικνύεται από τη συνολική ιστορία του ΑΚΕΛ. Το ΑΚΕΛ ήταν διαχρονικά ανέτοιμο και ανίκανο να πρωτοστατήσει στην πολιτική ζωή του τόπου, κάτι που παραδέχεται ο ίδιος ο Ζιαρτίδης. Όπως λέει πολύ ενδεικτικά: «αυτό το αίσθημα της αυτοσυντήρησης, αυτό το αίσθημα να είμαστε «προσεκτικοί» να μην προκαλέσουμε μέτρα καταστολής του Κινήματος, διέκρινε το Κόμμα μας, θα έλεγα, σε κάθε κρίσιμη στιγμή.» (81) Τολμώ να πω ότι αυτή η αμυντική αυτοσυντήρηση και προσοχή μπροστά στη Δεξιά είναι το κύριο χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ ως πολιτικού κόμματος, το κύριο στοιχείο της ταυτότητάς του.

Παραδείγματα της αδυναμίας και ανετοιμότητας του ΑΚΕΛ σε κρίσιμες στιγμές της κυπριακής ιστορίας υπάρχουν πολλά. Πρώτα πρώτα, υπήρξε η προαναφερθείσα αποχώρηση από τη Διασκεπτική λόγω πίεσης από τη Δεξιά. Το 1955, το ΑΚΕΛ πιάστηκε απροετοίμαστο από την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ, και μάλιστα «εντελώς αδικαιολόγητα» κατά τον Ζιαρτίδη καθώς ο Εζεκίας Παπαϊωάννου είχε δεκτεί πληροφορίες το 1954 ότι ετοιμαζόταν ένοπλος αγώνας. (74) Στο πραξικόπημα, το ΑΚΕΛ «επιάσθη εντελώς απαράσκευο και εντελώς ανύποπτο,» με την Επαγρύπνηση του Κόμματος να ασχολείται περισσότερο με την παρακολούθηση πιθανών διαφωνούντων μελών παρά με τις πολιτικές εξελίξεις στον τόπο (84): «Ουσιαστικά η καθοδήγηση του Κόμματος είχε παραλύσει». (87) Ούτε στο Κυπριακό έβαλε ποτέ το χέρι του στη φωτιά το ΑΚΕΛ, με αποκορύφωμα το ΟΧΙ στο Σχέδιο Ανάν.

Ίσως η καλύτερη απόδειξη για το ότι το ΑΚΕΛ δεν ήταν παρά ένα αστικό κόμμα είναι ότι δεν περιήλθε σε ιδιαίτερη κρίση μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, σε αντίθεση με αντίστοιχα κόμματα όπως το ΚΚΕ. Υπήρχε η μικρή διάσπαση του ΑΔΗΣΟΚ, αλλά το ΑΚΕΛ κατάφερε να διατηρήσει και ακόμα και να αυξήσει τα ποσοστά του εκείνη την περίοδο. Ο Ζιαρτίδης εξηγεί αυτό το φαινόμενο λέγοντας πως οι Κύπριοι εργαζόμενοι ήταν ιδιαίτερα αφοσιωμένοι στο ΑΚΕΛ και το συνδικαλιστικό κίνημα λόγω των σημαντικών ωφελημάτων που αυτό τους έφερε, (186) αλλά θεωρώ πως ο κύριος λόγος ήταν ότι το ΑΚΕΛ δεν ήταν κόμμα με κομμουνιστική ιδεολογία ούτως ώστε να περιέλθει σε κρίση με τη πτώση του ‘υπαρκτού σοσιαλισμού’. Ήταν πλήρως ενσωματωμένο στο Κυπριακό πολιτικό κατεστημένο.

Μένει να αναλογιστούμε λίγο τους λόγους της αδυναμίας του ΑΚΕΛ να συμπεριφερθεί σαν κομμουνιστικό κόμμα. Αυτό είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο για το οποίο χρειάζεται πολλή μελέτη και σκέψη την οποία δεν έχω κάνει. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που είναι σχετικά αυτονόητοι. Πρώτα πρώτα, το ΑΚΕΛ είχε έλλειψη θεωρητικού υποβάθρου και υποτιμούσε τη σημασία της θεωρίας. Ο Ζιαρτίδης αναφέρει επανειλημμένα «το χαμηλό θεωρητικό και πολιτικό επίπεδο γενικά της ηγεσίας του Κόμματος», χωρίς να εξαιρεί τον εαυτό του. Ιδιαίτερα χαμηλό ήταν το θεωρητικό και πολιτικό επίπεδο του Γ.Γ. του ΑΚΕΛ Εζεκία Παπαϊωάννου. (167-8) Ο Ζιαρτίδης κατηγορεί τον Παπαϊωάννου ότι «υποτιμούσε κάτα ένα τρόπο δεικτικό και απαράδεκτο την διανόηση του Κόμματος. Τον άκουσα επανειλημμένα να λέει: Δεν ανταλλάσσω, ούτε έναν εργάτη της ΠΕΟ, ούτε έναν οικοδόμο, μέλος της ΠΕΟ, με δέκα κομματικούς διανοούμενους. Αυτό το έλεγε συχνά.» (169) Η στάση του Παπαϊωάννου έγκειται το πιο πιθανόν στο γεγονός ότι ο ίδιος είχε ανασφάλεια και σύνδρομο κατωτερότητας προς αριστερούς διανοούμενους λόγω της δικής του έλλειψης θεωρητικού υποβάθρου.

Η έλλειψη θεωρητικής κατάρτησης είναι μεγάλο πρόβλημα σε ένα κομμουνιστικό κόμμα και σε ένα εργατικό κίνημα, καθώς, όπως λέει εμφαντικά η Λούξεμπουργκ, «ολόκληρη η δύναμη του σύγχρονου εργατικού κινήματος βασίζεται στη θεωρητική γνώση».[13] Η φόρμουλα των Μαρξ στη Γερμανική Ιδεολογία, του Λένιν στο Τί να Κάνουμε και της Λούξεμπουργκ στο *Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση* είναι ότι η επανάσταση θα επιτευχθεί μόνο με την ένωση της διανόησης με το εργατικό κίνημα: «Μόνο όταν η επιστήμη και οι εργαζόμενοι, αυτοί οι αντίθετοι πόλοι της κοινωνίας, γίνουν ένα, θα συντρίψουν στην ατσαλένια αγκαλιά τους όλα τα εμπόδια στον πολιτισμό».[14] Μόνο όταν οι εργάτες αποκτήσουν ταξική συνείδηση, δηλαδή ιστορική συνείδηση του κεφαλαίου, δηλαδή θεωρητική γνώση, μπορούν να καταφέρουν να ξεπεράσουν τον καπιταλισμό. Το προλεταριακό κίνημα βασίζεται τόσο στην οργάνωσή του όσο και στη συνείδηση και κατανόησή τού του παρόντος μέσα στο οποίο καλείται να δράσει.

Η έλλειψη θεωρητικής κατάρτησης του ΑΚΕΛ το οδήγησε σε μια ξύλινη, δογματική ρητορική. Κατά τον Ζιαρτίδη, υπήρχε πραγματική διακίνηση και άνθηση αριστερών ιδεών στην Κύπρο μέχρι το 1945 ή το 1950, αλλά έπειτα το κόμμα εφάρμοσε αυστηρά τα ξύλινα σταλινικά δόγματα της εποχής, όπως τη συνεχή επίκληση του ιμπεριαλισμού σαν την πηγή όλων των κακών: «Παρατηρείται και μια τάση όλα τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο τόπος, όλα τα δυσάρεστα γεγονότα που σημειώθηκαν, ανεξάρτητα του αν σημειώθηκαν εξαιτίας δικών μας λαθών και δικής μας απερισκεψίας, να τα φορτώνουμε στον ιμπεριαλισμό.» (227) Και: «εάν αναδιφίσει [κανείς] τα κομματικά ντοκουμέντα, τις ομιλίες των κομματικών ηγετών, ιδιαίτερα τις ομιλίες του Γενικού Γραμματέα, από το 1955-1960 και εδώ θα δει μια διαρκή επανάλειψη των ίδιων θέσεων, των ίδιων συνθημάτων.» (226-7)

Ένα άλλο πρόβλημα του ΑΚΕΛ ήταν ο αυταρχικός τρόπος λειτουργίας του και η έλλειψη αυτοκριτικής. Ο Ζιαρτίδης επανειλημμένα αναφέρεται σε αυτά τα χαρακτηριστικά του ΑΚΕΛ. Το ΑΚΕΛ δεν επανεξέτασε ποτέ τη θέση του για τη Διασκεπτική, παρά τις προτροπές Ζιαρτίδη, με τη δικαιολογία ότι δεν είναι ώρα να ξύνουμε πληγές του παρελθόντος. (61) Μετά το πραξικόπημα, «καμία ευθύνη δεν εζητήθη από την Επαγρύπνηση, ούτε έγινε αυτοκριτική.» (85) Με την άνοδο του Ευρωκομμουνισμού τη δεκαετία του ’70, αρκετά μέλη του ΑΚΕΛ, συμπεριλαμβανομένου του Ζιαρτίδη, φλέρταραν ανοικτά μαζί του και ο Ζιαρτίδης εισηγήθηκε τη συζήτηση του θέματος του Ευρωκομμουνισμού στην Ολομέλεια του κόμματος, ούτως ώστε να ακουστούν τα υπέρ και τα κατά και να παρθεί επίσημη απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής για το θέμα. Αποφασίστηκε να συζητηθεί το θέμα μέσα στην Κεντρική Επιτροπή, αλλά αυτή η απόφαση δεν εκτελέστηκε ποτέ. «Το μόνο που εγινόταν ήταν: Κατά καιρούς όταν συνερχόταν η Κεντρική Επιτροπή και ο Γενικός Γραμματέας ή άλλα μέλη έκαναν πολιτική εισήγηση αναφερόντουσαν και στον Ευρωκομμουνισμό, τον οποίο και αναθεμάτιζαν.» (160-1)[15] Ο ίδιος ο Παπαϊωάννου συμπεριφερόταν πολύ αυταρχικά και φώναζε σε όποιο τολμούσε να διαφωνήσει μαζί του. (125, 173) Το κόμμα είχε επίσης την τάση να αποκρύπτει ιδεολογικά προβλήματα από τη βάση του, (184) ενώ ακόμα και το Πολιτικό Γραφείο και η Κεντρική

Επιτροπή δεν ενημερώνονταν για όλα όσα συζητούσε ο Γενικός Γραμματέας του Κόμματος και της Επαγρύπνησης με τη Σοβιετική Πρεσβεία: «Ποτέ δεν ενημερωνόμαστε». (89) Με αυτόν τον τρόπο λειτουργίας του, το ΑΚΕΛ καλλιέργησε στα μέλη του τυφλή, άκριτη υπακοή προς την ηγεσία του αντί για κριτική σκέψη και συνείδηση.

Η έλλειψη θεωρητικού υποβάθρου στο ΑΚΕΛ, ο αυταρχικός τρόπος λειτουργίας του και η αλλεργία του στην αυτοκριτική είναι όλα τυπικά χαρακτηριστικά των σταλινοποιημένων κομμάτων από τη δεκαετία του ’40 και μετά. Παρ’όλα αυτά, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ του ΑΚΕΛ και άλλων σταλινοποιημένων κομμάτων όπως του ΚΚΕ, που αξίζει να ερευνηθούν και να συζητηθούν. Το ΑΚΕΛ φαίνεται πολύ επηρεασμένο από την παράδοση του Βρετανικού τρέιτγιουνιονισμού, σε αντίθεση με άλλα σταλινικά κόμματα. Επίσης, δεν ξέρω πόσα σταλινικά κόμματα υπήρξαν που ήταν τόσο εξόφθαλμα ουραγοί ενός αστικού, εθνικιστικού κατεστημένου. Ένα άλλο ενδιαφέρον ερώτημα είναι κατά πόσο και με ποιο τρόπο το ΑΚΕΛ θα μπορούσε να δράσει διαφορετικά και να αποκτήσει διαφορετική ταυτότητα σαν κόμμα από αυτή που εν τέλει απόκτησε. Η απάντηση αυτών των ερωτημάτων είναι πέρα από το αντικείμενο αυτού του κειμένου.

5. Επίλογος: Τί να κάνουμε;

Σε αυτό το κείμενο επιχείρησα να δείξω πως το κύριο χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ, από την ίδρυσή του το 1941, είναι το ότι είναι ουραγός της κυπριακής εθνικιστικής δεξιάς. Το νήμα που διαπερνά την αυτοβιογραφία του Ζιαρτίδη *Χωρίς Φόβο και Πάθος* είναι η δειλία και ο ουραγισμός του ΑΚΕΛ μπροστά στην κυπριακή εθνικιστική δεξιά. Αυτό το χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ διαφαίνεται σε όλα σχεδόν τα κεφάλαια του βιβλίου, αποτελώντας το συνδετικό τους κρίκο και εν τέλει δείχνοντας πως στην ουσία του το ΑΚΕΛ ήταν ένα αστικό κόμμα ουραγός της δεξιάς.

Το ερώτημα είναι τί κάνουμε από εδώ και πέρα όσοι αυτοπροσδιοριζόμαστε ως Κύπριοι αριστεροί και κομμουνιστές. Παραθέτω σχετικά αποσπάσματα από το παλαιότερο μου κείμενο *Το Ακελικό Πρόβλημα*[16]:

«Η εξωκοινοβουλευτική αριστερά ισχυρίζεται πως χρειαζόμαστε ισχυρό ΑΚΕΛ ενάντια στη δεξιά και την ακροδεξιά. Αυτό που αποφεύγει να αναφέρει είναι ότι διαχρονικά είχαμε ισχυρό ΑΚΕΛ, με το κόμμα να είναι πρώτο ή δεύτερο σε όλες τις εκλογές από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, χωρίς αυτό να απειλήσει την ηγεμονία της δεξιάς στο νησί. Τόσα χρόνια δεν είδαμε ούτε ταξική αντεπίθεση ούτε προώθηση της σοσιαλιστικής προοπτικής. Το ΑΚΕΛ έφτασε να εκλέξει τον γενικό του γραμματέα πρόεδρο της ‘δημοκρατίας’, και η διακυβέρνηση του απέδειξε πως το ΑΚΕΛ δεν έχει εναλλακτική κοινωνικοοικονομική πρόταση από το νεοφιλελευθερισμό, εν τέλει οδηγώντας μας σε μνημόνιο. Στις τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις δεν είχε καν το θάρρος να κατεβάσει δικό του αριστερό υποψήφιο, κατεβαίνοντας με τον τεχνοκράτη Μαλά, και φλερτάροντας σοβαρά με την υποστήριξη του νεοφιλελεύθερου επιχειρηματία Μάικ Σπανού. Βρέθηκε επίσης μπλεγμένο σε σκάνδαλα διαφθοράς πάνω από μια φορά, με τελευταίο το σκάνδαλο με τα διαβατήρια, ενώ ενστερνίστηκε πλήρως τα αυταρχικά αντι-συνταγματικά μέτρα της κυβέρνησης Αναστασιάδη για τον κορωνοϊό μέχρι που η μαζικότητα του Ως Δαμέ έδειξε πως του συμφέρει να αλλάξει (λίγο) στάση.

Στα επόμενα χρόνια το ΑΚΕΛ θα ολοκληρώσει τη μεταμόρφωσή του από αστικό κόμμα με φιλολαϊκές πολιτικές σε αστικό κόμμα με αντι-λαϊκές πολιτικές αλλά με κοινωνικές ευαισθησίες. Η πολιτική του βάση δεν θα είναι τόσο τα φτωχότερα λαϊκά στρώματα αλλά οι προοδευτικοί και φιλελεύθεροι του νησιού. Καθώς η πολιτική κατάσταση της Κύπρου δεν θα βελτιωθεί, νέα λαϊκιστικά ή/και ακροδεξιά κόμματα όπως το ΕΛΑΜ θα συνεχίσουν να μεγαλώνουν, και με φιλολαϊκό λόγο μπορούν να κερδίσουν πολλούς παραδοσιακούς Ακελικούς ψηφοφόρους. Ταυτόχρονα, η Κυπριακή εξωκοινοβουλευτική αριστερά θα ωθείται όλο και περισσότερο προς το ΑΚΕΛ στο όνομα του αντιφασισμού. Θα μετατραπεί έτσι στον πιο έντονο υποστηρικτή του κατεστημένου.»

«Οι λόγοι που οδηγούν την εξωκοινοβουλευτική αριστερά στην υποστήριξη του ΑΚΕΛ είναι διάφοροι: κάποια άτομα είναι συναισθηματικά συνδεδεμένα με το ΑΚΕΛ από νεαρή ηλικία, αρκετοί ακολουθούν τη λογική του μικρότερου κακού, και υποψιάζομαι πως πολλοί το υποστηρίζουν από απελπισία, έχοντας χάσει τη πίστη τους στη δυνατότητα ύπαρξης επαναστατικής αριστεράς στο νησί. Σε όλες τις περιπτώσεις όμως, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο: τα εν λόγω άτομα και οι εν λόγω ομάδες/συλλογικότητες άθελά τους στηρίζουν ένα κόμμα του κατεστημένου, καλλιεργούν αυταπάτες σε αυτό το κόμμα (και κατ' επέκταση στο κατεστημένο), και εν τέλει εμποδίζουν την εργατική τάξη από το να συνειδητοποιήσει την ανάγκη να αυτό-οργανωθεί και να πάρει την τύχη της στα χέρια της. Το ΑΚΕΛ μπορεί να θεωρεί τα άτομα αυτού του χώρου σαν δεδομένους υποστηρικτές του, χωρίς να έχει σοβαρή πίεση να ακολουθήσει αριστερότερες πολιτικές. Ιδιαίτερα τώρα με την άνοδο του ΕΛΑΜ και τη στροφή ΔΗΣΥ δεξιότερα, εύκολα θα μπορεί να παρουσιάζεται ως το μικρότερο κακό που θα εμποδίσει την άνοδο του φασισμού.»

«Επιβάλλεται να οικοδομήσουμε μια αριστερή πολιτική δύναμη που θα μπορεί να εκφράσει τα άμεσα συμφέροντα της εργατικής τάξης, αντιπαραβάλλοντας τις δικές της φιλολαϊκές μεταρρυθμίσεις στην αντιδραστικότητα της κυβέρνησης. Μια αριστερή πολιτική δύναμη που ταυτόχρονα θα καλλιεργήσει ταξική συνείδηση στον κόσμο και θα συνδέσει τους όποιους μεταρρυθμιστικούς αγώνες στο σήμερα με την ανάγκη επαναστατικού μετασχηματισμού της κοινωνίας στο αύριο, σε συνεργασία με αντίστοιχες δυνάμεις διεθνώς.»

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Οι απόψεις που διατυπώνονται είναι προσωπικές των αρθρογράφων.

Ο Φειδίας Χριστοδουλίδης είναι υποψήφιος PhD στη φιλοσοφία στο Northwestern University και μέλος της ομάδας 1917. Συμμετέχει επίσης στην Platypus Affiliated Society. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί του στο ph.christodoulides [at] gmail [dot] com.

---

[1] Η αυτοβιογραφία είναι σε μορφή συνέντευξης με το φίλο και συνοδοιπόρο του Ζιαρτίδη Πανίκο Παιονίδη. Όλες οι αναφορές σε σελίδες αναφέρονται στο βιβλίο Ανδρέας Ζιαρτίδης – Χωρίς Φόβο και Πάθος, Συνεργατικό Τυπογραφείο, Λευκωσία 1995.

[2] Β. Ι. Λένιν, Τί να Κάνουμε;, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1964, σελ. 72

[3] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, Εκδόσεις Κορόντζη, Αθήνα 1984, σελ. 57

[4] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, σελ. 8

[5] Τρέιτγιουνιονισμός είναι ο αμιγώς οικονομικός συνδικαλιστικός αγώνας που δεν έχει πολιτικές προεκτάσεις.

[6] Πριν τη διάσπαση της Β' Διεθνούς, το κομμουνιστικό κίνημα αυτο-αποκαλείτο σοσιαλδημοκρατία. Το νόημα του όρου έχει αλλάξει έκτοτε.

[7] Β. Ι. Λένιν, Τί να Κάνουμε, σελ. 71-2

[8] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1997, σελ. 91

[9] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, σελ. 95

[10] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, σελ. 70

[11] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, σελ. 89

[12] https://cyprus.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/CyprusEconomicCrisis_gr_v02_DIGITAL.pdf

[13] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, σελ. 9

[14] Η Λούξεμπουργκ τσιτάροντας Λασάλ στην εισαγωγή του Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση.

[15] Αξίζει να αναφερθεί ότι το ΑΚΕΛ ποτέ στην ιστορία του δεν βρισκόταν στα αριστερά του Ευρωκομμουνισμού, παρά τους αναθεματισμούς του για τον δεύτερο.

[16] https://1917.com.cy/2021/09/10/%cf%84%ce%bf-%ce%b1%ce%ba%ce%b5%ce%bb%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%cf%80%cf%81%cf%8c%ce%b2%ce%bb%ce%b7%ce%bc%ce%b1/

Η εικόνα πάρθηκε από το ακόλουθο άρθρο του Sigmalive: https://www.sigmalive.com/news/kypriako/724534/to-enotiko-dimopsifisma-to-akel-kai-i-enoxlisi-akintzi

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, ΑΚΕΛ, Δεκαετία 2020-2029, 2022, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Όλο Έθνος, Καθόλου Τάξη: Μια σύντομη κριτική στο βιβλίο Μεταξύ Έθνους και Τάξης (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 29/11/22.

Περιεχόμενο

Όλο Έθνος, Καθόλου Τάξη: Μια σύντομη κριτική στο βιβλίο Μεταξύ Έθνους και Τάξης

Διάβασα με ενδιαφέρον το βιβλίο Μεταξύ Έθνους και Τάξης: Αριστερές και Κυπριακό, 1920-1974 της Κυπρολογικής Σειράς Ρότσος, καθώς ασχολείται με την πιο κρίσιμη περίοδο στην ιστορία της κυπριακής Αριστεράς, το 1920-60. Περιέχει πολλά στοιχεία και γεγονότα που χρειάζεται να ξέρει οποιοσδήποτε Κύπριος αριστερός.

Παρ'όλα αυτά, το βιβλίο έχει δύο σημαντικές αδυναμίες. Η πρώτη είναι ότι, με εξαίρεση τον Σακελλαρόπουλο που εξάγει κάποια κριτικά συμπεράσματα για την πολιτική ΚΚΕ και ΚΚΚ-ΑΚΕΛ, οι υπόλοιποι συγγραφείς είναι κατά κύριο λόγο περιγραφικοί και διστάζουν να προβούν στα συμπεράσματα τα οποία καταδεικνύουν τα γεγονότα τα οποία περιγράφουν. Δεν γίνεται επαρκής αξιολόγηση των θέσεων των κομμάτων, κάτι που σωστά επισημαίνει ο Νίκος Τριμικλινιώτης στο επίμετρο της συλλογής.

Ο Τριμικλινιώτης επίσης πολύ σωστά λέει ότι «Το πραγματικό ερώτημα είναι με ποια κριτήρια καταλήγει κάποιος σε μία αξιολόγηση θέσεων». (361)[1] Θα πρόσθετα επίσης το ερώτημα, παραπέμποντας στον τίτλο του βιβλίου: με ταξικά ή με εθνικά/εθνικιστικά κριτήρια;

Και ερχόμαστε στο δεύτερο πρόβλημα του βιβλίου, το οποίο είναι το εξής: το βιβλίο αξιολογεί την ιστορία με κατά βάση εθνικά κριτήρια. Βλέποντας τον τίτλο, θα υπέθεται κανείς ότι το βιβλίο θα πραγματευόταν αν οι αριστερές σε Κύπρο, Ελλάδα και Τουρκία την εποχή εκείνη όφειλαν να δώσουν προτεραιότητα στο ζήτημα εθνικής απελευθέρωσης/ολοκλήρωσης ή στην ταξική πάλη για υπέρβαση του καπιταλισμού. Θα υπέθετε κανείς ότι θα ασχολείτο με τη σημασία και τη σχέση των κατηγοριών έθνους και τάξης για την αριστερά, για το αν αντι-αποικιακά εθνικά κινήματα μπορούσαν να έχουν προοδευτικό πρόσημο τον 20ο αιώνα ή όχι. Το βιβλίο όμως δεν το κάνει αυτό. Δεν ασχολείται καθόλου με την κατηγορία της τάξης, παίρνει σαν δεδομένο ότι οι εθνικοί αγώνες είναι υψίστης σημασίας, και ασχολείται με το αν οι αριστερές σε Κύπρο, Ελλάδα και Τουρκία έπρεπε να υποστηρίξουν ανεξαρτησία ή Ένωση. Ένας καλύτερος τίτλος για το βιβλίο άρα θα ήταν «Μεταξύ ανεξαρτησίας και Ένωσης».

Ο Τριμικλινιώτης επισημαίνει κάτι παρόμοιο στην κριτική του προς Αντωνίου και Σακελλαρόπουλο. Λόγου χάρη, κατηγορεί μάλλον σωστά τον Σακελλαρόπουλο πως «φαίνεται να αποδέχεται τη θέση ότι αν το ΚΚΚ ήταν πιο «ενωτικό» κι αν εφάρμοζε την ανάλογη τακτική, θα είχε καλύτερα αποτελέσματα στην επίτευξη του στρατηγικού στόχου που «αυτονόητα» ήταν η «Ένωση», και

δευτερευόντως μόνο ο σοσιαλιστικός μετασχηματισμός.» (358-9) Και ο ίδιος όμως ο Τριμικλινιώτης δεν ξεφεύγει από μια εθνική σκοπιά. Παρόλο που επιδοκιμάζει την αρχική θέση του ΚΚΚ για εργατοαγροτική σοσιαλιστική ομοσπονδία στα Βαλκάνια και την Τουρκία, δεν εξετάζει σοβαρά αυτή τη θέση και γίνεται ξεκάθαρο πως αυτό που τον ενδιαφέρει είναι η απόρριψη της Ένωσης για χάρη της ανεξαρτησίας. Επικαλείται τον Λένιν και το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση, αλλά κριτικάρει άλλους, π.χ. τον Αντωνίου, επειδή βλέπουν με αρνητικό τρόπο τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου. Ο Λένιν όμως θα ήταν εντελώς ενάντια στις συμφωνίες, καθώς αυτές επιβλήθηκαν στον κυπριακό λαό παρά τη θέλησή του, παραβιάζοντας το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Το τί σχέση έχει η σοσιαλιστική επανάσταση που ήθελε ο Λένιν με τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, μόνο οι Ακελικοί το ξέρουν.

Περιττό να αναφέρω ότι στο βιβλίο υπάρχουν σημαντικές ανακρίβειες ως προς τη σημασία διαφόρων εννοιών για την αριστερά. Για παράδειγμα, ο επιμελητής του βιβλίου Νίκος Χριστοφή συγχέει την Λενιν-ιστική υποστήριξη του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης με την υποστήριξη οποιουδήποτε αγώνα για αυτοδιάθεση, λέγοντας μας «να θυμηθούμε την ανάλυση του Λένιν ότι ο ιμπεριαλισμός παρέχει το μέσο νομιμοποίησης για όλους τους εθνικούς αγώνες για απελευθέρωση που προέβλεψε ότι θα ακολουθούσαν στον αποικιακό ή ημιαποικιακό κόσμο». (33) Ο Λένιν όμως προσέγγιζε το εθνικό ζήτημα πρωτίστως στρατηγικά. Η υποστήριξή του για το δικαίωμα των εθνών στην αυτοδιάθεση ήταν στρατηγική και όχι θέση αρχής όπως συνήθως παρουσιάζεται: «Αν και αναγνωρίζει την ισότητα και τα ίσα δικαιώματα σε ένα εθνικό κράτος, [το προλεταριάτο] εκτιμά πάνω απ’’όλα και τοποθετεί μπροστά απ’όλα τη συμμαχία των προλετάριων όλων των εθνών και αξιολογεί κάθε εθνική απαίτηση, οποιοδήποτε εθνικό χωρισμό, από την οπτική του εργατικού ταξικού αγώνα.»[2] Υποστήριζε αγώνες για αυτοδιάθεση μόνο άμα θεωρούσε ότι αυτοί έφερναν πιο κοντά τη σοσιαλιστική επανάσταση, και πολλοί από τους αγώνες στον Τρίτο Κόσμο για αυτοδιάθεση κάθε άλλο παρά έτειναν προς την επανάσταση.

Δείτε για παράδειγμα το ακόλουθο απόσπασμα το έργο του Λένιν *Θέσεις για το Εθνικό Ζήτημα*, 1913: «Η αναγνώριση από το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα του δικαιώματος όλων των εθνικοτήτων στην αυτοδιάθεση βεβαίως δεν σημαίνει ότι οι σοσιαλδημοκράτες απορρίπτουν μια ανεξάρτητη εκτίμηση της σκοπιμότητας της κρατικής απόσχισης οποιουδήποτε έθνους σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση. Η Σοσιαλδημοκρατία πρέπει, αντίθετα, να δώσει την ανεξάρτητη εκτίμησή της, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες της καπιταλιστικής ανάπτυξης και της καταπίεσης των προλετάριων διαφόρων εθνών από την ενωμένη αστική τάξη όλων των εθνικοτήτων, καθώς και τα γενικά καθήκοντα της δημοκρατίας, πρωταρχικά και πάνω απ’όλα τα συμφέροντα της προλεταριακής ταξικής πάλης για σοσιαλισμό.»

Ή αυτό το απόσπασμα από *Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους*, 1914: «Η απαίτηση για απάντηση “ναι” ή “όχι” στο ζήτημα της απόσχισης στην περίπτωση κάθε έθνους μπορεί να φαίνεται πολύ “πρακτική”…. Με το προλεταριάτο, ωστόσο, αυτά τα αιτήματα υποτάσσονται στα συμφέροντα της ταξικής πάλης. Θεωρητικά, δεν μπορείς να πεις εκ των προτέρων αν η αστικοδημοκρατική επανάσταση θα τελειώσει στην απόσχιση ενός έθνους από ένα άλλο ή στην ισότητα του με το άλλο· και στις δύο περιπτώσεις, το ζητούμενο για το προλεταριάτο είναι να εξασφαλίσει την ανάπτυξη της τάξης του. Για την αστική τάξη είναι σημαντικό να παρεμποδίζει αυτή την εξέλιξη προωθώντας τους στόχους του «δικού της» έθνους έναντι εκείνων του προλεταριάτου. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το προλεταριάτο απλώς περιορίζεται στο αρνητικό αίτημα αναγνώρισης του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, χωρίς να παρέχει εγγυήσεις σε κανένα έθνος και χωρίς να αναλαμβάνει να δώσει τίποτα εις βάρος άλλου έθνους. Αυτό μπορεί να μην είναι “πρακτικό”, αλλά είναι στην πραγματικότητα η καλύτερη εγγύηση για την επίτευξη των πιο δημοκρατικών όλων των πιθανών λύσεων. Το προλεταριάτο χρειάζεται μόνο τέτοιες εγγυήσεις, ενώ η μπουρζουαζία κάθε έθνους απαιτεί εγγυήσεις για το δικό της συμφέρον, ανεξάρτητα από τη θέση (ή τα πιθανά μειονεκτήματα) άλλων εθνών.»

Ένα άλλο βασικό πρόβλημα του βιβλίου είναι ότι δείχνει άγνοια για το τί εστί διεθνισμός. Ο

Αντωνίου στο κείμενό του μιλά για ένα αντιαποικιακό διεθνισμό που αναδύθηκε μετά το τέλος του Β’ Παγκοσμίου, αλλά αυτός στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτα άλλο από συμπόρευση διαφόρων εθνικισμών όπου ο καθένας διεκδικούσε τη δημιουργία δικού του έθνους-κράτους. Δεν υπήρχε κάποιος απώτερος διεθνιστικός στόχος στα περισσότερα από αυτά τα κινήματα που να τα καθιστά διεθνιστικά. Το λάθος αυτού του λεγόμενου «αντιιμπεριαλισμού» έγκειται στη φυσικοποίηση όλων των εθνικών κρατών ως πολιτικών υποκειμένων και ως πεδίων δυνητικής πολιτικής δράσης, ένα λάθος στο οποίο υποπίπτει και ο Αντωνίου. Συμφωνεί, όπως είναι τυπικό στη σημερινή Αριστερά, με τους ιμπεριαλιστές στον πολιτικό τους ορίζοντα: το υπάρχον διεθνές σύστημα εθνών-κρατών. Η Αριστερά μπορεί να διαιρεθεί σε τοπικές και εθνικές αριστερές που παίρνουν τη μια ή άλλη θέση σε εθνικά ζήτημα – λόγου χάρη ανεξαρτησία ή ένωση – , αλλά όλες αυτές οι αριστερές, και σίγουρα αυτές στις οποίες αναφέρεται το βιβλίο, βρίσκονται στην ίδια πλευρά, αυτήν της προσαρμογής στο παγκόσμιο καπιταλιστικό ιμπεριαλιστικό σύστημα. Ο σοσιαλισμός-κομμουνισμός όμως δεν προοριζόταν να είναι μια πολιτική ιδεολογία της «εθνικής απελευθέρωσης», αλλά ενός παγκόσμιου πολιτικού και κοινωνικού μετασχηματισμού που προοριζόταν να ανταποκριθεί καλύτερα στην ανάγκη απελευθέρωσης από την εθνική καταπίεση στον καπιταλισμό.

Τελειώνω επιστρέφοντας ξανά στον Τριμικλινιώτη, καθώς είναι στο επίμετρο του που γίνεται πιο εμφανής η αδυναμία των Κύπριων αριστερών να βγάλουν τα συμπεράσματα στα οποία η ίδια η ιστορία που γράφουν οδηγεί. Συγκεκριμένα, ο Τριμικλινιώτης σωστά αναλύει την πορεία του ΑΚΕΛ προς την Ένωση ως εξής: «Το νεοϊδρυθέν ΑΚΕΛ, ενώ ξεκίνησε δυναμικά, δυναμίτισε τις σχέσεις του με τους τουρκοκύπριους εργαζομένους, ενώ τελικά έχασε την πρωτοβουλία των κινήσεων και έγινε ουραγός της εκκλησίας, δεχόμενο την ηγεμονία του ε/κ εθνικισμού[…] Το κόμμα αδυνατεί να παίξει λοιπόν πρωτοποριακό ρόλο ενώνοντας ταξικά τους ε/κ και τ/κ εργαζομένους και τις άλλες υποτελείς τάξεις, και μετατράπηκε, σύμφωνα με τους επικριτές της ηγεσίας του κόμματος, σε ουραγό του Μακαρίου.» (351)Λίγες σελίδες αργότερα όμως, αφού χαρακτήρισε το ΑΚΕΛ σαν ουραγό του ε/κ εθνικισμού, μας λέει ότι «το ΑΚΕΛ, προς τιμήν του, στη πράξη έδειξε ότι εξέφραζε την κυπριακή εργατική τάξη στο σύνολό της, ανεξαρτήτως εθνοτικής καταγωγής». (360) Ήταν τελικά το ΑΚΕΛ εκφραστής των συμφερόντων της κυπριακής εργατικής τάξης στο σύνολό της, ή ουραγός του Ε/κ εθνικισμού; Τα γεγονότα που περιγράφει το βιβλίο καταδεικνύουν το δεύτερο, αλλά οι ιστορικοί μας δυσκολεύονται να το παραδεχτούν. Και αν δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν τα λάθη του ΑΚΕΛ στο μακρινό παρελθόν, πόσο πιο δύσκολο είναι να κριτικάρουν το ζωντανό ΑΚΕΛ του σήμερα που συνεχίζει ακάθεκτο τον ουραγισμό του.

Εν ολίγοις, συνεχίζει να απουσιάζει μία καταγραφή της ιστορίας της Κυπριακής Αριστεράς από αριστερή, κομμουνιστική, Μαρξική σκοπιά.

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Οι απόψεις που διατυπώνονται είναι προσωπικές των αρθρογράφων.

Ο Φειδίας Χριστοδουλίδης είναι υποψήφιος PhD στη φιλοσοφία στο Northwestern University και μέλος της ομάδας 1917. Συμμετέχει επίσης στην Platypus Affiliated Society. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί του στο ph.christodoulides [at] gmail [dot] com.

---

[1] Όλες οι αναφορές σε σελίδες είναι από το βιβλίο Μεταξύ Έθνους και Τάξης: Αριστερές και Κυπριακό, 1920-1974, επιμέλεια Νίκος Χριστοφής, Ψηφίδες, 2022.

[2] Λένιν, Το Δικαίωμα των Εθνών για την Αυτοδιάθεσή Τους, 1914.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, ΑΚΕΛ, Δεκαετία 2020-2029, 2022, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Ο Φασισμός ως σύμπτωμα της αποτυχίας της επαναστατικής ηγεσίας στην Αριστερά (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 25/05/23.

Περιεχόμενο

Ο Φασισμός ως σύμπτωμα της αποτυχίας της επαναστατικής ηγεσίας στην Αριστερά

«Μπορούμε να το βάλουμε κάτω ως ιστορικό νόμο: ο φασισμός μπόρεσε να κατακτήσει μόνο εκείνες τις χώρες όπου τα συντηρητικά εργατικά κόμματα εμπόδισαν το προλεταριάτο να χρησιμοποιήσει την επαναστατική κατάσταση και να καταλάβει την εξουσία». – Λέον Τρότσκι, «Βοναπαρτισμός, φασισμός και πόλεμος», 1940

Για να νικήσουμε τον φασισμό, πρέπει να τον κατανοήσουμε επακριβώς ως φαινόμενο. Τι είναι ο φασισμός; Δεν είναι απλός αυταρχισμός ή δικτατορία, καθώς αυταρχικά καθεστώτα και οργανώσεις υπήρχαν καθ'όλη την ιστορία χωρίς να αποκαλούνται φασιστικά. Ο όρος προέρχεται από την Ιταλία, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τους Μουσολίνι, Ναζί και Φράνκο. Ο φασισμός είναι ένα σύμπτωμα του καπιταλισμού και πρέπει να κατανοηθεί ως τέτοιος. Η ιστορία έχει δείξει ότι φασισμός είναι αυτό που συμβαίνει όταν έχουμε μια δυνητικά επαναστατική κατάσταση από τη μια, και την απουσία μιας επαναστατικής Αριστεράς για να την εκμεταλλευτεί από την άλλη. Ας δούμε τι σημαίνει αυτό συγκεκριμένα.

Μια δυνητικά επαναστατική κατάσταση είναι μια κατάσταση όπου η καπιταλιστική κοινωνία βρίσκεται σε βαθιά κρίση, οικονομική, πολιτική και πολιτιστική, οδηγώντας σε μαζική δυσαρέσκεια. Αυτό συνέβη στην Ευρώπη κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και στον απόηχό του. Σε αυτή την περίοδο, και γενικά σε τέτοιες περιόδους, η αστική τάξη δεν μπορεί να συνεχίσει την ταξική της κυριαρχία χρησιμοποιώντας τον συνηθισμένο συνδυασμό δημοκρατικών ψευδαισθήσεων και του κατασταλτικού κρατικού μηχανισμού της αστυνομίας και της γραφειοκρατίας. Για να κρατήσει την εξουσία, αναγκάζεται να στραφεί στον φασισμό. Ο φασισμός είναι ένας τρόπος διαχείρισης της δυσαρέσκειας των μαζών που προκαλούν οι καπιταλιστικές κρίσεις, όταν η εν λόγω δυσαρέσκεια δεν είναι πλέον διαχειρίσιμη από το αστικό κράτος στην ψευδοφιλελεύθερη μορφή του: «Ο ιστορικός ρόλος του φασισμού είναι να συντρίψει την εργατική τάξη, να καταστρέψει τις οργανώσεις της, και να καταπνίξει τις πολιτικές ελευθερίες όταν οι καπιταλιστές βρεθούν ανίκανοι να κυβερνήσουν και να κυριαρχήσουν με τη βοήθεια του δημοκρατικού μηχανισμού».[1]

Πώς είναι ο φασισμός ένας τρόπος διαχείρισης της δυσαρέσκειας που προκαλούν οι καπιταλιστικές κρίσεις; Οι φασίστες ως πολιτική δύναμη οργανώνουν τμήματα της κοινωνίας που ο καπιταλισμός έχει φέρει σε απόγνωση, δηλαδή τους μικροαστούς και τμήματα του προλεταριάτου και του λουμπενπρολεταριάτου. Οργανώνει αυτά τα τμήματα σε μια αντεπαναστατική παραστρατιωτική δύναμη που έχει σκοπό να καταστείλει και να καταστρέψει βίαια το εργατικό κίνημα για το

σοσιαλισμό ή/και να το οδηγήσει σε εθνικιστικές στοχεύσεις. Ο φασισμός είναι επομένως ο ίδιος ένα μαζικό κίνημα, αν και αντεπαναστατικό. Στην περίπτωση της Ιταλίας, της Γερμανίας και της Ισπανίας, ο φασισμός πέτυχε το σκοπό του χρησιμοποιώντας τη βία και καταλαμβάνοντας την κρατική εξουσία. Το φασιστικό κράτος είναι η μορφή που παίρνει το αστικό όταν δεν μπορεί να κυβερνήσει πια μέσω της ψευδαίσθησης της δημοκρατίας και του φιλελευθερισμού. Όπως κάθε αστικό κράτος, υπηρετεί το κεφάλαιο, με τη διαφορά ότι ασκεί πιο άμεσο κοινωνικό έλεγχο στην εργατική τάξη και στον υπόλοιπο λαό, αποτρέποντας κάθε δυνατότητα εργατικής ανεξαρτησίας. Καταργεί τόσο τους προλεταριακούς όσο και τους αστικοδημοκρατικούς θεσμούς.

Ο μαζικός χαρακτήρας του φασισμού είναι σημαντικό χαρακτηριστικό του, υποδηλώνοντας ότι είναι το αντίστροφο του μαζικού κινήματος για το σοσιαλισμό. Η λαϊκίστικη δημαγωγία του τείνει να είναι ένας συνδυασμός εθνικισμού και αγοραίου 'σοσιαλισμού' που στρέφεται ενάντια στις κατεστημένες ελίτ. Ιστορικά, η κοινωνική βάση του φασισμού ήταν η μικροαστική τάξη, δηλ. οι μικροεπιχειρηματίες και οι πλούσιοι αγρότες που σε περιόδους κρίσης προσπαθούσαν απεγνωσμένα να αποφύγουν την προλεταριοποίηση, αλλά προσέλκυσε άτομα όλων των καταπιεσμένων τάξεων και μπορεί να έχει ακόμη και εργατική βάση. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Μουσολίνι ήταν πρώην σοσιαλιστής του εργατικού κινήματος. Ο φασισμός παρέχει στις μάζες την ψευδαίσθηση της σταθερότητας σε περιόδους κρίσης και εκτρέπει τη δυσαρέσκειά τους μακριά από το μεγάλο κεφάλαιο και ενάντια σε φανταστικές εγχώριες και διεθνείς απειλές όπως οι μετανάστες ή το εργατικό κίνημα.[2] *«Αν το Κομμουνιστικό Κόμμα είναι το κόμμα της επαναστατικής ελπίδας, τότε ο φασισμός, ως μαζικό κίνημα, είναι το κόμμα της αντεπαναστατικής απόγνωσης».*[3]

Ο φασισμός ως μαζικό κίνημα βασίζεται στην αποτυχία της Αριστεράς να παράσχει ένα δρόμο προς τα εμπρός για τις μάζες σε περιόδους βαθιάς καπιταλιστικής κρίσης. Και στις τρεις περιπτώσεις της Ιταλίας, της Γερμανίας και της Ισπανίας ανέβηκε μετά από αποτυχημένες σοσιαλιστικές επαναστάσεις κατά τις οποίες οι σοσιαλδημοκράτες πρόδωσαν τους εργάτες και έπαιξαν συντηρητικό ρόλο, ενώ οι κομμουνιστές φάνηκαν ανέτοιμοι να ηγηθούν των εργατών. Σε δυνητικά επαναστατικές συνθήκες μαζικής κοινωνικής δυσαρέσκειας, εάν η Αριστερά αποτύχει να παράσχει επαρκή ηγεσία και να κερδίσει την εμπιστοσύνη των μαζών εκπληρώνοντας τις υποσχέσεις της, οι απογοητευμένες μάζες στρέφονται στους φασίστες. Εάν δεν υπάρχει επαναστατική Αριστερά που να καλλιεργεί ταξική συνείδηση προς την κατεύθυνση της κατάργησης του καπιταλισμού ως εκείνου που ευθύνεται για τα δεινά των εργαζομένων, η ίδια η εργατική τάξη μπορεί να στραφεί στον φασισμό. Όπως το έθεσε ο Τρότσκι: «Σε όλες τις χώρες όπου ο φασισμός κέρδισε, είχαμε, πριν από την ανάπτυξη του φασισμού και τη νίκη του, ένα κύμα ριζοσπαστικοποίησης των μαζών – των εργατών, των φτωχότερων χωρικών, των αγροτών και των μικροαστών… Δεν υπάρχουν εξαιρέσεις σε αυτόν τον κανόνα – ο φασισμός έρχεται μόνο όταν η εργατική τάξη δείχνει πλήρη ανικανότητα να πάρει στα χέρια της τη μοίρα της κοινωνίας».[4]

Οι Κύπριοι αριστεροί θα πρέπει να αναρωτηθούν: υπάρχουν σήμερα στην Κύπρο οι συνθήκες για να γίνει ο φασισμός μαζικό κίνημα; Η απάντηση είναι: όχι όλες. Από τη μία πλευρά, ισχύει ότι ο παγκόσμιος καπιταλισμός βρίσκεται σε βαθιά κρίση που απειλεί την ίδια την επιβίωση του πλανήτη, και οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στην Κύπρο επιδεινώνονται εδώ και χρόνια, γεννώντας δυσαρέσκεια. Από την άλλη, η επαναστατική Αριστερά στην Κύπρο είναι πολύ μικρή, αδύναμη και διάσπαρτη για να απευθυνθεί, να κερδίσει την εμπιστοσύνη και να οδηγήσει τους εργάτες και τις υπόλοιπες δυσαρεστημένες μάζες ενάντια στο κεφάλαιο και το κράτος του. Το ΑΚΕΛ από την πλευρά του κατευνάζει τους εργαζόμενους για το συμφέρον του κεφαλαίου. Κατά συνέπεια, το Κυπριακό αυταρχικό αστικό κράτος μπορεί ακόμα να συγκρατεί τη δυσαρέσκεια μέσω της αστυνομίας και της ψευδαίσθησης της δημοκρατίας, χωρίς να χρειάζεται ένα φασιστικό κίνημα για να το υποστηρίξει. Το ΕΛΑΜ είναι κόμμα με φασιστικά χαρακτηριστικά, αλλά στις παρούσες συνθήκες φαίνεται πιο πιθανό να γίνει μέρος του εθνικιστικού δεξιού κατεστημένου παρά να ηγηθεί ενός φασιστικού μαζικού κινήματος.

Υπάρχουν μικρές ομάδες φασιστών και η Αριστερά, οι εργαζόμενοι και οι καταπιεσμένες μειονότητες οφείλουν να αμυνθούν απέναντί τους. Δεν μπορούμε να βασιστούμε στην κυβέρνηση για να μας προστατεύσει. Ωστόσο, θα πρέπει να μας προβληματίσει το γεγονός ότι οι μάζες συνεχίζουν να έχουν αυταπάτες στο αστικό κράτος και είναι κυνικές όσον αφορά την δυνατότητα ριζοσπαστικής αλλαγής. Θα πρέπει επίσης να δώσουμε προσοχή στο γεγονός ότι σε όλο τον κόσμο, καπιταλιστές και κρατικοί παράγοντες χαρακτηρίζουν κάθε δεξιά λαϊκιστική δυσαρέσκεια ως φασιστική, χρησιμοποιώντας τη φασιστική απειλή για να τρομάξουν τις μάζες και την Αριστερά ούτως ώστε να υποστηρίξουν το νεοφιλελεύθερο status quo. Επιπλέον, στον απόηχο του Covid, του πολέμου στην Ουκρανία και της παρατεταμένης κρίσης του νεοφιλελευθερισμού, η παγκόσμια άρχουσα τάξη ενισχύει τον αυταρχικό μηχανισμό του κράτους, εγκαινιάζοντας ένα καθεστώς αυξημένης παρακολούθησης και λογοκρισίας. Η περίπτωση του Kenan Ayaz είναι ενδεικτική αυτής της τάσης.

Οποιοσδήποτε αντιφασισμός στο παρόν πρέπει να αναγνωρίσει ότι ο πρωταρχικός αυταρχικός κίνδυνος που αντιμετωπίζουμε σήμερα είναι το ολοένα και πιο κατασταλτικό αστικό κράτος, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιεί εναλλάξ τόσο τον φασισμό όσο και την απειλή του φασισμού για να συντηρηθεί. Πρέπει να αγωνιστούμε για την οικοδόμηση μιας επαναστατικής Αριστεράς που θα αποτελεί απειλή για το κεφάλαιο και το κράτος του, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη των μαζών στη διαδικασία αυτή και συνάμα αποτρέποντας την άνοδο ενός φασιστικού μαζικού κινήματος.

Φειδίας Χριστοδουλίδης

---

[1] Λέον Τρότσκι, *Fascism: What It Is and How to Fight It,* Pathfinder, 2021, p.34.

[2] Ό.π. σελ. 33-4.

[3] Ό.π. σελ. 18.

[4] Ό.π. σελ. 49-50.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Φασισμός, Δεκαετία 2020-2029, 2023, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Κουλτούρα και Αριστερά (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 21/08/23.

Περιεχόμενο

Κουλτούρα και Αριστερά

«Η οικονομική κρίση παραμονεύει στην πόρτα και πίσω από αυτή, μια σκιά του πολέμου που έρχεται. Το να παραμένουν σταθεροί μπορούν μόνο λίγοι ισχυροί, οι οποίοι – ο Θεός το ξέρει – δεν είναι πιο ανθρώπινοι από ό,τι οι πολλοί· συνήθως είναι πιο βάρβαροι αλλά όχι με τον καλό τρόπο. Οι υπόλοιποι πρέπει να τα βγάλουν πέρα όπως μπορούν και να ξεκινήσουν ξανά με πολύ λίγα. Έχουν κοινό σκοπό με εκείνους που έχουν αφιερώσει τους εαυτούς τους στο ριζοσπαστικά νέο, βασισμένο στην διορατικότητα και στην άρνηση. Στα κτίρια τους, τις ζωγραφιές τους, και τις ιστορίες τους, η ανθρωπότητα ετοιμάζεται να επιβιώσει το πολιτισμό, αν φτάσουμε ως εκεί.» – Walter Benjamin, Εμπειρία και Ανέχεια, 1933

«Σήμερα δεν περιμένουμε από το σοσιαλισμό μια νέα κουλτούρα – αυτή θα εμφανισθεί αναπόφευκτα μαζί του. Σήμερα στρεφόμαστε στον σοσιαλισμό για να διατηρήσουμε απλώς την όποια ζώσα κουλτούρα διαθέτουμε ακόμη.» – Clement Greenberg, Πρωτοπορία και Κιτς, 1939

Τα πολιτιστικά ζητήματα βρίσκονται σήμερα στην πρώτη γραμμή του αριστερού λόγου. Αυτό δεν ίσχυε πάντα. Οι σοσιαλιστές του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα, από τον Μαρξ και τον Ένγκελς μέχρι τον Λένιν και τη Δεύτερη Διεθνή, είπαν και έγραψαν σχετικά λίγα για τον πολιτισμό και την τέχνη. Το ζήτημα του πολιτισμού έγινε μείζον ζήτημα για την Αριστερά μόνο μετά την επανάσταση των Μπολσεβίκων, καθώς η εργατική τάξη ήταν πλέον στην εξουσία και είχε λόγο στην πολιτιστική παραγωγή για πρώτη φορά στην ιστορία της. Οι πρώτοι σημαντικοί μαρξιστές που έγραψαν εκτενώς για τον πολιτισμό ήταν ο Τρότσκι και ο Γκράμσι, και πολλοί ακολούθησαν, όπως η Σχολή της Φρανκφούρτης και οι Καταστασιακοί. Καθώς η επαναστατική Αριστερά και το εργατικό κίνημα εξασθένησαν σταδιακά ως πολιτική δύναμη κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, η εστίαση στον πολιτισμό αυξήθηκε αναλογικά: ανίκανοι να διατυπώσουν αιτήματα για κοινωνικό μετασχηματισμό μέσω πολιτικής δράσης και οπλισμένοι με επιφανειακές αναγνώσεις του καλέσματος του Γκράμσι για την πολιτιστική ηγεμονία της εργατικής τάξης, οι αριστεροί στράφηκαν στην τέχνη και τον πολιτισμό ως τη μόνη σφαίρα που φαινομενικά επιδέχεται απαιτήσεις για κοινωνικό μετασχηματισμό. Ως εκ τούτου, όλο και περισσότερες απαιτήσεις για πολιτική τέχνη και μια ολοένα και μεγαλύτερη τάση αξιολόγησης των πολιτιστικών προϊόντων με πολιτικούς όρους. Δεν είναι τυχαίο ότι οι πολιτιστικοί πόλεμοι προέκυψαν ταυτόχρονα με τον θάνατο της Νέας Αριστεράς και τον πολιτικό θρίαμβο του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού.

Η αντίληψη της Αριστεράς για τον πολιτισμό είναι κατά κύριο λόγο σταλινική. Στην ΕΣΣΔ επί Στάλιν, τα πολιτιστικά προϊόντα αξιολογούνταν κυρίως για το προπαγανδιστικό τους περιεχόμενο· ένα έργο τέχνης εγκωμιαζόταν στο βαθμό που προωθούσε ή/και δόξαζε το καθεστώς και τις πολιτικές του, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η αισθητική του μορφή. Το ίδιο ισχύει για τους περισσότερους

αριστερούς πολιτιστικούς κριτικούς σήμερα. Τα πολιτιστικά προϊόντα από τηλεοπτικές σειρές και ταινίες εώς τη μουσική και τη λογοτεχνία κρίνονται με βάση το αν επαναλαμβάνουν και προωθούν αριστερές απόψις ή όχι. Γράφονται αμέτρητα άρθρα σχετικά με τον φεμινισμό του Game of Thrones ή της Barbie, έχουμε εκστρατείες μποϊκοτάζ και διαπόμπευσης για προϊόντα που θεωρούνται μη πολιτικώς ορθά, και συνολικά ένας ηθικισμός διαπερνά την προσέγγισή μας στον πολιτισμό. Πολύ λίγοι αριστεροί φαίνεται να ενδιαφέρονται να ασχοληθούν με τις αισθητικές, μορφολογικές ιδιότητες των έργων τέχνης, τα οποία είναι ύποπτα παρόμοια μεταξύ τους, ανεξάρτητα από διαφορές στο προπαγανδιστικό τους περιεχόμενο.

Στην προσπάθειά της για πολιτιστική ηγεμονία, η Αριστερά επιδιώκει να δημιουργήσει τους δικούς της χώρους που υποτίθεται ότι είναι ανεξάρτητοι και εχθρικοί προς την κυρίαρχη αστική κουλτούρα. Η αναρχική πρακτική των καταλήψεων είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της λογικής, αλλά υπάρχουν και άλλες. Στην Κύπρο λόγου χάρη υπάρχει αυτή τη στιγμή μια τάση ενοικίασης αποθηκών προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως εναλλακτικοί πολιτιστικοί χώροι. Τέτοιοι χώροι φιλοξενούν συναυλίες, προβολές, παραστατική τέχνη (performance art), εκθέσεις και πολλά πολλά πάρτι. Το χιπ-χοπ με κοινωνικά συνειδητοποιημένους στίχους είναι ιδιαίτερα δημοφιλές σε τέτοιους χώρους, αν και όχι τόσο δημοφιλές όσο η techno μουσική. Η ιδέα είναι να διασκεδάσουμε έξω από τη λογική του κέρδους: τα ποτά είναι φθηνά και κυριαρχεί μια νοοτροπία DIY. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο διασκεδάζουμε σε αυτούς τους χώρους είναι ύποπτα παρόμοιος με τον τρόπο που διασκεδάζουμε σε συνηθισμένα μπαρ και κλαμπ: είναι μια κουλτούρα διασκέδασης και ασυλλόγιστου ηδονισμού που χρησιμεύει ως ανάπαυλα από την καθημερινή αγγαρεία της εκμεταλλευτικής εργασίας. Ακόμα και η μουσική ακούγεται ακριβώς το ίδιο.

Τι συμβαίνει λοιπόν εδώ; Οικοδομεί πράγματι η Αριστερά μια εναλλακτική κουλτούρα στο αστικό κατεστημένο ή αναπαράγει ασυνείδητα την αστική κουλτούρα; Κατά την άποψή μου, κάνει το δεύτερο καθώς το πρώτο είναι αδύνατο: δεν μπορεί κανείς να δημιουργήσει μια μη αστική, αντιαστική ή/και προλεταριακή κουλτούρα μέσα στα όρια της αστικής κοινωνίας. Επιπλέον, ακόμη και μετά από μια επανάσταση που έφερε την εργατική τάξη στην εξουσία, όπως συνέβη για λίγο καιρό στη Ρωσία μετά το 1917, η αστική κουλτούρα επιβιώνει και η δημιουργία μιας προλεταριακής κουλτούρας είναι αδύνατη, παρά τις προσπάθειες που έγιναν για το αντίθετο. Ο μόνος τρόπος υπέρβασης της αστικής κουλτούρας είναι η υπέρβαση της αστικής κοινωνίας και η οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Ο σκοπός αυτού του δοκιμίου είναι να εξηγήσει αυτούς τους ισχυρισμούς και να υποστηρίξει ότι είναι απαραίτητο για όποια μελλοντική Αριστερά να σταματήσει να εστιάζει σε πολιτιστικά θέματα και να επικεντρωθεί στην επανασύνδεσή της με τις λαϊκές μάζες για να οικοδομήσει ένα εργατικό κίνημα για το σοσιαλισμό/κομμουνισμό.

Ιδεολογία

«Οι ιδέες της κυρίαρχης τάξης είναι σε κάθε εποχή οι κυρίαρχες ιδέες. Με άλλα λόγια, η τάξη που είναι κυρίαρχη υλική δύναμη της κοινωνίας, είναι ταυτόχρονα η κυρίαρχη πνευματική της δύναμη.» – Μαρξ και Ένγκελς, Η Γερμανική Ιδεολογία, 1946

Όλοι οι μαρξιστές είναι εξοικειωμένοι με την παραπάνω ρήση ότι σε κάθε εποχή, οι ιδέες της άρχουσας τάξης είναι οι κυρίαρχες ιδέες. Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε εποχή, η τάξη που είναι κοινωνικά κυρίαρχη είναι επίσης κυρίαρχη πολιτισμικά και διανοητικά. Η τάξη που κυβερνά την κοινωνία κατέχει τα μέσα παραγωγής, συμπεριλαμβανομένων των μέσων διανοητικής παραγωγής (μέσα ενημέρωσης, εκπαίδευση κ.λπ.). Ελέγχει έτσι τη διανοητική παραγωγή, η οποία είναι μια αντικειμενοποίηση της συνείδησης της άρχουσας τάξης. Στην αστική κοινωνία, η άρχουσα τάξη είναι η αστική τάξη, και ως εκ τούτου, η κυρίαρχη κουλτούρα είναι η αστική. Τη μοιράζονται τόσο οι κυβερνώντες οσο και οι κυβερνώμενοι: η εργατική τάξη είναι πολιτισμικά αστική, όπως οι πάντες στην αστική κοινωνία.

Για να αποφευχθεί μια συνήθης παρανόηση, πρέπει να σημειωθεί ότι η αστική τάξη δεν επιβάλλει συνειδητά την ιδεολογία της σε όλους τους άλλους: η αστική ιδεολογία δεν είναι απλά ένα στρατηγικά χρήσιμο ψέμα που εξορθολογίζει τις υπάρχουσες κοινωνικές συνθήκες. Αντ'αυτού, οι κυρίαρχες ιδέες είναι η νοητική έκφραση των κοινωνικών σχέσεων και συνθηκών που κάνουν μια τάξη κυρίαρχη. Όπως το θέτει ο Μαρξ: «Οι κυρίαρχες ιδέες δεν είναι τίποτα άλλο από την ιδεατή έκφραση των κυρίαρχων υλικών σχέσεων, είναι οι κυρίαρχες υλικές σχέσεις που συλλαμβάνονται σαν ιδέες, άρα είναι η έκφραση των σχέσεων που κάνουν μια τάξη κυρίαρχη, επομένως οι ιδέες της κυριαρχίας της».[1] Με άλλα λόγια, οι κυρίαρχες ιδέες πηγάζουν από την κοινωνική δομή της κοινωνίας ανεξάρτητα από τις προθέσεις του καθενός· είναι η μορφή συνείδησης που προκύπτει αναγκαία από μια συγκεκριμένη κοινωνική δομή. Επειδή αυτές οι ιδέες συνάδουν και είναι κατάλληλες για τις κοινωνικές συνθήκες που τις δημιουργούν, εμφανίζονται ως κοινή λογική για τους περισσότερους ανθρώπους που ζουν στην αστική κοινωνία, είτε είναι καπιταλιστές είτε εργάτες. Για να δώσουμε ένα παράδειγμα, οι αστικές κοινωνικές σχέσεις ανταγωνισμού γεννούν αναγκαστικά την ιδέα ότι τα ανθρώπινα όντα είναι εκ φύσεως ανταγωνιστικά. Οι περισσότεροι άνθρωποι συμφωνούν με αυτές τις ιδέες, συμπεριλαμβανομένων των περισσότερων εργαζομένων. Γενικά, οι κυρίαρχες ιδέες κάθε εποχής τείνουν να φυσικοποιούνται και να γίνονται αντιληπτές ως αιώνιες αλήθειες.

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι η αστική ιδεολογία δεν είναι ένα απλό σύνολο ψεμάτων ή ψευδαισθήσεων που χρειάζεται απλά να απορριφθούν. Η αστική κοινωνία είναι αυτοαντιφατική, και αυτό αντανακλάται στην ιδεολογία της που είναι ομοίως αυτοαντιφατική (και όχι απλώς ψεύτικη). Για παράδειγμα, τα κεντρικά ιδανικά του αστικού φιλελευθερισμού είναι τα ιδανικά του Διαφωτισμού, δηλαδή η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η δημοκρατία και η ισότητα. Αυτά δεν είναι ψέματα όπως πιστεύουν πολλοί αριστεροί, αλλά ιδανικά τα οποία οι κοινωνικές συνθήκες προωθούν και υπονομεύουν ταυτόχρονα. Για παράδειγμα, η αστική κοινωνία σε πολλές χώρες έχει νομοθετήσει την τυπική νομική ισότητα για όλα τα μέλη της και αυτό έχει βελτιώσει τη ζωή των ανθρώπων από ορισμένες απόψεις, αλλά στην πράξη υπάρχει τεράστια οικονομική ανισότητα ως αποτέλεσμα των αστικών σχέσεων παραγωγής. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να απορρίψουμε την ισότητα ως ψευδαίσθηση; Όχι, σημαίνει ότι πρέπει να αγωνιστούμε για να ξεπεράσουμε την αυτοαντίφαση που εμποδίζει την πλήρη υλοποίηση του ιδανικού της ισότητας.

Ας εξετάσουμε τώρα τις προεκτάσεις της μαρξιστικής αντίληψης της ιδεολογίας για τον πολιτισμό και την τέχνη. Δεδομένου ότι σε κάθε εποχή η άρχουσα τάξη είναι πολιτισμικά κυρίαρχη, συνεπάγεται ότι στην αστική κοινωνία η αστική τάξη είναι πολιτισμικά κυρίαρχη, και επομένως η κουλτούρα είναι αστική. Αυτό περιλαμβάνει και την κουλτούρα της εργατικής τάξης. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι η πολιτιστική και καλλιτεχνική παραγωγή της αστικής τάξης και των εργατών είναι η ίδια, ή ότι όλη αυτή η παραγωγή είναι υπέρ της αστικής κοινωνίας. Πρώτον, οι εργάτες τείνουν να είναι λιγότερο καλλιεργημένοι και να ενδιαφέρονται λιγότερο για τον πολιτισμό από την αστική τάξη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η πολιτιστική παραγωγή και η εκτίμησή της απαιτεί χρόνο και εκπαίδευση, κάτι που λείπει γενικά από τη φτωχή και καταπονημένη εργατική τάξη, πέραν ορισμένων εξαιρέσεων: «Ο καπιταλισμός δεν επιτρέπει στον μέσο εργαζόμενο να μορφωθεί πλήρως. Εξαιτίας αυτού, ο εργάτης που αγαπά μια συμφωνία του Μπετόβεν ή ένα μυθιστόρημα του Φώκνερ είναι πράγματι ένα σπάνιο φαινόμενο».[2] Δεύτερον, υπάρχουν έργα τέχνης που παράγονται στην αστική κοινωνία που επικρίνουν και επιτίθενται στην εν λόγω κοινωνία, όπως οι ταινίες του Λουί Μπουνιουέλ ή η πανκ μουσική των Clash. Αν και επικρίνουν την αστική κοινωνία, αυτά τα έργα τέχνης εξακολουθούν να είναι προϊόντα του αστικού κόσμου: «δεν μπορούν να αποφύγουν την επιρροή των μορφών, των παραδόσεων και των κοινωνικών συνθηκών [αυτού του κόσμου], αν και μπορεί να πολεμούν την ιδεολογία του»[3]. Μπορεί να χαρακτηρίζονται ως επαναστατική τέχνη και η επαναστατική τέχνη μπορεί να παίξει ρόλο στην καλλιέργεια επαναστατικής συνείδησης, αλλά η επαναστατική τέχνη παραμένει αστική, στην καλύτερη περίπτωση αυτοκριτικά.

Στο βαθμό που η εργατική τάξη αυτο-οργανώνεται, μπορεί να αποκτήσει μια πολιτική κουλτούρα διαφορετική από την πολιτική κουλτούρα της αστικής τάξης. Σε γενικές γραμμές, η κουλτούρα μιας τάξης περιλαμβάνει την πολιτική της και, όπως τόνισε ο Τρότσκι, «η κουλτούρα του προλεταριάτου είναι συγκεντρωμένη στον πολιτικό του αγώνα».[4] Στη διαδικασία της οργάνωσής του, το προλεταριάτο μπορεί να μετατραπεί σε επαναστατική τάξη με επαναστατικές ιδέες για την υπέρβαση του καπιταλισμού. Αναπτύσσει τις δικές του μορφές οργάνωσης και δράσης, οι οποίες ωστόσο δεν εκτείνονται στις δικές του πολιτιστικές μορφές.[5] Επιπλέον, αυτή η πολιτική κουλτούρα εξακολουθεί να είναι προϊόν της αστικής κοινωνίας, συγκεκριμένα, του αυτοαντιφατικού χαρακτήρα της που γεννά δυσαρέσκεια και δείχνει πέρα από τον εαυτό της προς τη δυνατότητα του κομμουνισμού. Οι εργάτες μπορεί να γίνουν ιδεαλιστές και να αναπτύξουν αλληλεγγύη μεταξύ τους, αλλά η ταξική πάλη θα εξακολουθεί να υποκινείται από το συμφέρον. Η εργατική τάξη δεν μπορεί να ξεπεράσει τον ατομικισμό και το ατομικό συμφέρον υπό τον καπιταλισμό. Όλοι μας μεγαλώσαμε σε ένα ανταγωνιστικό, ατομικιστικό περιβάλλον και δεν μπορούμε παρά να είμαστε ως ένα βαθμό συμφεροντολόγοι, είτε είμαστε καπιταλιστές είτε εργάτες. Η ψυχολογία των καπιταλιστών και των εργατών είναι ουσιαστικά η ίδια· οι εργαζόμενοι δεν είναι ηθικά ανώτεροι. Μόνο κάνοντας μια επανάσταση που μεταμορφώνει τις κοινωνικές συνθήκες θα αναπτυχθεί μια διαφορετική ψυχολογία και κουλτούρα, όχι πριν.

Η αδυνότητα δημιουργίας προλεταριακής κουλτούρας

Σε αυτό το σημείο, θα μπορούσε εύλογα να σκεφτεί κανείς ότι, μετά από μια επιτυχημένη προλεταριακή επανάσταση που θέτει την εργατική τάξη στην εξουσία, οι κυρίαρχες ιδέες και κουλτούρα θα γίνουν αυτές της κυρίαρχης εργατικής τάξης. Όπως ακριβώς η αστική τάξη και η φεουδαρχική αριστοκρατία πριν από αυτήν, το προλεταριάτο θα μπορέσει επιτέλους να αναπτύξει τη δική του κουλτούρα και τέχνη. Ωστόσο, όπως υποστήριξε πρώτος από όλους ο Τρότσκι, αυτό δεν ισχύει.

Σύμφωνα με τον Τρότσκι, το προλεταριάτο δεν μπορεί να δημιουργήσει μια γνήσια προλεταριακή κουλτούρα υπό την ταξική του κυριαρχία, επειδή η εν λόγω ταξική κυριαρχία προορίζεται να είναι μεταβατική και σύντομη σε διάρκεια, ενώ η δημιουργία πολιτισμού απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα. Είναι κοινός μαρξιστικός τόπος ότι το εποικοδόμημα, που περιλαμβάνει τον πολιτισμό, αλλάζει πιο αργά από την οικονομική βάση της κοινωνίας. Κατά συνέπεια, και υπάρχουν πολλά εμπειρικά στοιχεία γι' αυτό, ο σχηματισμός και η πλήρης άνθηση μιας νέας κουλτούρας που αντιστοιχεί σε μια νέα άρχουσα τάξη απαιτεί αρκετό χρόνο και ολοκληρώνεται μόνο στην περίοδο που προηγείται της παρακμής της εξουσίας αυτής της τάξης. Για παράδειγμα, η αστική κουλτούρα υπάρχει εδώ και 600 χρόνια, από την Αναγέννηση, και έφτασε στο αποκορύφωμά της σχετικά αργά, κατά τον 19ο αιώνα (αν και αυτό είναι συζητήσιμο), σε μια εποχή που η αστική κυριαρχία άρχισε να αμφισβητείται από το ανερχόμενο προλεταριάτο. Από την άλλη, η δικτατορία του προλεταριάτου προορίζεται να είναι σχετικά σύντομη σε διάρκεια, να διαρκέσει μερικές δεκαετίες το πολύ, ανεπαρκής διάρκεια για τη δημιουργία μιας νέας κουλτούρας. Μόνο αν πάψουμε να θεωρούμε τη δικτατορία του προλεταριάτου ως μεταβατική έχει νόημα η συζήτηση για την παραγωγή μιας προλεταριακής κουλτούρας: αυτή συνεπάγεται παραίτηση από το επαναστατικό καθήκον της μετάβασης από τον καπιταλισμό στον κομμουνισμό και την κατάργηση των τάξεων, συμπεριλαμβανομένου του προλεταριάτου. Ως μεταβατική, αυτή η περίοδος δεν είναι μια ανεξάρτητη εποχή στην οποία αντιστοιχεί μια ανεξάρτητη κουλτούρα: «στην ουσία της η δικτατορία του προλεταριάτου δεν είναι η οικονομική και πολιτιστική οργάνωση μιας καινούργιας κοινωνίας, είναι ένα στρατιωτικό επαναστατικό καθεστώς που έχει σα σκοπό να αγωνιστεί για την εγκαθίδρυση αυτής της κοινωνίας. Αυτό δεν πρέπει να το ξεχνούμε»[6].

Ο Τρότσκι επισημαίνει επίσης ότι κατά τη διάρκεια της μεταβατικής δικτατορίας, το προλεταριάτο

θα απασχολείται κυρίως με θέματα άλλα από τον πολιτισμό και την τέχνη, ακόμη ένας λόγος για τον οποίο δεν θα αναπτυχθεί προλεταριακή κουλτούρα. Το προλεταριάτο θα ασχολείται πρωτίστως με την ταξική πάλη ενάντια σε αντεπαναστατικές τάσεις για να διαφυλάξει την κυριαρχία του, και με την αναδιάρθρωση της παραγωγής πέρα από τα δεσμά του κεφαλαίου. Θα απασχολείται επίσης με τη διασφάλιση της υλικής ευημερίας του πληθυσμού, που αποτελεί προϋπόθεση για την παραγωγή πολιτισμού. Η επανάσταση και η μεταβατική περίοδος θα θέσουν τις προϋποθέσεις για μια νέα κοινωνία, αλλά θα τις θέσουν χρησιμοποιώντας τις μεθόδους της παλιάς κοινωνίας, δηλαδή τη δύναμη και ενδεχομένως τη βία. Είναι πιθανό ότι η περίοδος θα περιλαμβάνει πολλές καταστροφές, όπως συνέβη στο ρωσικό εμφύλιο πόλεμο που ακολούθησε την επανάσταση του 1917. Υπήρχε μικρή καλλιτεχνική παραγωγή στη Ρωσία κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, καθώς οι συνθήκες έντονης ταξικής πάλης δεν είναι κατάλληλες για την παραγωγή πολιτισμού. Στη Γαλλία κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1789 και του απόηχού της, λίγη τέχνη παρήχθη. Η πλειοψηφία της τέχνης που αφορούσε την επανάσταση παρήχθη σε γειτονικές ευρωπαϊκές χώρες. Η πολιτισμική ανάπτυξη απαιτεί κοινωνική σταθερότητα, η οποία θα έρθει μόνο προς το τέλος της μετάβασης από τον καπιταλισμό στον κομμουνισμό. Αυτή η σταθερότητα θα είναι απόδειξη της βιωσιμότητας του κομμουνισμού και θα προαναγγέλλει μια νέα κοινωνία πάνω στην οποία μπορεί να οικοδομηθεί μια νέα, κομμουνιστική κουλτούρα.

Εδώ είναι σημαντικό να υπογραμμίσουμε ότι ο στόχος του προλεταριάτου κατά τη μεταβατική του δικτατορία είναι να καταργήσει τον εαυτό του και την ταξική κοινωνία συνολικά. Σε αντίθεση με την αστική τάξη που πήρε την πολιτική εξουσία για να διαφυλάξει και να επεκτείνει την κοινωνική της εξουσία επ' αόριστον, το προλεταριάτο παίρνει την πολιτική εξουσία με σκοπό να αυτοκαταργηθεί ως τάξη. Ένας τέτοιος σκοπός έρχεται σε αντίθεση με τη δημιουργία μιας προλεταριακής κουλτούρας, καθώς η τελευταία θα βασιζόταν στον ταξικό χαρακτήρα του προλεταριάτου που πρόκειται να καταργηθεί. Το προλεταριάτο πράγματι θα ασχοληθεί και θα επηρεάσει την πολιτιστική παραγωγή πριν από την έλευση του κομμουνισμού, αλλά αυτός είναι ένας πολύ πιο μετριοπαθής ισχυρισμός από τον ισχυρισμό ότι το προλεταριάτο θα δημιουργήσει τη δική του κουλτούρα. Στο βαθμό που οι εργαζόμενοι ασχολούνται με την πολιτιστική και καλλιτεχνική παραγωγή, η εν λόγω παραγωγή θα είναι αστική μέχρι να ξεπεραστεί η αστική κουλτούρα. Μια νέα κουλτούρα θα αρχίσει πράγματι να αναπτύσσεται καθώς η δικτατορία του προλεταριάτου οδεύει προς το τέλος της, αλλά όσο περισσότερο αναπτύσσεται αυτή η κουλτούρα τόσο λιγότερο θα έχει προλεταριακό και τόσο περισσότερο θα έχει σοσιαλιστικό/κομμουνιστικό χαρακτήρα, καθώς τόσο πιο κοντά θα είμαστε στην κατάργηση του προλεταριάτο ως τάξη. «[Ό]σο το προλεταριάτο παραμένει προλεταριάτο – δηλαδή, φέρνει τα ίχνη της προηγούμενης καταπίεσης – τόσο λιγότερο είναι ικανό να ανέβει πάνω από την ιστορική κληρονομιά του παρελθόντος, και οι δυνατότητες μιας νέας δημιουργίας θα ανοιχτούν πραγματικά μονάχα στο βαθμό που το προλεταριάτο διαλύσει τον εαυτό του σε μια σοσιαλιστική κοινωνία. Με άλλα λόγια, όλα αυτά σημαίνουν ότι η αστική κουλτούρα μπορεί να αντικατασταθεί από μια σοσιαλιστική, κι όχι προλεταριακή, κουλτούρα.»[7]

Όλα όσα είπαμε είναι σύμφωνα με τη θέση του Μαρξ στην Κριτική του Προγράμματος της Γκότα ότι το αστικό δίκαιο θα επιμείνει στη δικτατορία του προλεταριάτου και θα ξεπεραστεί μόνο στον κομμουνισμό: — «τότε μόνο [στο ανώτερο στάδιο του κομμουνισμού] θα μπορεί να ξεπεραστεί ολότελα ο στενός ορίζοντας του αστικού δικαίου»[8]. Η δικτατορία του προλεταριάτου είναι η προσπάθεια να ξεπεραστεί η αστική κοινωνία στη βάση της, και ως εκ τούτου είναι εμποτισμένη με το αστικό πνεύμα και τις πολιτιστικές του αξίες όπως η ίση αμοιβή για ίση εργασία. Η πολιτισμική πτυχή της αστικής κοινωνίας θα είναι η τελευταία που θα ξεπεραστεί δεδομένου ότι οι πολιτισμικές αλλαγές ακολουθούν με καθυστέρηση τις κοινωνικοοικονομικές.

Οι υποστηρικτές της ανάγκης για προλεταριακή κουλτούρα εκκινούν από μια λανθασμένη αναλογία μεταξύ της ιστορικής εξέλιξης και της φύσης της αστικής και της προλεταριακής τάξης. Αυτή η αναλογία δεν είναι μαρξιστική. Στη μαρξιστική θεωρία, η ιστορική εξέλιξη του προλεταριάτου

ακολουθεί την αντίθετη κατεύθυνση από αυτήν της αστικής τάξης. Η αστική τάξη άρχισε να γίνεται κυρίαρχη κοινωνικά, π.χ., η πιο πλούσια τάξη, πολύ πριν αποκτήσει πολιτική δύναμη με τις αστικές επαναστάσεις της Αγγλίας, της Αμερικής και της Γαλλίας. Η αστική τάξη άρχισε να κυριαρχεί κοινωνικά, και κατ' επέκταση και πολιτιστικά, αποκτώντας αυξανόμενη επιρροή και έλεγχο στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και τον Τύπο, ενώ η πολιτική εξουσία βρισκόταν ακόμα στα χέρια της παλιάς αριστοκρατίας. Στη Γερμανία, αυτό ίσχυε μέχρι και το 1918: η αστική επιστήμη, η φιλοσοφία και η τέχνη άκμασαν στη Γερμανία ενώ αυτή βρισκόταν υπό αυταρχικού καθεστώτος. Η αστική τάξη αποκτά την πολιτική εξουσία μόνο ως το επιστέγασμα της κοινωνικής κυριαρχίας της.

Η ιστορική εξέλιξη του προλεταριάτου ακολουθεί την αντίθετη πορεία. Το προλεταριάτο είναι εξ ορισμού η τάξη χωρίς ιδιοκτησία που πρέπει να εργαστεί για να επιβιώσει. Αυτό το γεγονός την περιορίζει πολύ από το να έχει το χρόνο να εκπαιδευτεί και να παράξει πολιτισμό. Αυτό ισχύει ακόμα και σήμερα, με τη διαφορά ότι ούτε η αστική τάξη ενδιαφέρεται πλέον για τον πολιτισμό και στερείται πολιτιστικής παιδείας. Αν και η κατάσταση των εργαζομένων δεν είναι τόσο άσχημη όσο στα εργοστάσια του 19ου αιώνα (αν και μόνο στη Δύση ισχύει αυτό), οι άνθρωποι εξακολουθούν να εργάζονται σκληρά κατά τη διάρκεια της ημέρας και στη συνέχεια θέλουν να ξεσκάσουν με ελαφριά ψυχαγωγία στο Netflix και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή ξεκούραση. Τους λείπει η ενέργεια και το κίνητρο να ασχοληθούν σοβαρά με τον πολιτισμό και την τέχνη. Για να αλλάξει αυτή η κατάσταση, το προλεταριάτο χρειάζεται πρώτα να οργανωθεί, να πάρει την εξουσία και να αναδιαρθρώσει την παραγωγή προκειμένου να ελαχιστοποιήσει τον χρόνο που χρειάζεται να εργάζεται και να απελευθερώσει χρόνο για πολιτισμική εμπλοκή. Αντίθετα με την αστική τάξη, το προλεταριάτο αποκτά πολιτική εξουσία ως μέσο επίτευξης κοινωνικής κυριαρχίας και ως προϋπόθεση για την ενασχόλησή του με τον πολιτισμό: «Η αστική τάξη έφτασε στην εξουσία πέρα για πέρα οπλισμένη με την κουλτούρα της εποχής της. Το προλεταριάτο φτάνει στην εξουσία οπλισμένο πέρα για πέρα μόνο με την επείγουσα ανάγκη να κατακτήσει την κουλτούρα.»[9] Η εργάτρια παράγει πολιτισμό μόνο στο βαθμό που ξεφεύγει από την κοινή συνθήκη της τάξης της, δηλαδή μόνο στο βαθμό που υπερβαίνει τη θέση της ως εργάτριας, είτε παίρνοντας το ρόλο της αστής διανοούμενης είτε υπερβαίνοντας τον εργατική της θέση στον κομμουνισμό. Με άλλα λόγια, η εργάτρια παράγει κουλτούρα στο βαθμό που δεν είναι εργάτρια, και ως εκ τούτου, η εν λόγω κουλτούρα δεν είναι προλεταριακή.[10]

Ένα τελευταίο βασικό σημείο είναι ότι ο πολιτισμός δεν μπορεί να δημιουργηθεί από το μηδέν. Κάθε νέος πολιτισμός ξεκινά όταν μια τάξη είναι σε θέση να διαφοροποιήσει την πολιτιστική της παραγωγή από την ήδη υπάρχουσα παράδοση και να χρησιμοποιήσει στοιχεία της προηγούμενης παράδοσης με νέους τρόπους, ενώ προσθέτει νέα στοιχεία σε αυτήν. Δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ιστορική εξέλιξη διαφορετικά[11]. Αυτή είναι μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο καθώς μια νέα κουλτούρα συνεπάγεται μια αλλαγή στις ευαισθησίες, οπτική και τα συναισθήματα κάποιας. Η αλλαγή είναι πολύ πιο θεμελιώδης από την απλή αλλαγή ιδεολογίας κάποιας επειδή πείστηκε με επιχειρήματα[12]. Η καλλιτεχνική δημιουργία έχει ένα μεγάλο ασυνείδητο ψυχολογικό συστατικό που δεν επηρεάζεται άμεσα από τους συλλογισμούς και τις απόψεις κάποιου και αλλάζει πιο αργά από αυτά. Αυτό το γεγονός μπορεί να οδηγήσει και οδήγησε σε καταστάσεις όπου έχουμε διανοούμενους που μεγάλωσαν σε ένα αστικό περιβάλλον αλλά έχουν πειστεί ότι η υπόθεση του προλεταριάτου είναι δίκαιη και έχουν συμμαχήσει μαζί του, χωρίς όμως να ξεπεράσουν τη βαθιά ριζωμένη αστική ψυχολογία και αισθητήριό τους. Κάθε νέος πολιτισμός βρίσκεται σε διάλογο και είναι μια απάντηση στον πολιτισμό που προηγήθηκε. Το προλεταριάτο εμποδίζεται να εξοικειωθεί με την αστική πολιτιστική παράδοση, η οποία πλέον έχει θαφτεί και ξεχαστεί από την ίδια την αστική τάξη, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Κατά συνέπεια, καλείται πρώτα να ανακαλέσει και να κατακτήσει την εν λόγω παράδοση, για να προχωρήσει στη συνέχεια πέρα από αυτήν. Στη διάρκεια της δικτατορίας του προλεταριάτου επομένως, το προλεταριάτο θα πρέπει πρώτα και κύρια να κατακτήσει την αστική κουλτούρα, όχι να προσπαθήσει να δημιουργήσει μια νέα κουλτούρα από την αρχή. Το τελευταίο είναι

απλώς αδύνατο: οποιεσδήποτε προσπάθειες να παραχθεί ένας νέος πολιτισμός από το τίποτα θα καταλήξουν να αναπαράγουν αστικές μορφές ασυνείδητα.

Στα πρώτα χρόνια της Σοβιετικής Ένωσης έγιναν προσπάθειες από αρκετές ομάδες διανοουμένων να δημιουργήσουν αυθεντική προλεταριακή τέχνη. Ωστόσο, η τέχνη και ο πολιτισμός δεν μπορούν να δημιουργηθούν από μια πνευματική πρωτοπορία μόνη της, διαχωρισμένη από την εργατική τάξη, ακόμα κι αν η εν λόγω πρωτοπορία αποτελείται από προλετάριους διανοούμενους. Ο πολιτισμός είναι το οργανικό άθροισμα της γνώσης, της ευαισθησίας, των αξιών και των ικανοτήτων μιας κοινωνίας, και ως εκ τούτου δεν μπορεί να δημιουργηθεί τεχνητά, χωρίς τη συμβολή και την αλληλεπίδραση με τη μάζα των ανθρώπων: «Η τέχνη δημιουργείται στη βάση μιας συνεχούς καθημερινής, πολιτισμικής, ιδεολογικής αλληλεπίδρασης μεταξύ μιας τάξης και των καλλιτεχνών της. Μεταξύ της αριστοκρατίας ή της αστικής τάξης και των καλλιτεχνών τους δεν υπήρχε διαχωρισμός στην καθημερινή ζωή. Οι καλλιτέχνες έζησαν, και ζουν ακόμα, σε ένα αστικό περιβάλλον, αναπνέοντας τον αέρα των αστικών σαλονιών, έλαβαν και λαμβάνουν υποδερμικές εμπνεύσεις από την τάξη τους. Αυτό τρέφει τις υποσυνείδητες διαδικασίες της δημιουργικότητάς τους»[13]. Οι προϋποθέσεις για μια τέτοια οργανική σχέση μεταξύ των διανοουμένων της εργατικής τάξης και της υπόλοιπης τάξης δεν υπάρχουν ούτε στον καπιταλισμό ούτε κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του προλεταριάτου για τους λόγους που αναφέρθηκαν παραπάνω. Έτσι, η τέχνη που δημιουργήθηκε από διανοούμενους που συμπαθούν την επανάσταση, όπως ο Μαγιακόφσκι και ο Πιλνιάκ, είναι υπέρ των εργατών αλλά με την αστική έννοια, ενώ ο λεγόμενος σοσιαλιστικός ρεαλισμός ήταν μόνο μια κιτς εκδοχή του αστικού κοινωνικού ρεαλισμού του 19ου αιώνα.

Η σημασία της αστικής κουλτούρας για την εργατική τάξη

Είπαμε παραπάνω ότι οι εργάτες πρέπει να κατακτήσουν την αστική κουλτούρα και την τέχνη για να την ξεπεράσουν. Με την πρώτη ματιά, μια τέτοια θέση φαντάζει περίεργο να προέρχεται από την Αριστερά: δεν είναι η αστική κουλτούρα κάτι που πρέπει να καταπολεμηθεί; Άλλωστε, ο αστικός πολιτισμός χρησιμεύει για τη νομιμοποίηση της ταξικής οργάνωσης της κοινωνίας και η εκμεταλλευτική αστική κοινωνία γεννά έναν εκμεταλλευτικό πολιτισμό. Η αστική κουλτούρα και ιδεολογία είναι όργανα ταξικής καταπίεσης νομιμοποιώντας και φυσικοποιώντας την τελευταία. Για το λόγο αυτό, οι περισσότεροι κομμουνιστές αντιτίθενται στην αστική κουλτούρα, και σε οτιδήποτε αστικό.

Το ζήτημα πρέπει να προσεγγιστεί διαλεκτικά, όπως κάθε τι αστικό. Σύμφωνα με τον μαρξισμό, ο καπιταλισμός μας καταπιέζει, αλλά μπορούμε να ξεπεράσουμε τον καπιταλισμό μόνο στη δική του βάση, υλοποιώντας την προοπτική του ίδιου του καπιταλισμού για σοσιαλισμό. Ομοίως, η τεχνολογία μας καταπιέζει, αλλά μπορούμε να ξεπεράσουμε αυτή την καταπίεση μόνο με εφαρμογή της τεχνολογίας. Είναι αφελές και ανέφικτο να απορρίπτουμε κάθε προηγούμενη επιστημονική γνώση μόνο και μόνο επειδή αναπτύχθηκε από την αστική τάξη: οι προσπάθειες να γίνει αυτό υπό τον Στάλιν αποδείχθηκαν καταστροφικές.[14] Όσον αφορά την αστική κουλτούρα, ενώ έχει μια αρνητική ιδεολογική λειτουργία, είναι επίσης απαραίτητο εργαλείο για την προλεταριακή απελευθέρωση με την έννοια ότι το προλεταριάτο χρειάζεται να κατακτήσει τη συσσωρευμένη γνώση και δεξιότητα της ανθρωπότητας και να τη χρησιμοποιήσει για τη δημιουργία μιας αταξικής κοινωνίας. Ακόμα κι αν ο απώτερος στόχος μας είναι να ξεσκαρτάρουμε, να τροποποιήσουμε και τελικά να ξεπεράσουμε την αστική επιστήμη και τέχνη με κομμουνιστική επιστήμη και τέχνη, η κατάκτηση της αστικής κουλτούρας είναι απαραίτητη προϋπόθεση για αυτόν τον στόχο: «Η αφομοίωση και η εφαρμογή πάνε μαζί με την κριτική επεξεργασία.»[15]

Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι ο αστικός πολιτισμός, όπως κάθε πολιτισμός, δεν είναι απλώς κάτι αρνητικό. Πολιτισμός είναι ό,τι έχει δημιουργηθεί από τις συλλογικές προσπάθειες της ανθρωπότητας και έχει χρησιμεύσει στην ενίσχυση των ανθρώπινων ικανοτήτων και του βιοτικού μας επιπέδου. Η τέχνη μας καλλιεργεί κάνοντάς μας ψυχολογικά πιο σύνθετους, πιο ευαίσθητους και

ενσυναισθητικούς, αυξάνοντας τη συναισθηματική μας νοημοσύνη και γενικά εμπλουτίζοντας το πνεύμα μας. Αυτός ο εμπλουτισμός είναι ένα γνήσιο επίτευγμα της πολιτισμικής μας ανάπτυξης που πρέπει να διαφυλαχθεί. Η κατάκτηση της αστικής κουλτούρας, όπως της επιστήμη και της τέχνη της, είναι απαραίτητη για την πνευματική και συναισθηματική καλλιέργεια των εργατών, και αυτή η καλλιέργεια είναι απαραίτητη εάν θέλουν να οικοδομήσουν μια καλύτερη κοινωνία από αυτήν. Οποιαδήποτε ξεκάθαρα αντιδραστική τέχνη που απειλεί να υπονομεύσει την ταξική αλληλεγγύη και την επαναστατική ζέση πρέπει φυσικά να απορρίπτεται, αλλά είναι παιδικό να πιστεύουμε ότι τα μεγαλύτερα επιτεύγματα της αστικής τέχνης όπως τα έργα του Σαίξπηρ, του Ντοστογιέφσκι ή του Μπετόβεν αποτελούν μια τέτοια απειλή.[16] Η καλλιτεχνική σημασία τέτοιων έργων δεν έγκειται στο τι αποκαλύπτουν για την ιδεολογία και τις κοινωνικές συνθήκες των αντίστοιχων εποχών τους –δηλαδή στα ιδεολογικά όρια των έργων– αλλά σε ό,τι αποκαλύπτουν που ισχύει καθολικά για την ανθρώπινη εμπειρία στην ταξική κοινωνία, ενισχύοντας την κατανόηση και την ευαισθησία μας προς τον κόσμο και τους συνανθρώπους μας.

Συνοψίζοντας, «δε μπορεί να γίνεται λόγος για τη δημιουργία καινούργιας κουλτούρας, δηλαδή για την πλατύτερη ιστορική οικοδόμηση. Σ’αντάλλαγμα, η πολιτιστική οικοδόμηση θα είναι χωρίς προηγούμενο στην ιστορία όταν η σιδερένια γροθιά της δικτατορίας δε θα’ναι πα αναγκαία, δε θα’χει πια χαρακτήρα ταξικό. Απ’όπου πρέπει να συμπεράνουμε γενικά πως όχι μόνο δεν υπάρχει προλεταριακή κουλτούρα, μα και πω δε θα υπάρξει. Και να πούμε την αλήθεια δεν υπάρχει λόγος να λυπόμαστε γι’αυτό. Το προλεταριάτο πήρε την εξουσία ίσα-ίσα για να ξεμπερδέψει μια για πάντα με την ταξική κουλτούρα και για ν’ανοίξει το δρόμο σε μιαν ανθρώπινη κουλτούρα. Μοιάζουμε να το ξεχνάμε αυτό πάρα πολύ συχνά.»[17] Με άλλα λόγια, δεν πρέπει να στεναχωριόμαστε που η προλεταριακή κουλτούρα είναι αδύνατη, καθώς θα έχουμε σοσιαλιστική/κομμουνιστική κουλτούρα, την πρώτη παγκόσμια ανθρώπινη, αταξική κουλτούρα στην ιστορία.

Μόλις το προλεταριάτο ολοκληρώσει το επαναστατικό του έργο της κατάργησης των αστικών κοινωνικών σχέσεων, η δραστική μείωση του απαιτούμενου χρόνου εργασίας θα δημιουργήσει άφθονες ευκαιρίες για πολιτιστική δημιουργία. Ο κομμουνισμός θα προσφέρει πρωτοφανείς έως τώρα δυνατότητες για πολιτιστική δημιουργία, απελευθερώνοντας πολύ χρόνο για την ανάπτυξη ατομικών ταλέντων και δημιουργικών δραστηριοτήτων. Απαλλαγμένες από την ανάγκη παραγωγής κέρδους, οι τέχνες και οι επιστήμες θα αναπτυχθούν πολύ περισσότερο από ό,τι στον καπιταλισμό. Οι αλλαγμένες κοινωνικές συνθήκες θα γεννήσουν μια νέα ψυχολογία και κατ’ επέκταση μια νέα τέχνη κατάλληλη για τον νέο άνθρωπο και τις νέες συνθήκες. Η τέχνη θα εκφράσει τη νέα πνευματική σκοπιά του ανθρώπου. Αυτό θα συμβεί αναπόφευκτα λόγω των αλλαγμένων κοινωνικών συνθηκών, επομένως δεν χρειάζεται να επιβληθεί από το κράτος.[18] Είναι αδύνατο να προβλέψουμε πώς θα μοιάζει η νέα κουλτούρα γιατί δεν μπορούμε να προβλέψουμε την επίδραση στην ανθρώπινη ψυχή των ποιοτικά διαφορετικών κοινωνικών συνθηκών του κομμουνισμού. Μπορούμε ωστόσο να υποθέσουμε ότι θα είναι εμποτισμένη με το πνεύμα της αλληλεγγύης, της φιλίας και της συμπάθειας που θα χαρακτηρίζει την κομμουνιστική κοινωνία. Επιπλέον, μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι η κομμουνιστική κουλτούρα θα εκτιμήσει ό,τι έχει αξία από παλαιότερους πολιτισμούς.

Το πρόβλημα: Η οριστική παρακμή της αστικής κουλτούρας

Το καθήκον μιας προλεταριακής διανόησης στο παρόν και το άμεσο μέλλον δεν είναι λοιπόν να προσπαθήσει να δημιουργήσει μια νέα προλεταριακή ή μη/αντι-αστική κουλτούρα, αλλά να διδάξει στις ακαλλιέργητες μάζες τα καλύτερα στοιχεία της ήδη υπάρχουσας κουλτούρας, της επιστήμης και της τέχνης της. Μέχρι το προλεταριάτο να έχει κατακτήσει την αστική κουλτούρα και να έχει αρχίσει να την τροποποιεί για να δημιουργήσει μια νέα κουλτούρα, θα είναι κοντά στην αυτοκατάργησή του ως τάξη: «Χρειάζεται μόνο να προσθέσουμε πως προτού βγει από το στάδιο της πολιτιστικής μαθήτευσης, το προλεταριάτο θά ’χει πάψει να είναι προλεταριάτο.»[19]

Αυτό που περιπλέκει αυτό το καθήκον είναι ότι σήμερα, η αστική κουλτούρα βρίσκεται σε οριστική παρακμή. Άρχισε να αναπτύσσεται κατά την Αναγέννηση και έφτασε στο αποκορύφωμά της στον 18ο και στις αρχές του 19ου αιώνα. Μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση, αντιμετώπισε αλλεπάλληλες κρίσεις που την κατέστρεψαν σταδιακά. Το γενικό αστικό κοινό του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα –από τη λεγόμενη μεσαία τάξη και πάνω– ήταν πολύ πιο πολιτιστικά μορφωμένο από ότι σήμερα. Οι άνθρωποι μοιράζονταν μια κοινή ανθρωπιστική παράδοση και κλασική παιδεία, έχοντας ως εκ τούτου κοινά πολιτιστικά σημεία αναφοράς. Οι άνθρωποι νοιάζονταν πολύ για την τέχνη, όπως αποδεικνύεται από τα πολλές συζητήσεις και ντιμπέιτς περί τέχνης και φιλοσοφίας τον 19ο αιώνα. Τα μυθιστορήματα των Μπαλζάκ και Χόφμαν είναι γεμάτα από χαρακτήρες που έχουν τέτοιες ζωηρές συζητήσεις. Ο 20ός αιώνας είδε την καταστροφή αυτής της κοινής ανθρωπιστικής παράδοσης, με το φονικό πλήγμα να είναι οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι και η άνοδος του φασισμού, αλλά οι ρίζες της σήψης βρίσκονται στην άνοδο του μονοπωλιακού καπιταλισμού. Το χρηστικό εργαλειακό ήθος και η απροκάλυπτη εξειδίκευση που χαρακτηρίζει τον μονοπωλιακό καπιταλισμό δεν δίνει καμία αξία στην κλασική παιδεία, η οποία έπεσε σε μαρασμό.

Τόσο ο Τρότσκι όσο και ο Walter Benjamin παρατήρησαν την εν λόγω πολιτιστική παρακμή. Στο Εμπειρία και Ανέχεια, ο Benjamin περιγράφει πώς η κοινή κουλτούρα και η συσσωρευμένη εμπειρία και παράδοση των προηγούμενων γενεών καταστράφηκε από το τραυματικό γεγονός του 1ου Παγκοσμίου Πολέμου, προαναγγέλλοντας μια εποχή βαρβαρότητας: «Η εμπειρία αποδυναμώθηκε, κι αυτό σε μια γενιά η οποία το 1914-18 είχε μια από τις τρομερότερες εμπειρίες της παγκόσμιας ιστορίας… Μια γενιά η οποία πήγαινε στο σχολείο ακόμη με την άμαξα, βρέθηκε κάτω απ'τον καθαρό ουρανό σ'ένα τοπίο, στο οποίο δεν υπήρχε τίποτε που να μην έχει αλλάξει εκτός από τα σύννεφα, και στη μέση, σ'ένα πεδίο μάχης καταστροφικών ρευμάτων και εκρήξεων, το μικρό εύθραυστο ανθρώπινο σώμα.»[20] Η βαρβαρότητα και η φτώχεια στην οποία αναφέρεται ο Μπέντζαμιν δεν έχει και την καθομιλουμένη έννοια, αλλά είναι μια πνευματική και ηθική φτώχεια που προκύπτει από ένα είδος υπερπαραγωγής εμπειρίας: βομβαρδιζόμαστε με μια ατελείωτη ποσότητα πληροφοριών και αγαθών που δεν προλαβαίνουμε να επεξεργαστούμε αρκετά, σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο που μας αφήνει μπερδεμένους. Ο Τρότσκι από την πλευρά του σημειώνει ότι η αστική κοινωνία ήταν σε θέση να έχει μια σχετικά σταθερή και ανθούσα κουλτούρα, εφόσον η αστική τάξη ήταν πολιτικά και ηθικά δημοκρατική, δηλαδή επέτρεπε την ελεύθερη έκφραση των καλλιτεχνών και είχε την πολυτέλεια να είναι ή να φαίνεται κοινωνικά φιλελεύθερη διατηρώντας την κοινωνική ειρήνη. Ωστόσο, η επιδείνωση των κοινωνικών αντιφάσεων του καπιταλισμού έκανε την αστική κοινωνία «εντελώς ανίκανη να παρέχει τις ελάχιστες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη τάσεων στην τέχνη που αντιστοιχούν, έστω και ελάχιστα, στην εποχή μας».[21] Και οι δύο συγγραφείς θεωρούν τον 20ο αιώνα ως εποχή γκρεμισμένων αξιών και υπαρξιακής αβεβαιότητας, και αυτή η κατάσταση επιδεινώθηκε από τις ατελείωτες κρίσεις του 21ου αιώνα (ο 'πόλεμος κατά της τρομοκρατίας', η οικονομική κρίση του 2008, ο κορονοϊός, η απειλή 3ου Παγκοσμίου Πολέμου, η κλιματική αλλαγή, αυξανόμενη κρατική επιτήρηση σε όλη μας την καθημερινότητα κ.λπ.)

Επί του παρόντος, η εκπαίδευσή μας είναι αυστηρά χρηστική, προετοιμάζοντάς μας για την πολύ ανταγωνιστική, εξειδικευμένη αγορά εργασίας, με ελάχιστους πόρους να δαπανώνται για την πολιτιστική μας εκπαίδευση. Έχουμε καταστεί ανίκανοι να διαχωρίσουμε την τέχνη από την ψυχαγωγία, απορρίπτοντας απαιτητικά έργα τέχνης και ευνοώντας την ελαφριά ψυχαγωγία των blockbusters και της ποπ μουσικής. Η διαφορά μεταξύ των καλλιεργημένων μεσαίων και ανώτερων τάξεων και της ακαλλιέργητης εργατικής τάξης έχει εξατμιστεί σε μια κοινή έλλειψη κουλτούρας και επιθυμίας για ηδονιστική ψυχαγωγία και αποδραστική αποχαύνωση. Οι άνθρωποι δεν κάνουν την απαραίτητη προσπάθεια για να κατανοήσουν τη σοβαρή τέχνη, αλλά αντιθέτως περιμένουν από τον καλλιτέχνη να τους νανουρίσει με ψυχαγωγία. Η τέχνη πρωτοπορίας (avant-garde) έχει ελάχιστο έως καθόλου κοινό και έχει σχεδόν εκλείψει, ενώ η σοβαρή τέχνη του παρελθόντος, όπως η κλασική μουσική, ελκύει ένα ολοένα και μικρότερο αριθμό ανθρώπων. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αυξανόμενη τάση να κρίνονται τα πολιτιστικά προϊόντα με βάση την ταυτότητα του παραγωγού

τους, αδιαφορώντας για τις ιδιότητες του ίδιου του προϊόντος: η απόλυτη βαρβαρότητα.

Ακόμη και οι λίγοι καλλιτέχνες που επιμένουν να προσπαθούν να δημιουργήσουν τέχνη πέρα από την ψυχαγωγία, το κάνουν με όλο και πιο ισχνά αποτελέσματα. Καταλαβαίνουν ότι ο κόσμος βρίσκεται σε κρίση και το απεικονίζουν στην τέχνη τους, αλλά δεν μπορούν να να ταυτοποιήσουν και να αναδείξουν τη ρίζα του προβλήματος, δηλαδή τον καπιταλισμό. Η τέχνη τους τείνει να είναι είτε μηδενιστική και δυστοπική α λα Λαρς Φον Τρίερ και Λάνθιμου, είτε διαφυγής, αναζητώντας καταφύγιο στο καλτ της αγάπης α λα Wim Wenders ή στον ανώδυνο ουμανισμό α λα αδελφών Dardenne και Ken Loach. Η κατάσταση επιβεβαιώνει την ατάκα του Τρότσκι ότι «η τέχνη, που είναι το πιο περίπλοκο μέρος του πολιτισμού, το πιο ευαίσθητο και ταυτόχρονα το λιγότερο προστατευμένο, υποφέρει το μέγιστο από την παρακμή και τη φθορά της αστικής κοινωνίας»[22].

Το αποτέλεσμα της παρακμής της αστικής κουλτούρας είναι ότι οι καλύτερες πτυχές της έχουν ξεχαστεί ακόμη και από τους περισσότερους αστούς διανοούμενους, διαγραφόμενες από τον μεταμοντερνισμό, με πιθανή εξαίρεση την πρόοδο στις φυσικές επιστήμες.[23] Φαίνεται ότι υπάρχουν πολύ λίγοι διανοούμενοι, είτε από την αστική τάξη είτε από την προλεταριακή τάξη, που έχουν λάβει παιδεία στις καλύτερες παραδόσεις του παρελθόντος και που μπορούν έτσι να μεταδώσουν την παιδεία τους στις προλεταριακές μάζες. Ένας μεγάλος λόγος για αυτό ήταν η σταλινική ολοκληρωτική απόρριψη της αστικής κουλτούρας ως παρακμιακή, μια απόρριψη που έκτοτε φυσικοποιήθηκε από την Αριστερά. Καίοντας τα χλωρά μαζί με τα ξερά όσον αφορά τον πολιτισμό, πού καταλήγουμε όμως;

Μετά το πέρας του πολιτισμού

Καταλήγουμε στο δυσάρεστο αλλά απαραίτητο καθήκον να πρέπει να επιβιώσουμε πέραν του πολιτισμού. Ο Benjamin αποδείκτηκε προφητικός για αυτό το θέμα, γράφοντας στο «Εμπειρία και Ανέχεια» ότι « η ανθρωπότητα ετοιμάζεται να επιβιώσει το πολιτισμό, αν φτάσουμε ως εκεί.»[24] Σε εκείνο το δοκίμιο, ο Benjamin προσπαθούσε να εντοπίσει δυνατότητες και προοπτικές στο προαναφερθέν βάρβαρο παρόν, για να δει πώς και αν θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε τη νέα βαρβαρότητα για να τον υπερβούμε. Προσπαθούσε να δει τη σύγχρονη βαρβαρότητα που κυρίεψε την ανθρωπότητα διαλεκτικά, δηλαδή να μην βλέπει τη βαρβαρότητα ως κάτι απλώς αρνητικό (που είναι), αλλά και ως πεδίο για νέες δυνατότητες για ένα καλύτερο μέλλον. Υποστήριξε την ανάγκη, όπως είπε, «μια νέα, θετική αντίληψη του βαρβαρισμού. Γιατί που οδηγεί η έλλειψη εμπειρίας το βάρβαρο; Τον οδηγεί στο να αρχίσει από την αρχή, να αρχίσει εκ νέου, να τα βγάλει πέρα με ελάχιστα, να ξαναχτίσει από το τίποτα και δίχως να κοιτά αριστερά ή δεξιά.»[25] Ο Benjamin υποστήριξε ότι η πνευματική και ηθική μας φτώχεια ίσως απαιτεί μια νέα αρχή για τον ανθρώπινο πολιτισμό, από την αρχή. Στο παρόν, θα έλεγα ότι μια τέτοια νέα αρχή είναι σίγουρα απαραίτητη, καθώς ο πολιτισμός έχει πεθάνει και τον έχουμε επιβιώσει. Αυτό το νέο ξεκίνημα πρέπει να ισοδυναμεί με την απόρριψη της τρέχουσας αριστερής εστίασης στην πολιτιστική ηγεμονία και σε πολιτιστικές εναλλακτικές στον καπιταλισμό, και στην ανοικοδόμηση ενός εργατικού κινήματος που θα έβαζε στο στόχαστρο τη ρίζα του προβλήματος, δηλαδή τις αστικές κοινωνικές σχέσεις παραγωγής.

Ξεκίνησα αυτό το κείμενο σημειώνοντας ότι η εστίαση της Αριστεράς στον πολιτισμό είναι αντιστρόφως ανάλογη με την πολιτική ισχύ της Αριστεράς. Δυστυχώς για την Αριστερά, οι πολιτιστικοί πόλεμοι (culture wars) δεν υποκαθιστούν την πολιτική ούτε μπορούν να οδηγήσουν σε επάνοδο της πολιτικής ισχύς της Αριστεράς. Το αντίθετο ισχύει: όποιος γνήσιος, ζωντανός πολιτισμός στο σήμερα βασίζεται στην ύπαρξη επαναστατικής αριστερής πολιτικής, όπως υποδηλώνει το απόσπασμα του Clement Greenberg στην αρχή αυτού του κειμένου. Στο διάσημο δοκίμιό του «Πρωτοπορία και Κιτς», ο Greenberg τόνισε ότι όσο οι μάζες πρέπει να εργάζονται σκληρά για να βγάλουν τα προς το ζην, θα τους λείπει ο απαραίτητος ελεύθερος χρόνος, η άνεση και

η ενέργεια για να εκπαιδευτούν στην εκτίμηση του πολιτισμού. Σημειώνει ότι δεν υπάρχει φυσικό ένστικτο για πολιτιστική καλλιέργεια. Κατά συνέπεια, όταν η εργαζόμενη έχει λίγο ελεύθερο χρόνο, θα επιλέξει να χαλαρώσει από τις πιέσεις και τις αγωνίες της δουλειάς καταναλώνοντας κιτς, π.χ. τηλεοπτικές εκπομπές μαζικής κατανάλωσης που δεν απαιτούν νοητική προσπάθεια. Μόνο με τη δραστική μείωση του αναγκαίου χρόνου εργασίας που είναι δυνατή μόνο με μια σοσιαλιστική επανάσταση, οι μάζες των εργαζομένων θα έχουν επιτέλους το χρόνο για σωστή πνευματική καλλιέργεια. Με άλλα λόγια, αντίθετα με ό,τι πιστεύουν οι περισσότεροι προοδευτικοί και αριστεροί, δεν μπορεί να υπάρξει τέχνη και πολιτισμός για τις μάζες στον καπιταλισμό.[26]

Όπως το έθεσε ο Τρότσκι αναφορικά με την τέχνη: «Το να βρεθεί μια λύση σε αυτό το αδιέξοδο μέσω της ίδιας της τέχνης είναι αδύνατο. Είναι μια κρίση που αφορά όλο τον πολιτισμό, ξεκινώντας από την οικονομική του βάση και καταλήγοντας στις ύψιστες σφαίρες της ιδεολογίας. Η τέχνη δεν μπορεί ούτε να ξεφύγει από την κρίση ούτε να διαχωριστεί από αυτήν. Η τέχνη δεν μπορεί να σώσει τον εαυτό της. Θα σαπίσει αναπόφευκτα… εκτός εάν η σημερινή κοινωνία είναι σε θέση να ξαναχτίσει τον εαυτό της. Αυτό το έργο έχει ουσιαστικά επαναστατικό χαρακτήρα»[27]. Η τέχνη και ο πολιτισμός ευρύτερα δεν μπορεί να σώσει την κοινωνία· δεν μπορεί καν να σωθεί ο ίδιος από την εξαφάνιση. Αυτό συμβαίνει γιατί η τέχνη δεν βρίσκεται στη βάση της αστικής κοινωνίας, αλλά είναι το πιο ευάλωτο ιδεολογικό της συστατικό. Στην καλύτερη περίπτωση, η σύγχρονη κριτική τέχνη θα μπορούσε να εκφράζει τα δεινά που προκάλεσε ο καπιταλισμός και να υποδεικνύει την ανάγκη να τον υπερβούμε, αλλά δεν μπορεί από μόνη της να ικανοποιήσει την εν λόγω ανάγκη. Η ανάγκη μπορεί να ικανοποιηθεί μόνο με επαναστατική πολιτική που θα μεταμορφώσει την κοινωνία, σώζοντας την ανθρωπότητα από την καπιταλιστική βαρβαρότητα και την ίδια την τέχνη μαζί της. Σχεδόν έναν αιώνα αργότερα, η κριτική τέχνη έχει σαπίσει και τα πολιτιστικά μας προϊόντα αποδεικνύουν την περιβόητη πρόταση ότι είναι πιο εύκολο για εμάς να φανταστούμε το τέλος του κόσμου παρά το τέλος του καπιταλισμού.

Αυτό που δεν έχει αλλάξει από την εποχή του Μαρξ είναι η ύπαρξη του καπιταλισμού με τις επαναλαμβανόμενες κρίσεις του. Οι εν λόγω κρίσεις συνεχίζουν να προκαλούν δυσαρέσκεια και δυνατότητες για ριζοσπαστικά κοινωνικά κινήματα. Εμείς, οι βάρβαροι του 21ου αιώνα, πρέπει να επανασυνδέσουμε τη δυσαρέσκεια της εργατικής τάξης με την ανάγκη αγώνα για να ξεπεράσουμε τον καπιταλισμό. Αντί να χτίζουμε τις ανίκανες υποκουλτούρες μας ξέχωρα από τη μάζα της κοινωνίας, θα πρέπει να προσεγγίσουμε τις εργαζόμενες μάζες και να αρχίσουμε να αντιμετωπίζουμε τις άμεσες ανησυχίες τους ως το πρώτο βήμα για την ανοικοδόμηση ενός επαναστατικού προλεταριακού κινήματος.

Φειδίας Χριστοδουλίδης

—

[1] Καρλ Μαρξ και Φρ. Ένγκελς, *Η Γερμανική Ιδεολογία,* τόμος πρώτος, Gutenberg, Αθήνα 1997, σελ. 94

[2] Hutter, Trent, *The Stake of Workers in Bourgeois Culture,* Fourth International, Vol.17 No.1, Winter 1956, pp.21-24: https://www.marxists.org/history/etol/newspape/fi/vol17/no01/hutter.html. https://www.wsws.org/en/articles/2008/10/cult-o23.html Μετάφραση δική μου.

[3] Ό.π.

[4] Ό.π.

[5] Hutter: «Ενώ οι εργάτες έχουν αναπτύξει δικές τους μορφές δράσης και οργάνωσης, ο αντι-αστικός καλλιτέχνης πρέπει να συνεχίσει να χρησιμοποιεί τις μορφές τέχνης της αστικής

κουλτούρας.»

[6] Τρότσκι, Λέον. *Προλεταριακή Κουλτούρα και Προλεταριακή Τέχνη,* 1923: https://www.neaprooptiki.gr/leon-trotski-ppoletapiakh-koyltoypa-kai-ppoletapiakh-texnh/

[7] Τρότσκι, Λέον. *Η Προδομένη Επανάσταση*, Εκδόσεις «Αλλαγή», 1984, κεφ. 7, σελ. 88

[8] Μαρξ, Καρλ. *Κριτική του Προγράμματος της Γκότα,* Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 2007, σελ. 23

[9] Τρότσκι, Λέον. *Προλεταριακή Κουλτούρα και Προλεταριακή Τέχνη,* 1923: https://www.neaprooptiki.gr/leon-trotski-ppoletapiakh-koyltoypa-kai-ppoletapiakh-texnh/

[10] Τρότσκι: «Το προλεταριάτο στην αστική κοινωνία είναι μια στερημένη τάξη χωρίς ιδιοκτησία, και επομένως δεν μπορεί να δημιουργήσει μια δική του κουλτούρα. Μόνο μετά την ανάληψη της εξουσίας αντιλαμβάνεται πραγματικά τη δική του τρομακτική πολιτιστική υστέρηση. Για να την ξεπεράσει χρειάζεται να καταργήσει εκείνες τις συνθήκες που το κρατούν στη θέση μιας τάξης, του προλεταριάτου. Όσο περισσότερο θα μπορούμε να μιλάμε για την ύπαρξη μιας νέας κουλτούρας, τόσο λιγότερο αυτή θα έχει ταξικό χαρακτήρα». Τάξη και Τέχνη, 1924: https://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/05/art.htm Μετάφραση δική μου.

[11] Τρότσκι: «Μια νέα τάξη δεν αρχίζει να δημιουργεί όλο τον πολιτισμό από την αρχή, αλλά λαμβάνει κατοχή του παρελθόντος, το ξεδιαλύνει, το αγγίζει, το αναδιατάσσει και το χτίζει περαιτέρω. Αν δεν υπήρχε αυτή η χρήση της «μεταχειρισμένης» γκαρνταρόμπας των εποχών, οι ιστορικές διαδικασίες δεν θα είχαν καμία απολύτως πρόοδο». *The Social Roots and the Social Function of Literature,* 1923: https://www.marxists.org/archive/trotsky/1923/art/tia23b.htm Μετάφραση δική μου.

[12] Τρότσκι: «Η ουσία του θέματος είναι ότι η καλλιτεχνική δημιουργικότητα, από τη φύση της, αλλάζει πιο αργά σε σχέση με τους άλλους τρόπους έκφρασης του πνεύματος ενός ανθρώπου, και ακόμη περισσότερο από το πνεύμα μιας τάξης. Άλλο είναι να καταλαβαίνεις κάτι και να το εκφράζεις λογικά, και άλλο πράγμα να το αφομοιώνεις οργανικά, ανακατασκευάζοντας όλο το σύστημα των συναισθημάτων σου και βρίσκοντας ένα νέο είδος καλλιτεχνικής έκφρασης για αυτή τη νέα οντότητα. Η τελευταία διαδικασία είναι πιο οργανική, πιο αργή, πιο δύσκολο να υποβληθεί σε συνειδητή επιρροή – και στο τέλος θα καθυστερεί πάντα». *Τάξη και Τέχνη.*

[13] Τρότσκι, Λέον. *Τάξη και Τέχνη,* 1924: https://www.marxists.org/archive/trotsky/1924/05/art.htm

[14] Στο μέλλον θα έχουμε επιστήμονες που θα έχουν μεγαλώσει κάτω από σοσιαλιστικές συνθήκες και θα μπορούν να προχωρήσουν πέρα από την αστική επιστήμη, αλλά θα χρειαστεί πολύς χρόνος μέχρι να είμαστε σε θέση να επιχειρήσουμε μια παραδειγματική στροφή στις επιστήμες.

[15] Τρότσκι, Λέον. *Κουλτούρα και Σοσιαλισμός,* 1927: https://www.wsws.org/en/articles/2008/10/cult-o23.html. Μετάφραση δική μου.

[16] Τρότσκι: «Αυτό που θα πάρει ο εργάτης από τον Σαίξπηρ, τον Γκαίτε, τον Πούσκιν, τον Ντοστογιέφσκι, είναι πρώτα απ'όλα μια πιο σύνθετη αντίληψη για την ανθρώπινη προσωπικότητα, για τα πάθη της και τα αισθήματά της. Θα καταλάβει βαθύτερα και οξύτερα τις ψυχικές δυνάμεις της, το ρόλο του υποσυνείδητου σ'αυτήν κλπ. Το αποτέλεσμα θα είναι να γίνει πλουσιότερος.» *Η Πολιτική του Κόμματος στην Τέχνη,* 1923: https://praxisreview.gr/l-d-trotsky-%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BA%CF%8C%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-

%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%84%CE%AD%CF%87%CE%BD%CE%B7/

[17] Τρότσκι, Λέον. *Λογοτεχνία και Επανάσταση,* Μαρξιστικά Βιβλία στο INTERNET, 2005, σελ. 136

[18] Τρότσκι: «Το προλεταριάτο πρέπει να βρει στην τέχνη την έκφραση της νέας πνευματικής οπτικής που μόλις αρχίζει να διατυπώνεται μέσα του, και στην οποία η τέχνη πρέπει να τον βοηθήσει να δώσει μορφή. Αυτό δεν πρόκειται για κρατική εντολή, αλλά για ιστορικό αίτημα. Η δύναμή του έγκειται στην αντικειμενικότητα της ιστορικής αναγκαιότητας. Δεν μπορείς να το προσπεράσεις, ούτε να ξεφύγεις από τη δύναμή του…» *The Social Roots and the Social Function of Literature,* 1923: https://www.marxists.org/archive/trotsky/1923/art/tia23b.htm

[19] Τρότσκι, Λέον. *Λογοτεχνία και Επανάσταση,* Μαρξιστικά Βιβλία στο INTERNET, 2005, σελ. 141

[20] Benjamin, Walter. *Εμπειρία. Εμπειρία και Φτώχεια,* Λεβιάθαν, τεύχ. 13 (1993), σελ. 12

[21] Τρότσκι, Λέον. *Art and Politics in Our Epoch,* 1938: https://www.marxists.org/archive/trotsky/1938/06/artpol.htm Μετάφραση δική μου.

[22] Ό.π.

[23] Μπορεί εύλογα να ισχυριστεί κανείς ότι ακόμη και οι φυσικές επιστήμες δεν προοδεύουν πραγματικά παρά μόνο ποσοτικά: η τελευταία σημαντική παραδειγματικής στροφή στις επιστήμες συνέβη στις αρχές του 20ού αιώνα, κατά τη διάρκεια της ακμής και ταυτόχρονης κρίσης του μαρξισμού με τις διασπάσεις της Β' και Γ' Διεθνούς.

[24] Benjamin, Walter. *Εμπειρία και Ανέχεια,* 1933: https://geniusloci2017.wordpress.com/2020/05/21/experience_and_poverty/

[25] Ό.π.

[26] Greenberg: «Ο ανώτερος πολιτισμός είναι ένα από τα πιο τεχνητά από όλα τα ανθρώπινα δημιουργήματα και ο [εργάτης] δεν βρίσκει καμία «φυσική» επείγουσα ανάγκη μέσα του που θα τον οδηγήσει στον Πικάσο, παρ'όλες τις δυσκολίες. Στο τέλος, ο [εργάτης] θα επιστρέψει στο κιτς όταν θέλει να δει ζωγραφιές, γιατί μπορεί να απολαύσει το κιτς χωρίς προσπάθεια. Το κράτος είναι αβοήθητο σε αυτό το θέμα και παραμένει τέτοιο όσο τα προβλήματα της παραγωγής δεν έχουν επιλυθεί με τη σοσιαλιστική έννοια. Το ίδιο ισχύει, φυσικά, για τις καπιταλιστικές χώρες και κάνει όλη τη συζήτηση περί τέχνης για τις μάζες εκεί μοναχά δημαγωγία». Greenberg, Clement. *Art and Culture: Critical Essays, Beacon Press Boston,* 1939, σελ. 18. Μετάφραση δική μου.

[27] Τρότσκι, Λέον. *Art and Politics in Our Epoch,* 1938: https://www.marxists.org/archive/trotsky/1938/06/artpol.htm

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2023, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Η τρομοκρατική βία δεν είναι μονόδρομος: για τη στάση της Αριστεράς μπροστά στην επιχείρηση Πλημμύρα Αλ-Άκσα (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917 στις 14/10/23.

Περιεχόμενο

Την εβδομάδα που μας πέρασε, παρακολουθήσαμε τη μεγάλη πλειοψηφία της εγχώριας και διεθνούς Αριστεράς να δικαιολογεί την επίθεση της ακροδεξιάς Ισλαμικής οργάνωσης Χαμάς σε άμαχους Ισραηλινούς. Η Αριστερά στην πλειοψηφία της θεωρεί πως οι δολοφονίες, οι απαγωγές και οι βιασμοί εκατοντάδων αμάχων Ισραηλινών και άλλων από τη Χαμάς είναι δικαιολογημένες ως απελπισμένη αντίδραση στην απάνθρωπη καταπίεση που βιώνουν οι Παλαιστίνιοι στη Γάζα. Όπως πολύ χαρακτηριστικά μας είπε το παράρτημα της οργάνωσης Black Lives Matter του Σικάγο: «Όταν ένας λαός έχει υποστεί απαρτχάιντ και ασύλληπτη βία για δεκαετίες, η αντίστασή του δεν πρέπει να καταδικάζεται, αλλά να νοείται ως μια απελπισμένη πράξη αυτοάμυνας». [1] Επικρατεί η λογική του schadenfreude, δηλαδή, η λογική του «καλά να πάθει το Ισραήλ». Σε αυτό το κείμενο αναλύω και επικρίνω αυτή τη στάση ως έκφραση της πρωτοφανούς αδυναμίας της σύγχρονης αριστεράς. Το κεντρικό επιχείρημα του κειμένου είναι παρμένο από το οξυδερκές δοκίμιο «Ιστορία και Ανημποριά: Μαζική Κινητοποίηση και Σύγχρονες Μορφές Αντικαπιταλισμού» του μελετητή του Μαρξ Moishe Postone[2].

Το πρόβλημα με το επιχείρημα των αριστερών ότι η ενέργεια της Χαμάς είναι δικαιολογημένη αντίδραση στην καθημερινή Ισραηλινή βία προς τη Γάζα έγκειται ακριβώς στην έννοια της αντίδρασης. Η βίαιη ενέργεια της Χαμάς δεν αντιμετωπίζεται ως τέτοια, δηλαδή ως ενέργεια υποκειμένων που είναι υπόλογοι των πράξεών τους, αλλά ως τυφλή και απελπισμένη αντίδραση των βασανισμένων, καταπιεσμένων Παλαιστινίων. Οι Παλαιστίνιοι δεν αντιμετωπίζονται ως υποκείμενα που έχουν ευθύνη των πράξεών τους, όπως όλος ο κόσμος, αλλά ως άτομα που δεν μπορούν παρά να αντιδράσουν τυφλά με βάση το συναίσθημα. Αυτή η αντίληψη είναι προβληματική, τόσο διότι είναι υποτιμητική προς τους Παλαιστινίους, όσο και επειδή αναγνωρίζει μόνο το κράτος του Ισραήλ και τους συμμάχους του ως υποκείμενα στην περιοχή, κάτι που δεν ισχύει.

Η αντίληψη αυτή συνεπάγεται επίσης ότι η μόνη δυνατή πολιτική δράση των Παλαιστινίων στο σήμερα είναι ξεσπάσματα τρομοκρατικής βίας. Η αριστερά δεν δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για κριτική ανάλυση Παλαιστινιακών παρατάξεων, καθεστώτων και κινημάτων όπως η Χαμάς, αντιμετωπίζοντας αντ’αυτού τους Παλαιστίνιους ως μια ενιαία μάζα, ένα καταπιεσμένο λαό που αντιστέκεται συλλογικά στην κατοχή. Ενδεικτική η συλλογική ανακοίνωση πολλών ομάδων της Ελληνικής αριστεράς που δεν έχει ουδεμία αναφορά στη Χαμάς, και που χαρακτηρίζει την επιχείρηση της δεύτερης ως αναπόφευκτη «αντίδραση της Παλαιστινιακής Αντίστασης απέναντι στην εντατικοποίηση της επιθετικότητας και των εποικισμών της ακροδεξιάς κυβέρνησης Νετανιάχου».[3] Τα βάσανα και η δυστυχία των Παλαιστινίων λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, αλλά η

πολιτική, οι ιδεολογίες και οι ταξικές τους διαφορές όχι. Για την Αριστερά, οι διάφορες παλαιστινιακές παρατάξεις δεν έχουν ούτε πολιτική στρατηγική ούτε πολιτική ιδεολογία με συγκεκριμένο ταξικό πρόσημο, πέρα από οργή για την τεράστια καταπίεσή που όντως δέχονται.

Στην πραγματικότητα όμως, παρά τη διαρκή καταπίεση που δέχονταν, οι διάφοροι Παλαιστίνιοι ηγέτες και παρατάξεις ακολούθησαν κατά καιρούς διαφορετικές μορφές δράσης και πολιτικής, με διαφορετικό ιδεολογικό και ταξικό πρόσημο. Η εκδικητική βία δεν ήταν πάντα η μόνη και κύρια επιλογή. Η σκόπιμη άσκηση βίας προς αμάχους που ακολουθεί η Χαμάς δεν είναι μονόδρομος, αλλά εκφράζει συγκεκριμένη κοσμοθεωρία και πολιτική. Μια κοσμοθεωρία και πολιτική που ουδεμία σχέση έχει με τα ιδεώδη και τους στόχους της Αριστεράς. Δυστυχώς, η γενική έννοια της αντίστασης κάτω από την οποία η Αριστερά κατατάσσει τον Παλαιστινιακό αγώνα δεν λέει τίποτα για τον πολιτικό χαρακτήρα αυτής της αντίστασης.

Το αποτέλεσμα αυτής της στάσης της Αριστεράς είναι η Αριστερά να σιγοντάρει οποιαδήποτε Παλαιστινιακή πολιτική και δράση σε σχέση με το Ισραήλ, αδιαφορώντας για τον πολιτικό και ιδεολογικό χαρακτήρα αυτής της δράσης. Ενώ αρχικά η Αριστερά υποστήριζε αντι-αποικιακούς και εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες στο βαθμό που αυτοί είχαν προοδευτικό πρόσημο, σήμερα υποστηρίζει οποιαδήποτε μορφή τέτοιων αγώνων, φτάνοντας μέχρι το σημείο να κλείνει τα μάτια στον αντιδραστικό χαρακτήρα της Χαμάς. Έτσι όμως, ελλείψει κριτικής ανάλυσης αντιδραστικών μορφών αντίστασης όπως της Χαμάς, δεν αναδεικνύονται και δεν προωθούνται πιο προοδευτικές μορφές αντίστασης και πολιτικής που μπορούν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης των Παλαιστινίων και να τερματίσουν την καταπίεσή τους.

Η άκριτη υποστήριξη οποιασδήποτε μορφής δράσης από καταπιεσμένους είναι ενδεικτική της πολιτικής αδυναμίας και ανημποριάς της Αριστεράς στο σήμερα. Η Αριστερά δεν μπαίνει στον κόπο να αναλύσει και να προσπαθήσει να επηρεάσει σύγχρονα κινήματα αντίστασης επειδή έχει πάψει να πιστεύει στη δυνατότητα αριστερής, επαναστατικής δράσης και ηγεσίας στον σύγχρονο κόσμο. Έχοντας φυσικοποιήσει την αδυναμία της να επηρεάσει καταστάσεις στο σήμερα, πιάνεται από και γίνεται ουρά οποιασδήποτε δύναμης εναντιώνεται στην και διαταράσσει την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, χωρίς να αναζητά υποκείμενα και μορφές αγώνα που να φέρνουν πιο κοντά τη σοσιαλιστική υπέρβαση του καπιταλισμού. Η υπόθεση του ριζικού μετασχηματισμού της κοινωνίας αντικαταστάθηκε έτσι από την αόριστη έννοια της αντίστασης. Βρισκόμενη σε μια ιστορική κατάσταση πρωτοφανούς αδυναμίας, η Αριστερά έλκειται στη βία επειδή η βία και εκφράζει την οργή που γεννάει η ανημποριά της και κρύβει αυτή την ανημποριά πίσω από μια έκρηξη δράσης. Εξ'ού και η αποδοχή της βίας των καταπιεσμένων ως μιας καθαρτικής δύναμης που έρχεται να σπάσει την καταπιεστική και αποξενωτική αστική νομιμότητα από τα έξω, μιας και η Αριστερά δεν μπορεί να την υπερβεί από τα μέσα.

Επιβάλλεται η επαναθεμελίωση μιας αντικαπιταλιστικής αριστεράς και ενός αντικαπιταλιστικού εργατικού κινήματος που θα φιλοδοξεί να ενώσει όλους τους επιμέρους αγώνες των καταπιεσμένων σε ένα κοινό αγώνα για την υπέρβαση του καπιταλισμού, του αστικού κράτους και όλων των μορφών ανελευθερίας και καταπίεσης που αυτά συνεπάγονται. Μιας αριστεράς που θα εναντιώνεται τόσο στο κράτος του Ισραήλ και των δολοφονικών πολιτικών του, όσο και σε αντιδραστικές μορφές δράσης εναντίον του. Η πραγματική ειρήνη μπορεί μόνο να επιτευχθεί μέσα από ταξικό πόλεμο των εργαζομένων όλων των λαών, συμπεριλαμβανομένων και των Παλαιστινίων και των Ισραηλινών.

Φειδίας Χριστοδουλίδης

[1] https://www.newsweek.com/black-lives-matter-praises-hamas-sparks-backlash-1833630

[2] https://platypus1917.org/wp-content/uploads/readings/postonemoishe_historyhelplessness.pdf

[3]
https://xekinima.org/koini-dilosi-organoseon-den-yparchei-eirini-choris-dikaiosyni-allileggyi-stin-palaistini/?fbclid=IwAR1V6693Kabp1kNCggLbKkhTT9V3Ow2mjnwpzIhpI_N7jaOaoF0_lsyQaO0

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, Παλαιστίνη, Δεκαετία 2020-2029, 2023, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

Γυναίκες – η Διαρκέστερη Επανάσταση (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε τον Απρίλη του 2024 από το Πλατύπους Λευκωσίας. Εντοπίστηκε στην ιστοσελίδα της ομάδας 1917.

Περιεχόμενο

Γυναίκες – η Διαρκέστερη Επανάσταση

Στις 24 Μαρτίου 2024, το τμήμα Λευκωσίας της Platypus Affiliated Society διοργάνωσε παρουσίαση-συζήτηση με τίτλο «Γυναίκες – Η Διαρκέστερη Επανάσταση» στο Σπίτι της Συνεργασίας στη Λευκωσία. Ομιλητής ήταν ο Φειδίας Χριστοδουλίδης, διδακτορικός φοιτητής στο Πανεπιστημίο Northwestern. Ακολουθεί η παρουσίασή του σε μορφή κειμένου.

Εισαγωγή

Ο τίτλος του κειμένου μου, Γυναίκες – η Διαρκέστερη Επανάσταση, είναι παρμένος από το δοκίμιο της Τζούλιετ Μίτσελ του 1966 σχετικά με το πρόβλημα της γυναικείας χειραφέτησης και το πως αυτό αντιμετωπίστηκε από την Αριστερά. Το δοκίμιο αποτελεί χρήσιμη βάση και αφετηρία για να εξετάσουμε τη σχέση του σοσιαλισμού με το γυναικείο ζήτημα και το φεμινισμό γενικότερα. Η σκέψη της Μίτσελ για το θέμα αντιπροσωπεύει ένα συγκεκριμένο δρόμο που δεν έχει ακολουθήσει η Αριστερά του 20ου αιώνα και ως εκ τούτου αποτελεί κριτική αυτής της ιστορίας από την οποία μπορούμε να μάθουμε σήμερα.

Γυναικείο ζήτημα και Αριστερά

Η Μίτσελ ξεκινά το κύριο επιχείρημά της στο Γυναίκες – η Διαρκέστερη Επανάσταση επισημαίνοντας την «αντεπανάσταση» στη σοσιαλιστική Αριστερά σε σχέση με τη γυναικεία χειραφέτηση μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Σημειώνει δηλαδή την ιδιόμορφη οπισθοδρόμηση της αριστερής συνείδησης στο θέμα, λέγοντας: «Το πρόβλημα της υποταγής των γυναικών και η ανάγκη απελευθέρωσής τους είχαν αναγνωριστεί από τους μεγάλους στοχαστές του σοσιαλισμού τον 19ο αιώνα· αποτελούν κομμάτι της κλασικής κληρονομιάς του επαναστατικού κινήματος. Παρόλα αυτά, σήμερα στη Δύση το πρόβλημα έχει γίνει δευτερεύον, αν όχι αόρατο, αναφορικά με τις ενασχολήσεις των σοσιαλιστών. Ίσως κανένα άλλο μείζον ζήτημα δεν έχει ξεχαστεί σε τέτοιο βαθμό.».[1] Γιατί συνέβη αυτό, ρωτάει.

Η Μίτσελ ανακρίνει τους λόγους για τους οποίους το γυναικείο ζήτημα απέκτησε δευτερεύουσα σημασία στο σοσιαλιστικό κίνημα. Πιστεύει ότι υπάρχουν βαθιές, δομικές αιτίες γι’ αυτό και εφιστά την προσοχή σε έναν συγκεκριμένο παράγοντα, συγκεκριμένα, στο ότι ο τρόπος με τον οποίο συζητούνταν παραδοσιακά το θέμα από τους σοσιαλιστές ήταν προβληματικός. Όλοι οι σοσιαλιστές αναγνώρισαν το πρόβλημα της υποταγής των γυναικών στον άνδρα, αλλά κανένας δεν πρότεινε μια ικανοποιητική λύση σε αυτό.

Στη συνέχεια, η Μίτσελ εξιστορεί την ιστορία των γυναικών στη σοσιαλιστική θεωρία. Ο Φουριέ, ο πρώτος ουτοπικός σοσιαλιστής, θεωρούσε την πρόοδο των γυναικών προς τη χειραφέτηση ως το μέτρο της προόδου των κοινωνιών στο σύνολό τους: «Ο βαθμός της γυναικείας χειραφέτησης είναι το μέτρο της γενικής χειραφέτησης». Ο Μαρξ ακολούθησε τον Φουριέ σε αυτό το πνεύμα, αλλά πήγε πέρα από το Φουριέ με το να παρουσιάσει τη γυναικεία χειραφέτηση ως το δείκτη του βαθμού στον οποίο η ανθρωπότητα από ζωώδης έγινε ανθρώπινη. Κατά τη Μίτσελ όμως, ο Μαρξ διατήρησε «την αφαιρετική σύλληψη της θέσης των γυναικών του Φουριέ ως έναν δείκτη γενικής κοινωνικής προόδου», ως ένα σύμβολο αντί ως κάτι συγκεκριμένο προς επίλυση: αμέλησε να ασχοληθεί συγκεκριμένα με το ζήτημα της γυναικείας καταπίεσης μέχρι τα μεταγενέστερα γραπτά του, όπου αντιμετωπίζει το ζήτημα κυρίως με όρους του αντιδραστικού χαρακτήρα της αστικής οικογένειας και της διατήρησής της στον καπιταλισμό. Ο Μαρξ άσκησε κριτική στην αστική οικογένεια και ζήτησε την κατάργησή της, μια διαδικασία που έχει ήδη ξεκινήσει, κάτι που έγινε δυνατό μα ταυτόχρονα υπονομεύεται από την ανάπτυξη του καπιταλισμού.

Αυτό το πλέγμα σκέψης εμπλούτισε και ξεκαθάρισε ένας άλλος συγγραφέας, ο John D'Emilio, ο οποίος έγραψε για τη χειραφέτηση των ομοφυλοφίλων. Ο D'Emilio υποστήριξε ότι στις παραδοσιακές ή προαστικές, ακόμη και στις πρώιμες αστικές κοινωνίες, η οικονομική αναπαραγωγή γινόταν κυρίως στο σπίτι, που σημαίνει ότι η παραγωγή και η κατανάλωση πραγματοποιούνταν σε μεγάλο βαθμό μέσα σε ένα νοικοκυριό (ή νοικοκυριά) και όχι με τη μεσολάβηση της αγοράς. Με την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού, η μισθωτή εργασία και η αγορά αντικαθιστούν την κεντρική θέση της οικογενειακής οικονομίας –και αυτό άνοιξε κοινωνικό χώρο για ανεξαρτησία από την οικογένεια (κάνοντας πράγματα όπως η ομοφυλοφιλική ταυτότητα δυνατά, για παράδειγμα). Ωστόσο, ταυτόχρονα, όπως λέει ο Μαρξ: «…γάμος, ιδιοκτησία και οικογένεια, παραμένουν απρόσβλητα, στη θεωρία, διότι αποτελούν την πρακτική βάση που πάνω της η αστική τάξη έχει οικοδομήσει την κυριαρχία της… ο αστός δίνει στην οικογένεια το χαρακτήρα της αστικής οικογένειας, όπου η ανία και το χρήμα αποτελούν το συνδετικό δεσμό, και που επίσης περιλαμβάνει την αστική διάλυση της οικογένειας, πράγμα που δεν εμποδίζει την ίδια την οικογένεια να συνεχίζει πάντοτε να υπάρχει. Η βρώμικη ύπαρξή της έχει ως αντίβαρό της την ιερή έννοιά της μέσα στην επίσημη φρασεολογία και την καθολική υποκρισία…»

Η Τζούλιετ Μίτσελ επισημαίνει ωστόσο ότι ο Μαρξ ποτέ δεν ξεκαθάρισε πραγματικά τι θα συνεπαγόταν στην πραγματικότητα η απαίτηση για την κατάργηση της οικογένειας στη σοσιαλιστική επανάσταση. Ο Ένγκελς ασχολήθηκε περισσότερο με το θέμα, υποστηρίζοντας ότι η διαίρεση των φύλων ήταν ο αρχικός ταξικός ανταγωνισμός και ότι η υποδούλωση των γυναικών στην οικιακή εργασία πάει πίσω στην εγκαθίδρυση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας και της πατρογονικής κληρονομιάς. Οι γυναίκες έπρεπε να είναι πιστοί στους συζύγους τους για να εξασφαλίσουν ότι ο απόγονος στον οποίο θα πάει η περιουσία του αντρός τους είναι δικός του. Αυτό οδηγεί στην εγκαθίδρυση της μονογαμίας. Ο Ένγκελς απέδωσε την υποδούλωση των γυναικών στη σωματική τους αδυναμία σε σχέση με τους άνδρες που περιορίζει την ικανότητά τους να παράγουν το ίδιο με τους δεύτερους. Ο Μπέμπελ, ο ηγέτης του σοσιαλιστικού κινήματος στο απόγειό του τον 19ο αιώνα, διακήρυξε ότι «η γυναίκα ήταν σκλάβος πριν καν την ύπαρξη των σκλάβων» και πρόσθεσε ότι η ικανότητά της να κάνει παιδιά ήταν επίσης το θεμέλιο της υποταγής της στον άνδρα.

Παρά τις παραπάνω προόδους στη συνείδηση εντός του κλασικού εργατικού κινήματος, θεωρήθηκε δεδομένο ότι η κατάργηση όλων των τάξεων στο σοσιαλισμό θα συνεπαγόταν την κατάργηση της υποταγής των γυναικών στους άνδρες, ακόμη και από τη ντε Μποβουάρ. Στο τέλος, η Μίτσελ καταλήγει ότι η κλασική βιβλιογραφία για την καταπίεση των γυναικών είναι υπερβολικά οικονομιστική ως προς την έμφασή της, αποτυγχάνοντας να ενασχοληθεί επαρκώς με την απελευθέρωση των γυναικών εκτός από το να ισχυρίζεται ότι ο σοσιαλισμός θα το κάνει. Ο Μαρξ και ο Ένγκελς ανάγουν το γυναικείο ζήτημα στο ζήτημα της οικογένειας και ανάγουν την οικογένεια σε απλή προϋπόθεση της ιδιωτικής ιδιοκτησίας: «Η απελευθέρωση των γυναικών παραμένει ένα

κανονιστικό ιδεώδες, συμπληρωματικό της σοσιαλιστικής θεωρίας, και όχι δομικά ενσωματωμένο σε αυτήν.»

Οι 4 δομές της γυναικείας κατάστασης

Για να διορθωθεί αυτή η παράληψη, η Μίτσελ προτείνει τη ριζική διαφοροποίηση και προσδιορισμό των συγκεκριμένων δομών της γυναικείας καταπίεσης, απορρίπτοντας -όπως το θέτει- τον απλό καθορισμό της από την οικονομία ή τη συμβολική εξίσωση της με την απελευθέρωση της κοινωνίας στο σύνολό της. Υποστηρίζει ότι η κατάσταση της γυναίκας είναι μια συγκεκριμένη δομή αποτελούμενη από μια ενότητα διαφορετικών στοιχείων ή, μια σύνθετη δομή που αποτελείται από διαφορετικές απλούστερες δομές. Αυτές οι συγκεκριμένες δομές, υποστηρίζει, είναι η Παραγωγή, η Αναπαραγωγή, η Σεξουαλικότητα και η Κοινωνικοποίηση των Παιδιών. Ο αναγκαστικός υποβιβασμός των γυναικών στη «γυναικεία» εργασία μαζί με το θεσμοθετημένο ρόλο της στην οικογένεια ως μητέρα που γεννά και ανατρέφει τα παιδιά και ως σεξουαλικής υπηρέτριας ήταν οι καθοριστικές δομές της οικογένειας και της κατάστασης της γυναίκας ιστορικά. Αυτές οι δομές αναπτύσσονται άνισα, και η κατάσταση των γυναικών ιστορικά είναι το αποτέλεσμα της συνδυασμένης και άνισης ανάπτυξης αυτών των δομών. Καθεμία από αυτές τις δομές διαχωρίζεται από τις άλλες και έχει σχηματίσει μια σύνθετη ενότητα σε διαφορετικές παραλλαγές ιστορικά – έτσι, για παράδειγμα, σε ορισμένες κοινωνίες οι γυναίκες εκτελούσαν «αντρική» εργασία και σε άλλες αναμενόταν από τους άνδρες να ανατρέφουν παιδιά. Κάθε δομή χρειάζεται να εξεταστεί ξεχωριστά για να φτάσουμε στην παρούσα πολύπλοκη ενότητα και να δούμε πώς μπορεί να αλλάξει συνολικά.

1. Παραγωγή

Η συνήθης σοσιαλιστική αφήγηση λέει ότι, λόγω της φυσιολογικής κατωτερότητας και της αναπαραγωγικής λειτουργίας της γυναίκας, ο καταμερισμός της εργασίας οδήγησε τους άνδρες να κάνουν την πιο παραγωγική κοινωνική εργασία και να δαμάσουν τη φύση, με τη γυναίκα να υποβιβάζεται σε οικιακές αγγαρείες. Η Μίτσελ σημειώνει ότι η σωματική κατωτερότητα της γυναίκας δεν την εμπόδισε ποτέ να εργαστεί τόσο πολύ όσο ο άντρας· επηρέασε μόνο το είδος της δουλειάς που μπορεί να κάνει. Για παράδειγμα, σε πολλές κοινωνίες της τροπικής Αφρικής, οι γυναίκες κάνουν το μεγαλύτερο μέρος της δουλειάς ενώ οι άνδρες είναι αδρανείς. Επίσης, η οικιακή εργασία μπορεί να είναι εξίσου ή και περισσότερο χρονοβόρα και κουραστική από την αντρική. Η σημασία της σωματικής κατωτερότητας της γυναίκας ποικίλλει ανάλογα με το χρόνο και τον τόπο: στον καπιταλισμό, έχει σε μεγάλο βαθμό εκμηδενιστεί για την παραγωγική εργασία.

Κατά τη Μίτσελ, ένας άλλος κρίσιμος παράγοντας που εξηγεί την υποτέλεια των γυναικών στους άνδρες ήταν η μικρότερη ικανότητα της γυναίκας για βία/μάχη/πόλεμο. Στις πρωτόγονες κοινωνίες ο πόλεμος ήταν συνηθισμένος και οι γυναίκες δεν γίνονταν καλοί πολεμιστές. Αυτό ήταν ένας σημαντικός παράγοντας για την υποταγή της: πιο αδύναμη από τον άντρα, την αναγκάζει να κάνει ό,τι θέλει.

Το πρόβλημα με την κλασική σοσιαλιστική αφήγηση είναι πως αν η γυναικεία καταπίεση εξηγείται από τη σωματική κατωτερότητα της γυναίκας, τότε η εκβιομηχάνιση και η προοπτική προηγμένης τεχνολογίας φαίνεται να υπόσχεται ισότητα καθώς καθιστά την εν λόγω κατωτερότητα άσχετη με την παραγωγική εργασία. Αυτό δεν έγινε ιστορικά, παρόλο που ειδικά στη Δύση η φυσική κατωτερότητα των γυναικών δεν έχει πλέον σημασία για την παραγωγή. «Βιομηχανική εργασία και αυτοματοποιημένη τεχνολογία θέτουν εξίσου τις προϋποθέσεις για την απελευθέρωση των γυναικών δίπλα σε αυτή των ανδρών – αλλά τίποτα περισσότερο από αυτό. Προς το παρόν, είναι προφανές ότι η έλευση της εκβιομηχάνισης δεν έχει, υπό αυτή την έννοια, απελευθερώσει τις γυναίκες, ούτε στη Δύση ούτε και στην Ανατολή… οποιοδήποτε σχετικό έρεισμα εκχωρεί στην τεχνική έναν ανεξάρτητο ρόλο, που δεν μπορεί να αιτιολογηθεί από την ιστορική εξέλιξη. Με τον καπιταλισμό, η

αυτοματοποίηση θα μπορούσε να οδηγήσει δυνητικά σε μια διαρκώς αυξανόμενη δομική ανεργία, η οποία θα εξόριζε τις γυναίκες –τα πιο πρόσφατα και λιγότερο ενσωματωμένα στο εργατικό δυναμικό αποκτήματά του, καθώς και τα πιο δαπανηρά για την ιδεολογία της αστικής κοινωνίας– από την παραγωγή, έπειτα από μία μονάχα πολύ σύντομη παρουσία τους σε αυτήν. Η τεχνολογία διαμεσολαβείται από τη συνολικότερη κοινωνική δομή, και αυτή είναι που θα καθορίσει το μέλλον των γυναικών στις εργασιακές σχέσεις. Η φυσική αδυναμία δεν αποτελεί σήμερα, περισσότερο απ' ό,τι στο παρελθόν, επαρκή εξήγηση για το κατώτερο status των γυναικών.» Η Μίτσελ σημειώνει ότι η βιομηχανική εργασία και η αυτοματοποίηση είναι προϋποθέσεις για την απελευθέρωση της γυναίκας, αλλά όχι περισσότερο από προϋποθέσεις. Η τεχνολογική ανάπτυξη από μόνη της δεν θα καταργήσει τη σεξουαλική ανισότητα. Η τεχνολογία είναι μόνο ένα στοιχείο της κοινωνίας, διαμεσολαβημένη και από άλλα. Πρέπει να τα λάβουμε υπόψη όλα πριν βγάλουμε συμπεράσματα για το μέλλον της γυναίκας.

2. Αναπαραγωγή

Ένας βασικός λόγος για τον οποίο οι γυναίκες αποκλείστηκαν από τη σφαίρα της παραγωγής ήταν ο απαιτητικός τους ρόλος στη σφαίρα της αναπαραγωγής. Η μητρότητα, η ανατροφή των παιδιών και οι δουλειές του σπιτιού καταλαμβάνουν πολύ χρόνο μιας γυναίκας και συχνά την εμποδίζουν να βρει δουλειά. Είναι ακόμη αρκετά διαδεδομένη η πεποίθηση ότι ο ρόλος της γυναίκας στο σπίτι είναι η φυσική της αποστολή, λόγω της φαινομενικής καθολικότητας του οικογενειακού της ρόλου. Η Μίτσελ επικρίνει τους μαρξιστές για την αποτυχία τους να εξηγήσουν τι θα σήμαινε στην πράξη η κατάργηση της οικογένειας, υποδηλώνοντας ότι η εν λόγω έννοια είναι ουσιαστικά κενή. Στις ιστορικές τους εξηγήσεις δεν ήξεραν πως να αναλύσουν το διιστορικό γεγονός της μητρότητας, και αυτό άφηνε περιθώριο σε παραδοσιακές αντιλήψεις περί μητρότητας να επιβιώνουν.

Για τους περισσότερους ανθρώπους σε όλη την ιστορία και μέχρι σήμερα, η κοινωνία είναι αδιανόητη χωρίς την οικογένεια: η οικογένεια είναι πλήρως φυσικοποιημένη. Η Μίτσελ αναλύει το ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια. Υποστηρίζει ότι ο εν λόγω ρόλος είναι περίπλοκος, καθώς αποτελείται από τρεις δομές που πρέπει να αναλυθούν χωριστά: αναπαραγωγή, σεξουαλικότητα και κοινωνικοποίηση των παιδιών. Αυτές οι δομές συνδέθηκαν ιστορικά και άρχισαν να συνυπάρχουν στην οικογένεια, αλλά δεν σχετίζονται απαραίτητα: π.χ. μια γυναίκα μπορεί να μεγαλώσει ένα παιδί χωρίς να το έχει γεννήσει, μέσω υιοθεσίας, επομένως η κοινωνικοποίηση των παιδιών δεν συνεπάγεται αναπαραγωγή. Αυτές οι τρεις δομές μπορούν να συνδυαστούν με διάφορους τρόπους.

Η αναπαραγωγή εμφανίζεται ως ένα διιστορικό, βιολογικό γεγονός, αλλά στην πραγματικότητα, η φύση της μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου. Συγκεκριμένα, μπορεί να ελεγχθεί με μεθόδους όπως η αντισύλληψη. Όσο δεν υπήρχαν μέθοδοι αντισύλληψης, οι γυναίκες είχαν ελάχιστο έλεγχο για το αν ή πόσο συχνά θα γεννούσαν παιδιά: ήταν ουσιαστικά σκλάβες της αναπαραγωγικής τους λειτουργίας. Η αντισύλληψη, που εφευρέθηκε τον 19ο αιώνα, επέτρεψε για πρώτη φορά στην ιστορία να αλλάξει ο τρόπος αναπαραγωγής. Οι γυναίκες είχαν πλέον την ικανότητα να έχουν τον έλεγχο της αναπαραγωγικής τους λειτουργίας, εάν η κοινωνία τους το επέτρεπε. Ο ορισμός της γυναίκας ως μητέρας είναι ένας περιορισμένος, απλώς φυσιολογικός (physiological) ορισμός. Οι γυναίκες δεν χρειάζεται να είναι μητέρες, ή απλώς μητέρες, αλλά μπορούν και χρειάζεται να γίνουν κοινωνικά υποκείμενα και δημιουργοί.

3. Σεξουαλικότητα

Μίτσελ: «Η σεξουαλικότητα έχει παραδοσιακά υπάρξει εκείνη η διάσταση της γυναικείας κατάστασης με τα πιο πολλά ταμπού. Η έννοια της σεξουαλικής ελευθερίας και η συσχέτισή της με τη γυναικεία ελευθερία είναι ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο ζήτημα με το οποίο λίγοι σοσιαλιστές συγγραφείς έχουν ασχοληθεί ουσιαστικά.»

Ο γάμος ήταν και συνεχίζει να είναι μια μορφή ιδιωτικής ιδιοκτησίας στην οποία το ζευγάρι (αρχικά μόνο ο άνδρας) έχει αποκλειστικά δικαιώματα στη χρήση της σεξουαλικής λειτουργίας του άλλου ατόμου. Ο Μαρξ και άλλοι σοσιαλιστές το αναγνώρισαν αυτό, αλλά δεν ανέλυσαν τη σημασία του για τον μετασχηματισμό της κατάστασης της γυναίκας στο σοσιαλισμό. Δεν μίλησαν συγκεκριμένα για το πώς θα άλλαζαν και θα ήταν οι σεξουαλικές σχέσεις στον σοσιαλισμό.

Στην αστική κοινωνία, η επίσημη νομική ισότητα στο γάμο επιτεύχθηκε, όπως επιτεύχθηκε και η νομική ισότητα στο συμβόλαιο εργασίας. Όπως συμβαίνει και στην εργασία, αυτή η ισότητα είναι συχνά απλώς τυπική και κρύβει την ανισότητα και την εκμετάλλευση που παραμένει μέσα στο γάμο. Ωστόσο, η τυπική ισότητα είναι σαφής πρόοδος και μπορεί να είναι ένα βήμα για περαιτέρω, πιο συγκεκριμένη πρόοδο. Αυτό γιατί η νέα αυτή κατάσταση «προσδιορίζεται από μία νέα αντίφαση. Από τη στιγμή που εδραιώνεται επίσημα η συζυγική ισότητα (η μονογαμία), η ίδια η σεξουαλική ελευθερία– η οποία στην πολυγαμία ήταν συνήθως μια μορφή εκμετάλλευσης– μπορεί να αποτελέσει την απαρχή μιας ενδεχόμενης απελευθέρωσης· κάτι που, πολύ απλά, σημαίνει ότι τα δύο φύλα θα είναι πια ελεύθερα να υπερβούν τα όρια των σημερινών σεξουαλικών θεσμών.» Με άλλα λόγια, με τη μονογαμία να είναι ο κυρίαρχος θεσμός των σεξουαλικών σχέσεων, η σεξουαλική ελευθερία έχει γίνει η ελευθερία να υπερβαίνεις το όριο του εν λόγω θεσμού και να έχει σεξουαλικές σχέσεις με περισσότερα από ένα άτομα, χωρίς να χρειάζεται να παντρευτείς μαζί τους. Με βάση την Αγγλία, η Μίτσελ εντοπίζει μια διαλεκτική κίνηση στην ιστορία όπου ο πουριτανισμός που οδηγεί στη μονογαμία, οδηγά σε περισσότερη σεξουαλική ισότητα και δίνει και θετικό πρόσημο στην προοπτική σεξουαλικής ελευθερίας, ενώ μέχρι τότε σεξουαλική ελευθερία σήμαινε πολυγαμία και ήταν εκμεταλλευτική προς τη γυναίκα.

Η μονογαμία προϋπήρχε της έννοιας του ρομαντικού έρωτα στη Δύση για πολλούς αιώνες. Ο ρομαντικός έρωτας εμφανίστηκε τον 12ο αιώνα ως φαινόμενο ανεξάρτητο και κατά του νόμιμου γάμου, καθώς οι εραστές συνήθως δεν ήταν παντρεμένοι. Στην αστική κοινωνία η αγάπη αφομοιώθηκε τελικά στο γάμο και αναμένεται πλέον να υπάρχει στο γάμο: ο γάμος άρχισε να θεωρείται ως μια ελεύθερη επιλογή ενός αγαπημένου συντρόφου εφ'όρου ζωής. Ωστόσο, παραμένει μια ένταση μεταξύ γάμου και αγάπης λόγω του γεγονότος ότι ο γάμος είναι ένα εθελοντικά επιλεγμένο συμβόλαιο με ένα άτομο, ενώ η αγάπη είναι μια ανεξέλεγκτη παρόρμηση που μπορεί να προκύψει για πολλά άτομα στη ζωή ενός ατόμου. Η ιδέα ότι ο έρωτας εμφανίζεται μόνο μία φορά στη ζωή είναι ένας αστικός μύθος. Σήμερα στη Δύση, η σεξουαλική ελευθερία πριν από το γάμο έχει φυσικοποιηθεί, όπως και η δυνατότητα διαζυγίου μετά τον γάμο. Και οι δύο εξελίξεις υπονόμευσαν τον θεσμό του γάμου.

Εν τέλει, η Μίτσελ συμπεραίνει ότι «στο παρόν πλαίσιο, το σημερινό κύμα σεξουαλικής απελευθέρωσης θα μπορούσε να συμβάλει σε μια πιο διευρυμένη ελευθερία των γυναικών· ομοίως, θα μπορούσε να προμηνύει και νέες μορφές καταπίεσης. Η πουριτανο-αστική σύλληψη της γυναίκας ως «όμοιας του άντρα» παρήγαγε την προϋπόθεση χειραφέτησης. Εντούτοις, παραχώρησε θεσμική νομική ισότητα στα δύο φύλα, με τίμημα την ολοένα και εντεινόμενη καταπίεση. Συνεπώς, όπως και η ίδια η ατομική ιδιοκτησία, έγινε τροχοπέδη για την περαιτέρω ανάπτυξη μιας ελεύθερης σεξουαλικότητας. Οι καπιταλιστικές σχέσεις της αγοράς αποτέλεσαν ιστορικά προϋπόθεση του σοσιαλισμού· οι αστικές συζυγικές σχέσεις (σε αντίθεση με την αποδοκιμασία του Κομμουνιστικού Μανιφέστου) θα μπορούσαν να αποτελέσουν εξίσου προϋπόθεση για την απελευθέρωση των γυναικών.» Συνεχίζοντας τους παραλληλισμούς με τη διαλεκτική σκέψη του Μαρξ, η Μίτσελ θεωρεί πως όπως οι τυπικά ίσες και ελεύθερες αστικές σχέσεις της αγοράς είναι τόσο προϋπόθεση όσο και εμπόδιο για την υπέρβαση του καπιταλισμού, τόσο η νομική ισότητα στις αστικές συζυγικές σχέσεις και η σεξουαλική απελευθέρωση μπορεί να είναι τόσο προϋπόθεση όσο και εμπόδιο για τη γυναικεία χειραφέτηση. Με άλλα λόγια, σε αντίθεση με τη μεγάλη πλειοψηφία της Αριστεράς, δεν παίρνει ως δεδομένο πως η σεξουαλική απελευθέρωση που άρχισε τον 20ο αιώνα είναι απαραίτητα και μόνο

θετική προς τη γυναίκεια χειραφέτηση, ούτε πως ο θεσμός του γάμου είναι απαραίτητα και μόνο αρνητικός.

4. Κοινωνικοποίηση

Η γυναίκα παραδοσιακά είχε τον κοινωνικό ρόλο της ανατροφής των παιδιών, αν και αυτό δεν ήταν καθολικό για όλες τις κοινωνίες σε όλη την ιστορία. Ήταν ωστοσο ο κανόνας, και λόγω της ικανότητάς τους να θηλάζουν οι γυναίκες ήταν πιο κατάλληλες γονείς από τους άνδρες στη βρεφική ηλικία.

Όταν η ψυχανάλυση ανακάλυψε την τεράστια σημασία της βρεφικής ηλικίας στη διαμόρφωση του χαρακτήρα και της προσωπικότητας ενός ατόμου, το επιπλέον βάρος που άρχισε να δίνεται στη σωστή ανατροφή των παιδιών οδήγησε σε μια εκ νέου επιβεβαίωση της σημασίας της μητρότητας στον 20ο αιώνα. Η μητρότητα γιορτάζεται ως απαραίτητη για την υγιή ανάπτυξη ενός παιδιού. Η τάση απόκτησης λιγότερων παιδιών που εμφανίστηκε στη Δύση σήμαινε ότι κάθε παιδί έγινε συγκριτικά πιο σημαντικό και η έμφαση στη μητρότητα μετακινήθηκε από την αναπαραγωγή στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Η μητέρα αφιερώνει πολύ λιγότερο χρόνο για να μείνει έγκυος και να θηλάσει και πολύ περισσότερο χρόνο στη φροντίδα και την εκπαίδευση του παιδιού. Οι αστικές οικογένειες έχουν εμμονή με την ανατροφή των παιδιών τους. Δεν χρειάζεται να είναι η μητέρα που κοινωνικοποιεί το παιδί: αυτόν τον ρόλο μπορεί να εκπληρώσει ένας άλλος, π.χ., εκπαιδευτής σε οικοτροφείο κ. λπ. Η μητρότητα ως ο φυσικοποιημένος ρόλος της γυναίκας είναι καταπιεστική, εμποδίζοντας την ανάπτυξή της ως ελεύθερο υποκείμενο.

Οικογένεια

Η οικογένεια ως οικονομική μονάδα έχει καταστεί σχετικά ασήμαντη στον καπιταλισμό. Έχασε τη λειτουργία της ως κλειστή οικονομική μονάδα με καταμερισμό εργασίας που εξασφάλιζε επιβίωση στα μέλη της. Είναι οικονομικά περιττή και ως εκ τούτου στο οικονομικό περιθώριο. Οι περισσότερες από τις παραδοσιακές λειτουργίες της, όπως η ανατροφή των παιδιών, αναλαμβάνονται όλο και περισσότερο από το κράτος ή την κοινωνία (δημόσια εκπαίδευση, φροντιστήρια), έτσι ώστε τουλάχιστον η οικογένεια να μην φαίνεται αναπόσπαστο μέρος του καπιταλισμού. Το σημαντικό σημείο της Μίτσελ εδώ είναι ότι η περιθωριοποίηση της οικογένειας σημαίνει ότι η αλλαγή της παραγωγής από τον καπιταλισμό στον σοσιαλισμό δεν θα επηρεάσει τον ρόλο της οικογένειας καθώς η οικογένεια έχει ήδη αποχωριστεί από την παραγωγή. Σε αυτήν την περίπτωση και μόνο σε αυτήν την περίπτωση, η σημαντική διάκριση δεν είναι μεταξύ καπιταλισμού και σοσιαλισμού, αλλά μεταξύ παραδοσιακών και βιομηχανικών κοινωνιών.

Στη νεωτερικότητα, η αστική ιδεολογία βρήκε έναν διαφορετικό τρόπο να στηρίξει την οικογένεια, συγκεκριμένα και όπως είδαμε πιο πάνω, τη σημασία της μητέρας στην κοινωνικοποίηση των παιδιών. Η κοινωνικοποίηση των παιδιών έχει αξιοποιηθεί ιδεολογικά για να διαιωνιστεί η οικογένεια ως θεσμός και αυτό συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Δεν ισχύει απαραίτητα όμως ότι οι μητέρες είναι οι καλύτερες στο να μεγαλώνουν παιδιά. Όπως σημείωσε επίσης η ντε Μποβουάρ, δεν υπάρχει μητρικό ένστικτο και οι μητέρες που ενθαρρύνονται σε έναν καθαρά μητρικό ρόλο τείνουν να βλάψουν τα παιδιά τους, εκφορτώνοντας τις απογοητεύσεις, τις αγωνίες και τις ελπίδες τους στο παιδί. Όλη τους η ζωή γίνεται το παιδί και αυτό του ασκεί τεράστια πίεση. Η αυξημένη συνειδητοποίηση της σημασίας της πρώιμης παιδικής ηλικίας θα πρέπει να μας κάνει να αναθεωρήσουμε ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος ανατροφής των παιδιών, αντί να θεωρούμε δεδομένο τον προβληματικό θεσμό της οικογένειας.

Επίσης, σήμερα η οικογένεια εμφανίζεται όλο και περισσότερο ως καταφύγιο από έναν όλο και πιο εξατομικευμένο, αλλοτριωτικό και χαοτικό κόσμο. Αλλά, αυτό βασίζεται «στην παράλογη υπόθεση ότι [η οικογένεια] μπορεί να απομονωθεί από την κοινότητα και ότι οι εσωτερικές της σχέσεις δεν θα

αναπαράγουν με τους δικούς τους όρους τις εξωτερικές σχέσεις που κυριαρχούν στην κοινωνία. Η οικογένεια ως καταφύγιο στην αστική κοινωνία, αναπόφευκτα γίνεται μια αντανάκλαση της τελευταίας.»

Παραδοσιακά, το σοσιαλιστικό κίνημα διεκδικούσε την «κατάργηση της αστικής οικογένειας» ως απαραίτητο βήμα για γυναικεία και σεξουαλική χειραφέτηση. Η Μίτσελ υποστηρίζει ότι «το σύνθημα αυτό πρέπει πλέον να απορριφθεί ως εσφαλμένο. Είναι μαξιμαλιστικό με την κακή έννοια, εφόσον θέτει ένα αίτημα που αποτελεί απλώς μια άρνηση, η οποία δεν συνοδεύεται από καμία συνεκτική κατασκευή που να τη διαδέχεται.... Η αιτία πίσω από την ιστορική αδυναμία της έννοιας [της κατάργησης της οικογένειας] είναι ότι η οικογένεια δεν αναλύθηκε ποτέ δομικά – ως προς τις διαφορετικές λειτουργίες της. Ήταν μια υποστασιοποιημένη οντότητα× η αφαιρετικότητα της κατάργησής της αντιστοιχεί στην αφαιρετικότητα της επινόησής της.» Η οικογένεια δεν αναλύθηκε ποτέ δομικά και παρέμεινε μια αφηρημένη έννοια για τους σοσιαλιστές, εξ'ου και τα αφηρημένα, μαξιμαλιστικά αιτήματά τους επί του θέματος. Η άρνηση της οικογένειας δεν δείχνει πέραν από αυτήν σε κάτι άλλο ικανό να την αντικαταστήσει.

Βασικός μας στόχος πρέπει να είναι η ισότητα των φύλων. Το αίτημα για ισότητα των φύλων υπονομεύει την έννοια της οικογένειας όπως αυτή υπάρχει σήμερα καθώς είναι ασυμβίβαστο με αυτήν. Πρέπει να απαιτήσουμε τον διαχωρισμό των σφαιρών αναπαραγωγής, σεξουαλικότητας και κοινωνικοποίησης των παιδιών, που επιτυγχάνουν μια καταπιεστική ενότητα στην πυρηνική οικογένεια. Αντί να προσπαθήσουμε να καταργήσουμε νομικά την οικογένεια, θα πρέπει να υπονομευθεί και να αφεθεί να μαραζώσει.

Το θεμελιώδες πρόβλημα του σημερινού συστήματος γάμου και οικογένειας στην αστική κοινωνία είναι το γεγονός ότι είναι η μόνη αποδεκτή θεσμοθετημένη μορφή διαφυλικών και διαγενεακών σχέσεων. Ωστόσο, η ανθρώπινη εμπειρία δείχνει μια τεράστια ποικιλία πιθανών διαφυλικών και διαγενεακών σχέσεων. Έτσι, είναι πολύ κατασταλτικό να αποδεχόμαστε μόνο το μονογαμικό γάμο δια βίου και όλα τα παιδιά να τα μεγαλώνουν οι μητέρες τους. Δεν υπάρχει κανένας καλός λόγος για να επιμένει αυτό το μονολιθικό σύστημα ανθρώπινων σχέσεων καθώς περιθωριοποιεί την πλειοψηφία των πιθανών ανθρώπινων σχέσεων. Ο σοσιαλισμός δεν πρέπει να αφορά την κατάργηση του γάμου και της οικογένειας, αλλά την κατάργηση της ιδιότητάς τους ως των μοναδικών αποδεκτών θεσμών για τις ανθρώπινες σχέσεις. Ο σοσιαλισμός δεν θα καταργήσει την οικογένεια, αλλά θα διαφοροποιήσει και θα διευρύνει το είδος των σχέσεων που είναι κοινωνικά αποδεκτές. Θα είχαμε πολλαπλούς θεσμούς από τους οποίους η οικογένεια θα ήταν μόνο ένας, π.χ. μονογονεϊκή εκπαίδευση, παιδιά κοινωνικοποιημένα από μη βιολογικούς γονείς, εκτεταμένες ομάδες συγγενών κ.λπ.

«Θα ήταν παραπλανητικό να προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε αυτούς τους θεσμούς. Οι ενδελεχείς αναφορές στο μέλλον είναι ιδεαλιστικές και ακόμη χειρότερα, στατικές. Ο σοσιαλισμός θα είναι μια διαδικασία αλλαγής και γίγνεσθαι. Συνεπώς, μια ακινητοποιημένη εικόνα του μέλλοντος είναι επικίνδυνα ανιστορική· η μορφή που θα πάρει ο σοσιαλισμός θα εξαρτηθεί από τον προηγούμενο τύπο του καπιταλισμού και τη φύση της κατάρρευσής του.» Η Μίτσελ σέβεται τη μαρξιστική απαγόρευση προεικόνισης του μέλλοντος: Δεν μπορούμε να προβλέψουμε με ακρίβεια πώς θα είναι οι σχέσεις μας στο μέλλον. Ο σοσιαλισμός είναι μια διαδικασία αλλαγής και η συγκεκριμένη φύση του θα εξαρτηθεί από τη συγκεκριμένη μορφή που θα πάρει η επανάσταση και η δικτατορία του προλεταριάτου. Ένα ακριβές σταθερό σχέδιο του μέλλοντος είναι επομένως αδύνατο. Η απελευθέρωση των γυναικών θα αποτελέσει μέρος του μακρού περάσματος από τη φύση στον πολιτισμό που συνιστά την ιστορία και την κοινωνία. Τι είναι ιστορία; Το πέρασμα της ανθρωπότητας από τη φύση στον πολιτισμό, το να γίνουμε από ζώα τα ελεύθερα όντα που μπορούμε να είμαστε.

Τι να Κάνουμε

Όπως και ο Μαρξ, η Μίτσελ τονίζει τον επαναστατικό χαρακτήρα του καπιταλισμού στην παγκόσμια ιστορία ως τη διάλυση της βάσης όλων των παραδοσιακών, «φυσικών», κοινωνικών σχέσεων και ως ανοίγματος της δυνατότητας του σοσιαλισμού, και θεωρεί πως η διαρκέστερη επανάσταση – αυτή της Γυναίκας – συνδέεται στενά με αυτόν τον κοσμοϊστορικό μετασχηματισμό. Ο καπιταλισμός τείνει προς την αποδιάρθρωση καθεμιάς από τις δομές της οικογένειας – τεκνοποίηση, κοινωνικοποίηση, σεξουαλικότητα, οικονομική επιβίωση κ.λπ. – ως τέτοια και τη μεταμόρφωση της καθεμιάς έτσι ώστε να μην είναι πλέον το «φυσικό» πεδίο των γυναικών. Ωστόσο, η Μίτσελ προειδοποιεί ότι χωρίς τον ριζικό μετασχηματισμό όλων των δομών της γυναικείας καταπίεσης ως αναπόσπαστο μέρος της σοσιαλιστικής επανάστασης, αυτές οι προοδευτικές τάσεις της εξέλιξης των αστικών κοινωνιών μπορούν επίσης να οδηγήσουν εξίσου σε «νέες μορφές νεοκαπιταλιστικής ιδεολογίας και πρακτικής». Για παράδειγμα, λέει, «μία από τις δυνάμεις πίσω από την τρέχουσα εκτόξευση της σεξουαλικής ελευθερίας ήταν αναμφίβολα η μετατροπή του σύγχρονου καπιταλισμού από έθος παραγωγής και εργασίας σε έθος κατανάλωσης και διασκέδασης».

Η βελτίωση σε μια δομή καταπίεσης μπορεί να αντισταθμιστεί από επιδείνωση σε μια άλλη, και η Μίτσελ παρέχει παραδείγματα αυτού εξετάζοντας τους αγώνες της Αριστεράς να ξεπεράσει ιστορικά τη γυναικεία υποταγή. Ο μαχητικός φεμινισμός των σουφραζέτων στόχευε στην επίσημη νομική ισότητα των γυναικών, αλλά άφηνε την κοινωνικοοικονομική της θέση ουσιαστικά αμετάβλητη. Επί Λένιν, οι Μπολσεβίκοι θέσπισαν ευρεία κοινωνική νομοθεσία που στόχευε κυρίως τη σεξουαλική καταπίεση των γυναικών με μεταρρυθμίσεις όπως το δωρεάν και αυτόματο διαζύγιο και τη δωρεάν άμβλωση, και είχαμε και την πλήρη ισότιμη ένταξή τους στην παραγωγή. Ωστόσο, με την απομόνωση και τον εκφυλισμό της ρωσικής επανάστασης υπό συνθήκες οικονομικής οπισθοδρόμησης, η πρόοδος στη θέση των γυναικών εκεί έπεσε θύμα των αντεπαναστατικών τάσεων της επικρατούσας σταλινικής γραφειοκρατίας, η οποία μέχρι τη δεκαετία του 1930 είχε επαναφέρει την κληρονομιά, είχε ξαναποινικοποιήσει τις αμβλώσεις (και εν προκειμένω και την ομοφυλοφιλία), έκανε το διαζύγιο απροσπέλαστο, και προώθησε ένα καλτ για τη σοβιετική μητέρα που αποδοκίμαζε τον «ελεύθερο έρωτα » ως «αστική εφεύρεση». Ταιριάζοντας με τις γραφειοκρατίες που εξυπηρετούσαν την ιδιοτελή υπερπαραγωγική ατζέντα της οικοδόμησης του λεγόμενου «σοσιαλισμού σε μια χώρα», «οι γυναίκες εξακολούθησαν να έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να εργάζονται, αλλά καθώς αυτές οι κατακτήσεις δεν είχαν ενσωματωθεί στις προηγούμενες απόπειρες κατάργησης της οικογένειας και απελευθέρωσης της σεξουαλικότητας, το όραμα της γενικής απελευθέρωσης δεν έγινε πραγματικότητα.» Αυτή η οπισθοδρόμηση μεταφέρθηκε στην κινεζική επανάσταση, όπου η απελευθέρωση των γυναικών στην παραγωγή φετιχοποιήθηκε παράλληλα με μια «τρομερή σεξουαλική καταπίεση και σκληρό πουριτανισμό».

Η Μίτσελ σε γενικές γραμμές συμφωνεί με τους σοσιαλιστές ότι το μεγαλύτερο εμπόδιο για την απελευθέρωση των γυναικών είναι πράγματι η πλήρης και ισότιμη ένταξή τους στην παραγωγή, καθώς είναι ο αποκλεισμός τους από την παραγωγή και η απομόνωσή στην οικογένεια που στηρίζει τον μύθο ότι είναι φυσικά όντα. Σε αντίθεση με τους παλιούς σοσιαλιστές όμως, αντιτάσσει ότι δεν πρέπει να ανάγουμε όλα τα γυναικεία ζητήματα στο οικονομικό. Τα οικονομικά αιτήματα πρέπει να συνοδεύονται από αιτήματα που αφορούν τις άλλες τρεις δομές. (Πάντως, από τότε είχαμε μεγάλη πρόοδο στην ένταξη των γυναικών στην παραγωγή, σε βαθμό που δεν υφίσταται ως σοβαρό πρόβλημα στη Δύση.)

Η Μίτσελ πιστεύει ότι μόνο στη Δύση μπορεί σε πρώτη φάση να επιτευχθεί η γυναικεία χειραφέτηση, και αυτό μόνο εάν και οι τέσσερις δομές καταπίεσης μετασχηματιστούν μαζί. Η κάθε μία πρέπει να αναλυθεί ώστε να ταυτοποιήσουμε και να επιτεθούμε στον πιο αδύναμο κρίκο, για να ξεκινήσει η διαδικασία ενός γενικότερου μετασχηματισμού και των τεσσάρων δομών. Οι αντιφάσεις πρέπει να ενταθούν για να δημιουργηθεί μια επαναστατική κατάσταση. Η φράση της Μίτσελ «ενότητα ρήξης» αναφέρεται στη στιγμή που οι αντιφάσεις ενισχύουν τόσο η μία την άλλη ώστε να συνενώνονται για να συντελέσουν τις συνθήκες για μια επαναστατική αλλαγή. Άρα, το πρώτο που πρέπει να κάνουμε

είναι να δούμε ποια είναι η κατάσταση των διάφορων δομών σήμερα. Η Μίτσελ το κάνει αυτό για την δική της ιστορική συγκυρία, που διαφέρει από τη δική μας.

Υποστηρίζει ότι η δομή που βρίσκεται σε μεγαλύτερη πίεση και κρίση, άρα ο πιο αδύναμος κρίκος στην αλυσίδα, είναι η σεξουαλικότητα και οι θεσμοί που υπάρχουν για να την ελέγχουν όπως ο γάμος: «Ο γάμος στην κλασική του μορφή απειλείται ολοένα και περισσότερο από τη φιλελευθεροποίηση των σχέσεων πριν και μετά από αυτόν, γεγονός που επηρεάζει όλες τις τάξεις σήμερα. Με αυτή την έννοια, είναι εμφανώς ο αδύναμος κρίκος της αλυσίδας… Σε ένα πλαίσιο νομικής ισότητας, η απελευθέρωση της σεξουαλικής εμπειρίας από σχέσεις που είναι ξένες προς αυτήν– είτε η τεκνοποίηση είτε η ιδιοκτησία– θα μπορούσε να οδηγήσει σε πραγματική διαφυλική ελευθερία.» Αξίζει να αναλογιστούμε αν ισχύει αυτό σήμερα, και αν όχι, τί ισχύει. Π.χ. υπήρξε μεγάλη πρόοδος στην είσοδο των γυναικών στην παραγωγή από τον καιρό που γράφει η Μίτσελ. Από την άλλη, δεν έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στο θέμα της κοινωνικοποίησης των παιδιών, της οικογένειας και της μητρότητας: οι θεσμοί αυτοί δεν αμφισβητούνται. Ίσως η σεξουαλικότητα εξακολουθεί να είναι η δομή στη μεγαλύτερη κρίση, αλλά όχι όπως ήταν επί Μίτσελ: ο γάμος σήμερα έχει φυσικοποιηθεί από το γυναικείο και φεμινιστικό κίνημα και δεν αμφισβητείται ουσιαστικά ως θεσμός.

Η σεξουαλική απελευθέρωση στα μέσα του 20ου αιώνα δεν ήταν απλώς μια ιστορία προόδου: ήταν μέρος μιας αλλαγής στην καπιταλιστική κουλτούρα από την προτεσταντική ηθική της σκληρής δουλειάς σε μια ηθική κατανάλωσης και διασκέδασης. Ο καπιταλισμός προώθησε τον σεξουαλικό ηδονισμό ως αντίδοτο για την όλο και πιο μονότονη και αποξενωμένη ζωή κάτω από αυτόν. Το σεξ άρχισε να θεωρείται ως κάτι που κάνει κάποιον να νιώθει ζωντανός, και δεν ήταν τυχαίο που τη δεκαετία του '60 αναπτύχθηκε μια υποκουλτούρα του σεξ, των ναρκωτικών και του rock'n'roll. Εδώ η σεξουαλική απελευθέρωση έχει αντιδραστικό ρόλο: χρησιμεύει ως γεύση ελευθερίας κάνοντας την κατά τα άλλα πλήρως διαχειριζόμενη ζωή υπό τον καπιταλισμό πιο υποφερτή. Η αστική κοινωνία μπορεί να αντέξει οικονομικά τις προγαμιαίες σεξουαλικές σχέσεις, καθώς και τα διαζύγια/δεύτερους γάμους, διατηρώντας παράλληλα ανέπαφα τους βασικούς θεσμούς και τη φύση της.

Αυτές οι σκέψεις καθιστούν σαφές ότι, ενώ η σεξουαλικότητα μπορεί να είναι η σφαίρα με την καλύτερη προοπτική για γυναικεία απελευθέρωση, μπορεί επίσης να φετιχοποιηθεί και να αποτελέσει εμπόδιο για την αληθινή σεξουαλική και γυναικεία απελευθέρωση. Η σεξουαλική ελευθερία δεν θα φέρει την απελευθέρωση της γυναίκας από μόνη της. Ο Φουριέ και ο Ράιχ ήταν ουτοπιστές ακριβώς στη σκέψη ότι η σεξουαλική ελευθερία θα οδηγούσε στην κοινωνική ελευθερία αυτή καθαυτή. Όχι. Και οι τέσσερις δομές στις οποίες μετέχουν οι γυναίκες πρέπει να επαναστατικοποιηθούν.

Η Μίτσελ απορρίπτει τόσο τον ρεφορμισμό όσο και τον βολονταρισμό σε σεξουαλικά θέματα, σημειώνοντας ότι αυτές είναι οι κυρίαρχες τάσεις στην Αριστερά σήμερα. Ο ρεφορμισμός ισοδυναμεί απλώς με χλιαρές απαιτήσεις όπως ίσες αμοιβές για τις γυναίκες, περισσότερα νηπιαγωγεία, αυστηρότερες ποινές σε βιαστές κ.λπ.: είναι ο φιλελεύθερος φεμινισμός που εξακολουθεί να κυριαρχεί σήμερα και είναι εντελώς διαζευγμένος από μια θεμελιώδη κριτική της κατάστασης των γυναικών. Από την άλλη πλευρά, ο βολονταρισμός ισοδυναμεί με μαξιμαλιστικά αιτήματα όπως η κατάργηση της οικογένειας και η εξάλειψη όλων των σεξουαλικών περιορισμών όπως οι νόμοι για την ηλικία συναίνεσης. Το να είσαι βολονταριστής είναι κακό τακτικά γιατί όσο σωστές κι αν είναι οι απαιτήσεις σου, δεν έχουν την ευκαιρία να συγκεντρώσουν λαϊκή υποστήριξη στο παρόν. «Σε τί συνίσταται, λοιπόν, μια υπεύθυνη επαναστατική στάση; Πρέπει να περιλαμβάνει συνάμα άμεσα και θεμελιώδη αιτήματα, στο πλαίσιο μιας ενιαίας κριτικής για το σύνολο της γυναικείας κατάστασης, που δε φετιχοποιεί καμιά της διάσταση.»

Φειδίας Χριστοδουλίδης

—

[1] Όλα τα παρατιθέμενα αποσπάσματα προέρχονται από το δοκιμίο της Μίτσελ, συγκεκριμένα, από ανέκδοτη μετάφραση της Platypus Affiliated Society.

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Πλατύπους Λευκωσίας (Ομάδα), Ηλεκτρονικά Άρθρα, Δεκαετία 2020-2029, 2024, Λευκωσία (νότια), Λευκωσία